

A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei

dr. Czoboly Gergely
Témavezető : Prof. Dr. Kengyel Miklós

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskola

Pécs

2013

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	4
I. BEVEZETÉS	5
1. A POLGÁRI ELJÁRÁSJOG SZEREPE A PERELHÚZÓDÁS MEGAKADÁLYOZÁSÁBAN	5
2. A KUTATÁS TÉZISEI	6
3. A KUTATÁS MÓDSZEREI ÉS A FELDOLGOZOTT FORRÁSOK	10
4. A KUTATÁSI TÉMA KERETEINEK MEGHATÁROZÁSA	13
II. A PERELHÚZÓDÁS MEGAKADÁLYOZÁSÁT CÉLZÓ ELJÁRÁSJOGI REFORMOK	15
1. NÉMETORSZÁG	15
a) <i>Az egységes tárgyalás felaprózódása a német polgári perben</i>	15
b) <i>A ZPO reformjai a második világháború el tt</i>	16
c) <i>Törekvések az eljárás koncentrálására</i>	18
d) <i>A ZPO 1976-os reformja</i>	21
e) <i>A preklúziós szabályok a ZPO 1976-os novellájában</i>	24
A preklúzió alkalmazásának esetei	26
A preklúzió jogi karaktere és helye a ZPO rendszerében	28
A kizárható „támadási és védekezési eszközök”	28
Az eljárás elhúzódnásának számítása	29
A preklúzió joghatása	31
Szabadulási utak a preklúzió alól	32
f) <i>Az 1976-os novella és a preklúzió értékelése</i>	33
g) <i>Az els fokú eljárás meger sítése a ZPO 2001-es reformjában</i>	35
2. FRANCIAORSZÁG	38
a) <i>A perek el készítése a liberális francia perjogban</i>	38
b) <i>Az ordonnance de clôtüre</i>	40
c) <i>Eljárási útvonalak a francia polgári eljárásjogban</i>	41
3. EGYESÜLT KIRÁLYSÁG	46
a) <i>Az angol polgári eljárás és a Woolf reform</i>	46
b) <i>Perelhúzódnás az angol eljárásjogban</i>	47
c) <i>A perelhúzódnás megakadályozásának eszközei a Woolf reformban</i>	50
d) <i>Perindítást megelő z együttm ködés a felek között (pre-action protocols)</i>	51
e) <i>Eljárási útvonalak</i>	55
4. JAPÁN	59
a) <i>A felaprózódott tárgyalási modell a japán polgári eljárásjogban</i>	59
b) <i>Az 1890-es japán polgári eljárásjogi törvény reformjai</i>	60
c) <i>Az 1996-os polgári eljárásjogi törvény</i>	63
d) <i>A japán polgári eljárásjogi törvény 2003-as reformja</i>	68
5. KÖZÉP- ÉS KELET-EURÓPA POSZTSZOCIALISTA ORSZÁGAI	69
a) <i>Közös hagyományok a közép- és kelet-európai eljárásjogokban</i>	69
b) <i>A közép- és kelet-európai országok polgári eljárásjogának fejl dése 1989 el tt</i>	71
c) <i>Az anyagi igazság „hajszolása” a szocialista polgári perben</i>	76
Anyagi igazság a polgári eljárásjogban	76
Anyagi igazság szerepe a szocialista eljárásjogokban	77
Az anyagi igazság hajszolásának negatív hatásai	78
d) <i>A rendszerváltásokat követ eljárásjogi reformok</i>	80
Az els reformhullám (1989-1992)	81
A második reformhullám (1993-1999)	81
A harmadik reformhullám (2000 után)	83
A reformok közös jellemz i	85
e) <i>Preklúziós szabályok a kelet-európai eljárásjogokban</i>	87
Lengyelország	87
Csehország	88
Szlovénia	89
Horvátország	90
III. A PERELHÚZÓDÁS FELTÉTELEZETT OKAI ÉS A HATÉKONY ELJÁRÁS FELTÉTELEI	91
1. A PERELHÚZÓDÁS FELTÉTELEZETT OKAI	91
a) <i>Írásbeliség és szóbeliség</i>	91
b) <i>Koncentráció hiánya: a bírói passzivitás és az információ „csöpögtetése”</i>	93

Információ szerepe a perkoncentrációban	94
Felek el adásainak el terjesztése: az információ „csöpögtetése”	95
A koncentrált eljárás feltételei	98
c) <i>Az anyagi igazság „hajszolása”</i>	99
Az anyagi igazság szerepe a perek elhúzódsában	99
Anyagi igazság a magyar polgári perrendtartásban	100
Az igazság kiderítése és a polgári eljárás hatékonysága	103
d) <i>Egységes és merev eljárási keretek</i>	104
e) <i>Felek perelhúzóds</i>	106
2. A HATÉKONY POLGÁRI ELJÁRÁS MEGVALÓSÍTÁSÁNAK ELVEI	108
a) <i>Perkoncentráció</i>	108
b) <i>A bíróság és a felek közötti együttm ködés</i>	110
A bíróság és a felek együttm ködése a peranyag összegy jtésében	111
Az együttm ködés a per menetének kialakításában	112
A felek és jogi képvisel ik együttm ködése	112
c) <i>Arányosság az ügy és az eljárás között</i>	113
d) <i>A jogvita szükségleteire szabott eljárás</i>	115
A formalizmus és az eljárás „fellazítása”	116
A jogvita szükségleteire szabott eljárás	117
IV. A PERELHÚZÓDÁS MEGAKADÁLYOZÁSÁNAK ELJÁRÁSI ESZKÖZEI	119
1. A PERELHÚZÓDÁS MEGAKADÁLYOZÁSÁNAK POZITÍV OLDALA: A HATÉKONY POLGÁRI ELJÁRÁS	119
a) <i>A perindítás el tti információcsere</i>	119
A perindítást megel z információcsere a külföldi eljárásjogokban	119
Kötelez egyeztetés a magyar polgári perrendtartásban	122
A perindítás el tti egyeztetés értékelése	124
b) <i>A tárgyalás-el készítés</i>	126
A tárgyalás-el készítés formája: rugalmasság	126
A tárgyalás-el készítés „formája” a magyar polgári perrendtartásban	130
A magyar szabályozás értékelése	133
A tárgyalás-el készítés tartalma: koncentráció és együttm ködés	134
A tárgyalás-el készítés „tartalma” a külföldi eljárásjogokban	136
A tárgyalás-el készítés „tartalma” a magyar polgári eljárásjogban	138
c) <i>A peranyag el terjesztésének id beli korlátozóds</i>	140
A „szabad cselekvés elve” és a preklúzió	140
Az eshet ségi elv	141
Preklúzió a modern eljárásjogokban	142
„A szabad cselekvés” elve a külföldi jogrendszerekben	144
A felek el adásainak id beli korlátozóds a magyar polgári eljárásjogban	145
d) <i>A koncentrált tárgyalás</i>	147
Tárgyalási modellek	147
A „f tárgyalási” modell és megvalósításának korlátai	148
e) <i>Az els fokú eljárás meger sítése</i>	150
2. A PERELHÚZÓDÁS MEGAKADÁLYOZÁSÁNAK NEGATÍV OLDALA: A PERELHÚZÁS MEGEL ZÉSE	152
a) <i>A perhúzó taktikák alkalmazásának okai</i>	152
A perelhúzás okai: a felek érdekei	152
A perelhúzás okai: az ügyvédek érdekei	154
b) <i>A perelhúzó eszközök alkalmazásának feltételei</i>	157
c) <i>A perelhúzás megakadályozásának eljárási eszközei</i>	160
Az érdekeltség semlegesítése	160
A perelhúzás lehet ségének korlátozóds	165
V. BEFEJEZÉS	167
FELHASZNÁLT IRODALOM	171

Rövidítések jegyzéke

EJEE	az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény (Emberi Jogok Európai Egyezménye)
Pp.	A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
Ppn.	A polgári perrendtartás módosítására kiadott 1954. évi VI. törvény
III. Ppn.	A polgári perrendtartás módosításáról szóló 1972. évi 26. számú törvényerejű rendelet
V. Ppn.	A polgári perrendtartás módosításáról és a felülvizsgálati eljárás megteremtéséről szóló 1992. évi LXVIII. törvény
VI. Ppn.	A polgári perrendtartás módosításáról szóló 1995. évi LX. Törvény
VIII. Ppn.	Az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról szóló 1999. évi CX. Törvény
X. Ppn.	A polgári perrendtartás módosításáról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2008. évi XXX. Törvény
tv.	törvény
tvr.	törvényerejű rendelet
ZPO	Zivilprozessordnung
<i>ZZPInt</i>	<i>Zeitschrift für Zivilprozeß International</i>

I. Bevezetés

1. A polgári eljárásjog szerepe a perelhúzóadás megakadályozásában

A perek tartamával kapcsolatos kritikák és ezek hatására bevezetett reformtörekvések a modern polgári eljárásjog megszületésével egyidősek. A hatékonyság a polgári eljárásban olyan cél és egyben kívánalom, amelyet tértől és időtől függetlenül próbálnak megvalósítani.¹ A gyors, olcsó és egyszeri per a jogalkotó számára állandó cél, a jogkereső számára természetes kívánalom és mindezeknél fogva a kutató számára „örökzöld” téma. A kutatás aktualitását tehát nem újszerűsége, hanem annak továbbra is megoldatlan volta adja.²

A dolgozat fő célkitűzése, hogy a modern polgári eljárásjogok fejlődésén keresztül feltárja azokat az eljárási okokat, amelyek a polgári per elhúzóadásához vezettek és egyidejűleg bemutatassa azokat az eljárási megoldásokat, amelyek segítségével a vizsgált jogrendszerek megkíséreltek a helyzeten úrrá lenni. Ennek során egyrészt konkrét eljárásjogi megoldásokat mutatok be, valamint a szabályozásokban megfigyelhető közös elvekre és tendenciákra világítunk rá.

Álláspontunk szerint kizárólag az eljárásjog eszközeivel nem lehetséges a polgári igazságszolgáltatás hatékonyságát garantálni, ehhez nélkülözhetetlen a szükséges személyi és tárgyi erőforrások biztosítása, azok megfelelő szervezése és irányítása, valamint nem utolsósorban a per professzionális résztvevőinek megfelelő képzése és továbbképzése. Azok a törvényhozói kísérletek, amelyek az igazságszolgáltatás szűkösségét „eljárásgyorsító” megoldásokkal kívánják pótolni, abból a demagógiából indulnak ki, hogy a jogszabály megváltoztatása minden más hiányosságot pótolni képes. Ezek a kísérletek gyakran csak a közvélemény megnyugtatóására, vagy éppen a költségvetés kiadásainak csökkentésére, és nem az igazságszolgáltatás hatékonyabbá tételére irányulnak. Abból kifolyólag pedig, hogy nem a valódi problémákat azonosítják és ezért nem is azokra adtak megoldásokat, gyakran

---

¹ A perelhúzóadást azonban csak történeti kontextusában szabad értékelni. Az, hogy a perelhúzóadás problémája örök, nem azt jelenti, hogy a helyzet nem javul a történelem folyamán. „A judícia perpetua gondja évszázadok óta nem enyhül; igaz, hogy a pertartam rövidül, de nem olyan mértékben, ahogy azt a társadalmi-gazdasági fejlődés kívánná.” Kengyel 1990, 113. o.; Az ugyanakkor megállapítható, hogy „sosem volt egy „aranykor”, amikor a polgári eljárás gyors és olcsó lett volna”. Dingwall-Durkin 1995, 372. o.; A modern eljárásjogok történetében is megfigyelhető a javulás, bár vannak álláspontok, amelyek szerint az ezredforduló óta a probléma talán még nagyobbra dagadt az ügyforgalom növekedése miatt. van Rhee – Verkerk 2006, 125. o.

² Uzelac megállapítása szerint a perek elhúzóadásának problémája a 1990-es évek vége óta a vizsgálódások középpontjába került. Uzelac 2011a, 107. o.

egyáltalán nem érnek el pozitív eredményeket, vagy ami ennél rosszabb, olyan szinten „átszabják” az adott eljárásjogi törvényt, amely végül belső koherenciáját veszíti el.

A polgári eljárásjognak – a fent elmondottakkal együtt – álláspontunk szerint fontos szerepe van a perelhúzó megakadályozásában, amely a polgári igazságszolgáltatás hatékony működésének egyik *alapfeltételé*ként jelenik meg. Az eljárásjog határozza ugyanis meg annak a rendszernek a kereteit, amelyben a per szereplői, elsősorban a bíróság és a felek eljárási cselekményeket végeznek. Ilyen formán a megfelelő eljárási szabályok léte *el feltételét* képezi az igazságszolgáltatás hatékony működésének. Lehet akár milyen felkészült ugyanis a bíró, ha az eljárásjog nem biztosítja a per gyors befejezéséhez szükséges eszközöket a rendelkezésére, vagy ugyan biztosítja azokat, de a szabályok belső koherencia-zavarai miatt azok végül a gyakorlatban nem érvényesülhetnek. Ilyen formán a jól megalkotott eljárásjogi törvény *szükséges feltétele a perelhúzó megakadályozásának, önmagában ugyanakkor nem jelent csodaszert a problémákra.*

2. A kutatás tézisei

A kutatómunka elsősorban célkitűzése a perelhúzó eljárásjogi szabályozásra visszavezethető okainak, valamint a különböző jogrendszerekben alkalmazott megoldások közös elemeinek azonosítása. Ennek során az alábbi tézisek igazolásán keresztül azt kívánjuk bizonyítani, hogy az *együttl működés, az arányosság, a rugalmasság és a koncentráció elveinek tudatos és kiegyensúlyozott érvényesítése* el segíti a perelhúzó megakadályozását.

Kutatómunkánk során a következő téziseket kívánom igazolni:

(1) A perek elhúzóásának megakadályozására azok az eljárási törvények biztosítanak optimális kereteket, amelyekben a bírói hatalom és a felek rendelkezési joga *kiegyensúlyozottan van elosztva*, a törvény az *ügyek sajátosságait* figyelembe vev eljárási kereteket biztosítanak, valamint az eljárási szabályok el segítik, hogy a döntéshozatalhoz *szükséges információk* a bíróságnak lehetőség szerint minél korábban, de az ügy sajátosságaihoz mértén megfelelő időben a rendelkezésére álljanak.

(2) A perek elhúzóásának egyik fontos oka *a felek és ügyvédek perelhúzó magatartása*, amelyre abban az esetben kerül sor, ha a szándék és a lehetőség találkozik, bármelyik

hiányában ilyen taktikák alkalmazására nem kerül sor. Annak érdekében, hogy megel zhet legyen a felek, vagy ügyvédek perelhúzása, törekedni kell arra, hogy ahol lehet, ott – különösen az ügyvédi díjszámítás módszerein keresztül – *megszüntessük az érdekeltségüket* az eljárás elhúzódásában, ahol pedig ez nem lehetséges, ott megfelel szankciókkal megpróbáljuk azt ellensúlyozni.

(3) A különböz jogrendszerek véleményünk szerint eltér mértékben vannak kitéve a felek és képvisel ik perelhúzó taktikáinak. A bíróság és a felek felel sségi viszonyának megoszlása, a felel sséggel szinkronban álló szankciók léte, valamint a per résztvev inek pereskedési kultúrája az, amely ezt alapvet en meghatározza. Azok a jogrendszerek, amelyekben a felek és a bíróság közötti *felel sség arányosan van elosztva*, a bíróság megfelel eszközökkel rendelkezik az ebb l fakadó kockázat kezelésére és a gyakorlat sem semlegesíti ezeknek a hatását, kevésbé veszélyeztetettek, mint azok, amelyekben ezek hiányoznak. Annak érdekében, hogy ne a felek kényét l-kedvét l függjön a perek mikénti lefolyása, a jogalkotók világszerte megnövelték a bíró hatalmát és egyúttal a passzív szerepéb l egy aktívabba helyezték át. A perek optimális lefolytatása érdekében *a bírói hatalom és a felek rendelkezési jogának egy kiegyensúlyozott rendszerét* kell kialakítani, amely együttm ködésre készíti a feleket, viszont megfelel eszközöket is ad a bíró kezébe ahhoz, hogy ezt ki is tudja kényszeríteni.

(4) A bírói hatalom növelése ugyanakkor csak egy bizonyos pontig célravezet , azt meghaladóan egyrészt l *a felek aktivitására hátrányosan hat*, másrészt l *túlterheli a bíróságot*. Ez utóbbi a bírósági szervezet sz kös er forrásai miatt komoly ellentmondásokat szülhet. Abban az esetben ugyanis, ha a jogszabály ugyan olyan eszközöket ad a bíró kezébe, amelyekkel az eljárást – elméletileg – optimálisan tudná levezetni, mégis a rendkívüli leterheltsége miatt azokat egyáltalán nem tudja alkalmazni, akkor a törvény rendelkezései kiüresednek. Ennek elkerülése érdekében egyrészt l a bírói aktivitást olyan szintig szabad csak növelni, amely nem nyomja el a peres feleket, hanem azokat *együttm ködésre* ösztönzi, illet leg adott esetben szorítja. Másrészt l a perek lebonyolítására az eljárásjognak – az arányosság elvének figyelembevételével – különböz útvonalakat kell biztosítani, hogy a bíróság sz kös er forrásait (id t és pénzt egyaránt) megfelelő en tudják felhasználni és ezzel biztosítani, hogy a bíró ne csak elméletben, de a gyakorlatban is képes legyen aktív szerepet betölteni.

(5) Az eljárásnak különböző pertípusokba vagy „perbeli útvonalakba” való osztása egyrészt az egyedi ügyekben is, de még inkább rendszerszinten – elsősorban az erforrások hatékonyabb elosztása útján – képes a perelhúzóadás megakadályozásához hozzájárulni. Ebből a szempontból azonban nem annyira a differenciálás ténye, mint inkább a különböző eljárások tartalma a meghatározó. Amennyiben csak néhány jelentéktelen szabályban tér el az egyik eljárás a többitől, akkor a differenciálástól nem szabad pergyorsító hatást várni. Amennyiben viszont az ügytípusban elbírálandó „típus ügyre” megfelelő eljárási környezetet teremt a jogalkotó, akkor az el segítheti a hatékonyabb elbírárást is. Annak érdekében azonban, hogy azok a jogviták, amelyekben nem érvényes a „sablon”, *legyen a bíróságnak lehet sége az eljárás szempontjából megfelelő besorolást választani*. Erre pedig az eljárás megindulását követően is lehet séget kell biztosítani, hiszen a bíró gyakran csak azután ismeri fel a jogvita bonyolultságát, amikor már azt elkezdte el készíteni. Ellenkező esetben a differenciálás ellentétes hatást válthat ki.

(6) A polgári eljárás hatékonyságával kapcsolatosan fontos kérdés az eljárási keretek szabályozottságának szintje. Az eljárásjogokat ez alapján egy skálán helyezhetjük el, amelynek egyik oldalon a teljesen formalizált és merev eljárási keretek mellett zajló, másikon pedig az eljárási kötöttségek nélküli, vagy generálklauzulákból felépülő eljárás található. Tiszta formájukban ezek a rendszerek jelentős funkcionális és hatékonysági deficitben szenvednek. A formalizált és merev eljárási szabályok esetében az eljárás jelentősen elhúzóódhat és az anyagi igazság is a formák mögött elveszhet. Másik oldalról viszont az elzetesen rögzített szabályok nélkül lefolytatott, „teljesen fellazított” eljárás hamar önkényessé, kiszámíthatatlanná és korrupttá válik. Ezért azt a köztes utat érdemes választani, amelyben *el re szabályozottak a keretek, de a bíróságnak megfelelő mozgásteret van az ügy sajátosságaira szabni a konkrét eljárást*. Erre különösen a tárgyalás el készítésének szakaszában van helye, ahol a bíróságnak mozgásteret kell biztosítani egyrészt a forma kiválasztásánál (írásbeli-szóbeli, formális-informális), valamint a határidők tekintetében. Ebben a folyamatban fontos szerepet kell kapnia a felek véleményének is, de a végső döntést ebben a kérdésben a bíróságnak kell meghoznia.

(7) A perek elhúzóódásához vezet, ha az ügyeket megfelelő el készítés hiányában hagyják a maguk útján, felaprózódott tárgyalásokon keresztül „sodródni”. Ez alapvetően arra vezethet vissza, hogy a bíróság vagy egyáltalán nem, vagy megfelelő információk hiányában nem jól avatkozik be a perbe és ennél fogva nem szervezi meg annak helyes menetét. A bírói

passzivitás és az információk „csepegtetése” így egy felaprózódott, mellékösvényekre terelődő, nagyrészt eljárási rész kérdésekre szóló perré alakul. Ilyenkor az eljárás, mint a kapitány nélküli hajó csak sodródik, hiszen a bíró, akinek azt vezetnie kellene megfelelő információk és eszközök hiányában nem tud ennek a feladatának eleget tenni. *Nem elég ugyanis, hogy a bíró vezetni tudja az ügyet, az is fontos, hogy milyen irányba teszi azt.* Ehhez viszont tudnia kell, hogy a perben pontosan hol is állnak és végső soron hova tartanak. Ennek elkerülése érdekében a bíróságot olyan helyzetbe kell hozni, hogy az már az eljárás korai szakaszában rendelkezzen a tényállás tisztázásához szükséges információkkal. Ezt a perindítást megelőző egyeztetési kötelezettség, a preklúziós szabályok megfelelő alkalmazásával, valamint a bíróságnak a tárgyalás előkészítése során gyakorolt anyagi pervezetésével érhető el.

(8) Az anyagi igazság kiderítése és a per gyors befejezése nem egymást kizáró célok, azok végletes „hajszolása” azonban a másik érvényesülését akadályozza. Amennyiben ugyanis egy jogrendszer mindenek fölé helyezi az igazság kiderítését és ennek érdekében feláldoz minden az eljárás gyorsítását célzó megoldást, akkor a perek előfognak húzódni. Álláspontunk szerint az igazság kiderítése olyan érték, amelynek megvalósítására a bíróságoknak a polgári perben törekedniük kell. Éppen ezért annak a per céljául való megjelölése mindenképpen kívánatos, azonban még ennek az érdekében sem szabad minden más célkitűzést feláldozni. Az eljárást meg kell óvni a végletes megközelítéstől és az elvont elvektől. *Kritikával tehát az anyagi igazságnak dogmaként való kezelését és annak feltétel nélküli „hajszolását” illetjük,* ugyanis az a perek jelentős mértékű elhúzódásához vezet, úgy, hogy egyébként meggyűzősítésünk, hogy az ilyen eljárásban sincs a bíróságnak jobb esélye az anyagi igazság kiderítésére, mint a Franz Klein nevéhez köthető – a célok közötti egészséges egyensúlyra törekvő – szociális perben. Ezért jogalkotóknak nem az igazság kiderítésének céljáról, hanem *a teljes igazság feltárására irányuló követelmény feltétel nélküli megvalósításáról kell lemondaniuk.*

(9) A perelhúzóadás bár a joghoz jutás ténylegességének (*access to justice*) egyik fő akadályaként van azonosítva, a perelhúzóadás megakadályozására alkalmazott eszközök viszont gyakran a költségek növekedésével és az eljárás bonyolultabbá válásával jár együtt, amely így közvetve további akadályokat képez. Bizonyos esetekben tehát elkerülhetetlen, hogy a jogalkotó válasszon aközött, hogy a joghoz jutás ténylegességét segítse elő, a pereket gyorsítsa, vagy a költségvetés kiadásaiból faragjon le. Álláspontunk szerint a legtöbb esetben ezek együttesen nem valósíthatók meg.

3. A kutatás módszerei és a feldolgozott források

A kutatómunka során els dlegesen a történeti és az összehasonlító módszer alkalmazására került sor. Ennek keretében meghatározott szempontok alapján kiválasztott jogrendszerek polgári eljárásjogának *történeti fejl dését* vizsgáltuk meg abból a megfontolásból, hogy a perelhúzóadás okait és különösen az azokra alkalmazott megoldások sikerességét csak történeti kontextusból lehet értékelni. Erre nem ad lehet séget, ha csupán az egyes jogintézményeket vizsgáljuk meg az országuk adott történeti helyzetéb l kiragadva. Az eljárást hatékonyabbá tev intézmények mindig egy-egy reformcsomag képében jelennek meg, így a kutatás során azt mutattuk be, hogy a reformoknál azonosított problémákra milyen megoldásokkal kísérleteztek a jogalkotók.

Éppen ezért a tézisek igazolásához a dolgozat els felében Németországban, Franciaországban, az Egyesült Királyságban, Japánban és Közép- és Kelet-Európa poszt szocialista országaiban bevezetett eljárásjogi reformok bemutatására került sor. A dolgozat leíró része azonban nem öncélú, az nem csupán a perelhúzóadás történeti bemutatását szolgálja, hanem a dolgozat második részében található elemz rész alapját is adja. Ezzel összefüggésben az a látszat alakulhat ki, hogy a dolgozatot valójában a végér l el refelé kellene olvasni, hiszen az okok azonosítására csak a leíró részt követ en kerül sor. A fejezetek sorrendjét azonban a szillogizmus elvei indokolták. A dolgozat *teziseinek igazolására ugyanis azt a módszert tartottuk a téma sajátosságaira tekintettel legcélravezet bbnek*, hogy el ször a már ismert „bizonyító tényeket” jelöljük meg, amelyeket a jogrendszerek fejl déstörténete szolgáltat, a dolgozat elemz részében pedig ezeket értékeljük ki és ezen keresztül kísérreljük meg következtetni az ismeretlen tényekre, igazolva ezzel a tudományos tételeinket. A magyar szabályozás vizsgálatára is ez utóbbi, elemz részben kerül sor, ahol az 1911. évi Pp., az 1952. évi Pp. és annak novelláit vesszük szemügyre. Erre abból a megfontolásból kerül sor, hogy az azonosított okok és konkrét megoldások tapasztalatain keresztül lehessen a magyar szabályozást szemlélni és annak javítására szoruló részeit azonosítani.

Álláspontunk szerint a *jogösszehasonlítás módszerének* ebben van kiemelked szerepe. Az ugyanis abból a helyzetb l indul ki, hogy bár a vizsgált jogrendszerek eljárásjogai

különböznek egymástól, mégis azonos célokra, azonos funkcióval alkalmaznak megoldásokat. A különböző országok eltérő szabályai a mindennapi joggyakorlat számára akadályként jelentkeznek, azonban a kutató számára azt a helyzetet teremtik meg, hogy már kipróbált megoldásokból tudja kiválasztani a hatékonyabban működőt. Az egyes jogrendszerek ugyanis mind arra törekszenek, hogy eljárásuk hatékonyabb, így egyszeribb, gyorsabb és olcsóbb legyen. Ennek a célnak az eléréséhez azonban gyakran más és más irányba indulnak el, amik közül sok zsákutcának bizonyul, mások bevezetését azonban siker koronázza. A jogrendszerek ilyen típusú versengéséből azonban következik az a lehetőség, hogy a sikeresebbek példájából tanulva a többiek is eljuthassanak. Az összehasonlítás tulajdonképpen az a módszer, aminek segítségével a többi jogrendszer hibáiból és sikereiből tudunk mi is tanulni. Azt is látni kell azonban, hogy a polgári eljárásjogban minden intézmény valamilyen módon kapcsolódik a többihez. Egyik elemének megváltoztatása szükségszerűen bolygatja meg a többi működését is. Ezért fontos annak vizsgálata, hogy mennyire adaptálható egyik, az adott országban működő intézmény a másik ország polgári eljárásjogába. Ehhez álláspontunk szerint a megoldandó problémát és a megoldásának elveit kell azonosítani és csak ezt követően kerülhet sor az egyes eljárási intézmények vizsgálatára. Éppen ezért a dolgozat elemzésében is ezt a módszert követtük, először értelmezve az okokat és a megoldásuk módszertanát, majd ezt követően vizsgáltuk meg a magyar és külföldi megoldásokat.

A vizsgált jogrendszerek kiválasztásánál abból a megfontolásból indultunk ki, hogy a perelhúzóadás okainak felderítésénél akkor tudunk a legteljesebb képet kapni, ha különböző „eljárásjog jogcsaládokból” választunk országokat. A latin, a germán és a common law jogcsaládok esetében a választás elsősorban a külföldi jogokra való kihatásuk és a jogfejlődésük során jelentkező kihívásaik alapján történt. Az 1806. évi *Code de procédure civile* és az 1877. évi ZPO esetében megfigyelhetjük, hogy születésükkor – a felek rendelkezési jogát túlhangsúlyozó – liberális permodellt követték. Ennek a modellnek a fogyatékoságai azonban fokozatosan megjelentek, amelyre a megoldást a Franz Klein nevéhez fűzhető szociális polgári permodelljének (amelynek eszményei először az 1895. évi osztrák polgári perrendtartásban valósultak meg) elveiben és eljárási megoldásaiban találták meg. Kutatásunk során azt kívántuk megvizsgálni, hogy egy problémákkal küzdő rendszer miként tudott megbirkózni a kihívásokkal és a reformokból milyen tanulságokat tudunk levonni. Ezért esett a választás a germán jogcsaládból Németországra, a latin jogcsaládból pedig Franciaországra. Japán kiválasztásánál nem annak látszólagos „egzotikumuma” dominált, hiszen az eltér

kulturális sajátosságok ellenére a japán eljárásjog nem eljárásjogi „kuriózum”, hiszen az els dlegesen a német, átsz r dve pedig az amerikai hatások alatt fejl dött. A japán polgári eljárásjog specialitását az adja, hogy a XIX. századi kodifikációknál a német mintát vette alapul, a II. világháborút követ en viszont – részben történelmi kényszer ségb l – nyitottabbá vált az angolszász megoldások átvételére. A japán polgári perrendtartás álláspontunk szerint b velkedik a német és az amerikai hatások keveredéséb l fakadó innovatív megoldásokban, amely a kutatásunk szempontjából fontossá tette azt. Közép- és Kelet-Európa posztszocialista eljárásjogainak feldolgozására abból a megfontolásból került sor, hogy ezekben az országokban a közös történelmi hagyományok miatt hasonló problémák jelentkeztek a rendszerváltásokat követ en, mint Magyarországon. A bírói hatalmat túlhangsúlyozó és az anyagi igazságot a végletekig hajszoló szocialista permodell a rendszerváltások után ugyanis számos funkcionális zavarral küszködött. A szocializmus id szakának „légüres teréb l” a piacgazdaságba átlép igazságszolgáltatások perek áradatával találta szembe magát, amelyben élesen kiütköztek a szocialista modell koncepcionális hibái. A vizsgált posztszocialista országokban azonos problémákra többé-kevésbé hasonló megoldások születtek, amelyek álláspontunk szerint különösen *hasznos tapasztalatokkal szolgálhatnak a magyar eljárásjog továbbfejlesztését tekintve.*

A kutatómunka során – a kiválasztott módszerekre tekintettel – els dlegesen a perelhúzóadás témájában keletkezett munkák felhasználására került sor. Ezek jellemz en nemzetközi konferenciák köteleiben kaptak helyet.³ A jogösszehasonlító munkát segítette, hogy a polgári eljárásjog-tudomány területén régóta alkalmaznak összehasonlító módszert. A polgári eljárásjog területén az utóbbi évtizedekben a jogösszehasonlítás új dimenziói nyíltak meg a nemzetközi együttm kódéseknek köszönhet en. Ebben a tekintetben az Eljárásjogászok Nemzetközi Szervezetének (*International Association of Procedural Law*) konferenciáit kell kiemelni, amelyek kurrens eljárásjogi témákról adnak számos jogrendszerre vonatkozó információkat.⁴ Az eljárásjogi reformokról a *Zeitschrift für Zivilprozeß International*

---

³ A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): *Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice'*, Oxford, 1995; Adrien A. S. Zuckerman (Ed.): *Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure*, New York, 1999; C.H. van Rhee (Ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Tilburg, 2004; Alan Uzelac – C.H. van Rhee (Eds.): *Public and Private Justice – Dispute Resolution in Modern Societies*. Antwerpen, 2007; C.H. van Rhee (Ed.): *Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation*, Antwerp, 2008; Nicoló Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): *The reforms of civil procedure in comparative perspective*, Torino, 2005)

⁴ Michele Taruffo (Eds.): *Abuse of procedural rights: comparative standards of procedural fairness*. The Hague, 1999; Ada Pellegrini Grinover - Petronio Calmon (Eds.): *Direito Processual Comparado - XIII Congresso Mundial de Direito Processual*, Rio de Janeiro, 2007; Frederico Carpi - Manuel Ortells Ramos (Eds.): *Oral and*

(ZZPInt)⁵, illetve a *Ritsumeikan Law Review*⁶ –ban külföldi szerzők saját országukról írt tanulmányai adnak átfogó képet. Közép- és Kelet-Európa polgári eljárásjogainak összehasonlításánál a nyelvi nehézségeket az osztrák és magyar kutatások és konferenciakötetek anyagai mérsékeltek.⁷ A kutatás magyar forrásai között első sorban a polgári eljárásjogi tankönyveket⁸, összehasonlító monográfiákat⁹, valamint a perhatékonysággal és perelhúzódással foglalkozó munkákat kell kiemelni.¹⁰

4. A kutatási téma kereteinek meghatározása

A kutatás a polgári per elhúzóadásának *eljárásjogra visszavezethető okainak és annak megakadályozására szolgáló eljárási eszközöknek* a vizsgálatára terjedt ki. A kutatás *nem fogja át* a csoportos perek, a jogorvoslati, illetve a különleges eljárások szabályozását. Másik oldalról a kutatás nem foglalkozik az elhúzóadás valamennyi eredményének vizsgálatával és nem kíván válaszokat találni különösen a forráshiányból, az igazságszolgáltatás elégtelen szervezéséből és irányításából, valamint a per professzionális résztvevőinek képzettségéből és személyes adottságaiból eredő problémákra.

Kutatásunk során abból indultunk ki, hogy a polgári eljárásjog egy olyan rendszert alkot, amelyben minden szabály szorosan kapcsolatban áll a többivel és így a szabályozás egyik elemének megváltoztatása jelentős befolyást gyakorol többi működésére is. Ennél fogva

---

Written Proceedings: Efficiency in Civil Procedure, València, 2008; Dmitry Mareshin (Ed.): *Civil Procedure in Cross-Cultural Dialogue: Eurasian Context*, Moscow, 2012

⁵ Kengyel Miklós: *Veränderungen des Inhalts der Dispositions- und Verhandlungsmaxime im ungarischen Zivilprozessrecht*, ZZPInt 2/1997; Karol Weitz: *Die Entwicklung des polnischen Zivilprozessrechts nach der politischen Wende im Jahre 1989*, ZZPInt 11/2006; Neil Andrews: *The Modern Civil Process in England: Links between Private and Public Forms of Dispute Resolution*, ZZPInt 14/2009

⁶ Aleš Galí: *Das Slowenische Zivilprozessrecht Zwischen Transmission, Kontinuität und Transformation*, *Ritsumeikan Law Review* 27/2010; Hiroyuki Matsumoto: *Kurze Kommentierung aus der Sicht des japanischen Zivilprozessrechts*, *Ritsumeikan Law Review* 27/2010; Luke Nottage: *Civil Procedure Reforms in Japan: The Latest Round*, *Ritsumeikan Law Review*, 22/2005; Walter H. Rechberger: *Die Ideen Franz Kleins und ihre Bedeutung für die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Europa*, *Ritsumeikan Law Review*, 25/2008; Karol Weitz: *Die Bedeutung der Rezeption für die Entwicklung des polnischen Zivilprozessrechts*, *Ritsumeikan Law Review*, 27/2010

⁷ Paul Oberhammer (Hrsg): *Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa*, Wien, 2001; Walter H. Rechberger (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918*, Arnheim, 2011; Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung*, Zürich, 2012

⁸ Magyary Géza - Nizsalovszky Endre: *Magyar polgári perjog. harmadik kiadás, Budapest, 1939*; Beck Salamon - Névai László (szerk.): *Magyar polgári eljárásjog*, Budapest, 1959; Névai László - Szilbereky Jenő: *Polgári eljárásjog*, Budapest, 1968; Kengyel Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Budapest, 2012

⁹ Magyary Géza: *A magyar polgári peres eljárás alaptanai*, Budapest, 1898; Kengyel Miklós: *A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben*, Budapest, 2003

¹⁰ Szilbereky Jenő: *A polgári eljárás funkciója és hatékonysága*, Budapest, 1977; Gáspárdy László: *A polgári per id dimenziója*, Budapest, 1998

érint legesen említést fogunk tenni olyan területekről is, amelyek szoros összefüggést mutatnak a perelhúzóással kapcsolatosan, mégis részben terjedelmi, részben koncepcionális okokból részletesen nem foglalkozunk velük, meglátásunk szerint ugyanis azok szétfeszítenék a dolgozat kereteit. Ezek közé tartoznak különösen a perben szűrt funkciót betöltő megoldások, mint a fizetési meghagyásos eljárás, a peres úttól való elterelést célzó alternatív vitarendezési megoldások, vagy azok az eljárások, amelyekben az ideiglenesség igényével hoznak döntéseket, hogy azzal gyors megoldást adjanak, ilyen például a francia *référé* eljárás.

Dolgozatunk témájának így a perelhúzóás megakadályozásának eljárási eszközeit tekintjük, és nem kívánjuk a „pergyorsítás” valamennyi eljárási és intézményes megoldását részletesen elemezni.

II. A perelhúzóadás megakadályozását célzó eljárásjogi reformok

1. Németország

a) Az egységes tárgyalás felaprózódása a német polgári perben

Az 1877. évi német polgári perrendtartás (a továbbiakban ZPO) azzal a céllal született, hogy a nem sokkal korábban megalakult Német Birodalom számára egységes polgári eljárásjogi szabályanyagot biztosítson. Az új eljárás a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság alapelvein épült fel és a szabályozás szakított a középkori perekre jellemző ségi elvvel.¹¹ A megszületett törvényen érzékelhető volt a kor liberális szemléletmódja. Eszerint a polgári per feladata, hogy a „jogukért küzdő”¹² polgároknak teret biztosítson, hogy saját jogvitájukat megvívjanak. A törvény alapkonceptiója szerint a feleknek a perek megindításán és a peranyag szolgáltatásán túl, teljes hatalmuk volt a saját ügyük menetének alakítására is. Kengyel szerint ez nagyon szemléletesen fejezhető ki a két részre osztott polgári per menetének a szabályozásánál. A per első szakasza a felek iratváltásából, míg második a szóbeli tárgyalásból állt. „A bírói hatalom korlátozása egyértelműen a francia perjog hatására vezethető vissza. Innét ered az a törekvés, hogy a jogkérdést és a ténykérdést meg kell osztani a bíróság és a felek között. A tények csak a tárgyaláson kerülnek a bíró elé, hogy azok alapján és az esetleges bizonyításfelvétel után a jogkérdést eldöntse.”¹³

A gyakorlatban azonban a per struktúrája inkább hasonlított az 1850. évi hannoveri polgári perrendtartásra, amelyben az *iratváltásnak csekélyebb jelentőség jutott, és a jogvita eldöntésére egy „egységes” szóbeli tárgyalás szolgált.*¹⁴ Ez az egységesség ugyanakkor csak fikció volt, hiszen a legtöbb esetben az eljárás számos tárgyalásból tevődött össze. A peranyag szolgáltatásra vonatkozó rendelkezések eredményeként a ZPO is gyakorlatban ezt a típusú eljárást valósította meg. A struktúrabeli hasonlóság a fikció által egységbe forrasztott tárgyalások sorozatában ragadható meg. A ZPO eredeti szabályai szerint a feleknek ugyan

---

¹¹ Zöllner Kommentar 2014, Vollkommer 1.o.

¹² Jhering 1872, 17. o.

¹³ Kengyel 2003, 52. o.

¹⁴ „A hannoveri eljárás középpontjába a szóbeli tárgyalás került, csaknem teljesen kizorítva ezáltal a pandektajogi perre olyannyira jellemző iratváltást, amelynek Leonhardt mindössze el készít szerepet szánt. Az egységesnek tekintett szóbeli tárgyaláson, amely több tárgyalási határmódot is jelenthetett, a felek időbeli korlátozás nélkül terjeszthették el állításait és védekezéseiket. A pandektajogi hagyományoktól, valamint a porosz eljárási szabályoktól egyaránt eltávolodó, a teljes szóbeli eljárást megvalósító hannoveri perrend másfél évtizeddel később az egységes német polgári perrendtartás megteremtésére irányuló törekvések kiindulópontja lett.” Kengyel 2003, 49. o.

már az iratváltáskor meg kellett jelölniük az ügy alapjául szolgáló tényeket, ennek a szabálynak a megszegése azonban nem volt szankcionálva.¹⁵ Így a felek az utolsó tárgyalás berekesztéséig szabadon el terjeszthettek új érveket, anélkül, hogy azt a bíróság kizárhatta volna.¹⁶ Az információ „csöpögtetésének” eredményeként a bíróság nem tudta az éppen megtartott tárgyaláson a jogvitát eldönteni és kénytelen volt újabb tárgyalást kit znie. Ez azután többször is megismélt dhetett ugyanabban az eljárásban, amelynek eredményeként *a per szükségszer en elhúzódott*. A teoretikusan tagolt eljárás így a gyakorlatban egy jelentéktelen el készít szakaszból és hosszan elnyúló tárgyalások sorozatából állt. A törvény liberális szabályozása ezáltal „szinte ideális” terepet biztosított a perelhúzásra.¹⁷ Ennek következtében pedig végeredményben a szóbeliségt l és a közvetlenségt l várt el nyök sem érvényesülhettek, hiszen az *eljárás felaprózódott és jelent sen elhúzódott*. Emiatt a bíró saját észlelése az évek során elhomályosult és a döntéshozatalhoz végül csak a jegyz könyv és a periratok szolgáltak.¹⁸ „Az a fikció, miszerint a több tárgyalást egynek kell tekinteni, továbbá az, hogy az iratok tartalma a tárgyalás alapját képezi, a gyakorlatban inkább egy írásbeliségen alapuló polgári perhez vezetett, ahol a tárgyalás megtartására csak azért került sor, hogy a törvény el írásainak eleget tegyenek.”¹⁹

b) A ZPO reformjai a második világháború el tt

Az eredetileg liberális elveken felépül ZPO, s vele maga a liberális permodell is Németországban már a XX. század fordulójára válságba jutott. Az elhúzódó perek miatt a törvény alkalmatlanná vált a kor társadalmi és gazdasági környezetében a jogviták hatékony megoldására.²⁰ A ZPO krízisét a liberális elvek feladásával próbálták orvosolni. A reformnovellák sorát az 1909. évi kezdte, amelyet az 1924. évi és az 1933. évi követett.

A ZPO 1909-es novellája még csak a járásbíróági eljárást módosította. A reform eredményeként megn tt a bíró hatalma a pervezetés terén. A felek pervezetését (*Parteibetrieb*) felváltotta a hivatalbóliség (*Amtsbetrieb*), ugyanis határnapok kit zése, az idézés és a kézbesítés a felek helyett kizárólag a bíróság feladata lett.²¹ Osztrák hatásra a

---

¹⁵ Gottwald 1983, 687. o.

¹⁶ Gottwald 2004, 121. o.

¹⁷ Gottwald 1983, 687. o.; Zöller Kommentar 2014, Vollkommer 2.o.

¹⁸ Baur 1966, 1. o.

¹⁹ Kengyel 2003, 69. o.

²⁰ Kengyel 2003, 123. o.

²¹ Kengyel 2003, 124. o.

bírónak egy korai első tárgyalást kellett kitűznie, amely – ha nem vitatott ügyekről volt szó – lehet séget biztosított mulasztási ítélet, vagy beismerésen alapuló ítélet meghozatalára.²² A törvény a bíró kezébe helyezte a tárgyalás előkészítését és feljogosította, hogy a keresetlevél alapján a tényállás felderítése érdekében a szóbeli tárgyalást megelőzően különböző intézkedéseket tegyen.²³ A reformról *Gottwald* összességében kudarcként tesz említést, mert az a bíró diszkréciójára bízta a határidők kitűzését.²⁴ Ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy ez a módosítás törte meg azt a nézetet, amely a rendelkezési elvre dogmaként tekintett és nem olyan pragmatikus elvként, amely a társadalom és a gyakorlat igényeinek megfelelően módosítható.²⁵

Az 1924-es reform (az ún. *Emminger-novella*) a korábbinál sokkal radikálisabb változásokat hozott a bíró és a felek viszonylatában. Egyrészt a korábbi novella rendelkezéseit a törvényszéki eljárásra is kiterjesztette, másrészt a bíró pervezetési jogosítványait, korlátozta a felek jogát, hogy „alapos ok nélkül” kérjék a tárgyalás elhalasztását és bevezette a perkoncentráció elvét.²⁶ Ellentétben az első novella szabályozásával, ez már a bíróság kifejezett feladatává tette a tárgyalás előkészítését, hogy a jogvita lehetőség szerint egy tárgyaláson elbíráható legyen.²⁷ Ezen felül a törvény feljogosította a bíróságot, hogy a felek elkésett támadó és védekező eszközeit elutasítsa, ha azok a per elhúzására irányulnak.²⁸ *Gottwald* szerint ez a novella is csak szerényebb eredményeket ért el, mert bár a szabályok tárgy lehetégeket adtak, a konkrét intézkedések megtételét a törvény a bíró belátására bízta. A rendelkezésre álló eszközöket a bírók egy része csak „tartózkodással és óvatos módon” alkalmazta, mindig ügyelve arra, hogy az ítélet meghozatala előtt ne mutassa ki a jogi álláspontját.²⁹

Az 1933-as novella mögött meghúzódó gondolat már nem az volt, hogy a polgári per a felek közötti küzdelem eszköze, hanem, hogy az a jóléti állam egyik intézménye.³⁰ A reform

---

²² Gottwald 1983, 688. o.

²³ Kengyel 2003, 124. o.

²⁴ Gottwald 1983, 688. o.

²⁵ Gottwald 2004, 123. o.

²⁶ Zöllner Kommentar 2014, Vollkommer 2.o.

²⁷ Gottwald 1983, 688. o.

²⁸ ZPO 279a. § szerint: „Ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy bizonyos pontok tekintetében további felvilágosításra van szüksége, akkor a felet fel kell hívnia arra, hogy a megadott határidőn belül a vitatott pontokról magyarázatot adjon. Ha ennek a felhívásnak nem tesz eleget vagy késedelmesen teljesíti, akkor a nyilatkozatát figyelmen kívül lehet hagyni, ha a késedelmét nem tudja kimenteni.” Kengyel 2003, 128. o.

²⁹ Gottwald 1983, 688. o.

³⁰ Gottwald 1983, 688. o.

középpontjában a felek igazmondási kötelezettsége került. „A törvényhozó ezzel még tovább korlátozta a felek szabadságát, és végleg szakított a ZPO individuális-liberális felfogásával, amely a felekre bízta azt, hogy a bíróság eltt igazad mondanak-e vagy valótlaniságot.”³¹ A törvény emellett megpróbálta a perkoncentrációt a preklúziós szabályok szigorításával megvalósítani³², ugyanakkor ez is hatástalan maradt, ugyanis a bírónak bizonyítania kellett, hogy a támadási és védekezési eszköz késedelmes elterjesztésére szándékosan, vagy súlyos gondatlanságból került sor.³³

c) Törekvések az eljárás koncentrálására

A fenti novellákkal megkezdődött a német polgári pernek a *Franz Klein* féle, szociális modellhez való közelítése. A törekvések középpontjában a perkoncentráció került. Ennek elérése érdekében a reformok elvették a felektől a pervezetési jogosítványokat és azt a bíró kezébe helyezték. Különös hangsúly került arra, hogy az eljárás előkészítésében a bíró megfelelő eszközökkel rendelkezzen ahhoz, hogy az ügy lehetőség szerint egy tárgyaláson elbíráható legyen. Ezen felül törvény a felek támadási és védekezési eszközeinek elterjesztését időben korlátozta, amelynek megszegéséhez súlyos szankciót, a preklúziót írt elő. Mindezek ellenére azonban a jogalkotó által célként kitűzött „egy tárgyaláson” való elbírálás a legtöbb esetben megvalósítatlan maradt.

Az újabb reformok előkészítése érdekében az akkori igazságügyi miniszter *Fritz Neumayer* 1955-ben létrehozott egy bizottságot, amelynek az volt a feladata, hogy megvizsgálja, milyen módon lehetne a polgári peres eljárásokat egyszerűsíteni és gyorsítani. A bizottság 1961-ben készítette elő a jelentését, amelyben rámutatott, hogy az egy tárgyaláson való döntéshozatal koncepciója a gyakorlatban csak kivételként valósult meg. Helyette a nem megfelelően előkészített tárgyalások sorozatán keresztül halad a per lépésről lépésre előrébb.³⁴ Ennek okaként egyrészt a felek nem világos, felaprózottan és elkésztetten elterjesztett érveit, az elnapolás és határidő-hosszabbítás iránti kérelmeit jelölte meg a bizottság. Másik oldalról pedig arra mutatott rá, hogy a bírók nem vizsgálják elég korán át az ügyiratokat ahhoz, hogy a feleket a szükséges pervitelre rá tudják szorítani.³⁵ Mivel a probléma okai elsősorban a

---

³¹ Kengyel 2003, 130. o.

³² Arens 1971, 20. o.

³³ Gottwald 1983, 689. o.

³⁴ Rottleuthner-Rottleuthner-Lutter 1990, 16. o.

³⁵ Rottleuthner-Rottleuthner-Lutter 1990, 17. o.

bíróság gyakorlatából fakadtak, így a bizottság megállapította, hogy helyzetet a bírák képzésével lehetne javítani.

Ezen felül hetvenes években folytatott ténykutatások is azt támasztják alá, hogy a jogalkotó által kitűzött cél a gyakorlatban nem valósul meg. A járásbírói eljárásban általában 4, míg a törvényszéki eljárásban 5 tárgyalásra volt szükség a jogvita elbírálásához.³⁶ A vizsgálatok eredményeiből *Baumgärtel* azt a következtetést vonta le, hogy a gyakorlatban alkalmazott tárgyalás el készít intézkedéseknek nem volt pergyorsító hatásuk, amelyet azzal magyarázott, hogy csak a célzott intézkedések képesek az eljárást érdemben előbbre vinni. Ez azonban akkor lehetséges, ha a bíró az ügyiratokat meg tudja vizsgálni, amelyhez legalább az ellenkérelem bevárására lenne szükség.³⁷ Ezen felül a tárgyalás felaprózódásának és ennek eredményeként az eljárás elhúzódásának is olyan okait jelöli meg *Baumgärtel*, amelyek nem az eljárási szabályokból, hanem azok helytelen gyakorlatából eredtek. Ilyen különösen, hogy a bírók gyakran csak különböző tárgyalásokra idézi meg a tanúkat³⁸, a preklúziót csak kivételes jelleggel vették igénybe, amely a bírók szankciókkal szembeni ellenszenvére vezethető vissza.³⁹

A perek elhúzódásának okait vizsgálva *Baur* megállapítja, hogy a problémák egyrészt abból fakadnak, hogy a felek – anélkül, hogy a bíróság azokat visszatudná utasítani – szakaszosan terjesztik elő az indítványaikat, amelynek eredményeként újabb és újabb tárgyalást kell a bíróságnak elrendelnie a bizonyítás lefolytatására. Mivel a preklúziós szabályok alkalmazásához pedig a bíróságnak a szándékosságot, vagy súlyos gondatlanságot kell bizonyítania, így az a gyakorlatban csak „tompá fegyver”.⁴⁰ A probléma másik okaként azt jelöli meg, hogy ellentétben a jogalkotó kívánságával, a gyakorlatban a bíróságok nem törekszenek az egyetlen szóbeli tárgyaláson való döntéshozatal megvalósítására. Ez álláspontja szerint abból is fakad, hogy egyetlen tárgyalási napra annyi tárgyalás van beosztva, amely a tárgyalások időtartama miatt kizárja, hogy „egyetlen” tárgyaláson lehessen folytatni a bizonyításokat és döntést lehessen hozni.⁴¹

Megoldásként a német büntető eljárás mintájára azt javasolta, hogy a jogvitákat a bíró aktív közreműködésével, érdemlegesen és alaposan előkészített tárgyaláson döntsék el. Ehhez

---

³⁶ Baumgärtel-Mes 1972, 243. o.

³⁷ Baumgärtel-Mes 1972, 244. o.

³⁸ Baumgärtel-Mes 1972, 252. o.

³⁹ Baumgärtel-Mes 1972, 254. o.

⁴⁰ Baur 1966, 10. o.

⁴¹ Baur 1966, 11. o.

álláspontja szerint arra van szükség, hogy a bíróság a tárgyalás kit zése el tt mind a keresetlevelet, mind az alperes védekezését ismerje, azokat tartalmukban megismerje és hiányosságuk esetén a feleket az ügy érdemét érint kérdésekkel vezesse arra, hogy tisztázzák a tényállást.⁴² A bíróságnak az alperes védekezésére határid t kellene t znie, amelynek elmaradásakor sor kerülhetne a mulasztási ítélet kibocsátására. Ezt követ en kerülne sor az el készít szakasz lezárását jelent „el tárgyalásra” (*Vortermin*).⁴³ Arról, hogy a felek ne szakaszosan adják el az érveiket és így egyetlen tárgyaláson lefolytatható legyen bizonyításfelvétel, szigorú preklúziós szabályok gondoskodtak volna. A *Baur* által felvázolt megoldás középpontjában pedig az egységesen lefolytatott bizonyításfelvétel állt, amelyet f szabályként nem lehetett volna megszakítani, vagy elnapolni. Amennyiben mégis erre került volna sor és 10 napon belül nem tudják ezt megtartani, úgy a bizonyítást meg kellett volna ismételni.⁴⁴

Baur javaslatai az 1976-os reformban sorra visszaköszönnek, ugyanakkor már ezt megelőzően is történtek kísérletek a bíróságok oldaláról annak megvalósítására. Egyik leghíresebb ezek közül a *Bender* nevéhez köthető ún. „stuttgarti modell”. A kísérletet a stuttgarti törvényszék 1967. január 1.-én létrehozott 20. számú polgári kollégiuma⁴⁵ végezte, amelyben *Bender* vezetésével próbálták *Baur* elgondolásait a ZPO szabályainak értelmezésén keresztül megvalósítani.⁴⁶ Az eljárás lényegét a tárgyalás el készítésében találhatjuk meg. A bíróság a keresetlevél beérkezését követ en nyolc és tíz hónap közötti időpontra t zti ki, amely idő alatt sor kerül az iratváltásokra, a tanúk idézésére, a szakértői vélemény beszerzésére, valamint az eljáró tanács által lefolytatott el zetes megbeszélésre.⁴⁷ Az eljárásból viszont kimarad a *Baur* által javasolt el tárgyalás.⁴⁸ A szóbeli tárgyaláson el ször a felek személyes meghallgatására kerül sor, amelyet a tanúk kihallgatása és a szakért

---

⁴² Ezt az akkor hatályos szabályok megnehezítették, ugyanis a ZPO szerint a bíróságnak már a keresetlevél beérkezésekor olyan közeli időpontra kellett a tárgyalást kit znie, hogy éppen csak a tárgyalási időköz lejárvon. Ez a szabály eredetileg nem volt a ZPO-ban, azt 1898-ban éppen a pergyorsítás érdekében ültették a törvénybe, amely végeredményben viszont ellentétes hatást ért el. *Baur* 1966, 16. o.

⁴³ Ez az osztrák „erster Tagsatzung” mintája alapján képzelte el *Baur*, ugyanakkor az osztrák mintához képest egyéb funkciókat szánt neki. *Baur* 1966, 19. o.

⁴⁴ A megszakítás nélküli bizonyításfelvételi tárgyalás gondolatát és annak megismétlésére vonatkozó kötelezettsége *Baur* a büntető eljárásból kölcsönözte. *Arens* 1971, 32. o.

⁴⁵ A hatékony módja miatt az irodalomban a „gyorstanács” elevezést használták rá.

⁴⁶ Kiemelendő, hogy az új típusú eljárás a ZPO akkor hatályban lévő szabályain alapult, a bíróság csak a meglévő rendelkezések újraértelmezésén keresztül gyorsította az eljárásokat. *Lenneis* 1977, 58. o.

⁴⁷ *Arens* 1971, 33. o.

⁴⁸ Az el tárgyalást *Bender* feleslegesnek ítélte meg. Álláspontja szerint egy olyan tárgyalást tartani, amelyben csak felületesen kerül sor a jogvita megtárgyalására egyszer en időpazarlás. *Henke* 1971, 131. o.

meghallgatása követ.⁴⁹ Ezeket követően a bíróság értékeli a bizonyítás eredményét és kifejti, hogy miért tekinti megalapozottnak, vagy éppen megalapozatlannak. Végül sor kerül az ügyvédek záróbeszédeire, amelyekben lehet segítségük nyílik arra, hogy reagáljanak a bíróság megállapításaira és megkíséreljék az érvelésükön keresztül meggyőzni a bíróságot.⁵⁰

A jogirodalomban⁵¹ és az ügyvédi praxisban⁵² is összességében *sikerként értékelték* a „stuttgarter modellt” a ködését. A ködést követő évek statisztikai adatai szerint a jogviták több mint 80%-t sikerült az első tárgyaláson lezárni.⁵³ A modell érdeméért *Bender* azt említi ki, hogy azzal a perek hatékonysága nélkül növelhető, hogy az igazság kiderítésének a kárára válna.⁵⁴

d) A ZPO 1976-os reformja

A ténykutatások eredményei és a bíróságok oldaláról tapasztalható gyakorlati megoldások⁵⁵ mellett a ZPO reformja is a középpontba került. „A hetvenes évektől kezdve mindinkább felszöktek azok a hangok, amelyek a századik évéhez közeledő ZPO gyökeres átalakítását sürgették”.⁵⁶ *Henke* például 1970-ben "*Judicia perpetua, oder: Warum Prozesse so lange dauern...*" címmel jelentetett meg cikket⁵⁷, amelyben azt a kérdést feszegette, hogy miért tartanak az eljárások ilyen sokáig Németországban és miért nem veszi észre a jogalkotó *Baur* és *Bender* vívmányait? A változtatás igényét mutatja az is, hogy nem csak a tudomány részéről jelentek meg javaslatok, hanem hivatalos tárgyalások is folytak a ZPO módosításáról. A közel egy tucat reform megbeszélés, melyeknek több reformtervezet lett az eredménye egyértelműen jelzi a változást célzó jogalkotói szándékot. Ennek a betéte a ZPO száz éves évfordulójára - 1976-ra - időzített, a bírósági tárgyalás egyszerűsítésére és gyorsítására

---

⁴⁹ Henke 1970, 131. o.

⁵⁰ Arens 1971, 33. o.

⁵¹ Arens 1971, 34. o.; Lenneis 1977, 59. o.; Gottwald 1993, 6. o.

⁵² A Német Ügyvédegylet által 1969-ben végzett felmérés szerint az ügyvédek 80%-a támogatóan, 10% semlegesen nyilatkozott és csupán 10% volt elégedetlen a stuttgarter modellel. Lenneis 1977, 60. o.

⁵³ A statisztikai adatokat *Bender* adta közre 1969-ben. Arens 1971, 33. o. Az adatokkal kapcsolatosan ugyanakkor *Henke* rámutat arra a tényre is, hogy azok egy újonnan alapított tanácstól származnak, amelynek nem kellett a korábbi évek felhalmozódott ügyterhével megküzdenie. Henke 1971, 166. o.

⁵⁴ *Baur-Schumacher* 1980, 109. o.

⁵⁵ A stuttgarter „gyorstanács” sikere nyomán több bíróságon is megkísérelték a modell bevezetését.

⁵⁶ *Kengyel* 2003, 139. o.

⁵⁷ *Henke* 1970, 146. o. Ebben a cikkében egy 1958-ban indult családjogi jogvitáról számolt be, amely még 1964-ben is tartott. A történet lezárásaként azt a kérdést teszi föl, hogy miért nem képes az igazságszolgáltatás még mindig megszabadulni a nehézkességétől. Válaszképpen pedig azt fogalmazza meg, hogy „mert talán a hosszú időtartam a polgári eljárásjog karakteréhez tartozik”.

irányuló novella lett⁵⁸, amelynek alapját *Baur* javaslatai és a stuttgarti modell tapasztalatai adták. A novella a tárgyalás előkészítés „finomhangolásával”, valamint a preklúziós szabályok szigorításával a perkoncentrációt és ezáltal pergyorsítást célozta.

A törvény két alternatívát biztosított a bíróság számára a tárgyalás előkészítésére, amelyek közül az eljáró bíró szabadon választhatott. Egyik az írásbeli, másik pedig a „korai első tárgyalás” (*früher erster Termin*) útján történő előkészítés. A jogalkotó abból az elgondolásból indult ki, hogy a bírók az ügy sajátosságaihoz igazítottan tudnak majd választani a két alternatíva közül, ezzel biztosítva flexibilitást az eljárásnak. Ugyanakkor a gyakorlat inkább azt igazolta, hogy az egyes bírók saját szokásaiknak megfelelően, valamennyi ügyükre egyfajta előkészítési módszert alkalmaznak.⁵⁹

Az írásbeli előkészítés érdekében fontos, hogy az alperes védekezése a tárgyalás előtt beérkezzen. Ennek érdekében a bíróság a keresetlevél kézbesítésével egyidejűleg fel kell hívnia az alperest a védekezésének előadására, amelynek benyújtására határidő is kell töltenie. Ennek elmulasztása esetén a bíróság már az előkészítő szakaszban mulasztási ítéletet tudott kibocsátani. Ugyancsak ezt a célt szolgálta az is, hogy eltörölték a bírónak azt a kötelezettségét, hogy a keresetlevél beérkezése után közvetlenül töltsen ki a tárgyalás időpontját, azt a bíró a felek iratváltását követően tudja már kitölteni, így biztosítva, hogy az valóban alkalmas legyen az ügy érdemi tárgyalására.⁶⁰

A korai első tárgyalás választása esetén a bíróság általában 4-6 héttel⁶¹ a keresetlevél beérkezése utánra töltsen ki az első tárgyalást. Ennek funkciója kettős, egyrészt az első tárgyalás előkészítése, másrészt az egyszerű tényállású ügyek esetében a döntéshozatal. Ellentétben ugyanis az angol *pre-trial* szakaszban tartott megbeszéléssel, ez teljes értékű tárgyalás, amelyen a bíróság ítéletet hozhat. A gyakorlatban ugyanakkor az első tárgyalás csupán előkészítő szerepet tölt be és szükség van a későbbi tárgyalásra is.⁶² A korai első tárgyalás útján való előkészítésnek *Rottleuthner* szerint az volt a célja, hogy az egyszerű ügyekben ne legyen hosszabb az eljárás, mint a régi eljárási szabályok alapján.⁶³

---

⁵⁸ Kengyel 2003, 139. o.

⁵⁹ Gottwald 1983, 695. o.

⁶⁰ Rottleuthner-Rottleuthner-Lutter 1990, 30. o.

⁶¹ Gottwald 1983, 694. o.

⁶² Gottwald 1983, 694. o.

⁶³ Rottleuthner-Rottleuthner-Lutter 1990, 31. o.

A reform másik lényegi összetevője, mondhatni *súlyponti eleme a prekluziós szabály*⁶⁴ volt. Ezzel a bíróság kizárhatta a felek késedelmesen elterjesztett „támadó és védekezési eszközeit”. A jogalkotó abból indult ki, hogy a perek elhúzódásának sosem önmagukban a jogszabályok, hanem a per szereplői, közöttük is kiemelten *a bíróság és a felek az okozói*. Amennyiben a jogszabály tág teret enged a feleknek és ügyvédeknek, hogy kedvükre alakítsák a peranyagot és a per lefolyásának a feltételeit is a kezükbe helyezi, és emellett a bíróságokat sem kényszeríti az aktív pervezetésre, akkor nem várható, hogy a perek ésszerű időn belül befejezjenek. A peres felek korlátok nélküli rendelkezési joga a liberális per alap gondolatából ered, ami szerint a felek magánautonómiája a polgári perre is kiterjed. Ez a korlátlan féluralom azonban ahhoz vezetett, hogy a polgári perek parttalanná váltak. A perek egyszerűsítésére és gyorsítására irányuló novella ennek a megszüntetésére - a ZPO-ban már ismert⁶⁵ - ún. *"Prozessförderungspflicht"* teremtette meg⁶⁶, amely a feleket *a per menetét támogató magatartásra kötelezte*. Ez a felek tevékeny közreműködését elváró kötelezettség⁶⁷ egy időbeli keretet adott a feleknek, amely betartásával a per koncentrációja is megvalósíthatóvá vált. Ez természetesen a felek rendelkezési jogának korlátozását is jelentette. Ezzel kapcsolatban *Kengyel* is megállapítja, hogy ez az intézkedés a bíróság és a felek viszonyában jelentős változást hozott, mely a bírói szerep megerősödéséhez vezetett⁶⁸.

Prütting szerint az 1976. évi novella *célja hármas volt*, amelyet a megerősített *"Prozessförderungspflicht"*-en és az ehhez szorosan kapcsolódó prekluziós normán keresztül kívánt elérni. Egyrészt az egyes polgári eljárásokat, másrészt az eljárásokat összességükben akarta gyorsítani és ezen keresztül a bíróságok ügyterhét csökkenteni. A tervek szerint az egyes ügyekben a fél késedelmesen elterjesztett „támadási és védekezési eszközeit” a bíró kizárhatta, ezzel az adott eljárásban gátat szabva az elhúzódásnak. Ez hosszú távon *egy generál-preventív hatást eredményez*, amely így a többi ügy résztvevőit a saját perük elbírálását célzó magatartásra ösztönzi. Ezen keresztül aztán az ügytartamok

---

64 MünchKomm 1992, Prütting, 1795. o.

65 A *Prozessförderungspflicht* először a ZPO 1933-as novellája emelte be, amit az 1976-os novella tovább erősített.

66 Rosenberg-Schwab-Gottwald 1993, 11. o.

67 A *Prozessförderungspflicht* kötelezettségként, vagy feladatként való minősítésével kapcsolatban Leipold fejti ki aggályait. Álláspontja szerint a polgári perben nem beszélhetünk ilyen feladatról, legfeljebb teherről, aminek eredményeként, ha a fél nem tesz eleget ennek az elvárásnak, akkor elveszíti a pert, de ilyen magatartásra a fél nem kötelezhető. Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 115. o.

68 Kengyel 2003, 140. o.

össességükben is rövidülnek, s mintegy ennek folyományaként, mondhatni melléktermékeként a bíróságok leterheltsége is csökken.⁶⁹

e) A preklúziós szabályok a ZPO 1976-os novellájában

A reform novellák óta a ZPO el írja a feleknek, hogy a „támadási és védekezési eszközeiket” a per menetét el segít módon terjesszék el , amellyel egy, a felek aktív és konstruktív közrem ködése mellett megvalósuló, *gyors és koncentrált pert* akar biztosítani.⁷⁰ Ez a szabály szakítást jelent a korábbi, liberális szemlélettel, amely a felek rendelkezési jogán keresztül, rendkívül tág teret engedett a perelhúzásnak. A parttalanságot kiküszöbölend , a törvény egy elvárást állított fel a felek számára, akik ezután csak a törvény adta keretek között járhattak el. A törvény formailag egy kötelezettséget keletkeztet a felek számára, akik az el adásaikat a per állásának megfelel id ben és módon kötelesek el terjeszteni⁷¹. Ez az el írás persze önmagában nem jelent biztosítékot a perelhúzás megakadályozására, hiszen ez csupán *egy jogszabályi kívánalom*. Ennek a *preklúziós szabály ad súlyt*, amely a kés n el terjesztett támadási és védekezési eszközök kizárásával fenyeget.⁷² A per el bbe viteli kötelezettség (*Prozessförderungspflicht*) megszegése így akár pervesztességhez is vezethet. *Leipold* is azt emeli ki, hogy a késedelmes el terjesztés kizárása és az ebb l következő pervesztesség veszélye szorítja rá a feleket és ügyvédeiket, hogy a per el bbe viteli kötelezettséget komolyan vegyék.⁷³

A ZPO rendszerében megkülönböztethetjük ennek a kötelezettségnek az *általános és különös* dimenzióját. Az általános szabályt a ZPO 282. § tartalmazza, amely a felek számára az egész perre nézve általánosságban írja el a gondos pervitelt. Ez a követelmény a törvényb l fakad és nem függ attól, hogy a bíró utasításától. Ezzel szemben a per el bbe viteli kötelezettségnek a különös szabálya attól függ, hogy a bíró adott eljárási cselekményre nézve határid t t zött-e. Ezt – ellentétben az általános szabállyal - nem a 282.§, hanem az ahhoz kapcsolódó szankciónorma, a ZPO 296. § (1) bek. tartalmazza⁷⁴. Itt a jogalkotó azt szankcionálja, ha a bíróság határid t t zött a támadási és védekezési eszközök el terjesztésére, de annak valamely fél nem tesz eleget. A szankcionáló szabályból vezethet tehát vissza maga a kötelezettség, amelynek fennállása viszont a bírói határid t zést l függ.

---

69 MünchKomm 1992, Prütting, 1795. o.

70 Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 115. o.

71 MünchKomm 1992, Prütting, 1668. o.

72 Musielak Kommentar 2002, Foerste, 712. o.

73 Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 268. o.

74 MünchKomm 1992, Prütting, 1668. o.

A jogalkotó ezekkel a kötelezettségekkel els dlegesen a *perkoncentrációt* akarta megvalósítani és azt megakadályozni, hogy a felek a per eldöntéséhez szükséges információkat a bíróság számára „csepegtessék”⁷⁵. Ebben a vonatkozásban a *szabály történeti el képe*nek a klasszikus római per és az eshet ségi elv tekinthet ⁷⁶. El bbi azért, mert a klasszikus római perjogban is egyben – koncentráltan – kellett a tényel adásokat és érveket el terjeszteni, hiszen a felperes el ször a *praetortól* kérhette a megfelelő formula kiállítását. Tehát a *praetor* már *in iure* döntött az ügyben mire az ügy a *iudex* elé került, aki csak *in iudicio* folytatott le eljárást és ekkor csak azt vizsgálta, hogy a tényállás bizonyított-e. A per el bbre viteli kötelezettség céljában az eshet ségi elvvel is mutat hasonlóságokat, de megoldásaiban jelent sek az eltérések.

Ahogy láthattuk mind három megoldás esetében a *cél azonos, de az eszközök eltér ek*. Mindegyik szabály ugyanis azt akarta elérni, hogy az ügy eldöntéséhez szükséges információ minél hamarabb teljes terjedelemben a bíró elé kerüljön, így a felek a peranyag-szolgáltatással ne tudják a pert elhúzni. A közös cél ellenére a megvalósítás módja azonban jelent sen eltér. *Foerste* szerint a törvényhozó a középutat választotta, mert egyik oldalról amennyire csak lehet vissza próbálta szorítani a felek perbeli taktikázását, másik oldalról azonban tekintettel volt az egyedi esetekre is.⁷⁷ *Gottwald* a hasonlóságok helyett inkább az eshet ségi elv és a per el bbre viteli kötelezettség (és ezzel összekapcsolva a preklúziós szabály) közötti különbségekre hívja fel a figyelmet. Véleménye szerint az alapvet eltérés abban fedezhet fel, hogy a per el bbre viteli kötelezettség eredményeként csak a vétkesen mulasztott el terjesztéseket zárja ki a bíróság és a vétlenekeket nem, addig az eshet ség elvénél ez a megkülönböztetés nem érvényesül.⁷⁸ Míg tehát az eshet ségi elv egy statikus gátat jelent, amely *rugalmatlan* és megakadályoz minden kés n el terjesztett peranyagot, így se a per, se a felek sajátosságaira nincs tekintettel, addig a per el bbre viteli kötelezettség egy *dinamikus* korlátot jelent, amely egyrészt kizárja a perelhúzó taktikázást, másrészt tekintettel van a per és a felek sajátos körülményeire.

---

75 MünchKomm 1992, Prütting., 1668. o.

76 Zeiss 1993, 80. o.

77 Musielak Kommentar 2002, Foerste, 712. o.

78 Rosenberg - Schwab - Gottwald 1993, 447. o.

A prekluzió alkalmazásának esetei

A bíróság, ha a támadási és védekezési eszközök elterjesztésére a félnek határidő telt el, és a fél azt elmulasztotta, köteles a késedelmesen elterjesztett hivatkozásokat kizárni, ha az az ügy befejezését késleltetné, feltéve, hogy a fél a késelemben nem volt vétlen [ZPO 296.§ (1) bek.]. Emellett, ha ilyen határidő telt ugyan nem telt, de a fél a fenti eszközöket az általános per elbireviteli kötelezettség megszegésével terjeszti el, a bíróság azokat kizárhatja, ha az a per befejezését késleltetné és a késelelem a fél súlyos gondatlanságára vezethető vissza [ZPO 296.§ (2) bek.].

A bíróságnak első esetben *egy általa telt határidő elmulasztását* követően, késedelmesen elterjesztett támadási és védekezési eszköz kérdésében dönt. A szabály alkalmazásának feltétele, hogy a bíróság ilyen határidő telt közben. Abban az esetben, ha nem, vagy nem szabályosan telt el azt, akkor a szabály alkalmazására nincs lehetőség⁷⁹. A bíróságnak ebben az esetben *kötelezettsége van* arra, hogy a késedelmesen elterjesztett támadási és védekezési eszközöket kizárja az eljárásból⁸⁰. Azokat csak akkor nem köteles kizárni és veheti figyelembe, ha annak elbírálása - a bíróság szabad mérlegelése alapján - nem késleltetné a per befejezését. A bíróságnak itt is tehát mérlegelési lehetőség van, de nem arra vonatkozóan, hogy ki kell-e zárnia a késedelmes elterjesztést, hanem arra, hogy annak elbírálása késleltetné-e a per befejezését.

Második esetben *a bíróság mérlegelhet*, hogy az általános per elbireviteli kötelezettség megszegését szankcionálja-e. Erre a törvény kötelezettséget nem ír el, csak lehetőséget biztosít, így a késelelemnek nem automatikus és szükségszerű következménye a prekluzió.⁸¹ Viszont ebben az esetben a bíróságnak alá kell támasztani, hogy a per befejezését késleltetné a késedelmesen elterjesztett hivatkozás elbírálása és, hogy a késelelem a fél súlyos gondatlanságára vezethető vissza. Ezzel kapcsolatban meg kell állapítanunk, hogy a *bíróság kötelezettségszegése* kizárja az elbireviteli jogkövetkezmény alkalmazását. A bíróságnak az 1976. évi novella eredményeként, a gyors és koncentrált eljárást célzó pervitelével, tevékenyen el kellett segítenie a per hatékony lebonyolítását. Ennek keretében a tárgyalásokat úgy kell el készíteni és lebonyolítani, hogy azon akár ítéletet is tudjon hozni. Amennyiben a bíróság nem így jár el, akkor nincs lehetőség a prekluzió szabályait alkalmazni. Ennek a

---

79 MünchKomm 1992, Prütting, 1807. o.

80 Beck'sche Kurz Kommentare 1999, Hartmann, 1046. o.

81 Beck'sche Kurz Kommentare, Harman, 1049. o.

problémakörnek egy speciális esete az ún. "*Durchlaufstermin*". Ez alatt azt a tárgyalási napot érti a német jogirodalom, ami nem a végső ítélet meghozatalára irányul és az előkészítése folytán arra nem is alkalmas. A kérdés olyan összefüggésben került elő, hogy lehetséges-e a korai első tárgyalási napon⁸² az általános per előbbre viteli kötelezettség megszegésére hivatkozással a prekluzió szabályait alkalmazni? A német alkotmánybíróság 1985-ös döntésében⁸³ kifejtette, hogy abban az esetben ellentétes a német alaptörvénnyel a prekluzió alkalmazása, ha felismerhetjük, hogy az első tárgyalási nap "*Durchlaufstermin*"-nek minősül. Ilyen esetről van szó például, ha a bíró reggel 9 órára 50 ügyet tartózt tárgyalásra, ekkor ugyanis biztos, hogy a bíró nem készítette elő a tárgyalást olyan módon és nem készült fel az ügyekkel úgy, hogy érdemi tárgyalást tartson és az ügyben érdemben dönthessen⁸⁴.

A prekluzió alkalmazásával kapcsolatban kiemelendő, hogy a törvény csak a bíróságnak ad mérlegelési lehetőséget. A felek *közös akarattal sem* tekinthetnek elő az előírt jogkövetkezményektől. Így a másik fél nem járulhat hozzá, hogy a bíróság tekintsen elő az indítvány kizárásától és érdemben vizsgálja azt, amit törvény alapján ki kellene zárni. Ezzel kapcsolatban csak arra van lehetőség, hogy a másik fél nem vitatja a tényállítást, ugyanis nem vitatott, vagy elismert tényre vonatkozó hivatkozás nem minősül kizárható támadási és védekezési eszköznek.⁸⁵ Ez is mutatja, hogy a változtatás hatására a német per egyre távolabb került a liberális permodelltől, ahol a felek kölcsönös akarattal szinte bármit kedvükre alakíthattak. Itt utalnék vissza arra, hogy a novella célja sokkal tágabb volt, mint, hogy az egyedi ügyben érjen elő eredményeket. A jogalkotó nagyobb távlatból, szélesebb perspektívából vizsgálta a problémát és nem csak a peres felek érdekeit tartotta szem előtt. Ahhoz ugyanis, hogy generál preventív hatást elő lehessen érni túl kell lépni azon a gondolaton, hogy az eljárás kizárólagos urai a felek. Az igazságszolgáltatás rendszerében dominókként állnak sorban az ügyek, ahol ha az egyik ügy eldöntése megakad, az az egész rendszert lassítja, mert a többi ügyet is feltartja.

---

82 Az 1976-os novella hozta be a "frühe erste Termin" fogalmát, amely egy - előlegesen a Haupttermin előkészítésére szolgáló - szóbeli tárgyalás. Viszont nem tekinthető perfelvételi tárgyalásnak, mert ezen a bíró érdemi döntést is hozhat, előlegesen mulasztási ítéletet, de kisebb-egyszerűbb ügyekben akár érdemi ítéletet is. Az első tárgyalási nap mintegy szűrő funkciót is betölt, mert a mulasztókkal szemben mulasztási ítéletnek is lehet helye. Pont ebben az esetben, ha arra számít a bíró, hogy valamelyik fél nem fog megjelenni, akkor nem úgy készíti elő a tárgyalást, hogy azon érdemi eldöntést tudjon hozni, így a tárgyalás "*Durchlaufstermin*"-nek minősül. Ezzel kapcsolatban lásd bővebben: Leipold 1984, 403. o.

83 BverfGE 69, 126 = NJW 1985, 1149.

84 MünchKomm 1992, Prütting, 1815. o.

85 Musielak Kommentar 2002, Huber, 762. o.

A preklúzió jogi karaktere és helye a ZPO rendszerében

A preklúziós szabálynak mindkét esetében közös eleme, hogy egy *szankciót* fogalmaz meg, ami a fél speciális *késedelméhez* f z jogkövetkezményeket. Ebb l adódóan a preklúzió véleményünk szerint olyan szankciónorma, ami rendszertanilag a késedelem jogkövetkezményei között helyezhet el.

A ZPO a *késedelem következményeit* több lépcs ben szabályozza. A ZPO 230. § a késedelem általános tényállását fogalmazza meg és jogkövetkezményként az elvégzend perceselemény kizárását rendeli. Ehhez az általános szabályhoz képest a per el bbre viteli kötelezettség megszegése speciális szabályként viszonyul, amely a ZPO 230. § alkalmazását megelőzi⁸⁶, így arra a ZPO 296. §-ban foglalt prekluziós rendelkezések vonatkoznak. Ezen belül megkülönböztetünk általános és különös prekluziót. Általános prekluzió alatt értve azt az esetet, amikor a fél a ZPO 282. §-ban megfogalmazott, általános per el bbre viteli kötelezettségének nem tesz eleget [ZPO 296.§ (2) bek.], különös (speciális) prekluzió alatt pedig azokat az eseteket, amikor valamely fél a bíróság által - a támadási és védekezési eszközök el terjesztésére utasító - kit zött határid t mulasztja el [ZPO 296.§ (1) bek.]⁸⁷

A kizárható „támadási és védekezési eszközök”

A szabály alkalmazása szempontjából különösen fontos annak a vizsgálata, hogy mi számít „támadási és védekezési eszköznek”. A bíróság ugyanis a felek indítványainak csak meghatározott körét utasíthatja el ezen a jogcímen. A fogalom alá tartozik mindenek el tt a kérelem alátámasztására szolgáló *tényállít*ás, *vitatás*, *bizonyítás* és *bizonyítási kifogás*. Minden más a felekt l származó perbeli cselekmény a fogalmon kívül esik, következésképpen pedig a prekluzió szabálya nem alkalmazható rá.⁸⁸ Így különösen maga a fél „támadása” (például a kereset, viszontkereset, keresetváltogatás, keresetkiterjesztés, fellebbezés) és az alperes „védekezése” (például az ellenkérelem) sem tartozik bele a fogalomba.⁸⁹ A kérelmek is f szabály szerint a fogalmon kívül esnek, ez alól egyetlen kivétel a bizonyítási kérelem. A fogalom alá tartozó hivatkozásokból sem zárható ki viszont az, amelyik hivatalból

---

86 Baur- Grunsky 2000,41. o.

87 MünchKomm 1992, Prütting, 1807. o.

88 MünchKomm 1992, Prütting, 1804. o.

89 Ez következik a fogalmak egymáshoz való viszonyából is, hiszen nem lehet ugyanaz maga a támadás és a támadás alátámasztására vonatkozó eszköz is, hiszen csak az axiomák utalnak saját jelentésükre, minden más esetben csak a fogalmon kívüli dolog szolgálhat annak igazának, vagy fennállásának a bizonyítására.

bizonyítandó kérdésre irányul.⁹⁰ A jogszabály értelmezésére vonatkozó kérdés ugyancsak nem zárható ki, mert a *iura novit curia* elve érvényesül, így a feleknek nincs kötelezettségül a jogszabály tartalmát bizonyítani. A többségi álláspont szerint a jogi érvelés így sosem lehet elkésett⁹¹. Emellett nem zárható ki az ellenfél által nem vitatott, a beismert és a nyilvánvaló tényekre vonatkozó hivatkozás sem, mert azok fogalmukból adódóan nem késleltetik az ügy eldöntését⁹².

Ebből látható, hogy a törvény csak a fél érdekkörében álló olyan hivatkozásokat kívánja kizárni, amire való hivatkozás egyrészt vitatott, így a vizsgálata időt vehetne igénybe, másrészt a bizonyítása a fél és nem a bíróság feladata.

Az eljárás elhúzóadásának számítása

Az elkésetten elterjesztett hivatkozások kizárásával kapcsolatban két szempontból is vizsgálni kell a per elhúzóadásának kérdését. Egyik oldalról kérdésként merül fel, hogy az elkésett hivatkozás figyelembe vétele egyáltalán eredményezne-e a végső döntésnél elhúzóadást és másik oldalról vizsgálni kell, hogy miképpen, pontosabban milyen időponthoz képest kell az elhúzóadást számítani.

A törvény alapján csak azok a hivatkozások zárhatók ki az eljárásból, amelyek *a per eldöntését késleltetnék*. Ezzel kapcsolatban elmondható, hogy a szabályként azok az állítások, amelyek bizonyítást igényelnek, késleltetik a végső döntéshozatalt. Ez a szabály azonban több helyen korrekcióra szorul. Így például nem zárható ki az olyan hivatkozás, amelynek alátámasztására tanú kihallgatása szükséges, ha a tanú az adott tárgyaláson jelen van és egyéből ki is hallgatható, így tehát a meghallgatása nem okoz késedelmet.⁹³ Ez akkor is érvényesül, ha ennek eredményeként a bíróság egyéből nem tudja ugyan kihirdetni az ítéletét és emiatt a határozathozatalt el kell halasztania.⁹⁴ Ilyenkor tehát - annak ellenére, hogy később születik meg a döntés - nem lehet a hivatkozást elutasítani, mert a hivatkozás a döntés lehetőségét nem késlelteti. Ezzel összefüggésben elmondható, hogy minden olyan hivatkozás, amelynek elbírálására új tárgyalási napot kellene kitűzni, késlelteti a per befejezését.

---

90 Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 277. o.

91 MünchKomm 1992, Prütting, 1805. o.

92 Musielak Kommentar 2002, 762. o.

93 Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 278. o.

94 Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 279. o.

Az elhúzóadás vizsgálatánál figyelembe kell venni azt is, hogy az ellenérdek félnek is jogot kell biztosítani a védekezésre. Ebből következik, hogy ha az egyik fél késedelmesen terjeszt el olyan bizonyítási indítványt, amelynek teljesítése ugyan önmagában nem késleltetné a döntéshozatalt, de az ellenfél arra felhozott érveinek bizonyítása már igen, akkor az eredeti hivatkozást kell olyannak tekinteni, amely a döntés késedelmes befejezéséhez vezetne. Ezt az esetet hívják „közvetett elhúzóadásnak”, mert nem maga a hivatkozás az, amely a késedelmet okozza, de az olyan intézkedéseket szükségeltet, amelyek ahhoz vezetnek.⁹⁵

A másik kérdés, hogy miképpen kell a késedelmet számítani. Ezzel kapcsolatban a német szakirodalom több teóriát és azok számtalan kombinációját is felállította. Ezek közül gyakorlati érvényesülésük miatt kiemelendő az ún. „abszolút” és az ún. „relatív”, vagy másképpen „hipotetikus” teória.

Az *abszolút teória* alapján a bíróságnak azt a kérdést kell feltennie, hogy per a késedelmes hivatkozás elbírálásával hosszabb lenne-e, mint nélküle? Ebben az esetben a bíróság egy egyszerű matematikai műveletet végez és ha ennek az eredménye az, hogy hosszabb lenne elbírálni a kérdést, mint úgy dönteni, hogy annak vizsgálata nem kerül el, akkor az elhúzóadás megvalósul.

Ezzel szemben a *relatív teória* alapján a bíróságnak azt kell vizsgálnia, hogy az eljárás ahhoz a hipotetikus helyzethez képest is később fejeződik-e be, amelyben az elterjesztést időben tették meg. Másképpen megfogalmazva itt azt kell vizsgálni, hogy nem az intézkedés, hanem annak késedelmes elterjesztése okozza-e az elhúzóadást. Hipotetikus teóriának is nevezik ezt, mert egy olyan elképzelt eljárást vizsgál, amelyben a hivatkozás megtételére időben sorkerült és ehhez képest vizsgálja a kérdéses eljárást.⁹⁶ Leegyszerűsítve a képletet az mondható el, hogy egyik esetben a késedelem okának magát a hivatkozás elbírálását, másikkal viszont annak késedelmes elterjesztését tekintik.

A kérdés megosztotta a jogi szakmát és a bíróságokat is. A törvény szó szerinti értelmezéséből a német *Bundesgerichtshof* az abszolút teóriát vezette le, mert csak ez felel meg a törvény céljának, amely viszont a német alkotmánybíróság megítélése szerint túlzottan korlátozza a felek törvényes meghallgatáshoz való jogát és így alkotmányellenes. Az alkotmánybíróság a relatív teóriát tartotta elfogadhatónak és ezzel együtt azt is kihangsúlyozta - tekintettel annak alapjogot korlátozó voltára -, hogy a prekluzió alkalmazására csak

---

95 MünchKomm 1992, Prütting, 1817. o.

96 MünchKomm 1992, Prütting, 1810. o.

kivételként van lehetőség, az nem válhat az általános esetté.⁹⁷ Gottwald szerint ugyanakkor ez a vita az évek során lecsillapodott, köszönhetően annak, hogy az ügyvédek hozzászórtak a törvény által elírt kötelezettségnek és ezért viszonylag kevés esetben van szükség a prekluzió alkalmazására.⁹⁸

A prekluzió joghatása

A prekluzió *els dleges joghatása*, hogy a bíróság az ítéletében úgy fog dönteni, mintha a *késedelmes hivatkozást a fél el sem terjesztette volna*. Amint láthatjuk a prekluzió joghatása az, hogy a bíróság a fél álláspontját nem veszi figyelembe, amely szükségszerűen korlátozza a fél meghallgatáshoz való jogát. A kérdés ezek után az, hogy ez az alapjog bármilyen módon korlátozható-e és ha igen, akkor milyen az alaptörvényben biztosított érdekek állnak szemben vele, amelyek megalapozhatják az ilyen korlátozást. Erre a sérelemre a német alkotmánybíróság is felfigyelt és több ítéletében is vizsgálta a prekluzió szabály alkotmányosságát. Megállapította, hogy mivel a fél eladása nem kerül vizsgálatra és így a meghallgatáshoz való joga sérül, szükséges egy másik olyan alapjog, amelynek biztosítása ezt a korlátozást indokolja. Az alkotmánybíróság itt a felek meghallgatásához való jogát a hatékony igazságszolgáltatással vetette össze és kimondta, hogy az igazságszolgáltatásnak a német alaptörvény alapján a hatékony jogvédelmet is biztosítani kell, amihez ugyancsak mindkét félnek joga van⁹⁹. A hatékony jogvédelemben pedig a megfelelő időben való döntés is beletartozik.¹⁰⁰ A jogalkotó tehát ennek a jogi célnak az elérése érdekében korlátozhatja a meghallgatáshoz való jogot, de csak kivételesen és ez a korlátozás nem teheti lehetetlenné a másik jog megvalósulását.

Annak érdekében, hogy per elbireviteli kötelezettség megfelelően érvényesüljön, a prekluzió hatásai *az eljárás késbbi szakaszaira is kiterjednek*. Így a fél, aki elmulasztotta az első fokon elterjeszteni a kérelmét kevés eséllyel tud új állításra, vagy bizonyításra hivatkozni a fellebbezésben.¹⁰¹ Amennyiben az első fokú bíróság a késedelmesen elterjesztett hivatkozást kizárta, az a késbbi eljárásokban nem terjeszthető ismételt el, tehát az a késbbi eljárásokból is kizárva. Ugyanakkor problémaként jelentkezett, hogy a fél, attól

---

⁹⁷ Baur- Grunsky 2000, 44. o.

⁹⁸ Gottwald 2004, 127. o.

⁹⁹ Wolf 1981, 310. o.

¹⁰⁰ Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy az 1950-ben Rómában kelt Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke is biztosítani rendeli az ügyek ésszerű időn belül kerüljenek elbírálását.

¹⁰¹ Gottwald 1983, 698. o.

tartva, hogy a bíróság a hivatkozását kizárná az első fokú eljárásból, azt akkor nem, csak a perorvoslati eljárásban terjeszti el, ezáltal mentesülve a prekluzió negatív joghatásaitól. Ugyanis a másodfokú eljárásban a hivatkozása csak akkor lesz kizárva, ha az a másodfokú eljárás lefolytatását késleltetné. Mivel pedig a másodfokú bíróságnak szóbeli tárgyalást kellett tartania, így a fél menekülhetett a prekluzió elől ezzel a megoldással. Itt tehát arról van szó, hogy az aki az első fokú eljárásban már megpróbálta a bíróság tudomására hozni az információkat, hátrányosabb helyzetbe kerül, mint aki taktikázással még tovább tartja az információkat vissza. Erre a problémára a ZPO az 1976-os novella nyomán még nem adott kielégítő megoldást, amely így a későbbi novellákra maradt.¹⁰²

Szabadulási utak a prekluzió alól

Az előbbi eset mellett azonban a ZPO szabályai egyéb „menekülési utakat” is biztosítanak a felek számára késelelem esetén. Ezek egy része első látásra merésznek és költségesnek tűnhet, de a biztos pervesztés veszélye miatt a felek és ügyvédek megpróbáltak minél több megoldást arra, hogy menekülni tudjanak a súlyos jogkövetkezmények alól. A kérdés ennél fogva azonnal az érdeklődés középpontjába került és hamar kipróbált gyakorlata is lett. Emellett pedig a szakirodalom is élen járt abban, hogy a ZPO rendszerében - vagy még azon kívül is - olyan összefüggésekre mutasson rá, amely a prekluzió alkalmazhatóságát kizárta.

A menekülési utak egy része arra irányul, hogy a bíróságnak új tárgyalási napot kelljen kitűznie és így elkésettségre se lehessen szó, más része kerül utakra próbálja vezetni az eljárást és a speciális szabályok segítségével legitimálni az elkésett hivatkozást. A teljesség igénye nélkül kiemelek párat azért, hogy bemutassam, hogy a prekluzió esetleges alkalmazása esetén a jogalkotónak milyen problémákra kell odafigyelni.

„Menekülés a mulasztási ítéletbe” néven ismert az a módszer, amikor az a fél, aki tartva attól, hogy hivatkozását a bíróság kizárja, nem jelenik meg a tárgyaláson és így eléri, hogy a bíróság mulasztási ítéletet hozzon. Ezzel szemben a fél ezután ellentmondással élhet, amelynek elbírálásakor megpróbálja a hivatkozását elterjeszteni. A szakirodalom ezt a módszert azonban nem javasolja tekintettel a költségességére és a veszélyességére.¹⁰³

„Menekülés a viszontkeresetbe” módszerének az az alapgondolata, hogy a viszontkereset támadásnak minősül, így a „támadási és védekezési eszközök” fogalmán kívül esik, ilyen

---

102 Gottwald 2004, 126. o.

103 Prütting 1985, 136. o.

módon pedig kizárására nincs lehetőség.¹⁰⁴ Az alperesnek így elég csak viszontkeresetet benyújtania és abban hivatkozhat olyan tényekre, amelyek egyébként elkövettség miatt ki lettek volna zárva.

„Menekülés a kereset visszavonásába” a neve annak a módszernek, amit a felperes használhat. A felperes visszavonhatja a keresetét és újra benyújthatja. Ennek a veszélye, ha az alperes felismeri ezt és nem járul hozzá, hogy a pert megszüntessék.¹⁰⁵

„Menekülés az eljárás szünetelésébe” módszeréhez a felek konszenzusára van szükség. Természetesen a felek nem abban egyeznek meg, hogy a prekluzió jogkövetkezményeit elkerüljék, erre csak az egyik fél törekszik. A másik fél - ha ezt a szándékot nem ismeri fel - beleegyezik a szünetelésbe és akaratán kívül is a másik félnek segít. Ugyanis a felek közösen kérhetik a per szünetelését, annak letelte után a bíróságnak pedig új tárgyalási napot kell tartania, így a prekluzió alkalmazására nincs lehetőség.¹⁰⁶

Emellett ismertek még különböző „menekülési utak”, mint például a „menekülés a fellebbezésbe”, a „menekülés a csdbé”¹⁰⁷, a „menekülés az elzets egyeztetésbe”¹⁰⁸. A későbbi novellák ezeket a menekülési utakat több-kevesebb sikerrel próbálták kizárni és elérni, hogy a prekluzió valóban és teljességgel elérhesse célját.

f) Az 1976-os novella és a prekluzió értékelése

A novella jelentőségét jól jelzi *Gottwald* megjegyzése, miszerint a német polgári eljárásjogról feltehetően mindenkinek egyből az 1976-os novella által, a stuttgarti modell alapján átalakított első fokú eljárás jut eszébe.¹⁰⁹ Ugyanakkor a reform szakmai megítélése változatos volt. Egyes szerzők egyértelműen *sikernek könyvelik el*, mások éles *kritikával és kételkedéssel* kezelik. Az 1976-os novella fogadtatása *Gottwald* szerint pozitívnak ítélni lehet meg. A részletszabályokat érkező kritika ellenére az alapgondolat szinte egységes támogatást élvezett a jogtudomány oldaláról, amelyet a gyakorlat ténylegesen meg is valósított. A novella eredményeként gyors és koncentrált eljárást tudtak a bíróságok megvalósítani Németországban¹¹⁰. A pertartam rövidülését ténykutatások során szerzett adatok is

---

¹⁰⁴ Prütting 1985, 139. o.

¹⁰⁵ Musielak Kommentar 2002, Huber, 769. o.

¹⁰⁶ Prechtel 2002, 144. o.

¹⁰⁷ Musielak Kommentar 2002, Huber, 770. o.

¹⁰⁸ Musielak Kommentar 2002, Huber, 769. o.

¹⁰⁹ Gottwald 2012, 29. o.

¹¹⁰ Gottwald 1997, 761. o.

alátámasztják.¹¹¹ A novella értékelése kapcsán ugyanakkor hivatkozott *Nagelre* is, aki szerint nem került sor másra, mint ami a korábbi szabályok szerint is megvalósítható lett volna.¹¹² Ugyanakkor a szerzők egy része a változtatásokat kevesellte. *Kengyel* is rámutat, hogy "az 1976. évi novella - a felsorolt újítások ellenére is - csalódást keltett. A felfokozott várakozást, amellyel a jogirodalom az ötvenes évek óta a kodifikációs elvégzendő munkálatokat követte rövid időn belül a kételkedés vagy a teljes elutasítás váltotta fel".¹¹³ Ezzel kapcsolatban azonban hangsúlyoznunk kell, hogy a végzett empirikus kutatások tapasztalatai egybehangzóan a *per tartamok csökkenéséről számolnak be*¹¹⁴ és a reformnovellát így sikerként tartják számon¹¹⁵.

Annak megítélése viszont hogy, *a prekluzió ebből a sikerből mit mondhat magának még vitatottabb*¹¹⁶. A kritikusai elsősorban azt emelik ki, hogy a bíróság, még ha új eszközöket is kapott, a korábbi szokásai alapján fog eljárni. *Bettermann* igen éles kritikájában ezt úgy fogalmazza meg, hogy a ZPO-nak „az 1976. évi novella ugyan új fogakat ültetett be, de hogy ennek hatására jobban is fog-e harapni, az kétséges”¹¹⁷. *Kengyel* is erre a kritikai véleményre hívja fel a figyelmet: "Egyben azonban a kritikusok egyetértettek: a perek elhúzódásának az oka alapvetően nem a szabályokban, hanem az eljárás résztvevőinek, így a bírácoknak és ügyvédeknek a magatartásában keresendő. Hiába kapott a bíró jobb lehetőségeket a tárgyalás koncentrálására, ha az »új cipőben is a régi módon fog poroszkálni«"¹¹⁸. Az kétségtelen tény, hogy *ha a bíró maga nem akarja* a pert gyorsítani, akkor az eljárás önmagától nem lesz se koncentráltabb, se gyorsabb. Viszont ahhoz, hogy a bíró - ha akar - akkor tudjon is tenni a perelhúzás ellen, szükséges, hogy megfelelő eszközökkel rendelkezzen ehhez. Azzal kapcsolatban, hogy a prekluzió megfelelően súlyos jogkövetkezménnyel fenyeget-e és így

---

¹¹¹ Rottleuthner-Rottleuthner-Lutter 1990, 204. o.

¹¹² Nagel, Heinrich: Die rechtliche Stellung, Aufgaben und Pflichten der Richter der Bundesrepublik Deutschland im Zivilprozess, DRiZ 1977, 321, 322. o. idézi Gottwald 1983, 700. o.

¹¹³ Kengyel 2003, 142. o.

¹¹⁴ Különböző empirikus kutatások és az azok eredményeit elemző szerzők egyértelműen a novella sikeréről számolnak be. Ezzel kapcsolatban lásd továbbá: Alfred Walchshöfer, Die Auswirkungen der Vereinfachungsnovelle in der gerichtlichen Praxis, Zeitschrift für Zivilprozeß (1981), 94. Band, Heft 2, Reinhard Greger, Rechtstatsächliche Erkenntnisse zu den Auswirkungen der Vereinfachungsnovelle in der Praxis, Zeitschrift für Zivilprozeß (1987), 100. Band, Heft 4, Gottfried Baumgärtel - Peter Mes, Rechtstatsachen zur Dauer des Zivilprozesses (erste Instanz), 2., unveränderte Auflage, (Carl Heymanns Verlag KG, Köln, 1971), Hubert Rottleuthner - Margret Rottleuthner-Lutter, Die Dauer von Gerichtsverfahren, (Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1990), Peter Gottwald, Civil Procedure Reform in Germany, The American Journal of Comparative Law (1997), Vol.45

¹¹⁵ Gottwald 2004, 126. o.

¹¹⁶ MünchKomm 1992, Lücke, 42. o.

¹¹⁷ Karl August Bettermann, Hundert Jahre Zivilprozeßordnung - Die Schicksal einer liberalen Kodifikation, Zeitschrift für Zivilprozeß (1978), 91. Band, Heft 4, 383.

¹¹⁸ Kengyel 2003, 143. o.

hatékony eszköze lehet-e a per elbireviteli kötelezettség szankcionálásának, a szerzők között nincs vita. Leipold egyenesen azt mondja, hogy a prekluzió a „legélesebb fegyver”, amelyet a jogalkotó az eljárások gyorsításának érdekében felhasznál.¹¹⁹

A prekluzióval kapcsolatban felmerül a kritika, hogy miért a feleket bünteti, mikor jellemzően az ügyvédek azok, akik az eljárást elhúzzák és különböző taktikai célokból az információt visszatartják.¹²⁰ Erre a válasz jogi szempontból viszonylag egyszerű, más megközelítésben azonban sok kérdést vet fel. Véleményünk szerint csak a jogi fikció eszközével lehet a kérdést kielégítően megválaszolni, miszerint az ügyvéd a fél meghatalmazottja, így az „kinyújtott kezeként” az akaratát közvetíti. Amennyiben azonban kilépünk ebből a fikcióból és azt kezdjük el vizsgálni, hogy az ügyvéd nem cselekszik-e saját belátása szerint és nem dönt-e önállóan pertechnikai kérdésekben, akkor azt kell mondanunk, hogy a fél egyetlen vétke, hogy rossz ügyvédet bízott meg.

Álláspontunk szerint a cél elérése érdekében, ennek ellenére is szükséges a felek per elbireviteli kötelezettségéről beszélni és őket szankcionálni a késedelmeskedésért, még ha a szankcionálandó magatartás az ügyvédekre is vezethető vissza. Azonban a valós helyzetet vizsgálva elmondhatjuk, hogy a feleket csak a „per elbirevitelét szem előtt tartó ügyvéd” kiválasztásában van felelősségük, a szankció így erre a választásukra vezethető vissza. Ezzel kapcsolatosan utalnunk kell Leipold felvetéséhez, hogy lehet-e a per elbirevitelét célzó elvárásokat kötelezettségnek nevezni és nem lenne-e helyesebb ezt teherként megfogalmazni?¹²¹ Ez alapján a felet terheli, ha az ügyvédje nem tesz eleget a ZPO elírásainak.

g) Az első fokú eljárás megerősítése a ZPO 2001-es reformjában

Az 1976-os reformok után bár az eljárások egyszerűsítése és gyorsítása továbbra is napirenden maradt, lényeges változtatásokra nem került sor egészen a 2001-es novelláig. Míg ugyanakkor a korábbi reformok elsősorban a bírói hatalom növelését és a perek koncentrációját tűzték ki célul, ennek az *első fokú eljárás megerősítése és a perorvoslatok*

---

119 Stein-Jonas Kommentar, Leipold, 267. o.

120 Leipold 1980, 255. o.

¹²¹ Leipold kifogásolta, hogy a Prozessförderungspflichtet feladatként minősítsék. A per elbireviteli kötelezettség - véleménye szerint - tartalmilag nem a per elbirevitelésének kötelezettségét, hanem a perelhúzás tilalmát jelenti. Leipold 1980, 240. o.

*átalakítása állt a középpontjában.*¹²² A változtatások mögött meghúzódó elképzelés az volt, hogy az első fokú eljárás megerősítésével – amilyen gyorsan csak lehetséges – olyan döntés születessen, amely tartalmában helyes és a felek számára is elfogadható.¹²³ Ezt egyrészt az anyagi pervezetés fokozásával, a prekluziók szabályok hibáinak kiigazításával és a békéltető tárgyalás kötelező tételével, másrészt az a perorvoslatok szerepének átalakításával és korlátozásával kívánta elérni. Az első fokú eljárásnak ugyanis alapvetően úgy nem meg a polgári peren belüli súlya, ha a jogorvoslati lehetőségek csökkennek.¹²⁴

Az anyagi pervezetésen keresztül a bírónak aktívan közben kell járnia és az „útmutatási és közrehatási kötelezettségén” keresztül oda kell hatnia, hogy a felek minél gyorsabban és teljesebben tisztázzák a tényállást.¹²⁵ A bírónak a nem világos tényállási elemek vonatkozásában kérdéseket kell feltennie a feleknek és utasítani kell őket azok tisztázására. Ezáltal kell a jogvitát a releváns kérdésekre szűkíteni, hogy az eljárás „kerülő utak” nélkül tudjon előbbre haladni. A bírónak ezen felül visszajelzést is kell adnia a felek számára, hogy miként ítéli meg az ügyet. Ez a kötelezettség ugyan korábban is szerepelt a törvényben, a novella azonban utasítja a bírót arra, hogy ennek a kötelezettségének már az eljárás korai szakaszában tegyen eleget. Ez tartalmilag azt jelenti, hogy nem csak a szóbeli tárgyaláson, hanem már a tárgyalás előkészítés szakaszában eleget kell ennek tennie. Ezáltal elkerülhetővé válik, hogy a bíróságnak el kelljen halasztania a tárgyalást amiatt, hogy a felek reagálni tudjanak a bíróság megállapításaira.¹²⁶ A felek ilyen módon már az előkészítés során láthatják, hogy a bíró milyen tényeknek tulajdonít relevanciát és mely érveket fogad el, ezáltal lehetőségük van már az első tárgyaláson erre összpontosítaniuk. A felek és a bíróság között a törvény már az előkészítés során aktív párbeszédet kíván kialakítani, hogy a szóbeli tárgyalás ténylegesen az ügy lényegéről tudjon szólni és egyetlen tárgyaláson az lezárható legyen.

A novella a jogorvoslati eljárások feladatát is újrafogalmazta, amelynek következtében a jogorvoslatoknak egyértelműen kontroll funkciójuk lett. Az új rendszerben a fellebbezés a felek érdekeinek figyelembevételével kívánja vizsgálni az első fokú döntés helyességét, a felülvizsgálat azonban a jogegység megteremtésének és a joggyakorlat továbbfejlesztésének

---

¹²² A reform középpontjában a jogorvoslati rendszer átalakítása volt, amelyhez képest a pergyorsítással összefüggő rendelkezések csekélyebb jelentőségűek, témánk szempontjából mégis ezekkel foglalkozunk részletesebben.

¹²³ Walter 2005, 72. o.

¹²⁴ Gottwald 2012, 36. o.

¹²⁵ Zöller Kommentar 2014, Vollkommer 3.o.

¹²⁶ Walter 2005, 72. o.

céljával egyértelműen a közérdeket kívánja szolgálni.¹²⁷ A fellebbezési eljárás esetében koncepcionális változása abban ragadható meg, hogy míg a korábbi rendszerben „*de novo*” folytatták le az eljárást, az új szabályok szerint a fellebbezés célja csak az első fokú eljárás hibáinak kiküszöbölése lett.¹²⁸ Ez alapján a bíróságnak bár érdemben kell továbbra is döntenie, de az új szabály szerint kötve van az első fokú bíróság megállapításaihoz, ha csak a feleknek nem sikerül olyan konkrét körülményekre rámutatni, amely a megállapítások helyességét, vagy teljességét kétségbe vonják. Ebből a gondolatból kiindulva az új „támadási és védekezési eszközök” elterjesztése jelentősen korlátozott a másodfokú eljárásban. A másodfokú bíróság csak abban az esetben fogadhatja el ezeket, ha olyan körülményre vonatkoznak, amelyet az első fokú bíróság nyilvánvalóan figyelmen kívül hagyott, vagy az első fokú bíróság által elkövetett eljárási szabálysértés miatt nem volt lehetőség elterjeszteni, illetve a fél hibáján kívül nem lehetett az első fokú eljárásban felhozni. A korábbi szabályozással ellentétben, amely csak akkor zárta ki az új elterjesztéseket, ha az késleltetné a döntés meghozatalát, a novella beszűkítette a felek lehetőségeit és lényegében kizárta a prekluzió elterjesztését a „fellebbezésbe való menekülést”.¹²⁹

A 2001-es novella eredményeinek kiértékelésével a jogirodalom nem maradt adós.¹³⁰ A vélemények között erős kritikák is megfogalmazódtak. Egyesek kevesellték a reformokat¹³¹, mások a változtatások hatástalanságát kifogásolták. *Walter* szerint a törvény végső soron nem volt képes az első fokú eljárást megertőíteni és a jogalkotó törekvése a „sok h hó semmiért” gondolattal jellemezhető.¹³²

Az utóbbi években az eljárásjogi reformok nem érintették érdemlegesen a per struktúráját, a felek és a bíróság viszonyát, vagy a perelhúzózással összefüggő egyéb problémaköröket. Ezzel együtt a polgári eljárásjog megújításának gondolata nem került nyugvópontra, 2004 óta tagállami indítványra újabb egyeztetések folynak az Igazságügy Minisztériumban a „nagy igazságügyi reform” megvalósításáról.¹³³

---

¹²⁷ Gottwald 2012, 33. o.

¹²⁸ Walter 2005, 83. o.

¹²⁹ Gottwald 2004, 128. o.

¹³⁰ A 2004-ben tartott 65. német jogásznapi a reformok hatásaival foglalkoztak, a Szövetségi Igazságügy Minisztérium felkérésére pedig többek között Prütting és Hommerich végzett ténykutatásokat a reform hatásairól. Zöller Kommentar 2014, Vollkommer 4. o.

¹³¹ Kengyel utal Greger álláspontjára, aki a polgári per menetének kreatív és konstruktív alakítását hiányolja és az angol polgári eljárásjog reformját hozza fel példának. Kengyel 2003, 147. o.

¹³² Walter 2005, 89. o.

¹³³ Zöller Kommentar 2014, Vollkommer 5.o.

2. Franciaország

a) A perek el készítése a liberális francia perjogban

A francia polgári eljárásban a törvényszéki rendes eljárásban hagyományosan a feleknek az uralma érvényesült, akiknek az 1806. évi *Code de procédure civile* alapján a per tárgya feletti rendelkezésen túl a per vezetésére is kiterjedt a befolyásuk.¹³⁴ Ennél fogva nagymértékben a feleken és képviselőikön múlt, hogy gyorsítják vagy elhúzzák az eljárást.¹³⁵ Ezzel párhuzamosan pedig a bíró hatalma a pervezetés körében gyenge volt, amely így rendkívül hosszú pertartamhoz vezetett. Bár a tudomány oldaláról már a XIX. század végén megfogalmazódtak kritikák¹³⁶, mégis csak 1935-től történtek szórványos kísérletek a helyzet megváltoztatására, a helyzet azonban jelentős részben változatlan maradt egészen 1965-ig.¹³⁷ Mivel a törvényszék eljárási per szerkezetéből adódóan az el készítés szakasz a legfontosabb és leghosszabb része az eljárásnak, ezért a pertartam rövidítésére irányuló reformok is elsősorban ezt érintették.¹³⁸

A francia eljárásjogban *kiemelkedő jelentősége van az el készítés szakasznak (l'instruction de l'affaire)*, hiszen ebben kell a szükséges eljárási lépéseket megtenni ahhoz, hogy az ügy tárgyalásra és döntéshozatalra alkalmas legyen (*mise en état*). Ennek a formája a különböző típusú bíróságok esetében eltérő volt.¹³⁹ Míg a békebírói eljárási szóbeli, a törvényszéki eljárási rendes eljárás megosztott és annak első szakasza (*instruction*) írásbeli, míg a tárgyalás szóbeli.¹⁴⁰ „A kereset benyújtása, az alperes megindozása, a bizonyítékok összegyűjtése, beleértve a tanúk és a szakértők kihallgatását is, a bíróság közreműködése nélkül zajlott. Az *introduction* lebonyolítása az ügyvédek (*avoués*), a bírósági végrehajtók (*huissiers*) és a kiküldött bíró feladata volt, a törvényszéki tárgyalásra (*audience*) csak a rendkívül alapos és hosszadalmas írásbeli el készítés után kerülhetett sor.”¹⁴¹ Fischer szerint az eljárásnak ilyen szakaszos megosztása (*introduction, instruction, audience*) a „*principe accusatoire*” elvére vezethető vissza. Eszerint ugyanis a peranyag el készítésére és a döntés meghozatalára

---

¹³⁴ Kengyel 2003, 39. o.

¹³⁵ Schmidt 2010, 106. o.

¹³⁶ Jolowicz 2003, 290. o.

¹³⁷ Cadet 1999, 314. o.

¹³⁸ Fischer 1990, 33. o.

¹³⁹ Cadet 1999, 299. o.

¹⁴⁰ Larivière 1997, 743. o.

¹⁴¹ Kengyel 2003, 34. o.

szolgáló szakaszok között éles különbséget kell tenni. Míg az első ugyanis kizárólag a felek feladata volt (*da mihi factum...*), addig a döntés meghozatala a bíró feladatkörébe tartozott (*...dabo tibi jus*).¹⁴² Ez a megosztottság a későbbiekben is megmaradt, viszont a perek elhúzódásának megakadályozása érdekében a törvényszék (*Tribunal de Grande Instance*) eljárási eljárásban megkísérelték a tárgyalás előkészítésének szakaszát megreformálni. Erre speciális bírói funkció beiktatásával és a bírói hatalom növelésével tettek kísérletet.

A pergyorsítást célzó folyamat 1935-ös módosításokkal vette kezdetét. A cél az volt, hogy a feleket együttműködésre vegyék rá, ennek eléréséhez pedig felügyeleti szerepkörrel¹⁴³ létrehozták a '*juge chargé de suivre la procédure*' nevű speciális bírót. Ennek a bírónak az volt a feladata, hogy „nyomon kövesse” az eljárás alakulását. Ennek keretében megidézhetette a feleket és az ügyvédekét, de nem hozhatott rájuk nézve kötelező határozatot. A hagyományos felfogásától, miszerint az eljárás a felekhez tartozik és a bírónak nincs befolyása az *instruction* szakaszában, nem történt elmozdulás. Ez az attól való félelemmel magyarázható, hogy „máskülönben a bíró elfelejtené, hogy nem más, mint csak a magánérdekek döntője”¹⁴⁴. Jolowicz szerint nem meglepő módon ez a „bátortalan” kísérlet, hogy a felek hatalmát és a bírói kontrollt ilyen módon kombinálják nem vezetett eredményre.¹⁴⁵

Közel harminc évvel később, az 1965-ös reform bevezette a '*juge de la mise en état*' nevű előkészítésért felelős bírót, amely elődjével szemben már valódi hatalommal is rendelkezett. A lényeg az volt, hogy ez a bíró átvegye a felektől az irányítást az előkészítés szakaszában és ehhez különböző eszközöket is kapott. A felekre kötelező határozatokat hozhat és be nem tartásukat szankcionálhatja. Határidet tekinthet és az előkészítésre vonatkozó utasításokat adhat. Amikor pedig tanú kihallgatására kerül sor, határozza meg, hogy melyek a bizonyítandó tények és kiket hallgatja ki a tanút.¹⁴⁶

Eleinte a feladata csak az előkészítési eljárás technikai lefolytatására irányult, ennek eredményeit a döntéshozatal érdekében a *juge rapporteur* foglalta össze. Ez a rendszer nem bizonyult elég rugalmasnak és ezért a perek elhúzódásához vezetett.¹⁴⁷ Az 1965-ös és az 1967-es módosítások után nem lehetett egyértelműen megmondani, hogy az előkészítést vezető bírónak a feladata tisztán adminisztratív jellegű-e, vagy a tartalmi előkészítésben is

---

¹⁴² Fischer 1990, 20. o.

¹⁴³ Schmidt 2010, 106. o.

¹⁴⁴ Jolowicz 2003, 290. o.

¹⁴⁵ Jolowicz 2003, 290. o.

¹⁴⁶ Jolowicz 2003, 291. o.

¹⁴⁷ Fischer 1990, 66. o.

közrem ködhet. Az 1971-es *nouveau code de procédure civile* ezt egyértelművé tette és a formális lebonyolításán túl a tárgyalás-elkészítéshez tartalmi feladatait is rábízta.¹⁴⁸

Ezzel a folyamattal a francia eljárásjog is *eltávolodott a liberális permodelltől*. A reformok a francia eljárás legfontosabb és legterjedelmesebb részének fokozatosan egy aktív bíróság irányítása alá helyezték. A felek és a bíróság közötti viszony természetét az új polgári eljárásjogi törvény az „együttműködés alapelveiben” definiálja. Az e mögött meghúzódó gondolat az, hogy az eljárás vezetése a bíróságot és a feleket együtt illeti meg: bár az eljárás a felek kezében van („*conduisent l’instance*”), de az eljárás mikénti lefolytatásáról a bíróság dönt („*veille au bon déroulement de l’instance*”).¹⁴⁹

b) Az *ordonnance de clôture*

A perelhúzóadás megakadályozása érdekében a francia eljárásjogban is megjelentek a kísérletek arra, hogy megfelelő keretek között kerüljön sor a tények és bizonyítékok elterjesztésére. Ennek eszközüvé a törvényszéki eljárásban a tárgyalás-elkészítés szakaszát lezáró *ordonnance de clôture* vált.

Az 1806. évi *Code de procédure civile* kezdeti időszakában a felek kezében volt a tárgyalás-elkészítés lezárása.¹⁵⁰ „A bíróság a tárgyalást nem hivatalból, hanem a felek indítványára teszi ki. Ehhez arra volt szükség, hogy valamelyik ügyvéd az ún. *placet* benyújtásával az ügyet bejegyeztesse a tárgyalási regiszterbe (*rôle général*).”¹⁵¹ A bíróság hivatalból nem zárhatta le a tárgyalás-elkészítés szakaszát, ha úgy gondolta, hogy az készen áll a tárgyalásra. 1965-ig az egyetlen követelmény az volt, hogy a felek az utolsó periratokat legkésőbb tíz nappal a tárgyalás-elkészítés befejezése után nyújtsák be, amely azonban különböző visszaélésekhez vezetett.¹⁵² Jelentős változásokat hozott ebben a tekintetben az 1965-ös reform, amely létrehozta a tárgyalás-elkészítő bírót (*juge de la mise en état*), aki hivatalból az *ordonnance de clôture* kibocsátásával lezárhatta az elkészítési eljárást.¹⁵³ A cél az volt, hogy olyan rugalmas megoldást alakítsanak ki, amelyben a tárgyalás-elkészítést végző bíróság az eljárás sajátosságaira figyelemmel tudja lezárni a tárgyalás-elkészítést és ezzel kizárni további

---

¹⁴⁸ Fischer 1990, 69. o.

¹⁴⁹ Ferrand 2005, 11. o.

¹⁵⁰ Fischer 1990, 102. o.

¹⁵¹ Kengyel 2003, 41. o.

¹⁵² Ferrand 2005, 16. o.

¹⁵³ Fischer 1990, 103. o.

iratváltásokat. Ezzel azt kívánták elérni, hogy a felek lehet leg gyorsan el terjesszék az ügy lényeges elemeit, ehhez pedig a korábbi gyakorlatban él , véget nem ér iratváltásoknak akartak véget vetni.¹⁵⁴

A rövid és a közepes eljárási útvonalak esetén a tanács elnöke bocsátja ki ezt a határozatot, a hosszú eljárási útvonal esetében a tárgyalás el készítéséért felel s bíró. Ilyenkor a tárgyalás el készítésének szakasza az határozatával ér véget, amelyet akkor hoz meg, ha az ügy a döntéshozatalra megfelel en el van készítve, vagy ha valamelyik fél elmulasztja határid re elvégezni valamely eljárási feladatát. Ilyenkor ez a határozat szankcióként funkcionál.¹⁵⁵ A lezáró határozatnak fontos eljárási hatása van: *ezt követ en új írásbeli beadvány, vagy új bizonyíték nem terjeszthet el* , azon érvénytelenségét pedig a bíróság hivatalból mondja ki. Az el készít bíró határozata fellebbezéssel nem támadható.¹⁵⁶

Ezt az els látásra szigorú jogintézményt azonban egy kivételszabály fellazítja. A törvény ugyanis lehet vé teszi, hogy a határozat meghozatalát követ en felmerül komoly okból a bíróság hivatalból, vagy valamely fél kérelmére visszaküldje az ügyet az el készít bíró elé.¹⁵⁷ Fischer meglátása szerint a gyakorlatban ezt a lehet séget a bíróságok fel is használják, ha úgy látják, hogy ezzel egy kés bbi fellebbezést el tudnak kerülni, amelynek egy meglehet ségen engedékeny gyakorlat lett az eredménye.¹⁵⁸ Ezt a francia eljárásjognak az anyagi igazsághoz való viszonyával magyarázza.¹⁵⁹

c) Eljárási útvonalak a francia polgári eljárásjogban

A francia polgári eljárás több szinten is differenciál az ügyek között. Egyik oldalról a per tárgya alapján különböz bíróságok járnak el, mindegyik a saját eljárási szabályai alapján. Ezen túl pedig különböz eljárási útvonalakat is megkülönböztethetünk a törvénytől el tti eljárásban.

Az általános els fokú hatásköre a törvénytől el tti (Tribunal de Grande Instance) van, amely azonban vagyoni jogi ügyeknél általában csak 10.000 € feletti pertárgyérték esetén jár el,

---

¹⁵⁴ Fischer 1990, 104. o.

¹⁵⁵ Schmidt 2010, 118. o.

¹⁵⁶ Ferrand 2005, 16. o.

¹⁵⁷ Ferrand 2005, 17. o.

¹⁵⁸ Fischer 1990, 107. o.

¹⁵⁹ Fischer 1990, 127. o.

illet leg pertárgyértékre tekintet nélkül az ingatlanokat érint jogvitákban. A *Tribunal d'instance* fként a 4.000-10.000 € közötti személyiségi és vagyoni jogi ügyekben jár el első fokon. A 4.000 € alatti ügyekben a közösségi bíróság (*Juridictions de proximité*) jár el. Ezen kívül pedig speciális bíróságok, úgy mint a kereskedelmi bíróság (*Tribunal de Commerce*), is működik. A francia bírósági szervezetben a fellebbezéseket egységesen a *Cour d'Appel* bírálja el. A közösségi bíróságok által hozott döntésekkel szemben általánosságban azonban nincs fellebbezésre lehetőség.¹⁶⁰

A tárgyalás előkészítést a törvény a különböző bíróságok előtt eltérő módon szabályozza. Míg a *Tribunal d'instance* előtti ügyekben a bíróság egy osztatlan és szóbeli eljárás keretében készíti elő és bírálja el az ügyeket, addig a törvényszék és a fellebbviteli bíróság előtti ügyekben a törvény egy elkülönült eljárási szakaszban, kijelölt bíró segítségével bonyolítja le a tárgyalás előkészítést, amely nagymértékben írásbeli.¹⁶¹ A törvényszék előtti eljárásban ezen túlmenően eltérő eljárási útvonalak állnak a bíróság rendelkezésére, annak érdekében, hogy a konkrét ügy bonyolultságára tekintettel, a jogvita sajátosságainak leginkább megfelelő eljárás álljon rendelkezésre a per előkészítésére. Ugyanakkor bármelyik bíróság is járjon elő, a tárgyalás előkészítés szakaszának minden esetben ugyanaz a célja, hogy *az ügyet döntéshozatalra alkalmas állapotba hozza*.¹⁶² Továbbiakban a törvényszék eljárásával fogunk részletesebben foglalkozni.

A törvényszéki eljárás alapvetően két úton indulhat elő, egyrészt a felperes keresetlevele (*assignation*), vagy a felek közös kérelemére (*requête conjointe*). A felperes keresetlevelét a bírósági végrehajtó kézbesíti az alperesnek, amelyre az köteles ugyanilyen módon reagálni (*conclusions en réponse*). A felek periratai tartalmazzák a felek kérelmeit, azok alátámasztására szolgáló tényeket és végül a bizonyítékok felsorolását. A felek egymásnak küldött iratairól egy másolatot a bíróságnak is megküldenek a felek. Az eljárás során számos iratváltásra sor kerülhet, amely a kibogozhatatlanságig bonyolíthatja az ügyet. Ennek megelőzésére és a bíró munkájának elősegítése érdekében a törvényhozó 1998-ban előírta, hogy mindegyik fél köteles a bírósághoz eljuttatni a saját periratainak összefoglalóját (*conclusions récapitulatives*). Amennyiben az ügyvéd nem végzi elő ezt a „*intellektuális összefoglalást*”, akkor a szankció igen szigorú, ugyanis a bíróság kizárólag a fél utolsó

---

¹⁶⁰ Schmidt 2010, 49. o.

¹⁶¹ Cadiet 1999, 299. o.

¹⁶² Cadiet 1999, 299. o.

perirata alapján fogja az ügyet elbírálni¹⁶³ és úgy tekintik, hogy a korábbi érveiről a fél lemondott.¹⁶⁴

Annak érdekében, hogy a bírósági eljárás formálisan megkezdődjön a felperesnek meg kell küldenie a keresetlevelének másolatát a bíróságnak legkésőbb a másik félnek való kézbesítéstől számított négy hónapon belül. Ezután az ügyet regisztrálják a bíróság nyilvántartásában¹⁶⁵, majd a bíróság elnöke a feleket megidézi a tárgyalás-előkészítéssel megbeszélésre és kijelöli az eljáró tanácsot (*fixation et distribution*).¹⁶⁶ A kitöltött tárgyalás-előkészítéssel megbeszélésen (*audience d'appel des causes*) az eljáró tanács elnöke beszél az ügyvédekkel.¹⁶⁷ Ezt a megbeszélést Ferrand egyenesen „*conférence du président*” megjelöléssel írja le, amellyel a bíróság elnökének és a felek ügyvédeinek perbeszédére utal. Ebben a tanács elnöke megkísérli az ügyvédek közreműködésével megítélni, hogy melyik eljárási útvonal felelne meg leginkább a per sajátosságainak.¹⁶⁸ Ebben a döntésében elsődlegesen a per iratanyagára és az ügy bizonyítékaira támaszkodik. A tanács elnöke formálisan két, de tartalmilag három eljárási út között választhat. Ez tisztán igazgatási döntésnek (*purement administrative*) minősül, így külön fellebbezéssel nem támadható meg.¹⁶⁹

A bíróság elsődlegesen az alapján dönt, hogy milyen eljárási lépések szükségesek ahhoz, hogy az előkészítési szakaszt lezártnak nyilváníthassa (*cloture d'instruction*) és az ügyet tárgyalásra bocsáthassa. Amennyiben a tényállás nem szorul tisztázásra és az ügy döntésre alkalmas (*préte à être jugée*), akkor a bíróság a rövid utat (*circuit court*) választja. Erre elsődlegesen egyszer több megítélés ügyekben kerül sor, ha a tényállás egyértelmű¹⁷⁰ felek megfelelően informálták egymást a követeléseikről és azok alátámasztására szolgáló bizonyítékokról¹⁷¹, vagy ha az alperes annak ellenére nem jelent meg a bíróság előtt, hogy a felperes idézését megkapta.¹⁷² Ilyenkor a tanács elnöke meghozza az előkészítéssel lezáró határozatát és kitűzi a tárgyalás időpontját, amely elméletileg akár aznap is lehet.¹⁷³

---

¹⁶³ Ferrand 2005, 14-15. o.

¹⁶⁴ Jolowicz 2003, 294. o.

¹⁶⁵ Schmidt 2010, 115. o.

¹⁶⁶ Fischer 1990, 13. o.

¹⁶⁷ Schmidt 2010, 115. o.

¹⁶⁸ Ferrand 2005, 16. o.

¹⁶⁹ Fischer 1990, 14. o.

¹⁷⁰ Schmidt 2010, 116. o.

¹⁷¹ Ferrand 2005, 18. o.

¹⁷² A francia eljárásjogban, ha az alperes elmulasztja a bíróság előtti megjelenést, akkor a bíróság az ügy érdemében döntést hoz, ugyanakkor csak annyiban ad helyt a felperes követelésének, amennyiben azt érvényesnek és megalapozottnak tartja. Amennyiben a felperes elmulasztja az előtti megjelentést, úgy az

Ha *középs eljárású út* (*circuit moyen*) akkor veszi a bíróság igénybe, ha az ügyvédekkel való találkozás után a tanács elnöke úgy ítéli meg, hogy további periratok, vagy bizonyítékok benyújtására lenne szükség ahhoz, hogy az ügy tárgyalásra alkalmas legyen. Ilyenkor a bíróság egy újabb el készít meghallgatást t z ki és felhívja a feleket, hogy újabb periratokat nyújtsanak be, újabb bizonyítékokat nevezzenek meg. Amennyiben ez eredményre vezet, úgy a bíróság a korábbi leírás szerint jár el és lezárja az el készít szakaszt. Abban az esetben viszont, ha az ügy mégis bonyolultabb megítélés , mint amilyennek el zetesen t nt, akkor a tanács elnöke kijelölheti a tárgyalás el készítéséért felel s bírót és az ügy a hosszú eljárási úton halad tovább.¹⁷⁴

Az el z két út vonal közös abban, hogy abban *nem vesz részt a tárgyalás el készítéséért felel s bíró*¹⁷⁵, hanem a tanács elnöke az ügyvédekkel együttm ködve készíti el az ügyet. A hosszú eljárási út vonal a komplex jogviták megfelelő el készítésére szolgál. Ekkor egy speciális bíró (*juge de la mise en état*) vezetésével el kezd dik az eljárás egy új szakasza, a formális tárgyalás-el készít szakasz (*instruction*).¹⁷⁶ Ennek a szakasznak az a feladata, hogy az el készít bíró az ügyet döntéshozatalra alkalmassá tegye. Ennek érdekében figyeli a felek iratváltásait és a felek az összefoglaló iratokat benyújtására utasítja¹⁷⁷, közrem ködik a feleknél, vagy harmadik személynél lév okiratok összegy jtésében¹⁷⁸, szakért t rendelhet ki és tanúkihallgatást tarthat.¹⁷⁹ Ezen túlmen en megidézheti az ügyvédeket, hogy tisztázzák a követeléseiket, valamint személyesen a feleket is meghallgathatja.¹⁸⁰ A formális pervezetés mellett a bíróság az ügy érdemébe is beavatkozhat, így különösen rákérdezhet olyan tényekre, amelyeket a felek a periratokban nem neveztek meg, valamint felhívhatja az ügyvédeket, hogy tisztázzanak bizonyos ténybeli, vagy jogi kérdést, amely az ügy elbírálásához szükséges.¹⁸¹ Emellett pedig megkísérelheti a felek békéltetését is.¹⁸²

---

alperes kérheti a bíróságot, hogy érdemben hozzon ítéletet. A bíróság ugyanakkor dönthet úgy is, hogy elhalasztja a döntéshozatalt és egy újabb meghallgatást t z ki. Amennyiben pedig egyik fél sem jelenik meg a bíróság el tt, vagy nem a szükséges eljárási lépéseket határid re nem végzik el, úgy a bíróság a felek figyelmeztetése után vagy döntést hoz az ügy érdemében, vagy leveszi az ügyet az ügyek listájáról és ezzel megszünteti az eljárást. Schmidt 2010, 116-117. o.

¹⁷³ Ferrand 2005, 18. o.

¹⁷⁴ Ferrand 2005, 18. o.

¹⁷⁵ A törvényszék el tti eljárásban a *juge de la mise en état*, a fellebbviteli bíróság el tt pedig a *conseiller de la mise en état*. Ferrand 2005, 18. o.

¹⁷⁶ Schmidt 2010, 118. o.

¹⁷⁷ Fischer 1990, 74. o.

¹⁷⁸ Schmidt 2010, 118. o.

¹⁷⁹ Giorgiantonio 2009, 15. o.

¹⁸⁰ Fischer 1990, 79. o.

¹⁸¹ Ferrand 2005, 19. o.

¹⁸² Schmidt 2010, 118. o.

Amennyiben az ügy alkalmas a tárgyalásra, úgy az el készít bíró meghozza az erről szóló döntését (*ordonnance de cloture*) és a tárgyalásra elkészíti az ügy összefoglalóját.

Ahogy láthatjuk a francia eljárásjogban kiemelkedő jelentőséget kap az *arányosság és a rugalmasság*. Guy Canivet, a francia semmít szék elnöke írt az ezredfordulón egy tanulmányt¹⁸³, amelyben annak a véleményének ad hangot, hogy a hatékonyság megvalósításához a bíróságoknak minden ügyet a jogvita sürgősségére és bonyolultságára tekintettel kellene elbírálnia.¹⁸⁴ Cadiet is rámutat, hogy „az eljárás egyszer sítése kéz a kézben járnak az eljárás rugalmasabbá tételével”.¹⁸⁵ Szerinte a sürgősségi esetek gyors döntést igényelnek, amelyet a *référé* és ex parte határozatok tudnak biztosítani, a bonyolult ügyek elbírálásánál pedig fontos szerep jut az el készít szakasznak, különösen a különböző eljárási útvonalaknak.¹⁸⁶ A rugalmasságot szolgálja az is, hogy az eljárási határidőket az ügy sajátosságaira tekintettel az el készít bíró határozza meg. „A francia jog már nem határoz meg általános határidőket, azokat az ügy természetére, sürgősségére és komplexitására tekintettel alakítják ki.”¹⁸⁷ Egyes bíróságokon erre kialakították az ún. eljárási szerződést (*contrat de procédure*), amelyben a bíró és a felek megállapodnak az eljárás ütemtervében és a különböző határidőkben.¹⁸⁸

Az el készít bíró szerepe rendkívül fontos a francia eljárásjogban, és ahogy erre Ferrand is szemléletesen mutat rá, azzal, hogy az el készít eljárást az ügyek sajátosságaikra képes szabni (*personnalisation du rythme des affaires*) „megfelel ritmust” tud adni a pernek.¹⁸⁹ Ugyanakkor a francia igazságszolgáltatás rendkívül magas ügyforgalma miatt és ezen belül is az el készít bíró rendkívül magas terhelésének köszönhetően a gyakorlatban alig tudja alkalmazni a rendelkezésére álló eszközöket.¹⁹⁰ De Vos szerint a korábbi liberális hagyományok továbbélésének is köze van ahhoz, hogy a tárgyalás el készítéséért felelős bíró nem vállal fel olyan aktív szerepet.¹⁹¹ Schmidt azonban végeredményben pozitívként tekint a

---

¹⁸³ Lásd: Guy Canivet: *Le spectre de la société contentieuse*, in *Mélanges Cornu*, Paris, PUF, 1994

¹⁸⁴ Ferrand 2005, 12. o.

¹⁸⁵ Cadiet 1999, 317. o.

¹⁸⁶ Cadiet 1999, 317. o.

¹⁸⁷ Ferrand 2005, 19. o.

¹⁸⁸ Ferrand 2005, 21. o.

¹⁸⁹ Ferrand 2005, 20. o.

¹⁹⁰ Schmidt 1990, 116. o.; Cadiet 1999, 308. o.; Ferrand 2005, 19. o.

¹⁹¹ de Vos 1999, 219. o.

változtatásokra. Szerinte a korábbiakhoz képest nagy elrelépés, hogy a bíróság legalább azokban az ügyekben, amelyeket fontosnak tart, valóban befolyásolni tudja az ügy menetét.¹⁹²

3. Egyesült Királyság

a) Az angol polgári eljárás és a Woolf reform

Az angol polgári eljárás mai képét nagyban az 1999-es Woolf reformnak¹⁹³ köszönheti, amely lényeges változásokat hozott a bíróság és a felek viszonyában. A bíróság kiterjedt pervezetési jogosítványokat kapott, amelyeket elsősorban a tárgyalás előkészítés (*pre-trial*) szakaszában gyakorolhat. A bonyolultabb ügyekre alkalmazandó eljárástípusban (*multi-track*) az ún. *case management*¹⁹⁴ keretében, egyébként pedig az ún. útmutatásokon (*directions*) keresztül kell az eljárás irányát kijelölnie és a felek cselekményeit kontrollálnia. A korábbi passzív bírói szerepkört aktívabbá váltotta fel és ezzel együtt a felek korábban szinte korlátlan rendelkezési jogát ésszerű korlátok közé szorították. Így Angliában is megvalósult az Európában már korábban is tapasztalható *konvergencia a szociális per irányába*.¹⁹⁵ Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az angol bíró, a német, vagy osztrák kollégájához hasonló szerepkörbe került volna. Az angol polgári eljárásban továbbra is a felek képviselői játsszák a központi szerepet és a bíró feladata inkább csak a tevékenységük irányának és határainak kijelölése. Bonyolultabb ügyekben ezt a visszafogottabb részvételt felválthatja egy aktívabb, amelyben a bíró a *case management* keretében kezdeményező szereplővé válik az eljárásnak. A bíró passzívabb, míg az ügyvédek aktív szerepkörének *okait az ún. kontradiktórius rendszerben*¹⁹⁶ (*adversary system*) kell keresni. A rendszer működésének kiindulópontja az, hogy a bíróság köteles a per során mindvégig passzív, semleges és inaktív maradni, hogy a szemben álló felek – Sir Jacob kedvenc kifejezésével élve „a jogi gladiátorok” – saját ügyükben a saját maguk módján pereskedjenek, alávétve magukat a jogszabályoknak és a bírósági gyakorlatnak. [...] Az angol bírónak inkább döntenök, mintsem a vizsgáló szerepét kell

---

¹⁹² Schmidt 1990, 116. o.

¹⁹³ Az ezredfordulón az angol polgári eljárásjog talán legnagyobb reformját valósították meg, amelyet a kidolgozásával megbízott Lord Woolf után, "Woolf reformnak" is szoktak hívni. Ez a módosítás jelentősen érintette a felek rendelkezési jogát, a bíró szerepét és az ügycsoportok megkülönböztetését is.

¹⁹⁴ Andrews 2000; Woolf 1995, 4. fejezet

¹⁹⁵ Kengyel 2003, 302. o.

¹⁹⁶ Az *adversary system* magyar fordításaként Kengyel által használt terminológiát alkalmazzuk, bár a magyar megfelelőként használt fogalomnak a korlátai tekintetében egyetértünk a szerzővel. „A magyar fordítás során a kontradiktórius rendszer kifejezést használjuk, noha tudjuk azt, hogy az *adversary system* nem csupán a kétoldalú meghallgatás kötelezettségét, az „*audiatur et altera pars*” elv megtestesülését jelenti, hanem a bíróság és a felek együttes működésének a keretét, amelyben az angol polgári igazságszolgáltatás legfontosabb alapelvei megvalósulnak.” Kengyel 2003, 75. o.

eljátszania. Ennélfogva nem veszi, s t nem veheti át az eljárás egyetlen szakaszában sem a kezdeményezést a felekt l vagy az ügyvédjeikt l, akik a *party control* és a *party prosecution* elve alapján jogosultak és kötelezettek is arra, hogy az eljárás menete felett ellen rzést gyakoroljanak.”¹⁹⁷

Ezen túlmen en az angol polgári eljárás sajátosságai a per éles megosztottságából fakadnak. A polgári per két élesen elkülönül részre osztható, a *pre-trial* és a *trial* szakaszra. A bíróság – más *common law* jogrendszerekhez hasonlóan – egy megszakítás nélküli, egységes és koncentrált szóbeli tárgyalás (*trial*) eredményeként dönt a vitatott jog- és ténykérdésekr l.¹⁹⁸ Ehhez viszonyítva a *pre-trial* szakaszt röviden úgy írhatnánk le, hogy az egybefoglal mindent, ami a perindítás és a tárgyalás között lezajlik. Ez az angol jogrendszer súlyponti része. Ebben kerül sor többek között a tényállás azonosítására (*identification of issues*), a bizonyítékok összegy jtésére (*disclosure*) és ha annak a feltételei adottak, akkor az eljárás „sommás” befejezésére (*summary judgments*). Mivel ez az eljárási szakasz teszi ki az angol polgári per túlnyomó részét és ebben van a feleknek mozgásterük perhúzó taktikákat is alkalmazni, így az elhúzóadás is ezt a szakaszát érinti. Ebb l következő en nem meglep , hogy a reformok is jelent s részben ezt a részét módosították az eljárásnak.

b) Perelhúzóadás az angol eljárásjogban

A *Woolf* reformot megelő z en a felek képvisel i *küzd térként* tekintettek a polgári perre, ahol szinte minden megengedett volt.¹⁹⁹ Ebben a küzdelemben olyan tényez k, mint a költségek és az idő nem játszottak szerepet. Ennek köszönhető en az általános vélekedés alakult ki, hogy az angol polgári per a kimagaslóan magas költségek, a bonyolultság és a perek elhúzóadásá jellemzi.²⁰⁰ Ezeket a problémákat már az 1988-as Civil Justice Review²⁰¹, valamint a *Woolf* jelentések²⁰² is tartalmazták. Az alapvet problémát az angol jogirodalom nem a kontradiktórus rendszerben, hanem *az ügyvédek körében kialakult eljárási gyakorlatban és az ezt megenged bírói engedékenységekben jelölték meg. Zuckerman* szerint a perek elhúzóadásá és annak költségessége „nem az eljárási eszközök természetéb l, hanem azok túlzott és aránytalan használatából és az azokkal való visszaélésb l fakadnak”.²⁰³ Ezt az „eljárási

---

¹⁹⁷ Kengyel 2003, 75-76. o.

¹⁹⁸ Charver 1990, 76. o.

¹⁹⁹ Woolf 1995, 4. fejezet

²⁰⁰ Michalik 1999, 117. o.

²⁰¹ Andrews 2013, 710. o.

²⁰² Woolf 1995, Woolf 1996

²⁰³ Zuckerman 1995, 62. o.

fegyelemhez való sajátosan angol hozzáállás” tette lehet vé, amely eredményeként a bíróságok gyakran megbocsátották a feleknek és ügyvédeknek a szabályok megszegését és a per elhúzását.²⁰⁴ Ennek okait az angol fejl déstörténetben találhatjuk meg. 1875 el tt a bíróságok az eljárási szabályokat szigorúan és mereven betartatták, amelynek köszönhet en azoktól való legkisebb eltérés is végzetes következményekkel járt. Emiatt a tárgyalás el készítésének szakaszában rengeteg id ment el a felek által folytatott „közbens pereskedéssel” (*interlocutory activity*), amelynek köszönhet en az eljárások már azel tt jelent sen elhúzódtak, hogy egyáltalán az ügy érdemér l egyetlen szó esett volna. Ezt a rendszert 1873-ban és 1875-ben bevezetett reformok eltörölték. Az új szabályozás mögött meghúzódó filozófia az volt, hogy a bíróságnak az ügy érdemér l kell döntést hoznia, ezért nem elfogadható, hogy a felek eljárási okokból veszítsék el a jogvitájukat. Ahogy erre *Zuckerman* rámutat „az ügy érdemén alapuló igazság elérésére tett dicséretes vágy azonban paradox helyzethez vezetett. Azzal, hogy a bíróság az anyagi igazságot az eljárási szabályok és bírósági utasítások betartatása föl é helyezte, a bíróság aláásta a szabályok normativitását, valamint saját képességét a perek irányítására. Végeredményben pedig az ügy érdemének vizsgálatán alapuló megközelítés hasonló problémákhoz vezetett, mint amelyeken próbált felülkerekedni: az eljárási kérdésekr l tartott „közbens meghallgatások” magas számához, hosszadalmas és költséges eljárásokhoz és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés korlátozottságához.”²⁰⁵

A reformok megpróbálták felülkerekedni ezen a helyzeten, fokozni az eljárási szabályok és a bírói utasítások normativitását, valamint megakadályozni a felek perhúzó magatartásait. Ennek érdekében a szankciók alkalmazásával kapcsolatosan új filozófia került kialakításra. Ezt követ en azok „*automatikusan*” *m ködnek*. Amennyiben a bíróság olyan utasítást ad a feleknek, amelyben kilátásba helyezte valamely szankció alkalmazását („*unless order*”), akkor az a szankció automatikusan hatályba lép, amint az utasításban meghatározott határid eltelik anélkül, hogy a fél eleget tett volna az abban foglaltaknak.²⁰⁶ A bíróságnak ezt követ en nem kell a szankciót kiszabnia, ugyanis azt már maga az utasítás tartalmazta, annak kilátásba helyezésével, hogy az hatályba lép a határid é eredménytelen elteltével. Ezt követ en a félnek kell kérnie a bíróságtól, hogy mentesítse ket a szankció alól. Erre az eljárási szabályok ugyanakkor egy „nyitott vég ” szempontrendszer határoznak meg, amelyben

---

²⁰⁴ Michalik 1999, 127. o.

²⁰⁵ Zuckerman 2005, 146. o.

²⁰⁶ Andrews 2013, 204. o.

ugyan konkrét szempontok is meg vannak jelölve, de a bíróság egyébként az „ügy összes körülményére tekintettel” mentesítheti a feleket a szankció alól.²⁰⁷ A bíróság els dlegesen költségszabályokon keresztül, valamint a felek támadásának, vagy védekezésének kizárásával szankcionálhatja a bírói utasítások megszegését. A kizárás (*striking out*) egy vegyes jogintézménye az angol eljárásjognak. Egyszerre alkalmazzák az olyan keresetek kizárására, amelynek nincs ésszer alapja²⁰⁸, valamint annak a félnek a szankcionálására is, aki súlyosan megszegi a bíró utasítását. A kereset, az ellenkérelem, a viszontkereset, vagy azok bármely részét a bíróság kizárhatja.

A kérdés persze ekkor még nyitott volt, hogy vajon az új filozófiát a bíróságok mennyire teszik magukévá. Mára nyilvánvalóvá vált, hogy a szankció m ködési elvének egyszer módosítása nem változtatott a bíróságok hozzáállásán. *Sir Rupert Jackson* a bíróságok gyakorlatával kapcsolatban megállítja, hogy azok esetenként indokolatlanul alkalmazzák a mentesítést, amelyen változtatni kell, ugyanis az eljárási fegyelmet a bíróságnak fenn kell tartania.²⁰⁹ Az általa készített jelentésben úgy foglalt állást, hogy a bíróságok túl toleránsakká váltak a késedelemmel és az utasítások megszegésével szemben, és ezzel anélkül okoznak károkat az igazságszolgáltatás m ködésében, hogy azzal tisztában lennének.²¹⁰ *Zuckerman* is osztja ezt az álláspontot, szigorúan bírálva azokat a bírókat, akik a felek hanyag gyakorlatát tétlenül szemlélik.²¹¹ *Andrews* szerint a szankciók kiszabásával kapcsolatosan az jelentene megoldást, ha a szabályszegés alapján mérlegelnének. Álláspontja szerint különbséget kell tenni a szabályszegések között az alapján, hogy milyen károkat okoztak azokkal a felek. A kis késedelemért nem szabad drákói szigort alkalmazni.²¹² *Greenlade* a rendszerb l a kiegyensúlyozottságot hiányolta már a *Woolf* jelentés megjelenésekor is. Álláspontja szerint az angol eljárásjogban talán az egyik legnagyobb probléma, hogy nincsenek megfelelő szankciók. A bíró gyakran csak a felek támadásának, vagy védekezésének kizárását (*striking-*

---

²⁰⁷ Andrews 2013, 204. o.

²⁰⁸ Azzal kapcsolatosan, hogy ez összeegyeztethet -e az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkével a strasbourgi testület a *Osman v United Kingdom* (1998) ítéletében el ször nemleges választ, míg kés bb a *Z v United Kingdom* (2001) ítéletében pozitív választ adott, megállapítva, hogy nem zárja ki a felek igazságszolgáltatáshoz való hozzáférését egy ilyen eljárási sz r . Andrews 2010, 13. o.

²⁰⁹ Lord Justice Jackson: *Achieving a Culture Change in Case Management* (2011), <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Speeches/lj-jackson-speech-achieving-culture-change-case-management.pdf> (2013.11.30.)

²¹⁰ Review of Civil Litigation Costs: Final Report (2010), 397. o., <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Reports/jackson-final-report-140110.pdf> (2013.11.30.)

²¹¹ Zuckerman 2013, 124.o.

²¹² Andrews 2013, 207. o.

out) tudja elrendelni. A szankció kíméletlensége miatt azonban a bíróságok gyakran keresik a kivételeket annak alkalmazása alól.²¹³

c) A perelhúzóadás megakadályozásának eszközei a Woolf reformban

Woolf végső soron a *bíró szerepének átalakításában és az aktívabb pervezetésben* látta az angol eljárás problémáinak megoldását. A hagyományosan a felek közreműködésével zajló tárgyalás előkészítés (*pre-trial*) szakaszában a bíróságnak a reform óta aktívabb szerepet kell vállalnia és ezáltal törekednie kell az eljárás koncentrációjára. Az angol polgári perben a felek végzik el a bizonyítékok összegyűjtését (*evidence collection*), a bíróság feladata elsősorban a felek tevékenységének behatárolása, amelyet az ún. útmutatások (*directions*) segítségével végez el. Ezen kívül a *multi-track* ügyekben a bíróságnak a *case management* keretében aktívan közre is kell lépnie és biztosítani kell, hogy az eljárás „a vitás kérdésekre fókuszáljon, ne veszítse el irányát, ne ragadjon le és ne terelődjön el mellékes kérdésekre”.²¹⁴ Ennek keretében arról is határozni kell a bírónak, hogy mely jogviták esetében szükséges tárgyalást (*trial*) tartani és melyeket lehet „rövidebb úton”, ún. „sommás döntések” (*summary judgment*) keretében elintézni. A bíróságnak tehát az ügy előkészítése során gyakran kezdeményező szerepet kell betöltenie, amelyhez azonban feltétlenül szükséges, hogy a peranyagot ismerje. Jolowicz megállapítása szerint a reform előtt a bírónak nem kellett a tárgyalást megelőzően áttanulmányozni az ügy iratait. Bár az „előolvasást” korábban is ösztönözték, az új rendszerben ez az eljárás nélkülözhetetlen elemévé vált.²¹⁵ A bírónak ugyanis ismernie kell az ügy részleteit ahhoz, hogy érdemben hozzá tudjon járulni annak koncentrálásához. Sir Anthony Clarke szerint a bírói pervezetés feladata a felek közötti valódi vita felismerése, amely előfeltétele annak, hogy a bizonyítékok összegyűjtését a bíróság megfelelően tudja limitálni.²¹⁶ Ennek megvalósításához pedig Sir Ruper Jackson szerint feltétlenül szükséges, hogy a bíróság a meghallgatások előtt alaposan áttanulmányozza a per iratait.²¹⁷ A bíróságnak a tárgyalás előkészítés szakaszában gyakorolt intézkedéseit az egyes eljárási útvonalaknál részletezzük.

---

²¹³ Greenlade 1995, 130. o.

²¹⁴ Andrews 2013, 201. o.

²¹⁵ Jolowicz 2003, 287. o.

²¹⁶ Sir Anthony Clarke: The Supercase – Problems and Solutions: Reflections on BCCI and Equitable Life, KPMG Forensic’s Annual Law Lecture 2007, 12. o., http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Speeches/kpmg_speech.pdf (2013.11.30.)

²¹⁷ Lord Justice Jackson: Achieving a Culture Change in Case Management (2011), 5. o., <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Speeches/lj-jackson-speech-achieving-culture-change-case-management.pdf> (2013.11.30.)

Ahogy láthatjuk, az angol jogirodalom alapvetően a bíróság és a felek polgári perhez való viszonyára vezeti vissza azok elhúzódását. *Woolf* éppen ezért a bíróság és az ügyvédek polgári perhez való viszonyán kívánt változtatni. Ehhez számos innovatív megoldást alkalmazott, amelyek közül a továbbiakban kettőt velünk foglalkozunk részletesebben. Az ismertetett célok megvalósítása érdekében egyrészt a felek, vagy még inkább azok jogi képviselőinek egymással szemben tanúsított magatartását kívánta a konstruktív együttműködés irányába elmozdítani. Ehhez bevezette az ún. *pre-action protocols* intézményét. Másrészt pedig a bíróságot kívánta megváltoztatni. A bírósági aktivitás növelésénél azonban egyidejűleg az igazságszolgáltatás erőforrásainak, különösképpen a bírósági munkaadóknak a korlátozottságát is figyelembe vette. Éppen ezért nem minden eljárástípusra írt el azonos mértékű bírósági közreműködést. Az egyszerűbb és kevesebb odafigyelést igénylő ügyekben kevesebb, míg a bonyolult ügyekben nagyobb aktivitást várt el a bíróságtól. Ennek érdekében különböző eljárásútvonalak jöttek létre. Továbbiakban ezeknek az intézményeknek néhány sajátosságát mutatjuk be.

d) Perindítást megelőző együttműködés a felek között (*pre-action protocols*)

Az 1999-es reform egyik újítása az ún. *pre-action protocols* bevezetése volt, amely a feleket már a perindítást megelőzően együttműködésre kívánja ösztönözni. Ennek az intézménynek az elsődleges célja olyan helyzet megteremtése, amelyben a felek már a perindítást megelőzően megfelelő információval rendelkeznek ahhoz, hogy kölcsönösen kielégítő egyezséget köthessenek.²¹⁸ Abban az esetben pedig, ha erre mégse kerül sor, a várakozások szerint a protokollok használata nagyban hozzá fog járulni az eljárás koncentrálásán keresztül annak gyorsításához is. *Woolf* szerint a felek által a vitás kérdések azonosítására és okiratok cseréjére fordított erőfeszítések eredményeként az eljárás később már olajozottabban tud lezajlani és így csökkenhet a perelhúzó.²¹⁹

A perindítást megelőző kötelezettségek tekintetében két csoportra oszthatjuk a jogvitákat. Bizonyos ügycsoportokra speciális protokollok kibocsátására került sor, a többi ügyben a perindítást megelőzően a feleknek az általános együttműködési kötelezettségeknek kell eleget tenniük. *Woolf* javaslatai között még csak az előbbi csoportról esik említés. Eszerint

---

²¹⁸ Andrews 2013, 66. o.

²¹⁹ Woolf 1996, 10. fejezet, 6. és 16. pontok

meghatározott ügycsoportokban (p. orvosi m hibaperek) kerül sor protokollok összeállítására, amelyek részletekbe men en tartalmazzák a felek egymás irányába teljesítendő kötelezettségeit. Az elképzelés szerint ezeket az adott ügytípusban érdekelt csoportokkal és szakmai egyesületekkel együttm ködve dolgozzák ki, akiknek a saját szakterületükön megvan a megfelel tapasztalatuk a jogvitákat megelő z egyeztetésekkel kapcsolatosan és így jól ismerik a jó és a rossz gyakorlatokat is.²²⁰ Az ügyek specialitásaira tekintettel kialakított protokollok olyan információk közlését teszi kötelez vé a felek számára, amelyek általában az ilyen típusú ügyekben releváns. Ilyen módon a feleknek nem kell irreleváns információkról is egyeztetniük, hanem a lényeges kérdésekre tudnak koncentrálni, ezáltal a problémára tudnak fókuszálni. *Andrews* szerint a téma szerinti felosztásnak az el nye, hogy a protokoll a jogvita sajátosságaira van szabva, így meg tud felelni az ügytípus specialitásainak. Ugyanakkor ezzel egyidej leg széttöredezetté is teszi a szabályozást, amely az eljárási szabályok bonyolultságához vezet.²²¹ Ezeknek a száma az évek során folyamatosan növekedett, míg *Woolf* jelentésében három ügycsoport kerül említésre²²², jelenleg tizenegy ügytípusban találhatók protokollok.²²³

2001-ben kísérlet történt arra, hogy *egy általános, minden jogvitára alkalmazandó protokollt* bocsássonak ki. A konzultációs folyamat során azonban nyilvánvalóvá vált, hogy nem lenne célravezető egy minden ügyre alkalmazandó protokoll összeállítása, amely a korábbiakhoz hasonló részletességgel írná le a felek kötelezettségeit. Ugyanakkor általános elvárások megfogalmazására sor került, amelyeket azokban az esetekben is alkalmazni kell, amelyekre nincs megfelel speciális protokoll.²²⁴ *Andrews* szerint ez a felek és képvisel ik közötti együttm ködés elvén alapszik.²²⁵ A „*Practice Direction - Pre-Action Conduct*” a perindítást megelő z en egy általános kötelezettséget létesít a felek és képvisel ik számára, amely alapján azok kötelesek a birtokukban lévő információkról a másik felet tájékoztatni. Eszerint a perindítás el tt a feleknek kommunikálniuk kell az ügyr l, információt és a jogvita szempontjából releváns dokumentumokat kell cserélniük és lehetőség szerint meg kell kísérelniük egyezséget is kötni. Ez bonyolult ügyekben *Andrews* tapasztalatai alapján akár

---

²²⁰ Loughlin - Gerlis 2004, 78-79. o.

²²¹ *Andrews* 2007, 237. o.

²²² *Woolf* 1996, 10. fejezet

²²³ CPR - Practice Direction - Pre-Action Conduct 5.2., http://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/pd_pre-action_conduct (2013.11.30.)

²²⁴ Loughlin - Gerlis 2004, 79. o.

²²⁵ *Andrews* 2007, 214. o.

több hónapig is eltarthat.²²⁶ Amennyiben a felek valamelyike nem tesz eleget ennek a kötelezettségnek, úgy a bíróság – az eljárás esetleges megindulását követően – azt retrospektív módon szankcionálni fogja.²²⁷

A potenciális felperesnek elzetesen értesítenie kell a potenciális alperest arról, hogy vele szemben pert kíván indítani. Ebben az értesítésében meg kell jelölni a keresetét és azt alátámasztó tényeket és dokumentumokat, hogy a másik fél ezek alapján meg tudja ítélni, hogy mi a jogvita tárgya és érdemes-e azt vitatni. Ebben az értesítésben a potenciális felperes felhívhatja a másikat, hogy küldjön visszajelzést az értesítés megérkezéséről és meghatározott időn belül (általában egy hónap) küldje el a válaszirátát, valamint az azok alapjául szolgáló dokumentumokat. Ezen túl javaslatot tehet arra, hogy alternatív vitarendezési megoldásokat vegyenek igénybe. Erre a potenciális alperesnek érdemi választ kell küldenie, amelyben meg kell jelölnie, hogy a potenciális felperesnek mely tényállításait ismeri el, és melyeket vitatja. Amennyiben valamelyik tény nem ismer el, úgy részletesen indokolnia kell azt is, hogy miért. Ezen túl az alperes egyezséget is ajánlhat.²²⁸ A speciális protokollok ezen túl az ügytípus sajátosságaira tekintettel egyéb kötelezettségeket is róhatnak a felekre.

A bíróság közvetlenül nem szerez se a protokolloknak, se az általános kötelezettségnek érvényt, így ha azt az egyik fél megszegi, akkor a másik nem fordulhat a bírósághoz annak érdekében, hogy az kötelezze a kötelezéseit megszegőt a teljesítésre. A bíróság a per megindítása előtt nem kapcsolódik be a folyamatba, viszont *utólagosan szankcionálja*, ha valamelyik fél nem tett eleget a számára elírtaknak. A bíróság tehát csak *utólagosan*, retrospektív módon avatkozik be.²²⁹ A kötelezettségeknek való megfelelést a bíróság figyelembe veheti, amikor a tárgyalás előkészítés lebonyolítására az utasításait (*directions*) kibocsátja. Így különösen a bíróság megtagadhatja, hogy időt biztosítson olyan teendő elvégzésére, amelyeket már a perindítás előtti szakaszban el kellett volna a feleknek végeznie.²³⁰ Azonban a bíróság a per költségeiről való döntésében is figyelembe veheti a keresetindítást megelőző magatartást.²³¹ Ennek keretében a pernyertességre való tekintet nélkül kötelezheti a fenti kötelezettségeket megszegő felet a költségek viselésére, valamint

---

²²⁶ Andrews 2013, 66. o.

²²⁷ Andrews 2007, 214. o.

²²⁸ Loughlin - Gerlis 2004, 81. o.

²²⁹ Andrews 2013, 67. o.

²³⁰ Loughlin - Gerlis 2004, 97. o.

²³¹ Andrews 2009, 7. o.

„büntet költségekről” (*indemnity costs*), vagy a költségekre vonatkozó magasabb kamatlábról is dönthet.²³² Mivel Angliában a polgári eljárásokban rendkívül magas is lehet a perköltség összege, így a kötelezettség megszegése komoly pénzügyi következményekkel járhat.

Ahogy láthattuk, a feleknek a jogvita természetétől függően különböző teendők vannak a per megindítása előtt. Ennek az elsődleges célja, hogy a felek ne a perindítást és a bizonyítékok összegyűjtését követően próbáljanak meg először egyezséget kötni, hanem még a bíróság bevonása nélkül kíséreljék azt meg. Ezt segíti az „ajánlattételre való felhívás” (*offer to settle*) intézménye is, amelyben valamelyik fél ajánlatot tehet a másik félnek, amelyet az vagy elfogad, vagy elutasít. Abban az esetben, ha az alperes tett ajánlatot a felperesnek, amelyet az nem fogadta el és végül a bíróság által megítélt pénz nem lesz magasabb annál, mint amennyit az ajánlat tartalmaz, akkor a felperes köteles az alperesnek az ajánlattételt követően felmerült költségeit megtérítenie. Amennyiben az alperes nem fogadta el a felperes ajánlatát, akkor az alperesnek a rendes költségeken felül, ún. büntet költségeket (*indemnity costs*) is kell fizetnie, ha az ítéletben foglalt összeg eléri a felperes ajánlatát.²³³ Összefoglalva, ha a felek ajánlatánál nem kedvezőbb az ítélet, akkor a bíróság szankcionálja az ajánlatot visszautasító feleket, hogy olyan jogvitában pereskedett, amelyikben racionálisan el kellett volna fogadnia az ajánlatot és ezáltal elkerülhette volna a pert. Ahhoz azonban, hogy a felek megfelelő ajánlatot tehessenek egymásnak, szükséges, hogy a megfelelő információk birtokában legyenek. A perindítás előtti protokollok segítségével a felek az ilyen ajánlattételhez szükséges információkhoz már az eljárást megelőzően hozzájuthatnak.

Ugyanakkor az intézmény bevezetését számos kritika is érte, elsődlegesen annak költségessége miatt. A kritikusok szerint ez a költségek szempontjából – közgazdasági terminológia szerint – ún. „korán terheltté” (*front-loaded*) teszi az eljárást. Eszerint a költségek egy része már a keresetindítás előtt felmerül, amely befektetés a kritikusok szerint elvész, ha a felek nem kötnek egyezséget. Woolf erre vonatkozó válasza az volt, hogy ilyen esetben sem felesleges a fókuszált információcsere.²³⁴ Amennyiben ugyanis nem sikerül az egyezség megkötése, úgy a felek a szükséges információk és egymásnak átadott okiratok birtokában koncentráltabban tudják a tárgyalás előkészítés (*pre-trial*) szakaszát lefolytatni és

---

²³² Andrews 2013, 67. o.

²³³ Andrews 2012a, 30. o.

²³⁴ Woolf 1996, 10. fejezet

az eljárás hamarabb tud eljutni a tárgyalásig (*trial*).²³⁵ Andrews szerint nehéz empirikus értékelést adni az intézmény hasznosságát illetően, az mindenesetre nyilvánvaló szerinte, hogy a kötelezettségeknek való megfelelés sok költséget jelent a felek számára.²³⁶ Ezért Sir Rupert Jackson az által készített jelentésben arra tesz javaslatot, hogy az általános kötelezettségek alkalmazására a kereskedelmi és kancelláriai eljárásokban egyáltalán ne kerüljön sor.²³⁷

e) Eljárási útvonalak

A Woolf-reform másik újítása az ügyek meghatározott ügycsoportokba való besorolása volt. Amennyiben egy ügyben az alperes védekezéssel élt, a bíróságnak azt be kell osztania egy ügycsoportba²³⁸, ún. track-be²³⁹. Az angol megnevezés nagyon szemléletesen fejezi ki az intézmény lényegét a "track" kifejezéssel, amely egyébként útvonalat, nyomvonalat jelent. Az angol bíró ezekre a képzeletbeli nyomvonalakra helyezi rá az ügyet és ezeken az ügy haladhat a maga sajátosságainak leginkább megfelelő módon elre. Woolf szerint a korábbi szabályozás nem volt tekintettel se az ügyek fontosságára, se azok bonyolultságára.²⁴⁰ Ezzel szakítani kívánt és olyan rendszert akart létrehozni, amelyben különböző eljárási eszközöket lehet alkalmazni az eltérő súlyú ügyekben.²⁴¹ Három ilyen csoportot különböztethetünk meg, a kis értékű ügyek csoportját (*small claims track*), a közepesen bonyolult és mérsékelt magas pertárgyértékű ügyekre alkalmazott ún. „gyors útvonalat” (*fast track*), valamint a komplexebb és nagyobb pertárgyértékű ügyek csoportját (*multi-track*).²⁴²

Az ügycsoportba történő besorolásnál a bíróságnak számos szempontot kell figyelembe vennie. Az ehhez szükséges információhoz a felek által kitöltött kérdőív ad támpontot.²⁴³ Amennyiben a bíróság nem tudja ezek alapján az ügyet besorolni, úgy kiegészítő információkat kérhet, vagy a felek személyes meghallgatását rendelheti el. A besorolás szempontjai közül azonban kiemelkedik a *pertárgy értéke*. Az ügycsoportoknak ugyanis

---

²³⁵ Andrews 2007, 227. o.

²³⁶ Andrews 2012, 64. o.

²³⁷ Review of Civil Litigation Costs: Final Report (2010), <http://www.judiciary.gov.uk/Resources/JCO/Documents/Reports/jackson-final-report-140110.pdf> (2013.11.30.)

²³⁸ Loughlin - Gerlis 2004, 226. o.

²³⁹ Sherrard 2002, 110. o.

²⁴⁰ Woolf 1995, 4. fejezet

²⁴¹ Woolf 1995, 5. fejezet

²⁴² Loughlin - Gerlis 2004, 345. o.

²⁴³ 2013 április 1.-től az *allocation questionnaire* helyett a feleknek a *directions questionnaire* nevű kérdőívet kell kitölteniük. Andrews 2013, 95. o.

megvannak az összeghatárai, amelyek azt fejezik ki, hogy a határon belül lévő ügyeknek azaz ügycsoport van els dlegesen kijelölve. Az érték alapú besorolás iránymutatást jelent és objektívvá teszi a megítélést. Ugyanakkor kizárólagos alkalmazása túlságosan merevvé tenné a rendszert. Ennek feloldására az angol eljárási szabályok lehet séget biztosítanak a bíró számára, hogy bizonyos szempontokat figyelembe véve eltérjen az érték alapján rendelt ügycsoporttól. Ezek közé tartozik többek között az ügy bonyolultsága, az esetleges tanúk száma, szakért kirendelésére vonatkozó kérelem, a felek egyéb körülményei és végül a felek véleménye. *A felek véleményét* a bíróság fontos szempontként kezeli a döntésénél, de még a felek együttes kérelme sem akadályozhatja meg, hogy a bíróság a szerinte legmegfelel bb csoportba sorolja be ügyüket.²⁴⁴ A besorolás szabályozását 2013-ban annyiban módosították, hogy ezt követ en a bíróság a pertárgyérték alapján ideiglenesen besorolja az ügyet valamelyik csoportba, a feleknek ezt követ en pedig az ügycsoportnak megfelelő kérd ívet (*directions questionnaires*) kell kitölteni.²⁴⁵

A kis érték követelések eljárását 2013 el tt els dlegesen az 5000 £ alatti ügyekre kellett alkalmazni. 2013-ban ezt az értékhatárt felemelték 10000 £-ra.²⁴⁶ Az viszont, hogy egy ügy az értékhatáron belül van önmagában nem jelenti azt, hogy ebbe a csoportba lesz beosztva. Például, ha az ügy bonyolultsága miatt nem lenne megfelelő en elbíráható ebben az eljárástípusban, akkor a bíróság azt máshova sorolja be.²⁴⁷ Erre azért is van szükség, mert a *small claims track* eljárás annak érdekében, hogy olcsó, egyszer és gyors lehessen olyan megszorításokat tartalmaz, amelyek mellett a bonyolultabb ügyeket nem lehetne kielégít en eldönteni.²⁴⁸ Ennek eredményeként ugyanis, hogy a *small claims track* eljárás egyszer lehessen, a Civil Procedure Rules meghatározott szakaszai nem kerülnek alkalmazásra.²⁴⁹ Ebben az eljárástípusban a tárgyalás is *kevésbé formális* és bár az EJEE 6. cikke miatt ezekben az ügyekben is nyilvános tárgyalást kell tartani, gyakorlatban ezeken a tárgyalásokon nem jelenik meg túl sok érdekl d , így azt a bíró szobájában tartják meg.²⁵⁰ Az ügyek gyorsítását és a költségek csökkentését a bizonyítási eszközök igénybevételének korlátozásával próbálják elérni. Például a szakért igénybevétele is jelent sen korlátozott, illet leg, ha a szakért re nyilvánvalóan szükség van és annak költségei a 200 fontot

---

244 Loughlin - Gerlis 2004, 238. o.

245 A kisérték ügyekre (*small claims track*) egy, míg a másik két ügycsoportra (*fast track és multi-track*) egy másik kérd ív áll rendelkezésre. Andrews 2013, 95. o.

246 Andrews 2013, 94. o.

247 Loughlin - Gerlis 2004, 241. o.

248 Grainger - Fealy 2000, 34. o.

249 Loughlin - Gerlis 2004, 242. o.

250 Loughlin - Gerlis 2004, 245. o.

meghaladják, úgy a bíróság átsorolja az ügyet egy másik ügycsoportba. A bíró a tanúk kihallgatásánál korlátozhatja a kereszkikérdezéses tanúkihallgatást és nagyobb aktivitással maga kérdezheti ki a tanúkat.²⁵¹ Végül a *small claims track* eljárásban a perbeli költségekre f szabályként a "no cost rule" érvényesül, amelynek értelmében a felek pernyertességük esetén sem követelhetik a felmerült költségeiket a másik félt l. E mögött az a jogpolitikai cél húzódik meg, hogy azokban az eljárásokban, amelyekben az ügy súlyához mérten a jogi képvisel igénybevétele nem adekvát, a felek ne vegyenek igénybe jogi képvisel t.²⁵²

Az ún. *fast track* eljárást eredetileg az 5000 és 15000 £ közötti ügyekre alkalmazták, ahol a tárgyalás várhatóan nem tartanak egy napnál tovább. Mind a két értékhatár id közben megváltozott. Míg a fels értékhatárt 2009-ben 25000 £ összegre növelték, addig az alsó határt 2013-ban 10000 £ összegre.²⁵³ Az összeghatáron belül lév ügyeknek a *fast track* eljárás a rendes eljárása.²⁵⁴ Ez a Woolf reform egyik újítása, amely úgy lett kialakítva, hogy gyors és gazdaságos döntéshozatalra legyen alkalmas.²⁵⁵ Ebben az esetben is a rendes szabályokhoz képest korlátozottabb bizonyítási lehet ségek állnak a felek rendelkezésére. Általában a felek egy-egy szakért t vehetnek igénybe, de gyakorlatban inkább egy közös szakért kirendelésére kerül sor.²⁵⁶ Emellett a bizonyítékok felderítése, az ún. disclosure is korlátozottabb, valamint a bíróság hatalmában áll a kereszkikérdezéses tanúkihallgatást korlátozni.²⁵⁷ A reform egyik legfontosabb eleme, hogy a bíróság konkrét utasításokat ad a feleknek, amelyek teljesítését ellen rzi és elmaradásuk esetén szankcionálja is.²⁵⁸ Végül annak érdekében, hogy a felek képvisel inek ne álljon érdekében a tárgyalás elhúzásával növelni saját bevételeiket, a *Civil Procedure Rules* bevezette a rögzített munkadíjat. Az ügyvédi munkadíj így nem függ a tárgyalás hosszától.²⁵⁹

A *multi track* eljárási útvonal a komplexebb, valamint a legmagasabb pertárgyérték azon ügyek elbírálására alkalmas, amelyekben jelent s el készít (*pre-trial*) munkákra kerül sor és ahol a legnagyobb mértékben van szükség bírói instrukciókra. Ez az eljárási ösvény a bíróságnak a *case management* eszközrendszerén keresztül széles döntési jogosultságokat biztosít a perek irányításával kapcsolatban. Annak érdekében, hogy a bíróság a különösen

---

251 Loughlin - Gerlis 2004, 246. o.

252 Loughlin - Gerlis 2004, 250. o.

²⁵³ Andrews 2013,

²⁵⁴ Slapper - Kelly 2009, 347. o.

255 Loughlin - Gerlis 2004, 253. o.

256 Gerlis 2001, 89. o.

257 Loughlin - Gerlis 2004, 253. o.

258 Grainger - Fealy 2000, 36. o.

259 Gerlis 2001, 99. o.

bonyolult ügyekben biztosítani tudja az eljárás hatékonyságát, ún. „el készít konferenciát” (*pre-trial conference*), vagy el készít vizsgálatot (*pre-trial review*) tart.²⁶⁰

Az ügycsoportokba való beosztást követ bírói pervezetés mértéke az adott ügycsoporttól függ. A *small claims track* esetében kerül sor a legkevesebb beavatkozásra. Ez abból a feltételezésből következik, hogy az ügycsoportba való beosztáskor adott utasítások (*directions*) elegendőek a per lefolytatásához. A *fast track* esetében fokozottabb kontrollra kerül sor a bíróság részéről, amelynek keretében a bíró utasításokat ad, valamint menetrendet állít össze. A pervezetés legintenzívebb formája, az ún. *case management* a *multi track* esetében valósul meg, ahol az utasítások és részletes menetrend mellett el készít konferenciák tartására is sor kerül a tárgyalás előtt.²⁶¹ Az angol eljárásban kiemelkedő jelentősége van a felekkel való együttműködésnek. A bíróság a felek véleményét már a besorolásánál is kikéri, a 2013-as módosítások óta – a *small claims track* kivételével – javaslatot is kér a tárgyalás előkészítés lebonyolítására vonatkozó utasításokra (*directions*).²⁶²

Összegzésként elmondható, hogy az angol eljárás objektív kiindulási alapról, amely a pertárgy értékéhez kapcsolódik, rugalmas rendszert alkotott, ahol a pertárgy értékén túl más szempontok is befolyásolják az ügycsoportba való besorolást. Emellett a rendszer következetes abban, hogy az egyszerűbb ügyeknél kevesebb emberi és anyagi erőforrást enged felhasználni, míg az egyre bonyolultabbaknál többet. A bírói pervezetésen keresztül a bíró az adott ügy szükségleteihez mérten tudja szervezni az eljárást, így is elősegítve a gyors és költséghatékony döntéshozatalt. A rendszer abban is következetes, hogy az egyszerűbb ügyeknél kevesebb igazgatást ír elő és a bírótól kevesebb aktivitást vár a tárgyalás előtt, míg a bonyolultabbaknál a bíró feladatává teszi, hogy a megfelelő utasításokkal és megbeszélésekkel igazgassa az adott ügy menetét, hogy az minél hamarabb tárgyalható legyen. Ebben az a felismerés tükröződik vissza, hogy a bírói munkaidő olyan korlátozott erőforrás, amelynek helyes elosztásában – a szervezési és igazgatási eszközökön túl – a polgári eljárásjognak is szerepe lehet.

---

260 Slapper - Kelly 2009, 347. o.

261 Sherrard 2002, 111. o.

²⁶² Andrews 2013, 96. o.

4. Japán

a) A felaprózódott tárgyalási modell a japán polgári eljárásjogban

Japán a XIX. század második felében, a Meidzsi-restauráció²⁶³ eredményeként nyugati minták alapján modernizálta a jogrendszerét. A polgári eljárásjog kodifikációjának közel két évtizedes idő szakában különböző jogrendszerek versengtek egymással azért, hogy a megszülető japán eljárásjogi törvény mintájaként szolgáljanak. Először az angol, a francia és a német polgári eljárásjogi törvény átvételét vették fontolóra. A kodifikációs folyamatok eredményeként végül 1890-ben német mintára hozták létre az első átfogó polgári eljárásjogi törvényt Japánban.²⁶⁴ Ez a törvény néhány eltéréstől eltekintve az 1877-es német ZPO „szószzerű fordítása” volt.²⁶⁵

A német ZPO liberális szemlélete és a fikcióként egységbe forró tárgyalási modellje hamarosan az anyaországban látotthoz hasonló tüneteket eredményezett a japán polgári eljárásjogban is. A polgári per folytatólagos szóbeli tárgyalások (*koutou-benron*) során jutott el a döntéshozatalig, amelyben egybefolyt a tényállás tisztázásának szakasza a bizonyításfelvétellel.²⁶⁶ Az angol és amerikai eljárásjogban ismert „pre-trial” és „trial” megosztás ismeretlen volt. Az egységes tárgyalási modell bár elméletben kevesebb energiát igényelt volna a bírótól és a felektől egyaránt, hiszen azoknak nem kell olyan részletekre is lefolytatni az előkészítő tényfeltárást, amelyek gyakran nem közvetlenül relevánsak az ügyhöz. A rendszer előnyeként tartották számon, hogy ezáltal megakadályozhatók a bizonyításfelvétel során felbukkanó – az angol-amerikai perben ismert – meglepetések. A felek ugyanis a bizonyítás eredményére tekintettel, a szigorú preklúziós szabályok hiányában újabb tényeket tudtak a bíróság tudomására hozni, valamint újabb bizonyítékokkal tudták azokat alátámasztani. Ezáltal a bíróságnak *Taniguchi* szerint elméletileg jobb esélye volt az igazság kiderítésére.²⁶⁷ Mégis a gyakorlatban ez átalakult egy lassú és fókusz nélküli eljárássá.²⁶⁸

---

²⁶³ Japán 1853-ig elszigeteltségben élt a külvilág számára, amikor Matthew C. Perry amerikai tengerésztiszt kikényszerítette a nyugati világ felé való nyitást. A katonai fenyegetés hatására a japánok aláírták a kanagawai egyezményt, és ezzel véget ért a szigetország kétszáz éves elszigeteltsége. 1868-ban pedig megszüntették a shoguni feudális rendszert és a császár irányítása alatt elkezdődött a modernizáció. A Meidzsi-restauráció során Japán megnyitotta kapuit a világ felé és elkezdődött az államszervezet, valamint a jogrendszer modernizációja. *Taniguchi* 2005, 92. o.

²⁶⁴ *Kojima* 1998, 693. o.

²⁶⁵ *Taniguchi* 2005, 92. o.

²⁶⁶ *Miki* 2003, 34. o.

²⁶⁷ *Taniguchi* 2005, 99. o.

²⁶⁸ *Kojima* 1998, 689. o.

Mivel id rendben a tényállás kiderítésének szakasza és a bizonyításfelvétel nem vált el, a felek pedig szabadon változtathattak a keresetükön és jogi érveiken az eljárás teljes id tartama alatt, így az eljárások felaprózódtak és elhúzódtak.²⁶⁹ Az eljárás els felében a periratok és az okirati bizonyítékok cseréjére került sor, amelyet a rövid bizonyításfelvételi tárgyalások követtek.²⁷⁰ Az eljárás els szakaszában a tárgyalások a gyakorlatban névlegesek voltak és csupán az el készít iratok formális kicserélésére szolgáltak. Mivel a tárgyalás jellemz en néhány percig tartott, ahol mindenféle érdemi szóváltás nélkül csak a periratok átadására került sor, így az puszta formalitássá csökevényesedett.²⁷¹ *A bizonyításra is felaprózódott módon került sor.* Ebben a rendszerben a bíróságnak nem kellett alaposan el készítenie a tárgyalásokat, a kialakult gyakorlat szerint akár már az els tárgyaláson meghallgathatták a tanúkat és a felek ezután is újabb érveket és bizonyítékokat hozhattak fel.²⁷² A tanúkihallgatásra is felaprózottan került sor, hiszen arra jellemz en 30 perc állt rendelkezésre egy tárgyaláson, a következ tanú, vagy ugyanannak a tanúnak a további kihallgatására pedig csak hónapokkal kés bb került sor.²⁷³ A tanúkihallgatások így lényegében céltalanok voltak, hiszen nem lehetett a releváns kérdésekre összpontosítani. Az eljárás „sodródott”, ugyanis se a felek, se a bíróság nem tudta, hogy valójában milyen irányba is fog az eljárás továbbhaladni.²⁷⁴ Ennek eredményeként a gyakorlatban az els fokú eljárások befejezésére 27 hónap volt szükség. *Kojima* szerint egy tipikus perben hét tárgyalásra, két egyezségi megbeszélésre, valamint négy bizonyításfelvételi tárgyalásra került sor. A tárgyalások között átlagosan 40 nap, a bizonyításfelvételi tárgyalások között pedig 75 nap telt el.²⁷⁵

b) Az 1890-es japán polgári eljárásjogi törvény reformjai

A helyzet tarthatatlanságát felismerve megszületett a japán eljárásjogi törvény 1926-os novellája. A törvény célja a perelhúzóadás megakadályozása volt, amelynek érdekében osztrák

---

²⁶⁹ Taniguchi szemléletes leírása szerint a tárgyalások úgy követték egymást, mint japánban a májusi es , vagy ahogy a fogorvos kezeli a betegét. Taniguchi 2005, 100. o.

²⁷⁰ Taniguchi 2005, 100. o.

²⁷¹ Kojima idézi Piero Calamandrei megállapításait, aki a helyzet abszurditását jellemezve úgy mutatja be tárgyalást, mint ahol az ügyvédek úgy viselkednek, mint a „félénk szerelmesek, akik némán kicserélik az egymásnak írt szerelmes leveleket”. Piero Calamandrei: *Procedure and Democracy* 86 (John Clarke Adams & Helen Adams trans., New York University Press 1956) idézi Kojima 1998, 698. o.

²⁷² Hasebe 1999, 241. o.

²⁷³ Taniguchi 2005, 100. o.

²⁷⁴ Miki 2003, 34. o.

²⁷⁵ Kojima 1998, 689. o.

eljárásjogi megoldásokat alapján²⁷⁶ a bírói hatalom növelése és a liberális per hiányosságainak kiküszöbölése történt kísérlet. Ugyanakkor néhány japán sajátosság bevezetésére is sor kerül. Ilyen volt különösen a tárgyalás-el készítő egyeztetés (*junbi tetsuzuki*), amely az el készítő tárgyalás (*junbi-teki koto benron*) mellett szolgált a tárgyalások el készítésére.²⁷⁷ A kettő közötti lényeges eltérés abban ragadható meg, hogy míg ez utóbbi egy korai szóbeli tárgyalás volt, az el bbi zárt ajtók melletti megbeszélés, amelyhez a törvény szigorú preklúziós hatást f zött.

Az 1926-os novella által bevezetett tárgyalás-el készítő megbeszélésre zártan került sor, amelyen a bíró és a felek, valamint ügyvédek vehettek részt. Ezen a bíróság feljegyezte a felek által felhozott összes tényállítást és bizonyítékot, ezt követ en pedig a törvény kizárta további el terjesztését.²⁷⁸ Ennek eredményeként a felek egyrészt l a szigorú és merev preklúziós szabály miatt az ügy szempontjából érint legesen fontos, valamint csak hipotetikusán lényeges tényállításokat is tettek attól való félelemben, hogy azokat kés bb el lesznek zárva annak el terjesztését l.²⁷⁹ A gyakorlatban végül alig került sor ennek az el készítő megbeszélésnek az alkalmazására, ugyanis a bíróságok is ódzkodtak annak alkalmazásától, mert úgy ítélték meg, hogy az veszélyezteti az igazság kiderítését.²⁸⁰ Helyette inkább a tárgyalás-el készítő tárgyalást alkalmazták, amelyhez a törvény nem f zött hasonló preklúziós szabályt. A helyzetet rontotta, hogy az el készítést nem a tapasztalt bírók végezték, ugyanis úgy ítélték meg, hogy az munkaidejük értékesebben hasznosítható fel, ha nem az el készítésre koncentrálnak azt. *Hasebe* véleménye szerint ez végzetes hiba volt.²⁸¹ Ennek eredményeként ugyanakkor nem következett be érdemi javulás a tárgyalási gyakorlat tekintetében.

A helyzeten nem javított az 1947-es reform sem, amelynek eredményeként megjelentek a polgári eljárásjog területén is amerikai hatások az eljárásjogban.²⁸² A novella a bírói hatalom

---

²⁷⁶ Matsumoto 2010, 210. o.

²⁷⁷ Kojima 1998, 693. o.

²⁷⁸ Kojima 1998, 690. o.

²⁷⁹ Miki 2003, 38. o.

²⁸⁰ Kojima 1998, 690. o.

²⁸¹ Hasebe 1999, 259. o.

²⁸² Japán demokratizálódásának jegyében a szövetségesek beleszóltak a jogrendszer reformjába is. Ez els dlegesen az alkotmány és a büntető eljárási törvény tekintetében jelentett lényeges változtatást, de bizonyos kérdések tekintetében a polgári eljárásjogot is érintette. A módosítások növelték a felek szerepét a peranyag szolgáltatásában, eltörölték a hivatalból történő bizonyítás lehetőségét, valamint bevezették a keresztkérdésezéses tanúkihallgatást. Ugyanakkor több amerikai javaslatot végül nem került átvételre. A változtatások végeredményben nem változtatták meg a japán polgári eljárásjog korábbi rendszerét, amiben

és a felek rendelkezési joga tekintetében az amerikai *adversary* modell irányába jelentett elmozdulást. A peranyag szolgáltatása kizárólag a felek feladata lett, a bíró aktív szerepét pedig felváltotta egy passzívabb, amely a felekre bízta a tényállás felderítését.²⁸³ A bírónak az a joga, hogy kérdéseivel és javaslataival terelje a feleket azonban érintetlenül maradt. Bár a törvény nem tette kötelezővé a bíró számára, hogy ezt elvégezze, csak lehet ségként kínálta fel számára, ugyanakkor a korábbi bírósági gyakorlatban ennek elmulasztása lényeges eljárási hibának minősült. A reformokra tekintettel a Legfelsőbb Bíróság ezt a bírósági gyakorlatot meg kívánta változtatni és megállapította, hogy annak elmaradása nem minősül eljárási hibának. *Taniguchi* megállapítása szerint ugyanakkor a realitások mást tükröztek. A japán ügyvédi kar nem volt felkészülve az *adversary* modell gyakorlati megvalósítására, különösen igaz volt ez az ügyvédek nélkül eljáró felekre. Ezt felismerve a Legfelsőbb Bíróság az 1950-es években végül változtatott az álláspontján és kötelezővé tette a bíróságok számára a tényállás-tisztázási kötelezettség gyakorlását.²⁸⁴ Ezen túl kísérletek történtek az amerikai típusú, megszakítás nélküli tárgyalás (*trial*) bevezetésére, de ezt a megoldást a gyakorlatban szinte egyáltalán nem alkalmazták.²⁸⁵

Az 1980-as évek közepén a bíróságok oldaláról történtek kísérletek a helyzet javítására és ennek keretében létrehozták a „meghallgatás és egyezségkötési egyeztetés” (*benron-ken-wakai*) nevű megoldást. Bár a különböző bíróságok eltérő mértékben alkalmazták a módszer különböző elemeit, de alapvetően közös volt a megoldásokban, hogy azok egyszerre szolgálták a felek békítését és a polgári per eljárási készítését.²⁸⁶ A kísérletet jelentő mértékben a stuttgarteri modell inspirálta.²⁸⁷

A módszer lényege abban ragadható meg, hogy a felek és a bíróság zárt ajtóknál, informálisan beszéltek át az ügy részleteit, ennek keretében megpróbálták azonosítani a releváns tényeket, a vitás kérdéseket és egyidejűleg kiszűrni a nem vitatott, illetve legirreleváns

---

jelentős szerepe volt annak, hogy a szövetségesek oldaláról a reformokért felelős Alfred Christian Oppler korábban német bíróként dolgozott, Thomas L. Blakemore pedig a tokiói egyetemen tanult japán jogot. Matsumoto 2010, 211. o.

²⁸³ Kojima 1998, 694. o.

²⁸⁴ Taniguchi 2005, 94. o.

²⁸⁵ Nakamura 1991, 433. o.

²⁸⁶ Hasebe 1999, 259. o.

²⁸⁷ A „stuttgarteri modell” eredményeire tekintettel elméleti és gyakorlati szakemberek vizsgálták, hogy miként lehetne azt a japán eljárásjogban is alkalmazni. Bár a bírák körében felmerült ennek a közvetlen átvétele, de a japán eljárásjog sajátosságai miatt ez nem volt lehetséges. Végül a német tapasztalatokra alapozva saját megoldást alakítottak ki. Nakamura 1991, 436. o.; Taniguchi 2005, 102. o.

részleteket. Ezen túl azonban kísérlet történt perbeli egyezség megkötésére is.²⁸⁸ A bíróság az egyeztetésen gyakran külön-külön hallgatta meg a feleket, a mediációs eljárásból ismert különtárgyalás (*caucus*) mintájára. Ez a jogirodalomban kritikus visszhangra talált, ugyanis a bíró gyakran egymás után hallgatta meg a feleket, úgy, hogy az elmondottakról a másik félnek nem lehetett tudomása. Emellett további kritikaként fogalmazódott meg, hogy a bíróság paternalista hozzáállása, amely a tényállás feltárásában gyakorolt és az egyezségkötési kísérletre is rányomja a bélyegét. Az a félelem fogalmazódott meg, hogy a bíróság ilyen módon rákényszerítheti a felekre az egyezségi ajánlatát.²⁸⁹ A legfőbb kritika azonban az volt, hogy ennek a módszernek teljes egészében hiányzott a jogszabályi alapja, ilyen eljárást ugyanis az eljárásjogi törvény nem ismert.²⁹⁰ Ezen túlmenően pedig felmerült, hogy esetleg ez a megoldás az Alkotmány 82. cikkével is összeegyeztethetetlen, amely elírta, hogy a szóbeli tárgyalásnak a nyilvánosnak kell lennie.²⁹¹

Mivel azonban a megoldás rendkívül sikeres volt, így gyorsan elterjedt a bíróságokon. Az eredményeket a statisztikai adatok is alátámasztják.²⁹² Az informális légkör és az aktív bírói pervezetés eredményeként alkalmas eszközként szolgált a tényállás vitás részeinek azonosítására. Emellett pedig az ügyvédek körében is közkedvelt volt, mert az 1926-os el készít eljárással szemben ehhez nem fűzött merev preklúziós hatás.²⁹³ Taniguchi szerint ennek eredményeként a bíróság és az ügyvédek között kialakult egy kooperatív viszony, amely végső soron a megoldás sikerének záloga volt.²⁹⁴ A megoldás sikerének köszönhetően a jogalkotó azt bizonyos eltérésekkel kodifikálta az 1996-os új japán polgári eljárásjogi törvénybe.

c) Az 1996-os polgári eljárásjogi törvény

Az 1890-es polgári eljárásjogi törvény a több mint száz éves fennállása alatt viszonylag kevés alkalommal módosították jelentősen. Ez idő alatt azonban a japán politikában, társadalomban és különösképpen a gazdaságban jelentős változásokra került sor, amelynek következtében 1996-ra megért az idő a polgári eljárásjog újrakodifikálására. Emellett azonban különösen az is indokolttá tette az új törvény megalkotását, hogy a polgári perek jelentősen elhúzódtak és

---

²⁸⁸ Taniguchi szerint a hangsúly inkább az el készítésen volt és ha a felek sikeres egyezséget kötöttek az a módszer „kívánatos mellékterméke” volt. Taniguchi 2005, 102. o.

²⁸⁹ Ota 2001, 569. o.; Hasebe 1999, 259. o.

²⁹⁰ Miki 2003, 34. o.

²⁹¹ Ota 2001, 568. o.

²⁹² Haley 2002, 134. o.

²⁹³ Miki 2003, 35. o.

²⁹⁴ Taniguchi 2005, 102. o.

emiatt a polgároknál az igazságszolgáltatástól való elfordulás (*shiho-banare*) mutatkozott.²⁹⁵ Ezért a törvény megalkotásának a céljaul „az eljárási reformok klasszikus hármását” jelölték meg: a perelhúzóadás megakadályozását, a költségek csökkentését és az eljárás egyszer sítését.²⁹⁶ A reform középpontjába a tárgyalás el készítésének hatékonyabbá tétele, a felek által elvégezhet bizonyítékfelkutatási eszközök bevezetése, a kísérték perek reformja, valamint a felülvizsgálati eljárás megengedhet ségének korlátozása került.²⁹⁷

Az 1980-as években kipróbált el készítési megoldások sikeressége nyomán a jogalkotó megpróbálta az új törvényben ennek a jogszabályi alapjait megteremteni. Ennek érdekében három el készít eljárást kínált a bíróság számára: az el készít tárgyalást (*junbiteki-koutou-benron*), az el készít megbeszélést (*benron-junbi-tetsuzuki*), valamint az írásbeli el készítést (*shomen-ni-yoru-junbi-tetsuzuki*). Ezek közül a bíróság a felek véleményének kikérését követ en dönt.²⁹⁸

Az *el készít tárgyalás* lényegében egy nyilvános tárgyalás, amelynek célja a tényállás vitás pontjainak a kijelölése. Erre els dlegesén akkor kerül sor, ha a perben több fél vesz részt, vagy a jogvita tárgya a tágabb nyilvánosságot érinti (p. környezetvédelmi ügyek).²⁹⁹

Az *el készít megbeszélés* lényegében a gyakorlat által kikísérletezett *el készít megbeszélés* utódja, amelyben azonban néhány változást vezetett be a törvény. Bár alapvet en ezt is zártan kellett lefolytatni, ugyanakkor a bíróság, ha úgy ítélte meg, hogy az szükséges, akkor a feleken kívül másokat is beengedhetett a megbeszélésre. Bármely fél által megjelölt harmadik személynek biztosítani kell a részvételt, hacsak el zetesén feltehet , hogy az eljárás rendjét az meg fogja zavarni.³⁰⁰ Az eljárásra továbbra is az informális légkör jellemz , amelyben a bíró a felekhez intézett kérdések útján, aktív közrem ködéssel tesz kísérletet a tényállás tisztázására. A feleket ugyanakkor csak együttesen lehetett meghallgatni. Amennyiben valamelyik fél nem tud a megbeszélés helyszínén megjelenni, akkor lehet ség van videokonferencia segítségével lefolytatni az eljárást. Ez esetben is ugyanakkor az egyik félnek személyesen jelen kell lennie a bíróságon.³⁰¹ Ezen túlmen en a korábbi megoldással ellentétben, az új törvény lehet vé teszi a bíróság számára, hogy ezen az *el készít megbeszélés*en okirati bizonyítékokat megtekintsen. Ahhoz ugyanis, hogy a bíró tiszta képet

---

²⁹⁵ Kojima 1998, 687. o.

²⁹⁶ Miki 2003, 32. o.

²⁹⁷ Kojima 1998, 692. o.

²⁹⁸ Miki 2003, 35. o.

²⁹⁹ Hasebe 1999, 260. o.

³⁰⁰ Taniguchi 1997, 773. o.

³⁰¹ Kojima 1998, 705. o.

kapjon a jogvitáról gyakran létfontosságú, hogy bizonyos okiratokat (pl. szerződések) megtekintsén.³⁰² Ellentétben a korábbi „meghallgatás és egyezségkötési egyeztetés” nevű eljárással, az új eljárásjogi törvény nem engedi meg, hogy ezen az eljáráson egyezségkötési kísérletre is sor kerüljön. Azt ettől elkülönülten kell lefolytatni.³⁰³

Amennyiben a felek messze laknak a bíróságtól, úgy a bíró választhatja az írásbeli eljárást is, amelyben a felek megjelenése nélkül, csak az iratok alapján kerül sor a tényállás vitás pontjainak tisztázására. Amennyiben a bíró mégis szóban kíván egyeztetni a felekkel, illetve legügyvédekkel, úgy telefonkonferencia segítségével egyeztethet velük. A felekkel egyidejűleg kell ilyen esetben is egyeztetni.³⁰⁴

A tárgyalás eljárási szabályának közös jellemzője, hogy *egyikhez sem fűzdik merev és szigorú preklúziós szabály*. Az 1926-os reform kudarcától tartva a jogalkotó ódzkodott ilyenfajta szankciók alkalmazásától, attól való félelemben, hogy a felek az eljárást céljait éppen megakadályoznák azáltal, hogy a preklúziótól való félelmükben minden jelentéktelen és csak esetlegesen fontos részletre kitérnek és ehhez az ügy eldöntése szempontjából értéktelen bizonyítékokat nyújtanak be. Az általános felfogás az volt, hogy a felek, illetve legügyvédek és a bíróság együttműködése eredményeként érhető el a sikeres perkoncentráció. Ennek érdekében nem fűztek „közvetlen szankciókat” az eljáráshoz. Az együttműködés biztosítása érdekében az új törvény az általános szabályok között, a 2. §-ban elsőként rögzítette a felek, illetve legügyvédek a bíróság felé az elvárását. Eszerint a bíróságnak a gyors és igazságos döntéshozatal érdekében kell munkálkodniuk, a feleknek pedig a „bizalom és a jó erkölcs” kívánalmának megfelelően kell eljárniuk.³⁰⁵

A preklúziós szabályt felváltotta a „magyaroztatási kötelezettség”. Eszerint a fél, ha az eljárást követően terjeszt el újabb tényt, akkor a bíróság, vagy a másik fél kérésére magyarázatot kell adnia a késedelem okára.³⁰⁶ Amennyiben ezt nem teszi meg, vagy nem kielégítő választ ad, ahhoz azonban a törvény nem fűz közvetlen szankciót. Ilyen esetben azonban a bíróság közvetett szankciókkal élhet. A bíróság kizárhatja a félnek a késedelmesen elterjesztett támadó és védekező eszközeit, ha úgy ítéli meg, hogy azt a fél szándékosan, vagy nagymértékű gondatlanságból késedelmesen terjesztette el és ez az eljárás befejezését késleltetné. Ezen túlmenően a jogtudomány szerint a bizonyítékok értékelésénél is a bíróság

---

³⁰² Hasebe 1999, 261. o.

³⁰³ Miki 2003, 36. o.

³⁰⁴ Hasebe 1999, 261. o.

³⁰⁵ Kojima 1998, 694. o.

³⁰⁶ Taniguchi 2005, 103.o.

figyelembe veheti ezt a tényt. Végül pedig, ha ügyvéddel jár el a fél, akkor a bíróság a kamaránál jelentheti az esetet, ugyanis etikai szabályt sért az ügyvéd, ha nem tesz eleget a magyarázatadási kötelezettségnek.³⁰⁷

Az el készítési szakaszban a bíró központi szerepet tölt be. Aktív pervezetéssel el kell érnie, hogy a vitás kérdésekre fókuszálódjon az eljárás. Miki értékelése szerint a közvetlen szankciók ellenére a bírói utasításnak súlya van és a bíró paternalista szerepkört tölt be. Ugyanakkor álláspontja szerint a felek és ügyvédek el szeretettel hagyatkoznak a bíró pervezetésére és ezért nincs is kritika ezzel szemben. „Ahol a bíró paternalista, a felek pedig a tenyerükön ülnek, ott harmonikusan működik ez az egyensúly.”³⁰⁸

A perkoncentráció emellett a bizonyításfelvétel tekintetében is megjelent. A korábbi szabályokhoz képest jelentős újítás, hogy a bizonyításfelvételre csak a tényállás vitás pontjainak azonosítását követően kerülhet sor. Korábban már azelőtt elkezdték a bizonyításfelvételt, mielőtt a vitás kérdéseket egyáltalán azonosították volna, amely az eljárás felaprózódásához vezetett.³⁰⁹ Emellett a tanúkihallgatás módját illetően is lényeges változásokat hozott az új törvény. A régi gyakorlat szerint egy tárgyalásokon általában csak egyetlen tanút hallgattak ki, a következő kihallgatására hónapokkal később került csak sor. Ennek következtében az egész eljárás elhúzódott és az elhangzottak vonatkozásában a bíró emlékei is idővel halványultak. Ilyen módon a közvetlenségnek nem igazán érvényesült a pozitív hatása. Ennek megváltoztatására a Legfelsőbb Bíróság már 1947-ben kísérletet tett a kiadott szabályokon keresztül.³¹⁰ Az amerikai *trial* mintájára a tanúk folytatólagos meghallgatását írta elő, amelyet, ha nem tudnak befejezni aznap, akkor a következő nap kell folytatni. Ennek megvalósítására azonban nem került sor a gyakorlatban. Az új törvény kifejezetten előírja az ún. koncentrált tanúkihallgatást. Ezt a gyakorlatban egyre inkább próbálják megvalósítani, ami gyakran csak annyit foglal magába, hogy egy tanú helyett kétet hallgatnak meg egy tárgyaláson, egyes ügyekben azonban a ténylegesen is egyetlen napon hallgatnak meg minden tanút.³¹¹

Az 1996-os polgári eljárásjogi törvény újításainak másik iránya a bizonyítékfelkutatási eszközök reformjában mutatkozott meg. Bár történtek rá javaslatok, hogy a japán eljárásjogba

---

³⁰⁷ Miki 2003, 39. o.

³⁰⁸ Miki 2003, 43. o.

³⁰⁹ Kojima 1998, 699. o.

³¹⁰ Az 1946-os japán alkotmány feljogosítja a Legfelsőbb Bíróságot, hogy szabályok kibocsátása útján szabályozzon az eljárásjogi törvényben nem szabályozott kérdéseket. Taniguchi 2005, 104. o.

³¹¹ Taniguchi 2005, 105. o.

vezessék be az amerikai *discovery* eljárást, ezt ugyanakkor végül elvetették. A reform háttérében az a gondolat fogalmazódott meg, hogyha a feleknek nincs megfelelő információja a tényekről és a bizonyítékokról, akkor miként tudnának a jogvitában a releváns kérdésekre összpontosítani.³¹²

Ennek érdekében a törvény eltörölte az „okirat-felmutatási parancs” tekintetében a korlátozásokat³¹³ és általános kötelezettséget vezetett be. Korábbi szabályozás ugyanis csak meghatározott esetekben – amennyiben azt a törvény megengedte – kérhette a bíróságot, hogy utasítsa a másik felet, vagy harmadik személyt adott okirat felmutatására. Az új szabályok általános kötelezettséget írtak elő, amely alapján bárki, akinél meghatározott okirat található köteles azt átadni.³¹⁴ Kivételt képeznek ez alól azok a dokumentumok, amelyek bemutatása az üzleti titkot, vagy a magánélethez fűződő jogokat sértene. Annak megállapítására, hogy a dokumentum ilyennek minősül-e a bíróság zárt ülésen vizsgálja meg a dokumentumot.³¹⁵

Emellett a törvény bevezette az amerikai *interrogatories* mintájára a félhez intézhető kérelem intézményét (*tojisha-shoukai*). Ennek keretében miután az eljárás elindult bármely fél írásbeli kérvényében kérdést intézhetett a másik félnek, aki ésszerű időn belül köteles volt válaszolni rá. Ennek elmulasztásához azonban a törvény nem fűzött szankciót.³¹⁶

Az eljárás készítésnek és a koncentrált tanúkihallgatásnak *statisztikában megjelent eredményei* vannak. Az összes ügy tekintetében 1991-ben az átlag időtartam 12,2 hónap volt, 2002-re ez a szám 8,3 hónapra csökkent. Ugyanakkor ebbe azok az ügyek is beletartoznak, amelyek mulasztási ítélettel értek véget, valamint amelyekben a felek egyezséget kötöttek. Bár a javulás az előbbi számokból is egyértelműen látszik, az intézkedések hatását még jobban mutatják a következő számok. Míg 1991-ben ugyanis átlagosan 22,7 hónap alatt fejeztek be egy olyan ügyet, amelyben tanúkihallgatásra is sor került, 2002-re ez átlagosan 18,7 hónapra csökkent.³¹⁷

Az eredmények rendkívül látványosak, ugyanakkor a komplex ügyek tekintetében – bár a javulás itt is helyszínen – az eredmények továbbra is jelentős elhúzódást mutatnak. Orvosi hibaperek esetében az átlag időtartam 2002-ben is 30,4 hónap, szellemi tulajdon érintő perekben pedig 16,8 hónap volt. Az intézkedések hatása persze itt is megfigyelhető, hiszen 1992-ben az első esetben még az átlag időtartam 41,6 hónap, a második esetben pedig 31,1

---

³¹² Taniguchi 2005, 101. o.

³¹³ Mochizuki 1999, 288. o.

³¹⁴ Mochizuki 1999, 297. o.

³¹⁵ Ota 2001, 570. o.

³¹⁶ Honma 2008, 256-257. o.

³¹⁷ Taniguchi 2005, 105. o.

hónap volt. A japán törvényhozás ezekkel az eredményekkel továbbra sem volt elégedett, ezért 2003-ban újra módosította a polgári eljárásjogi törvényt a „polgári eljárás gyorsításáról” szóló törvénnyel. Ennek a célja az volt, hogy a bíróságok valamennyi jogvitát fejazzenek be két éven belül.³¹⁸

d) A japán polgári eljárásjogi törvény 2003-as reformja

A 2003-as reform is a polgári eljárás gyorsítását t zte célul. Mivel a problémák a jogalkotó megítélése szerint a különösen bonyolult ügyekben merül fel, ahol számos eljárásjogi lépés megtételére és akár több szakért meghallgatására van szükség. Ennek érdekében a törvény egyrészt l bevezette a munkaterv készítésének lehet ségét, a „szakért biztos” intézményét, valamint félhez intézett kérelem perindítást megelőző módosítást.

A bíróság, amennyiben az *ügy bonyolultsága megköveteli*, akkor a bíróság a felekkel való egyeztetés után *munkatervet* állít össze, amelyben az eljárás lebonyolításának lényeges pontjairól és azok elvégzésének tervezett időpontjairól egyeztetnek.³¹⁹ Ez a terv tartalmazza többek között az el készített eljárás lebonyolításának időtartamát, a tanúkihallgatások és szakértők meghallgatásának tervezett időpontját, valamint a tárgyalások és a döntéshozatal várható időpontját. Az eljárási lépéseket a munkatervnek megfelelően kell teljesíteni. Amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy ez szükséges, akkor határidőt t t zhet a felek számára bizonyos kérdést érintő tényállásaik és bizonyítékaik el adására. Ha ennek a felek határidőig nem tesznek eleget, akkor a bíróság visszautasítja azokat a támadási és védekezési eszközeiket, amelyek el adására a bíróság ket felszólította, ha ennek következtében az eljárás lényegesen elhúzódna. Ellentétben tehát az el készített eljárásokkal, a munkaterv esetében a törvény prekluziós szankciót f z a határidők elmulasztásához.³²⁰

Azokban a jogvitákban, ahol különös szakértelem kell a tényállás és a vitás kérdések megértéséhez gyakran szakértőt kellett a bíróságnak kirendelnie. Ennek érdekében, hogy a *felek és a bíróság jobban megértsék a jogvitát*, a törvény létrehozta a „szakért biztos” intézményét. A biztos független szakértőként segíti a bíróság munkáját olyan jogvitákban, amelyekben speciális szakismeretre van szükség. Például egy gyógyszeres szabadalmi perben az el készített eljárásban egy kémikus szakértő biztos vesz részt, aki segít a felek és a bíróság

---

³¹⁸ Taniguchi 2005, 106. o.

³¹⁹ Nottage 2006, 84. o.

³²⁰ Honma 2008, 259. o.

számára megérteni a tényállást és a felmerülő vitás szakkérdéseket. A biztosra ugyanazok a kizárási okok érvényesülnek, mint a bíróra és számos garanciális szabály biztosítja, hogy elfogulatlanul végezze a tanácsadó tevékenységét. A biztos véleményét a felek, illetve legképviselőik jelenlétében lehet csak eladni, amely bekerül a jegyzőkönyvbe.³²¹ A részvétel ugyanakkor nem nélkülözi az igazságügyi szakértő kirendelését, ha szakkérdésben vita merül fel, ugyanis a biztos nem ad szakvéleményt, csak segít a szakkérdések helyes felismerésében.³²²

Végül a novella kísérletet tett arra, hogy a félhez intézett kérelem hiányosságait kiküszöbölje. A fél ugyanis csak a per megindulása után tudott kérelmet intézni. Ugyanakkor bizonyos esetekben erre szükség lenne már a keresetlevél benyújtása előtt is. Ilyen módon elkerülhető válhat a későbbi keresetmódosítás szükségessége, hiszen a fél már a keresetlevél beadása előtt hozzájuthat azokhoz az információkhoz, amely szükségessé tenné a kereset megváltoztatását. Az új szabályok lehetővé teszik, hogy a *potenciális fél egyelőre zetes értesítést (teiso yokoku tsuchi)* követően négy hónapon belül kérelmet intézzon a potenciális ellenfeléhez. Ebben az egyelőre zetes értesítésben meg kell jelölnie, hogy milyen jogvitában kíván pert indítani vele szembe.³²³ Ugyanakkor továbbra sincs szankciója, ha a megkeresett ennek nem tesz eleget. Emellett a potenciális felperes megkeresheti a bíróságot azzal, hogy az miért ködjön közre állami hivatalnál, vagy harmadik személynél megtalálható bizonyíték összegyűjtésében (pl. közlekedési baleset esetében rendőrségi jegyzőkönyv), vagy egyelőre zetes szakértői bizonyítás lefolytatásában.³²⁴

5. Közép- és Kelet-Európa posztoszocialista országai

a) Közös hagyományok a közép- és kelet-európai eljárásjogokban

Közép- és Kelet-Európa eljárásjogi rendszereinek fejlődése az elmúlt két évszázadban *szorosán összefonódott és a mai napig is hasonló pályán halad.* A hasonlóság okát a közös történelmi gyökerekben és az elmúlt évszázadokban kialakult társadalmi és gazdasági körülmények hasonlóságában kell keresni. Az Osztrák-Magyar Monarchia fennállása alatt, illetve a két világháború között született polgári perrendtartások közös – többségében

---

³²¹ Goodman 2004, 598. o.

³²² Taniguchi 2005, 106-107. o.

³²³ Nottage 2006, 83. o.

³²⁴ Taniguchi 2005, 109. o.

osztrák és német – gyökerei, a szovjet megszállás következtében bevezetett hasonló módosítások, végül a modern kor társadalmi és gazdasági kihívásai *a mai napig összeláncolták Közép- és Kelet-Európa országainak polgári eljárásjogi fejl dését.*

A XIX. század közepén és a XX. század elején Közép- és Kelet-Európában is sorra jöttek létre a polgári perrendtartások, amelyek egy részében francia, *többségükben azonban osztrák és német hatások mutatkoznak.* Az egyik csoportba sorolhatók azok az eljárásjogi kódexek (Románia 1865, Bulgári 1892), amelyek a XIX. század derekán lezajlott kodifikációs hullámban, jelent s részben francia hatásra születtek, másikba az Osztrák-Magyar Monarchia fennállása alatt (Magyarország 1911), vagy a két világháború közötti id szakban megalkotott törvények (Jugoszlávia 1929, Lengyelország 1930) tartoznak, amelyekben viszont az osztrák, illet leg német minták köszönnek vissza.³²⁵

A II. világháború után, a szovjet megszállás hatására Kelet-Európában sorra születtek az 1923. évi vagy 1964. évi szovjet polgári eljárási törvénykönyv mintájára kodifikált polgári perrendtartások (Magyarország 1952, Bulgária, 1952, Csehszlovákia 1950/1963, Lengyelország 1950/1964, Jugoszlávia 1956/1976). Románia relatív „külön utasságán” nem változtatott a szocialista befolyás sem, ugyanis a korábbi polgári eljárásjogi törvény – újraszámozva³²⁶ – maradt hatályban, amelyet ugyan többször módosították a szocialista modellnek megfelelő en, de az alapjaiban mégis megtartotta eredeti karakterét.³²⁷

A szocialista évtizedek sajátos társadalmi és gazdasági körülményeket teremtettek Közép- és Kelet-Európa posztoszocialista államaiban, amelynek köszönhető en a polgári bíróságok hasonló problémákkal szembesültek a rendszerváltozások után. A társadalomban és gazdaságban végbemen folyamatok leképez dtek a jogviták számában és azok bonyolultságában is. A polgári igazságszolgáltatás iránt hirtelen megnövekedett igény hatására sokszorosára n tt az ügyforgalom, a piacgazdaság kiépülésének folyamányaként pedig megjelentek a komplex jogviták. A paternalista-etatista államképt l elforduló jogalkotóktól hasonló reakciókat figyelhetünk meg, amelyek gyakran nemzetközi trendekkel is szembemenve, a posztoszocialista államokra lett jellemz . Ez különösen hangsúlyosan a bíróság és a felek közötti viszonyban figyelhet meg.³²⁸

---

³²⁵ Stürner 1991, 34. o.

³²⁶ A polgári eljárásjogi törvényt 1948-ban újraszámozták, de ez ellentétben pl. a büntet eljárási törvénnyel, nem jelent tartalmilag új jogszabályt.

³²⁷ Vacarelu 2012, 292. o.; Németh 1991, 279. o., Kengyel 2011, 157. o.

³²⁸ Kengyel 2003, 307. o.

A fejlődés új korszakát jelentik az ezredfordulón megindult kodifikációs folyamatok, amelyek eredményeként a szóban lévő országok jelentős részében már meg is születtek az új polgári perrendtartások (Lettország 1998, Szlovénia 1999, Litvánia 2002, Ukrajna 2004, Észtország 2005, Oroszország 2007, Bulgária 2008, Románia 2010), a többi államban pedig rövidebb-hosszabb idő óta kodifikációs munkálatok folynak. A történelem sajátos „megismétlést” fedezhetjük fel ebben a folyamatban. Ahogy a XIX. századi kodifikációknál is Oroszország, Románia és Bulgária már a többiek előtt sorra megalkotta saját polgári eljárásjogi törvényét, addig a „visegrádi négyeknél” erre vagy egyáltalán nem került sor, vagy jelentős késéssel. Ez a jelenség most is megfigyelhető, azzal az eltéréssel, hogy annak idején nemzeti önállóságuk megszerzése volt ennek a háttérében. A XXI. században megfigyelhető késlekedésnek azonban más okokban kereshető a magyarázata.

Közép- és Kelet-Európa szovjet befolyás alá került országainak eljárásjogi fejlődése álláspontunk szerint *öt szakaszra osztható*: a II. világháború előtti kodifikációk, a szocialista permodell, a rendszerváltásokat követő első reformok, a pergyorsítási novellák, végül az új perrendtartások kodifikációjának korszakára. Ezek alatt a vizsgált államok eljárásjogai hol egymástól távolabb, hol egymáshoz közelebb kerültek, de fejlődési pályájukat tekintve mégis alapvetően hasonló utat jártak be. Mindezek együttese képezi azt a közös „tradíciót”, amely Közép- és Kelet-Európát a maga sokszínűségével együtt is egységbe forrasztja. Éppen ez a közös hagyomány az, ami vizsgálatunk szempontjából különösen érdekessé teszi perjogi reformjaik vizsgálatát. Ugyanis nemcsak, hogy hasonló eljárásjogi rendszerekről van szó, így az azokban alkalmazott megoldások könnyen adaptálhatók a magyar polgári eljárásjogba is, de alapvetően hasonló problémákkal is szembesültek, amelyre hol jobb, hol rosszabb megoldásokat adtak. Ha felismerjük, hogy a saját igazságszolgáltatásunkra is jellemző problémákkal más – hasonló helyzetben lévő – országok milyen sikeres megoldásokat alkalmaztak, akkor egy lépéssel közelebb tudunk ahhoz is jutni, hogy saját eljárásjogunk hiányosságaira megoldást találjunk.

b) A közép- és kelet-európai országok polgári eljárásjogának fejlődése 1989 előtt

Közép- és Kelet-Európa államaiban részben már a XIX. század végén, részben azonban csak az első világháborút követően születtek meg az önálló polgári perrendtartások. Ezek többségükben az osztrák és német minták alapján jöttek létre. Az osztrák és német befolyás alatt született perrendtartások sorban elsőként a *Plósz Sándor* nevéhez köthető 1911. évi

magyar polgári perrendtartást említhetjük, amelyben f ként német, osztrák és francia hatások fedezhet k fel.³²⁹

Id rendben ezt követte az *1929-es jugoszláv polgári perrendtartás*. Az I. világháború befejezése után megalakult Jugoszláviában (1929-ig Szerb-Horvát-Szlovén Királyság) összesen hat különböz polgári eljárásjogi törvény volt hatályban.³³⁰ Azt követ en, hogy 1929-ben I. Sándor jugoszláv király bevezette a királyi diktatúrát és országának a Jugoszláv Királyság nevet adta, az „egy nép, egy király, egy állam” mottóhoz egy egységes polgári eljárásjogi törvény igénye párosult.³³¹ Az ugyanebben az évben megalkotott jugoszláv polgári perrendtartás mintaképe nek a francia mintákat követ szerb törvény helyett, az annál modernebb – a szlovén és dalmát területeken korábban is hatályban volt – 1895-ös osztrák polgári perrendtartást választotta a jogalkotó.³³² A megalkotott törvény gyakorlatilag az osztrák polgári perrendtartás szó szerinti fordítása volt.³³³ Ez a tény ugyanakkor nem jelentette azt, hogy az a gyakorlatban is az osztrák mintához hasonlóan érvényesült. *Uzelac* véleménye szerint bár az osztrák polgári perrendtartást szövegében átvették, a törvény kommentárjaként a *Georg Neumann* által írt osztrák kommentár horvát nyelvre fordított változatát használták³³⁴, az eljárásjogi gyakorlat mégis közelebb állt az 1781-es jozefinista „Allgemeinen Gerichtsordnung”-hoz, mint Franz Klein jogalkotási remekéhez.³³⁵

A II. világháborút követ en szocialista államszövetségként újjáalakult Jugoszláviában átfogó jogszabályi változtatásokra került sor, amely a polgári perrendtartást is érintette. Ugyanakkor

---

³²⁹ Kengyel részletesen mutatja be az 1911. évi polgári perrendtartásban megtalálható külföldi hatásokat és a törvény indokolásában található külföldi hivatkozások vizsgálatával kapcsolatosan megállapította, hogy a „hivatkozások gyakorisága sokat elárul a külföldi hatások intenzitásáról: 1877. évi német perrendtartás 45 hivatkozás, 1895. évi osztrák polgári perrendtartás 40 hivatkozás, 1806. évi francia polgári eljárásjogi törvény 22 hivatkozás, 1865. évi olasz polgári eljárásjogi törvény 8 hivatkozás, 1812. évi (1832-ben módosított) genfi polgári perrendtartás 4 hivatkozás, 1876. évi belga polgári eljárásjogi törvény 3 hivatkozás.” Kengyel 2003, 153. o.

³³⁰ A szerb területeken – a francia mintára megalkotott – 1865-ös szerb polgári eljárásjogi törvény, a valamikori Montenegro területén az 1902-es montenegrói polgári perrendtartás, Horvátország – kontinentális – területein az 1852-ben bevezetett „Provisorische Zivilprozessordnung”, a vajdaságban az 1911. évi magyar polgári perrendtartás, Szlovéniában és Dalmáciában az 1898-as osztrák polgári perrendtartás, Bosznia-Hercegovinában pedig az 1881-es osztrák perrendtartás-tervezet mintájára megalkotott törvény (amely szerint a muszlimok vonatkozásában a sharia jogot alkalmazták) volt hatályban. Gali 2012, 87. o.

³³¹ Uzelac 2011, 179. o.

³³² Gali „összehasonlító jogi kuriozitásnak” nevezi, hogy az els világháborúban gy ztesként számon tartott Szerbia nem a saját jogát terjesztette ki a többi területre, hanem a hozzácsatolt területeken hatályban lév t terjeszti ki az egész országra. Gali 2010, 118. o.; Ennek a választásnak egyik oldalról az lehetett az oka, hogy a jogalkotó a modernebb eljárásjogi törvényt kívánta alkalmazni, emellett azonban valószínű leg az is közrejátszhatott ebben a választásban, hogy az eljárásjogi reformért felel s hivatalnok Bertold Eisner Bécsben tanult jogot. Uzelac 2011, 179. o.

³³³ Rijavec 2011, 88. o.; Uzelac 2004, 288. o.; Gali 2012, 88. o.

³³⁴ Uzelac 2011, 178. o.

³³⁵ Uzelac 2011, 199. o.

a „keleti blokk” országaihoz képest Jugoszláviában a „szocializmusnak egy lágyabb változata”³³⁶ valósult meg, amely kihatott az eljárásjog fejlődésére is. Megállapítható, hogy az 1956-os, valamint az 1974-es polgári perrendtartások nem távolodtak el radikálisan az osztrák és a korábbi jugoszláv mintától.³³⁷ A rendelkezési és a tárgyalási elvet nem korlátozták olyan mértékben, mint a Szovjetunióban, vagy Kelet-Németországban: korlátozottabbak voltak az ügyész perindítási jogosítványai, létezett a mulasztási ítélet intézménye és a törvény nem korlátozta olyan szigorúan a perbeli egyezség megkötését sem. Ennek ellenére a szocialista permodell bizonyos elemei itt is érvényesültek, így a jugoszláv polgári eljárásra jellemző lett a paternalista bírókép miatt passzívvá vált felek, valamint az anyagi igazság hajszolása miatt kialakult perelhúzóds.³³⁸

Az első világháború után újraegyesített Lengyelország különböző területein az osztrák, a német, az orosz, valamint két kisebb területi egységben³³⁹ a magyar polgári perrendtartás volt hatályban. Az egységesség megteremtéséhez kezdetben az 1895-ös osztrák polgári perrendtartást terjesztették ki az ország teljes területére.³⁴⁰ Annak érdekében, hogy az újraegyesült Lengyelországnak saját polgári perrendtartása legyen a kodifikációs munkálatok már 1919-ben elkezdődtek.³⁴¹ Végül 1930-ban született meg a lengyel polgári eljárásjog, amelyben főként osztrák és német hatások érvényesültek.³⁴² Ugyanakkor a jogalkotó a lengyel társadalmi viszonyokra is tekintettel volt a szabályok kialakításakor³⁴³, amelyet nem az osztrák és német törvények elegeként, hanem önálló jogalkotásként tartanak számon.³⁴⁴ Miután Lengyelország a szovjet befolyás alá került, a lengyel polgári perrendtartást 1950-ben

---

³³⁶ Társadalmi és gazdasági értelemben nagy különbség volt a „keleti blokk” és Jugoszlávia között, amely többek között a tervezdálkodás mellésében, a nyugatra történő utazás lehetőségének tágabb kör biztosításában jelentkezett. A jogtudomány vonatkozásában különösen fontos jelentősége volt annak, hogy az oroszokkal szemben az angol, illetve legbizonyos területeken a német nyelv tanulása volt az iskolákban kötelező. Így a jogtudomány inkább angolul és németül olvasott és kevésbé oroszul. Gali 2012, 89. o.

³³⁷ Siniša Triva - Mihajlo Dika: Gradansko parni no procesno pravo, Narodne novine, Zagreb, 2004, § 1 Rz 3 idézi Uzelac 2011, 181. o.

³³⁸ Uzelac 2004, 297-299. o.

³³⁹ A korábbi Szepes és Árva vármegyének a trianoni békeszerződés alapján Lengyelországhoz elcsatolt részei.

³⁴⁰ Jelinek 1991, 74. o.

³⁴¹ A kodifikációs munkálatokban résztvevők jelentős részben az osztrák és német iskolából érkeztek, így a kodifikációs folyamatban erősen osztrák és német hatások érvényesültek. Jelinek kiemeli ebben a folyamatban a bizottságban elnökként résztvevő Franciszek Ksawery Fierich nevét, aki számos munkát írt az osztrák polgári eljárásjogról. Jelinek 1991, 74. o.

³⁴² Kiseb mértékben, de az 1864-es orosz, az 1911. évi magyar, az 1913-as zürichi és az 1918-as berni, valamint polgári perrendtartásokból is merített a lengyel jogalkotó. Sawczuk 1991, 283. o.; Weitz 2012, 187. o.

³⁴³ Jelinek 1991, 75. o.

³⁴⁴ Weitz 2006, 90. o.

és 1953-ban mélyrehatóan módosították, majd 1964-ben új szocialista perrendtartást hoztak létre.³⁴⁵

Csehszlovákiában bár el készítési munkálatok folytak, a két világháború között nem sikerült új perrendtartást elfogadni. Az 1918-ban létrehozott Csehszlovákiának nem volt egységes polgári eljárásjoga, a cseh területeken az 1895-ös osztrák polgári perrendtartás, míg a szlovák területeken az 1911. évi magyar polgári perrendtartás volt hatályban. Egy rövid ideig fontolóra vették, hogy a francia polgári eljárásjogi törvényre cserélik a meglév szabályanyagot, de ezt utána hamar elvetették. Ezt követ en a cseh oldal kísérletet tett arra, hogy az osztrák jogszabály hatályát terjesszék ki a szlovák területekre is, amely azonban a szlovák jogászok körében ellenállást váltott ki, így arra nem került sor.³⁴⁶ Végül 1922-ben megkezdtek a kodifikációs el munkálatok, amelynek eredményeként 1928-ra egy tervezetet közzétettek és átdolgozás után 1937-ben benyújtottak a parlamentnek, amely azonban nem tudott megállapodásra jutni.³⁴⁷ A tervezetben er teljes osztrák hatás érvényesült³⁴⁸, amelyet – a szlovákok féllal való kompromisszum jegyében – a magyar perrendtartásból átvett megoldások egészítették ki.

A II. világháború után az újjáalakult Csehszlovákia a szovjet érdekszférába került. 1950-ben létrehozták a polgári eljárásjogi kódexet. *Dvo ák* megfogalmazása szerint ez a törvény a szocialista permodell prototípusa volt.³⁴⁹ A törvény vezérl elvévé az anyagi igazság kiderítése vált, ennek következtében pedig mind a rendelkezési, mind a tárgyalási elv alapvet en módosult és az ügyészségnek kiterjedt jogosítványai lettek a polgári perben.³⁵⁰ A polgári eljárásjogi törvényt végül 1963-ban újrakodifikálták, amelyet 1989-ig öt alkalommal kellett novellák útján módosítani. A Csehszlovák eljárásjog-tudomány ebben az id szakban szinte kizárólag a szocialista, azon belül is els dlegesén csak a szovjet és a kelet-német eljárásjogokkal és jogtudománnyal foglalkozott, amely a jogfejl désére is kihatott.³⁵¹

A román polgári eljárásjogot a relatív „külön utasság” jellemzi Kelet-Európában. Az *1865-ös román eljárásjogi törvény* megalkotásakor ugyanis els sorban a genfi és a francia eljárásjogi törvényt vették alapul. Ennek köszönhet en egy viszonylag passzív bírókép mellett, nagyrészt

---

³⁴⁵ Weitz 2006, 91-92. o.

³⁴⁶ Jelinek 1991, 71. o.

³⁴⁷ Příbšská 2011, 165. o.

³⁴⁸ A kodifikációs bizottság elnöke Václáv Hora, valamint a munkálatokban ugyancsak résztvev Emil Ott egyaránt több munkát is megjelentetett az osztrák polgári eljárásjoggal összefüggésben. Jelinek 1991, 71. o.

³⁴⁹ Dvo ák 2012, 124. o.

³⁵⁰ Zoulík - Dvo ák 2011, 110. o.

³⁵¹ Dvo ák 2012, 124. o.

a felekre lett hagyva az eljárás menetének alakítása.³⁵² Ez a helyzet részben megváltozott az 1900-as reformok hatására, amely a német minták alapján megnövelte a bírói részvételt az eljárás alakításában.³⁵³ A bírói aktivitás további növelését célozták az eljárásgyorsító reformok (1925, 1929, 1943) is, amelyek fokozatosan vették el a felektől az eljárás lefolyásának alakításához szükséges eszközöket és azokat a bírónak kezébe helyezték.³⁵⁴ Az első világháború után területileg megnövekedett Romániában az 1925-ös novella – amely *Franz Klein* és az osztrák eljárásjog hatását viselte magán³⁵⁵ – egyrészt az eljárásjog egységesítését³⁵⁶, másrészt az eljárásjog gyorsítását célozta.³⁵⁷ A II. világháborút követően kommunista időkben a bírósági szervezetet átalakították és a bírónak hatalmát tovább növelték. A bíróságnak kötelessége volt az anyagi igazság kiderítésére, amelynek érdekében a tanács elnöke kérdéseket intézhetett a felekhez és hivatalból bizonyítást rendelhetett el akkor is, ha az ellen a felek tiltakoztak.³⁵⁸

Láthatjuk, hogy Közép- és Kelet-Európa országainak polgári eljárásjogi jogfejlődésére a teljes osztrák és német mintakövetés volt jellemző a II. világháborút megelőzően. Ez egyrészt a XX. század elején végbement kodifikációkban jelenik meg. A modernnek számító osztrák perrendtartás még Jugoszláviában is a kodifikáció alapját képezte a szerbkel szemben. Románia esetében is az osztrák és német hatásokra a bírói aktivitás folyamatos növekedése figyelhető meg. Ennek eredményeként a II. világháború előtt Közép- és Kelet-Európában a *szociális permodell* volt megfigyelhető. Leszámítva a román polgári eljárásjognak a novellák előtti időszakát, ezekben az országokban nem érvényesültek a liberális permodell jellemzői, így különösen a korlátlan féluralom és a passzív bíró. *Kengyel* is

---

³⁵² Ugyan a törvény elméletileg megengedte a bírónak, hogy a felekhez kérdéseket intézzen, vagy a felektől további bizonyítékokat kérjen, ha az addigaiak nem voltak elégségesek az igazság kiderítéséhez, a gyakorlatban ezek az eszközök ritkán kerültek alkalmazásra. Vacarelu 2012, 291. o.

³⁵³ Stürner 1991, 35. o.

³⁵⁴ Vacarelu 2012, 291. o.

³⁵⁵ Jelínek 1991, 75. o.

³⁵⁶ Az újonnan szerzett területeken részben az osztrák jog (Bukovina), a magyar jog (Székelyföld és a Bánság), valamint orosz jog (Besszarábia) volt hatályban. A román eljárásjog bevezetésének a magyar területeken részben technikai akadályai is voltak, hiszen a két eljárásjog karaktere rendkívül különböző volt. Emellett azonban a magyarlakta területeken jelentős ellenállásba is ütközött annak bevezetése. Az 1911. évi magyar polgári eljárásjogi törvény eredeti szövege Dél-Erdélyben egészen 1943-ig hatályban maradt, Észak-Erdélyben a Magyarországon hatályos állapota volt hatályban a Magyarországhoz történő visszacsatolása után. Kengyel 2011, 154. o.

³⁵⁷ A novella bevezette az előkészítő tárgyalást, az iratok alapján történő ítélethozatalt, a későbbi elterjesztett tények és bizonyítékok visszautasításának lehetőségét, valamint korlátozta a tárgyalás elhalasztásának lehetőségét. A törvény indokolása szerint a korábbi jogszabály túlságosan tág kereteket adott a feleknek a bizonyítékok előadásában, valamint az eljárás menetének alakításában, amely nem csak feleslegesen elhúzta az eljárást, de a bíróságot olyan jelentéktelen kérdésekkel terhelte meg, amelyeket az ügy érdemének elbírálására fordíthatna. Vacarelu 2012, 291. o.

³⁵⁸ Vacarelu 2012, 292. o.

megállapítja, hogy „az ún. tiszta tárgyalási elvnek Közép-Európában nincsenek valódi hagyományai”.³⁵⁹ Mind a rendelkezési, mind a tárgyalási elv szabályozásában a szociális permodell köszön vissza. Ezért látni fogjuk, a rendszerváltásokat követő jogalkotói reakciók, amelyek a liberális permodell elemeihez nyúltak vissza (passzív bíró, anyagi pervezetés mellé, tiszta tárgyalási elv alkalmazása) a tradícióktól elrugaszkodott megoldások voltak.

Az addigi szociális permodellt követő eljárásjogi törvényeket a II. világháborút követő szovjet befolyás felváltotta a szocialista modell alapján létrehozott polgári perrendtartásokkal. Ezekre általában jellemző volt a felek rendelkezési jogának radikális korlátozása, amely az egyezségkötés és a kereset visszavonásának bírói kontroll alá helyezésében és az ügyészség, valamint a bíróság perindítási jogosítványain keresztül a perindítási monopóliumuknak az elvesztésébe jelentkezett. Emellett általános jellemzője volt ezeknek az eljárásoknak az anyagi, illetve legobjektív igazságnak a középpontba helyezése. A bíróságok nem elégedhettek meg a formális igazság kiderítésében, hanem kötelesek voltak az anyagi igazságot „hajszolni”. Ennek eredményeként a legtöbb eljárásjogban megszűnt a mulasztási ítélet intézménye, a felek peranyag-szolgáltatása idén nem volt korlátozva, a bíróságok feladatává vált, hogy hivatalból bizonyítást folytatassanak le. Mindezek hatására pedig a felek felelőssége erodálódott és fokozatosan passzívvá váltak a perben.

c) Az anyagi igazság „hajszolása” a szocialista polgári perben

Anyagi igazság a polgári eljárásjogban

Az igazság kiderítésének igénye nem a szocialista polgári permodell sajátossága, az már a szociális permodellben is központi helyet foglalt el. Ellentétben ugyanis a liberális perrel, az nem maradt indifferens az igazság kiderítésével kapcsolatban. „A korábbi német eljárásjogi dogmatikával szemben *Klein* volt az, aki a „végighazudott perrel” szemben újból az igazságot állította az eljárás középpontjába, mert az alaki igazságot összeegyeztethetetlennek tartotta a per szociális funkciójával.”³⁶⁰ Ennek érdekében a tárgyalási elv „vegyes rendszerét” alakította ki, amely bizonyos korlátozásokkal megengedte a hivatalból történő bizonyítást. „A jogirodalom álláspontja szerint az osztrák polgári perben a tárgyalási elv mellett a „korlátozott” vizsgálati elv (*abgeschwächter Untersuchungsgrundsatz*) érvényesül, amit

---

³⁵⁹ Kengyel 1997, 284. o.

³⁶⁰ Kengyel 2003, 106. o.

alapvetően a különbözetet meg a „tisztá” vizsgálati elvvel, hogy a bíró a felek állításainak a hiányában a tények után nem kutathat.”³⁶¹

Láthatjuk tehát, hogy az anyagi igazság kiderítésének igénye nem a szocialista polgári perhez kapcsolódik, annak mindenáron való „hajszolása” azonban viszont már igen. Ezzel ugyanakkor nem volt egyedülálló, ez a diktatórikus eljárásjogokban visszaköszön jelenség, így a szocialista per mellett a fasiszta polgári eljárásra is jellemző volt. Kengyel állapítja meg ezzel kapcsolatosan, hogy „anyagi igazság kiderítésének szolgálatába állított tárgyalási elv „szocialista tartalmának” feltárásakor a marxista polgári eljárásjog-tudomány meglehetősen kényes helyzetbe került, mivel az officialitás hasonló méretű eltorzítására csak a fasiszta polgári eljárásjogokban volt hasonló példa.”³⁶² Az anyagi, vagy objektív igazság³⁶³ kiderítése mindenekfelett álló értéknek számított, amelyért hajlandóak voltak a perek gyors befejezéséhez szükséges eljárási eszközöket is feláldozni. Uzelac jegyzi meg ezzel kapcsolatosan, hogy „Franz Klein olyan permodellt kívánt megalkotni, amelyben az anyagi igazság kiderítése és a hatékony pervezetés nem zárja ki egymást. A történelem azonban igazolta, hogy extrém esetekben, az objektív (vagy akár abszolút) igazság kiderítésének ideológiai kívánalma háttérbe tud szorítani minden más célkitűzést.”³⁶⁴

Anyagi igazság szerepe a szocialista eljárásjogokban

A szocialista polgári perrendtartások mindegyikében megjelent az anyagi igazság kiderítésének célja. *Lengyelországban* az 1950-es és 1953-as novellák szolgálták arra, hogy az 1933-as lengyel polgári perrendtartást a szovjet mintára formálják, amelynek keretében került sor az anyagi igazság kiderítésének, mint az eljárás „vezérlő elvének” bevezetésére.³⁶⁵ Ennek következtében a bíró feladat lett, hogy akár hivatalból is összegyűjtsön minden szükséges bizonyítékot.³⁶⁶ *Csehszlovákiában* is „vezérlő elv” lett az anyagi igazság kiderítése, amely a mulasztási ítélet megszüntetéséhez és a felek jogosítványainak korlátozásához vezetett.³⁶⁷

---

³⁶¹ Kengyel 2003, 115. o.

³⁶² Kengyel 2003, 234. o.

³⁶³ Az anyagi és az objektív igazság kifejezések a mai jogirodalomban általában felváltva, szinonim tartalommal jelentkeznek. Mi az anyagi igazság kifejezést alkalmazzuk, abból a meggyőződésből, hogy a két fogalom között álláspontunk szerint nincs tartalmi különbség. „Az ötvenes évek elején ideológiai vita támadt az igazság fogalma körül. Az anyagi igazság elnevezést tévesnek, a per céljaként való felfogását pedig fogalmilag zavarkeltőnek bélyegezték. A marxista-leninista ismeretelmélet alapján az igazság objektív jellege került előtérbe, tehát a bíró által felderített tényállásban jelentkező történeti igazság objektív igazság. Az anyagi igazság, mind „burzsoá fogalom” rövid időn belül eltűnt a szocialista jogirodalomból.” Kengyel 2003, 237. o.

³⁶⁴ Uzelac 2012, 126. o.

³⁶⁵ Weitz 2010, 145. o.; Weitz 2006, 91. o.

³⁶⁶ Zoll 2004, 393. o.

³⁶⁷ Zoulík - Dvořák 2011, 109. o.

Ennek következtében a bizonyítási teher szabálya is deformálódott és bár a törvény nem írta el, de a gyakorlat megkövetelte a bírótól a hivatalból történő bizonyítást.³⁶⁸ Romániában a törvény *expressis verbis* a bíróság feladatává tette, hogy minden létező jogi megoldással kísérelje meg az igazság kiderítését.³⁶⁹ Jugoszláviában is az anyagi igazság kiderítése az eljárás középpontjába került, ugyanakkor a törvény annak érdekében csak a bíró jogává és nem annak feladatává tette a hivatalból történő bizonyítást. Ugyanakkor a bírói gyakorlat ezt gyakran kötelezettségként értelmezte, a felsőbb bíróságok pedig az első fokú ítéletet hatályon kívül helyezték, ha az nem az anyagi igazság alapján állt.³⁷⁰ Fő szabályként ugyan a bíróság a felek eladásaihoz volt kötve, még akkor is, ha ezzel a bíróság nem az anyagi igazságot tudta volna kideríteni.³⁷¹ Azok a bírók azonban, akik a bizonyítási teher szabályának alkalmazásával döntöttek el a jogvitát, kitették magukat annak a veszélynek, hogy a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezi az ítéletüket.³⁷² A gyakorlatban előfordult az a paradox helyzet is, hogy bár az első fokú bíróság hivatalból elő is rendelt bizonyítást, de a fél annak költségeit nem előlegezte meg, így a bíróság nem tudta azt fogatosítani. A másodfokú bíróság ennek ellenére is úgy határozott, hogy az igazság kiderítésének prioritása van, és mert az első fokú bíróság „nem állapította meg teljesen és az igazságnak megfelelően a tényállást”, így az ítéletet hatályon kívül helyezte.³⁷³ A másodfokú bíróságok végül a ténybeli kételyeik felmerülésekor univerzális válaszként hatályon kívül helyezték az első fokú ítéletet és a bíróságot új eljárásra utasították. Ez azért is volt kényelmes megoldás számukra, mert a statisztikák szempontjából ez sikeres ügybefejezésnek minősült.³⁷⁴ A hatályon kívül helyezés egyedüli indoka pedig az volt, hogy az első fokú bíróságnak jobban kell eljárnia a további bizonyítékok felkutatásában, hogy azok segítségével ki tudja deríteni az anyagi igazságot.³⁷⁵

Az anyagi igazság hajszolásának negatív hatásai

Az anyagi igazság fáradhatatlan „hajszolása” azonban számos áldozatot követelt, amelyben nem csak a felek magánautonómiája, de ahogy a jugoszláv példából látni fogjuk a polgári per hatékonysága is áldozatul eshetett. Mivel az igazság kiderítése a bíróság feladata volt, így a felek passzivitása nem vezethetett olyan döntéshez, amely nem az igazság alapján állt. Ezért a

---

³⁶⁸ Příbská 2011, 168. o.

³⁶⁹ Vacarelu 2012, 292. o.

³⁷⁰ Uzelac 2004, 297. o.

³⁷¹ Gali 2012, 90. o.

³⁷² Uzelac 2010, 392. o.

³⁷³ Uzelac 2004, 298. o.

³⁷⁴ Uzelac 2004, 298. o.

³⁷⁵ Uzelac 2010, 393. o.

szocialista polgári perben általában hiányzott a mulasztási ítélet intézménye, így a fél akár teljesen passzív maradhatott az egész eljárás alatt. A bíróságnak a bizonyítást akár hivatalból is le kellett folytatnia, így ha a felek nem is indítványozták a bizonyításfelvételt, a bíróságnak mégis ki kellett derítenie az anyagi igazságot. Ezt pedig még kiegészítette az is, hogy a felek szinte korlátozás nélkül használhatták a birtokukban lévő tényeket és bizonyítékokat pertaktikai célokra. Ugyanis az anyagi igazság mindenáron való kiderítésének eszméjével *nem lett volna összeegyeztethető*, hogy a felek által felhozott tényeket és bizonyítékokat a bíróság figyelmen kívül hagyja, hisz azt egyébként neki is fel kellett volna derítenie hivatalból. Így a felek mindenféle időbeli korlátozás nélkül hivatkozhattak új tényekre és bizonyítékokra, amelyre akár a másodfokú bíróság előtt is sor kerülhetett, ugyanis törvény még ezt sem zárta ki. Kizárólag a feleken múlt, hogy mikor kívánják a támadási és védekezési eszközeiket elterjeszteni.³⁷⁶ Az eljárásjog által vizionált paternalista bírónak pedig a felek, vagy képviselőik oldalán hiányzó szorgalmat, felkészültséget, inaktivitást is ellensúlyozni kellett. „Az ügyvédek tisztában voltak azzal, hogy a bíróságnak úgymint orvosolnia kell az ügyvédek munkájuk hiányosságait, így fokozatosan inaktívvá és az ügyek előkészítésében és vitelében hanyaggyá váltak.”³⁷⁷ Uzelac lesújtó képet mutat be a jugoszláv gyakorlatról, amelyben az *érdektelenné és inaktívvá váló* ügyvédek működéséről számol be. Eszerint a tárgyalások is pusztán formalizmussá alakultak, ahol az ügyvédek alig szóltak pár szót és csak írásbeli beadványokat váltottak, vagy újabb bizonyítási indítványokat tettek. A tárgyalások így gyakran nem voltak hosszabbak 15 percnél. A nagyobb ügyforgalmat bonyolító ügyvédek nem is személyesen jelentek meg, hanem a legfiatalabb jelöltjüket küldték el a tárgyalásra. Azok pedig, akik nem tudták megengedni maguknak, hogy jelöltet tartsanak, annak érdekében, hogy munkadíjukat fel tudják számítani, megjelentek a tárgyaláson, kérték a jelenlétük jegyzőkönyvezését, majd egy másik tárgyalásra siettek tovább. Uzelac beszámolója szerint ez Horvátországban ma is bevett gyakorlat.³⁷⁸

Mіндеzek eredményeként egy *paradox helyzet alakult ki*. Ahogy Kengyel is utal rá: „a bírói hatalom megnövekedése, a felek rendelkezési jogának a visszaszorítása, a nyomozati elv kiegészítő alkalmazása minden korábbi kísérletnél nagyobb lehetőséget adott a gyors, olcsó és egyszerre per megvalósítására.”³⁷⁹ A passzív felekkel szemben egy aktív bírót képzelhetnénk elő, ez azonban a jugoszláv gyakorlatban ugyancsak önmaga torzképévé vált. Mivel a

---

³⁷⁶ Gali 2013, 73. o.

³⁷⁷ Gali 2013, 97. o.

³⁷⁸ Uzelac 2010, 391. o.

³⁷⁹ Kengyel 2003, 268. o.

bíróságnak nem volt eszköze arra, hogy a felek támadó és védekezésközvetítő eszközeit visszautasítsa, így azokat a felek gyakran taktikai megfontolásokból csak a másodfokú eljárásban adták elő. Ez végeredményben pedig a bíróság passzívvá válásához is vezetett, mert „egyszer én nem értem meg a bíró számára, hogy megfelel-e az eljárás a tárgyalást, hiszen nagy valószínűséggel a felek új tényeket fognak előadni, ami teljesen új fénybe helyezi az egész eljárást.”³⁸⁰ Uzelac szerint a „végletes elveken felépített polgári eljárásjogi szabályozás sokkal inkább az eljárás általános passzívvá válásához és marginalizálódásához vezet, mint egy olyan eljáráshoz, amelyben (gyakran félreértelmezetten) omnipotens bíró és passzív felek vesznek részt.”³⁸¹

Az elmúlt években a jugoszláv gyakorlatban kialakult paradox helyzetet figyelhettük meg, ahol az anyagi igazság mindenek fölé helyezése és a polgári perben való fáradhatatlan „hajszolás” a Franz Klein által megalkotott permodell torzképét valósította meg. A szocialista per – már csak ideológiájánál fogva is – mindenből egy kicsit többet akart adni, a burzsoáz eljárásjogoknál több hatalmat a bírónak és több „igazságot” a feleknek. Arra vonatkozóan, hogy a jugoszlávon kívül más államokban is hasonló helyzet alakult volna ki, nincs adatunk. A Cappelletti féle kutatások eredményei azt valószínűsítik, hogy ez nem volt a szocialista polgári per sajátossága. Ugyanis az abban felállított problémakatalógus elemei – a rendelkezésre álló adatok szerint – a szocialista államokban „úgyis ismeretlenek voltak”.³⁸² Ezek szerint alacsony költségek, rövid pertartam és kiterjedt költségkezdvezmények jellemezték a rendszert.³⁸³ A pertartamra vonatkozó eredmények – amelyek a fent leírtakkal ellentétes képet mutatnak – háttérben ugyanakkor az is állhat, hogy pl. Magyarországon is az igazságügyi statisztika „nem a per, hanem a peres ügy fogalmát tekintve a mérés alapegységének, az utóbbit – ha a bíróság a per valamennyire is elkülöníthető létszakaszához eljut – befejezettek, lezártak mindegyikét”.³⁸⁴

d) A rendszerváltásokat követő eljárásjogi reformok

A rendszerváltásokat követően Közép- és Kelet-Európában több hullámban is módosították a polgári perrendtartásokat, illetve néhány országban ez idő alatt sor került az új polgári

---

³⁸⁰ Gali 2013, 98. o.

³⁸¹ Uzelac 2012, 116. o.

³⁸² Kengyel 2003, 268. o.

³⁸³ Kengyel 2003, 269. o.

³⁸⁴ Gáspárdy 1989, 9.o.

perrendtartások megalkotására is. A reform-hullámok id ben általában egybeestek és tárgyukat tekintve jelent s hasonlóságokat mutattak.

Az els reformhullám (1989-1992)

Az els reformoknak (1989-1992) az volt az els dleges célja, hogy „igazságszolgáltatás jogállami m ködéhez szükséges garanciákat (bírósághoz fordulás joga, bírói függetlenség, jogorvoslati jogosultság)”³⁸⁵ megteremtse.

Lengyelországban a bírósághoz fordulás jogának kiterjesztésével (gazdasági dönt bizottságok helyett a gazdasági jogvitáknak a rendes bírósági útra terelésével) és a felek egyenjogúságának biztosításával az els reformok (1989-1990) *Weitz* szerint megtették az els fontos lépéseket az igazságszolgáltatásnak a „demokratikus jogállamiság” kívánalmaihoz való közelítésében.³⁸⁶

Az akkor még egységes *Csehszlovákiában* az els lényeges reform, az 1991-es ún. „nagy demokratizáló novella” volt, amely a bírósághoz fordulás jogának kiszélesítését és a polgári eljárásjogban található „antidemokratikus elemek” eltávolítását célozta.³⁸⁷ A korábban dönt bizottságok elé utalt kereskedelmi ügyekben is megnyitották az utat a bírósághoz, valamint a korábban nagyon korlátozottan igénybe vehet közigazgatási bíráskodást is kiszélesítették. A felek magánautonómiáját korlátozó „antidemokratikus” elemek közül pedig az ügyész keresetindítási jogát jelent s részben megszüntették, a felek rendelkez cselekményeinek (pl. keresetváltoztatás és kereset visszavonása) a „társadalom érdekében” való korlátozását megszüntették.³⁸⁸

A második reformhullám (1993-1999)

A második reform-hullámnak (1993-1999) az anyagi igazság kiderítésének, valamint a hivatalból történ bizonyításnak a felszámolása volt a feladata.

Lengyelországban a rendelkezési és tárgyalási elv meger sítését, valamint az anyagi igazságnak a polgári perrendtartásból való eltörlését az 1996-os, valamint a 2004-es reformok végezték el. Az 1996-os novellát követ en a bizonyítás feladata els dlegesen a felekre

---

³⁸⁵ Kengyel 2003, 315. o.

³⁸⁶ Weitz 2006, 98. o.

³⁸⁷ Dvo ák 2012, 125. o.

³⁸⁸ Dvo ák 2012, 126. o.

nehezedett, ugyanakkor a törvény fenntartotta annak a lehet ségét, hogy a bíróság hivatalból rendeljen bizonyítást. Viszont ez az el írás a bíróságokra nézve csak lehet séget ad, de nem jelent kötelezettséget.³⁸⁹ A tárgyalási elvnek a további er sítését és az anyagi igazság kiderítésére vonatkozó rendelkezések teljes eltávolítását a 2004-es reform végezte el. A bíróságnak az új szabályok szerint nem kell arra figyelemmel lennie, hogy a tényállás megfelel en tisztázott-e, a tárgyalást le kell zárnia azt követ en, hogy a bíróság befejezte a bizonyításfelvételt és megadta a szót a feleknek. Ezt követ en tehát nem szükséges, hogy a bíróság kétséget kizáróan meg tudja állapítani, hogy a megállapított tényállás megfelel-e a valóságnak.³⁹⁰ A lengyel jogtudomány ugyanakkor nem tekinti úgy, hogy novellák az anyagi igazságot a formális igazságra cserélték volna. *Weitz* szerint csak az igazság kiderítésének az eszköztára változott meg, a változtatásokat követ en annak kiderítéséhez a bíróságnak els dlegesen a felek indítványait kell alkalmazni, a saját intézkedései csak alárendelt és kiegészít szerepet tölthetnek be.³⁹¹

Csehországban a rendszerváltást követ második strukturális változtatást az 1993-as novella végezte el, amely az anyagi igazság kiderítésének kötelezettsége alól mentesítette a bíróságokat. A törvényhozó f szabályként visszatért a tárgyalási elvhez és a hivatalból történ bizonyítást csak jogszabályban felsorolt esetekben engedte meg.³⁹² Ezzel a felekre hárult a tényállás feltárásának a felel ssége. *Dvo ák* megjegyzi, hogy – f leg az id sebb – bírák nehezen tudtak megbarátkozni azzal a helyzettel, hogy a bíróságnak már nem feladata, hogy a belátása szerint derítse fel a tényállást.³⁹³ Ezzel párhuzamosan a törvény bevezette a mulasztási ítélet intézményét is. Ugyanakkor attól való félelemben, hogy ennek hatására „tartalmilag rossz” döntések születnek, a törvény csak lehet ségként kínálta fel a bíróságnak, hogy az alperes mulasztása és a felperes erre irányuló kérelme esetén mulasztási ítéletet bocssáson ki.³⁹⁴

Szlovákiában az 1995-ös novella (amely csak 2003-ban lépett hatályba) váltotta fel az anyagi igazságot a formális igazsággal.³⁹⁵

---

³⁸⁹ *Weitz* 2006, 99.o.; *Zoll* 2001, 69. o.

³⁹⁰ *Weitz* 2006, 108. o.

³⁹¹ *Weitz* 2012, 197. o.

³⁹² *Dvo ák* 2012, 127. o.

³⁹³ *Dvo ák* 2012, 127. o.

³⁹⁴ *Dvo ák* 2012, 127. o.

³⁹⁵ *Průbská* 2011, 170. o.

Szlovéniában 1999-ben megalkották az új polgári perrendtartást. Az el készítések során – ideológiailag is mélyen áthatott – vita folyt különösen a bírói aktivitás-passzivitás kérdésér l. Általánosan elfogadott felfogás volt, hogy a pergyorsítást passzívabb bírói közrem ködéssel lehetne megvalósítani és a bíró anyagi pervezetését el kellene törölni.³⁹⁶ A törvénybe végül egy olyan megoldást ültettek át, amely szerint bár a bíróság csak a felek által el terjesztett indítványokra rendelhet el bizonyítást és arra hivatalból neki csak kivételes esetekben van lehet sége (pl. személyi állapottal kapcsolatos perek)³⁹⁷, de az anyagi pervezetés körében joga és egyben kötelessége a feleket kérdéseivel és megállapításaival ösztönözni, hogy tisztázzák a tényállást.³⁹⁸ Emellett a bíróságnak figyelmeztetnie kell a feleket, ha az általuk kínált bizonyíték elégtelen, illet leg nyíltan egyeztetnie kell a felekkel az általuk figyelmen kívül hagyott jogi kérdésekr l. Ez *Gali* szerint segít abban, hogy a felek és a bíróság a lényeges kérdésekre tudjanak összpontosítani, ami rendkívül fontos a bizonyításfelvétel szempontjából.³⁹⁹

A harmadik reformhullám (2000 után)

A harmadik csoportba sorolható reformoknak (2000 után) már az id közben jelentkez kihívásokkal (perelhúzóadás, magas perköltségek és megnövekedett ügyteher) való „állandó küzdelem” lett a tárgya. A novellák céljának általában a perek gyorsítása, vagy az eljárás egyszer sítése lett megjelölve és jellemz en a felek támadási és védekezési eszközeinek az id beli korlátozásával kívánták azt elérni. Ehhez legtöbb esetben a német, vagy az osztrák megoldásokat vették alapul, de találhatók közöttük egyedi intézmények is. Ezeket a következ pontban vizsgáljuk meg behatóbban, itt csak a tendenciákat kívánjuk bemutatni.

Lengyelországban több novella is az eljárás gyorsítását és a perkoncentráció megvalósítását próbálta elérni. Az 1996-os reform bevezette a preklúzió intézményét a lengyel polgári perrendtartásba, 2000-es novella átalakította és kiszélesítette azok alkalmazását, a 2006-es novella tovább szigorította a gazdasági ügyekben a preklúziós szabály alkalmazását. A 2011-es reform felváltotta a korábbi perkoncentrációs rendszert és a német

---

³⁹⁶ Gali 2013, 85. o.

³⁹⁷ Gali 2001, 99. o.

³⁹⁸ Rijavec 2011, 93-94. o.; Gali 2012 93. o.

³⁹⁹ Gali 2012a, 391. o.-

Prozessförderungspflicht mintájára bevezette az ún. „perrek elbbrevitelének kötelezettségét” és ennek megszegéséhez preklúziós szabályokat rendelt alkalmazni.⁴⁰⁰

Külön szót kell ejteni a 2000-es novella által bevezette a formanyomtatványos keresetindításról. Eredend en a változtatás azt célozta volna, hogy a jogi képvisel nélkül eljáró fél könnyen és helyesen tudja a keresetlevelet megfogalmazni. Ugyanakkor rendkívül szigorú következményeket kötött a legkisebb hibákhoz is. Ha ugyanis a fél hibásan, vagy hiányosan töltötte ki a formanyomtatványt, akkor azt hiánypótlás nélkül el kellett utasítani.⁴⁰¹ Amennyiben a fél egy héten belül ismét betérjesztette a keresetlevelet, akkor a korábbi keresetlevél beadásához f z d hatások fennmaradnak. A szabályozást és a hivatalos formanyomtatványokat is végül az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek min sítette és megsemmisítette. A 2004-es novella az egyszer sített eljárásokra és a szolgáltatási szerz désekb l folyó jogvitákra ismételen, átalakítva bevezette a formakényszeres keresetindítást.⁴⁰² Zoll a formakényszernek és az alaki hibákhoz kötött szigorú szankcióknak az eljárásgyorsító hatásával kapcsolatosan kritikusan foglal állást.⁴⁰³

Csehországban a 2000-es ún. „nagy novella” már egyértelm en az eljárás gyorsítását célozta, amelyet perkoncentrációs elemek bevezetésével és a fellebbezési eljárásban az új tényekre való hivatkozások korlátozásával kívánt elérni.⁴⁰⁴ A 2009-es novella pedig azt célozta elérni, hogy a jogvitákat lehet leg egy jól el készített tárgyaláson fejezzék be, ennek érdekében pedig preklúziós szabályok alkalmazását már az el készít tárgyalásra is kiterjesztette.

Szlovéniában az 1999-es polgári perrendtartás megalkotásakor bevezettek preklúziós szabályokat, hogy a feleket arra ösztönözzék, hogy megfelel id ben terjesszék el támadási és védekezési eszközeiket. A törvény az els tárgyaláshoz kötötte azok el terjesztésének határidejét, amelyeket ezt követ en csak kivételes esetben lehet el terjeszteni. Mivel ez a szabályozás nem adott megfelel eszközöket a bíróság kezébe ahhoz, hogy a pereket kielégít en el tudják készíteni, ezért a preklúzió szabályozását 2008-ban módosították. Bár az anyagi pervezetés keretében a bíróság már a tárgyalás el tt is írásban kérdéseket tehetett fel a feleknek és kérhette t lük, hogy határid re egészítsék ki a tényállításaikat, ugyanakkor ehhez a törvény nem rendelt szankciót. Ezen változtatott a törvény negyedik, 2008-as

---

⁴⁰⁰ Weitz 2012, 197-198. o.

⁴⁰¹ Zoll 2004, 397. o.

⁴⁰² Ereci ski - Weitz 2006, 24. o.

⁴⁰³ Zoll 2011, 122. o.

⁴⁰⁴ Dvo ák 2012, 129. o.

novellája, amely már az el készítés szakaszában is lehet vé teszi a bírónak, hogy felhívja a feleket bizonyos körülmények tisztázására és ennek érdekében tények, valamint bizonyítékok el terjesztésére, amelynek az elmulasztásához pedig preklúziós hatást kapcsolt.⁴⁰⁵ *Gali* megállapítása szerint a szlovén polgári eljárásjog fejlődése mostanra túljutott az ideológiai vitákon alapuló „turbulenciákon” és a nemzetközi trendeknek megfelelően tud tovább fejlődni.⁴⁰⁶ Megállapítása szerint a rendszerváltás korai szakaszával ellentétben, mostanra valamennyi reformot alapos összehasonlító jogi elemzések el znek meg.⁴⁰⁷

Horvátországban a többi posztoszocialista országhoz képest „megkésve”, a 2003-as novellában változtattak jelentősen a polgári perrendtartás szabályozásán, azt megelőzően csak kisebb mértékű módosításokra került sor.⁴⁰⁸ Ekkor „felzárkózva” a többiekhez, a horvát polgári eljárásjog is elfordult az anyagi igazságtól és a hivatalból történő bizonyításfelvételtől. Mivel a korábban bemutatott jugoszláv gyakorlat forrásának az anyagi igazság kiderítésének követelményét tekintették, így ennek eltörlését is várták a perek gyorsulásáért.⁴⁰⁹ Az éles fordulatot követően, 2003 után a bíróságok csak a felek által indítványozott bizonyítékokat vehették figyelembe, hivatalból nem folytathatták le a bizonyítást. Emellett a pénzbeli szankciók kiszélesítésével, valamint a másodfokú eljárásban új tények és bizonyítékok el terjesztésének tilalmával próbálták az eljárást gyorsítani. A törvény 2008-as novellája több vonatkozásban is módosította a szabályozást, így alapvetően megreformálta a kisértékű perek szabályozását, valamint módosította a jogorvoslat szabályozását. A 2011-es novella a perek hatékonyságának növelése és a perek gyorsítása érdekében nagyobb diszkrécióval biztosított a tényállás felderítése tekintetében a bíróságnak az 5000 kuna alatti pertárgyértékű ügyekben. Valamint a Legfelsőbb Bíróság tehermentesítése érdekében átalakította a felülvizsgálati eljárás szabályozását.⁴¹⁰

A reformok közös jellemzői

Ahogy az elábbiakból láthattuk, Közép- és Kelet-Európa posztoszocialista országaiban a rendszerváltásokat követően hasonló változtatásokra került sor. Ennek jellemzői a bírói hatalom csökkentése, a tárgyalási elv kiszélesítésén keresztül pedig a felek felelősségének

---

⁴⁰⁵ Gali 2012, 96. o.

⁴⁰⁶ Gali 2012, 100. o.

⁴⁰⁷ Gali 2012a, 400. o.

⁴⁰⁸ Uzelac 2004, 293. o.

⁴⁰⁹ Uzelac 2004, 297. o.

⁴¹⁰ Garasic 2012, 114-119. o.

növelése volt. Ezt a folyamatot *Oberhammer* megítélése szerint els dlegesen ideológiai szempontok befolyásolták, amelyek a korábbi negatív tapasztalatokból táplálkoztak. Megállapítása szerint ezekben az országokban az aktív bírót szocialistának, vagy éppen szovjetnek titulálják és a passzívat pedig modernnek, amely a piacgazdaság kívánalmainak felel meg.⁴¹¹ Ezzel kapcsolatosan kiemelte, hogy a szocialista eljárási modellnek valóban vannak olyan elemei, amelyek idegenek egy demokratikus-piacgazdasági rendszert l (pl. az ügyész általános keresetindítás joga). Ugyanakkor a bíró aktív pervezetésével, vagy a hivatalból történ bizonyítással összefügg – ideológiai töltet – reakciók a nyugati trendekkel ellentétes irányba vitték a reformokat.⁴¹² *Heß* ezt a jelenséget annak tudta be, hogy a módosítások során az eljárás hatékonyságának növelését célzó törekvések alárendelt szerepet kaptak.⁴¹³ A tárgyalási elv eredeti tartalmának visszaállításával kapcsolatosan a nemzeti eljárásjogászok is kritikusan vélekedtek. *Kengyel* szerint a tiszta tárgyalási elvnek nincs hagyománya ezekben az országokban és a nemzetközi tendenciáknak is ellentmond. A „világszerte megindult változások ugyanis éppen arra figyelmeztetnek, hogy a hatékony polgári igazságszolgáltatást nem lehet tartósan a bíróság passzív szerepére felépíteni”.⁴¹⁴ *Gali* is kritikusan vélekedett az intézkedésekr l, annak ésszer tlen elemire kitérve.⁴¹⁵ Ugyanakkor azt is hozzáteszi, hogy az anyagi pervezetés megtartása nagyban tudja ennek a negatív hatásait csökkenteni.⁴¹⁶ *Uzelac* ezzel szemben azt emeli ki, hogy az anyagi igazság kiderítésének negatív következményeit ellensúlyozni kellett Horvátországban, ugyanis az a hatékonyság egyik legf bb gátjává vált. Viszont kétségeket fogalmazott meg, hogy a törvény szövegének változtatása mennyire tud a gyakorlatba átkerülni.⁴¹⁷

A vizsgált országokban az „ideológiai” reformokat sorra követték a praktikus megfontolásokat és nemzetközi trendeket követ változtatások. Ezek a peranyagszolgáltatás id beli korlátozásában és a tárgyalás-el készítés szerepének növelésében öltöttek testet. A következ pontban ezeket próbáljuk sorra venni.

---

⁴¹¹ *Oberhammer* 2001, 132. o.

⁴¹² *Oberhammer* 2001, 132-134. o.

⁴¹³ *Heß* 2001, 16. o.

⁴¹⁴ *Kengyel* 2003, 322. o.

⁴¹⁵ *Gali* 2001, 99. o.

⁴¹⁶ *Gali* 2012 93. o.

⁴¹⁷ *Uzelac* 2004, 300. o.

e) Preklúziós szabályok a kelet-európai eljárásjogokban

Ahogy arra az előzőekben rámutattunk, a 2000-es évek óta Közép- és Kelet-Európában elsősorban a perek gyorsítását, az eljárási költségek csökkentését, valamint a bíróságok tehermentesítését kívánták a reformok megvalósítani. A pergyorsítást egyrészt – paradox módon – a bírói aktivitás csökkentésével és az anyagi igazság kiderítésére vonatkozó rendelkezések eltörlésével kívánták elérni. A pergyorsítás másik eszközévé a felek támadási és védekezési eszközeinek időbeli korlátozása vált.

Lengyelország

Lengyelországban a perek elhúzódnak megakadályozása érdekében a jogalkotó kísérletet tett a perek koncentrálására. Ennek érdekében időben korlátozta a felek támadási és védekezési eszközeinek az előterjesztését. Az 1996-os reform előtt a lengyel polgári perrendtartás szerint a felek az utolsó tárgyalás bekezdéséig bármikor szabadon előterjeszthettek a saját állításaik alátámasztására, vagy az ellenfél állításainak cáfolatára új tényeket, kifogásokat, vagy bizonyítási indítványokat. Ezeket a bíróság csak akkor hagyhatta figyelmen kívül, ha azok a perek elhúzására irányultak, vagy ha a tényállás vitás kérdéseit sikerült megnyugtatóan tisztázni.⁴¹⁸ Az 1996-os és 2000-es reform eredményeként a *preklúzió egy sajátos szabályozási rendszere alakult ki*. Eszerint a jogi képviselővel eljáró felet a bíróság kötelezheti, hogy meghatározott határidőig terjessze elő valamennyi tényállítást, kifogását és bizonyítási indítványát, amelyeket később adott elő a bíróság visszautasította.⁴¹⁹ A gazdálkodó szervezetek közötti, ún. „gazdasági ügyekben” a felperesnek a keresetlevélben, az alperesnek pedig az ellenkérelemben elő kellett terjeszteniük minden tényállításukat, kifogásukat és bizonyítási indítványukat. A bagatell ügyekben, ún. „egyszer sített eljárás” keretében pedig a felek azokat a keresetlevélben és az ellenkérelemben, vagy legkésőbb az első tárgyaláson terjeszthették elő.⁴²⁰ A törvény nem kívánta abszolút módon kizárni az új indítványokat, de azok előterjeszthetőségét két esetre korlátozta. A fenti határidő után a fél csak akkor terjeszthetett elő új tény, kifogást, vagy bizonyítási indítványt, ha azok benyújtása korábban „lehetetlen volt” (mert például nem volt azokról tudomása), vagy ha azokra az igény csak később merült fel (pl. az alperes által előadottak miatt van csak azok előadására szükség).⁴²¹ Ebből láthatjuk, hogy a lengyel jogalkotó nem kívánta az eshetőségi elvet

⁴¹⁸ Ereci ski - Weitz 2006, 21. o.

⁴¹⁹ Ereci ski - Weitz 2006, 20. o.

⁴²⁰ Ereci ski - Weitz 2006, 22. o.

⁴²¹ Ereci ski - Weitz 2006, 22. o.

megvalósítani, hiszen a fél nem volt köteles a csak eshet legesen releváns tények el adására is, azokat a szükségességük – így különösen, ha az az alperes által el adottak cáfolata miatt vált szükségessé – felmerülésekor is még el adhatta.

A 2011-es reform lényeges változásokat hozott a perkoncentráció el bb ismertetett rendszerébe, ugyanis a német és osztrák mintára bevezetett „per el bbreviteli kötelezettséggel”⁴²² felváltotta a korábbi rendszert. Az új szabály szerint a felek kötelesek minden tényel adásukat és bizonyítékukat késedelem nélkül el terjeszteni, hogy az eljárás zökken mentesen és gyorsan lefolytatható legyen. Ez ugyanakkor továbbra sem jelenti az eshet ségi elv bevezetését, a felek továbbra is csak az eljárás állásának megfelelő en kötelesek a tényel adásaikat el terjeszteni, az eshet legesen releváns tényeket nem kötelesek addig hivatkozni, amíg azok nem válnak szükségessé.⁴²³ F szabályként a felek az eljárás lezárásáig el terjeszthetnek új tényeket és bizonyítékokat, ugyanakkor, ha megsértik a fenti kötelezettséget és nem megfelelő id ben teszik meg az el terjesztéseket, akkor a bíróság azokat visszautasítja. Az új rendszerben err l a bíróság dönt és nem kell a törvény erejénél fogva figyelmen kívül hagyni az indítványokat, ahogy azt a korábbi szabályok szerint kellett. További lényeges eltérés, hogy a korábbi rendszerrel szemben az új szabályok valamennyi eljárástípusra alkalmazandóak. A bíróság nem utasítja viszont vissza az elkésett indítványokat, ha a fél igazolja, hogy nem neki felróható okból nem terjesztette el már korábban a kérdéses tényt, vagy bizonyítékot. Másik kivétel, ha az el terjesztés elbírálása nem késlelteti az eljárás lezárását.⁴²⁴ Ahogy láthatjuk, a lengyel szabályozásban a korábban bemutatott német megoldás köszön vissza.

Csehország

Csehországban a 2000-es ún. „nagy novella” vezette be a perkoncentráció elvét és különbséget tett ún. törvényi és bírói koncentráció között. A „törvényes koncentráció” – amelyet a törvény által felsorolt eljárástípusokban kell alkalmazni – alapján az els tárgyalás lezárásához preklúziós hatást társít. A bíróság kés bb el terjesztett tényeket és bizonyítási indítványokat csak kivételes esetben fogadhat el. Az ún. „bírói koncentráció” lényege, hogy a bíróság a „koncentrációs döntésében” határid t zhet a felek számára, amelynek leteltéhez

---

⁴²² Ellentétben a német és osztrák terminológiával, a lengyel eljárásjog-tudomány ezt nem kötelezettségnek, hanem tehernek tekinti. Weitz 2012, 198. o.

⁴²³ Weitz 2012, 198. o.

⁴²⁴ Weitz 2012, 199. o.

preklúziós hatás párosul.⁴²⁵ A 2009-es novella részletszabályaiban módosította az el bbi szabályozást. A reform azt kívánta elérni, hogy a jogvitákat lehet leg egy jól el készített tárgyaláson fejezzék be. A jogalkotó elképzelésében az szerepelt, hogy a bíróságok az esetek többségében el készít tárgyalást fognak tartani, amelynek a felek el adhatják tényállításaikat és bizonyítási indítványait. Ennek az el készít tárgyalásnak⁴²⁶ a befejezéséhez preklúziós hatás kapcsolódik. A felek tehát legkés bb ezen az el készít tárgyaláson terjeszthetnek el tényállításokat és bizonyítási indítványokat. *Dvo ák* szerint mivel a szabály túl merevnek bizonyult, a bíróságok a törvény által biztosított kivételekbe próbálnak kapaszkodni, kiutat keresve a szabály alkalmazása alól.⁴²⁷

Szlovénia

Szlovéniában az 1999-es polgári perrendtartás a tiszta tárgyalási elv vissza hozatalával a felekre hárította a bizonyítás terhét és a bíróság felel sségét látszólag lecsökkentette az eljárásban. Ez ugyanakkor nem jelentette a bíró tétlenségének bevezetését. A fenti szabályt ugyanis kiegészítette, hogy a bíróságnak az anyagi pervezetés keretében kötelessége a feleket ösztönözni arra, hogy tisztázzák a vitás kérdéseket és indítványaikon keresztül tárják fel a tényállást. Kérdéseket intézhetett hozzájuk és kérhette bizonyos vitás kérdések tisztázását. Annak érdekében, hogy ez id ben koncentráltan történjen meg, a törvény bevezette, hogy a felek az *els tárgyalást követ en* csak akkor terjeszthetnek el új tényeket és bizonyítékokat, ha nekik fel nem róható okból nem tudták azokat korábban el terjeszteni. Ezzel ugyanakkor Szlovéniában sem az eshet ségi elv bevezetése volt a cél. Azért, hogy ezt elkerüljék, a „felróhatóság” fogalmát a bíróságok rugalmasan értelmezték. *Gali* szerint a szlovén bíróságok elfogadják a „váratlan fordulatok” el fordulását is, ezért megengedik az olyan tények és bizonyítékok el terjesztését is, amelyeket a fél azért nem adott el korábban, mert azok csak az eljárásban bekövetkezett fordulat miatt, kés bb váltak relevánsá.⁴²⁸ Ellenkez esetben a feleknek minden, csak eshet legesen fontos tényt és azok alátámasztására szolgáló bizonyítékot is el kellene adniuk, amely viszont rendkívül megbonyolítaná a tényállást.

---

⁴²⁵ Dvo ák 2012, 130. o.

⁴²⁶ Amennyiben a bíróság ilyen tárgyalást nem tart, úgy a preklúziós hatás az els tárgyalás befejezéséhez kapcsolódik.

⁴²⁷ Dvo ák 2012, 133. o.

⁴²⁸ Gali 2013, 76. o.

A 2008-as reform nemzetközi trendeket figyelembe véve a perek hatékony el készítését próbálta megvalósítani. Az elképzelés az volt, hogy a bíróság már az első tárgyalás előtt is alkalmazza az anyagi pervezetési eszközeit és a feleknek írásban kérdéseket tehessen fel, illetve legfelhívassa őket bizonyos körülmények tisztázására. Erre ugyan a korábbi szabályozás szerint is lehetősége volt, de ahhoz nem kapcsolódott szankció.⁴²⁹ *A novella preklúziós hatást kötött a bíró felhívásához*, így ha már az első tárgyalást megelőzően a bíróság írásban felhívja a feleket arra, hogy nyújtsák be a tényállításaikat és bizonyítási indítványukat, akkor a felek kötelesek annak eleget tenni. A későbbi elterjesztetteket csak akkor nem utasítják vissza, ha a félnek nem volt felrőható a késedelem. Ezen kívül a felek kötelesek a perirataikat a tárgyalás előtt olyan időpontban benyújtani, hogy azokat megfelelő időben kézbesíteni lehessen az ellenérdek feleknek. Erre azért van szükség, hogy a tárgyalásokat ne kelljen abból az okból elhalasztani, hogy az alperesnek nem állt rendelkezésére megfelelő idő a felkészüléshez.⁴³⁰

Horvátország

Horvátországban a 2003-as novella tett kísérletet a perek koncentrálására és gyorsítására. A reformot megelőzően az alperes ellenkérelmét nem volt köteles írásban elterjeszteni, azt szóban is eladhatta az első tárgyaláson. Az új szabályozás szerint, ha az alperes elmulasztja az ellenkérelmét határidőre benyújtani, úgy a bíróság az eljárásnak már ebben a korai szakaszában mulasztási ítéletet bocsát ki vele szemben. F szabályként a felperes a keresetében, az alperes pedig ellenkérelmében köteles a védekezését teljes egészében eladni, és ha lehetséges, akkor csatolni azokat az okiratokat, amelyekre abban hivatkozik. Ehhez azonban a törvény *nem rendel preklúziós hatást*⁴³¹, így a felek az első fokú eljárásban később is elterjeszthetnek új tényeket és bizonyítékokat, csak a késedelem miatt felmerült költségeket kötelesek megtéríteni. Bár ezt a novella megalkotásakor hatalmas lépésként jelentették be, Uzelac kritikusan vélekedik annak hatékonyságáról. Álláspontja szerint preklúziós szabály bevezetése hatékonyabb eszköz lett volna, de annak bevezetésére akkor nem volt lehetőség.⁴³² Ugyanakkor a korábbi szabályozáshoz képest fontos változtatás volt, hogy a felek legalább a másodfokú eljárásban már nem terjeszthetnek el új tényeket és bizonyítékokat.⁴³³

---

⁴²⁹ Gali 2013, 81. o.

⁴³⁰ Gali 2013, 79. o.

⁴³¹ Uzelac 2004a, 89. o.

⁴³² Uzelac 2004, 301. o.

⁴³³ Uzelac 2004, 302. o.

III. A perelhúzóadás feltételezett okai és a hatékony eljárás feltételei

1. A perelhúzóadás feltételezett okai

a) Írásbeliség és szóbeliség

A polgári per elhúzóadásának egyik fő okaként – különösen régebben – az írásbeliséget szokták említeni. Az a meggyőző dolog, hogy a polgári perek az írásbeli forma miatt húzódnak el a XIX. századi kodifikációknál egészen ahhoz vezetett, hogy azt teljes egészében számolni kívánták polgári eljárásból. Ezt figyelhetjük meg az 1850. évi hannoveri polgári perrendtartás esetében is, amelynek „középpontjába a szóbeli tárgyalás került csaknem kizorítva ezáltal a pandektajogi perre olyannyira jellemző iratváltást, amelynek *Leonhardt* mindössze el készít szerepet szánt.”⁴³⁴ Ugyanakkor ez a folyamat figyelhető meg számos eljárásjogi törvénynél, így a német ZPO-nál is. Ez a végletes hozzáállás a középkori írásbeli per negatív tapasztalataiból fakadt és arra adott reakció volt. Az ugyanis közismert volt hosszú tartamáról, amiért nem utolsó sorban az írásbeliséget tették felelőssé, annak eltörlését pedig a perek gyorsulását várták. Ez a hit egyesült a kor politikai törekvéseivel is, miszerint az eljárásokat nyilvánossá kell tenni, amelynek viszont a szóbeli forma felelt meg. Ezek együttes eredményeként aztán – a szóbeliség értékét jelentősen túlbecsülve – arra „egyfajta csodaszerként tekintettek, amely valamennyi, vagy legalábbis a legtöbb eljárásjogi panaszra gyógyírként szolgál”.⁴³⁵ Ezt a jelenséget *Taruffo* az írásbeliséggel és a szóbeliséggel összefüggésbe hozható mítoszoknak nevezi, amelyből kettőt is azonosít. Szerinte a pozitív mítosz, hogy a szóbeliség egy alapvető érték, *egyfajta csodaszer*, amely a polgári eljárás minden nehézségét orvosolni képes. Ezzel szemben a negatív mítoszt az, hogy az írásbeliség már *eredend en rossz*, amely önmagában felelős a polgári eljárás minden legfőbb problémáiért, és ennél fogva azt a lehető legminimálisabb szintre kell korlátozni, de még inkább azt számolni kell teljes egészében a polgári perből.⁴³⁶ Ezeket a feltevéseket azonban a történelem nem igazolta, így valóban legfeljebb „mítoszként” tekinthetünk rá és semmiképpen sem kiindulási pontként a perek gyorsításánál. Látnunk kell, hogy mivel nem önmagában az írásbeliség volt az, amely a perek elhúzóadásához vezetett, így annak kiiktatása nem is lehetett képes a polgári eljárás valamennyi bajának orvoslására. *Magyary* is megállapítja, hogy a „régőbbi perrendek fogyatkozása nem is annyira az írásbeliségből, mint a

⁴³⁴ Kengyel 2003, 49. o.

⁴³⁵ Arens 1971, 12-13. o.

⁴³⁶ Taruffo 2008, 185. o.

bírói pervezetés hiányából származtak.”⁴³⁷ A per sorsa a felek kezében volt, akik az írásbeli perben kifejlődött határidős rendszer segítségével elhúzhatták az eljárást. *Haendel* megállapítása szerint, a fél az eljárást a „végtelenségig elnyújthatja, amennyiben a félnek szabadságában áll minden egyes percselekménye számára, külön határidőt igénybe vennie. Sőt ahol erre egyenesen törvény kötelezi a feleket, ott még a felek egyez akaratával sem érhető el a per lefolytatásának megrövidítése.”⁴³⁸ Ez a jelenség azonban az írásbeli formától független, az a szóbeli tárgyalások tartása mellett is megvalósítható. A liberális perben a felek kedvük szerint alakíthatták a per menetét, a tényállításaikat és bizonyítékaikat szakaszosan adhatták el, a tárgyalásokat elhalaszthatták és az eljárás menetét egyéb módokon is megakaszthatták. Abban az eljárásban, ahol a bírónak nincs hatalma az eljárást koncentrálni, az elhúzódik, függetlenül a szóbeli, vagy az írásbeli forma választásától.

Összességében tehát elmondható, hogy nem *annyira az írásbeli forma, mint az egész írásbeli per felépítése és gyakorlati alkalmazása volt az, amely a perelhúzódáshoz vezetett.*⁴³⁹ Éppen ennek felismerése miatt a modern eljárásjogok már nem ódzkodnak az írásbeliségtől, hanem annak megfelelő alkalmazását keresik. *Taruffo* szerinte ma „kevesebb mítoszra és több hatékonyságra” van szükség, amelyben mind a szóbeliségnek, mind az írásbeliségnek megvan a maga funkciója.⁴⁴⁰ Érdekes megfigyelni, hogy az 1911. évi magyar polgári perrendtartás előkészítésénél is már megjelent ugyanez a gondolat. „Az 1893. évi előadói tervezet indokolása is leszögezte azt, hogy a szóbeliség nem öncél, hanem eszköz; kötelező alkalmazásának a jogosultsága megszűnik ott, ahol arra szükség nincs.”⁴⁴¹

Arens szerint a modern eljárásjogokban már nem képzelhető el, hogy az egész eljárást tisztán írásbeli, vagy tisztán szóbeli formában bonyolítsák le. Az, hogy a pernek melyik része legyen írásban, melyik pedig szóban, ma már sokkal inkább *célszerűség kérdése.*⁴⁴² Az eljárásnak megvannak azok a szakaszai, amelyek esetében az írásbeli és megvannak azok, amelyekben a szóbeli forma alkalmazása célravezetőbb. Így különösen a kereset, illetve az ellenkérelem előadásánál praktikusabb az írásbeli formát alkalmazni és nem sok technikai haszna van annak, ha a szabályok megkövetelik a felektől, hogy a keresetüket, illetve az ellenkérelmüket szóban is előadják. Ez a gyakorlatban ahhoz vezetett, hogy a felek a tárgyaláson pusztán felolvasták írásbeli beadványaikat. Ezzel szemben a tárgyalási szakaszban egyértelmű a

---

⁴³⁷ Magyary 1898, 90. o.

⁴³⁸ Haendel 1932, 13. o.

⁴³⁹ Cappelletti 1971, 850. o.

⁴⁴⁰ Taruffo 2008, 185-186. o.

⁴⁴¹ Kengyel 2003, 155. o.

⁴⁴² Arens 1971, 10. o.

szóbeli forma dominanciája, amely a célszerűsége mellett, a közvetlenség és a nyilvánosság megvalósításának igényével is magyarázható. De például a szavahihetőség megállapítása szempontjából is megvan az előnye, ha a tanúkat szóbeli tárgyaláson hallgatják ki, szemben az írásbeli tanúvallomással (pl. *affidavit*), amelynél a bíróságnak korlátozottabbak az eszközei arra, hogy a tanú szavahihetőségét vizsgálja. Ugyanakkor a tárgyalás-előkészítés szakaszában nem ilyen egyértelmű a helyzet, hiszen egyes esetekben a szóbeli, míg másoknál az írásbeli forma tényleg hatékonyabbnak. Ez jelentős részben az ügy típusától, annak bonyolultságától és nem utolsósorban a felek személyétől függ. *Taruffo* szerint a szóbeliség az egyszerűbb, míg az írásbeliség a komplexebb ügyek előkészítésénél lehet hatékony eszköz.⁴⁴³ Ugyanakkor éppen a nagyon bonyolult ügyek esetében kecsegtet el a szóbeli tárgyalás-előkészítéssel konferenciát tart. Ahogy ezt az angol eljárásjogban is láthattuk a bíróság a *multi track* eljárásban tarthat ún. *case management* konferenciát, amelynek keretében a bíróság találkozik a felekkel és megbeszéli az ügy lefolytatásának a menetét. A szóbeli előkészítés esetében további kérdés lehet, hogy azt mennyire formálisan kell elvégezni. Japán polgári eljárásjog példáján láthattuk, hogy az informális szóbeli megbeszélés hatékony eszköz lehet a tárgyalás-előkészítésére.

Mivel nem nevezhet meg egyértelműen, hogy melyik forma a leghatékonyabb, így a jogrendszerek általában *differenciált megoldásokat alkalmaznak*. A törvény megalkotásakor nem látható előre, hogy mi felel meg legjobban az adott ügy kívánalmainak, ezért az újabb eljárásjogi reformok a bírónak adnak bizonyos mozgásteret a leginkább megfelelő forma kiválasztásában. *Taruffo* összehasonlító elemzésében kitér rá, hogy a „érettebb” jogrendszerekben a bíró dönthet arról, hogy az egyedi ügyekben milyen formát választ, annak figyelembevételével, hogy melyik alkalmazásával tudja a leghatékonyabban előkészíteni a pert.⁴⁴⁴ Ezzel a későbbiekben még részletesen foglalkozunk, most csak azt állapítjuk meg, hogy az írásbeliség nem egyértelmű és abszolút oka a perelhúzódnak, éppen ellenkezőleg, annak megfelelő alkalmazása hozzásegíthet jogvita hatékonyabb lebonyolításához.

b) Koncentráció hiánya: a bírói passzivitás és az információ „csöpögtetése”

Az eljárás koncentrációja, a jogirodalomban, mint a perelhúzódnak megakadályozásával szembeni kívánalom jelenik meg⁴⁴⁵, amelynek ellentétpárjaként azonosíthatjuk a felaprózódott, mellékösvényekre terelődő, sodródó eljárást. Ezeket *összefoglalóan a*

⁴⁴³ Taruffo 2008, 203. o.

⁴⁴⁴ Taruffo 2008, 204. o.

⁴⁴⁵ Baur 1966, Gottwald 1993, Leipold 1999, Habscheid 1971, Haendel 1932

koncentráció hiányának nevezhetjük, amely mint látni fogjuk nem a perelhúzóds egyik oka, hanem számos perelhúzódsért felel s ok – így különösen a bíróság, valamint a felek oldaláról tapasztalható passzivitás és az információk „csöpögtetése” – által kiváltott jelenség. Mivel ezek jellegüknel fogva összekapcsolódnak, így azokat együttesen, a koncentráció hiánya megnevezés alatt tárgyaljuk.

Információ szerepe a perkoncentrációban

A polgári per koncentrációjának álláspontunk szerint szükségszer feltétele, hogy a jogvita elbírálása szempontjából *releváns információkkal a felek és a bíróság is a lehet ségek szerint legkorábbi id pontban és a maguk teljességében rendelkezzenek.* Ez alatt els dlegesen azt értjük, hogy a bíróság a jogvita eldöntéséhez szükséges tények és azok relevanciájának megállapításához szükséges adatok birtokában legyen. Nem elégséges, ha a bíróság tények birtokába jut, hanem az eljárás koncentrációjához nélkülözhetetlen, hogy azok relevanciájával is tisztában legyen. Ez ahhoz kell, hogy meg tudja ítélni, melyek a tényállás vitás pontjai és így mi a jogvita valódi tárgya.

Ezeknek a szükségessége véleményünk szerint független attól, hogy milyen szerkezet eljárásról van szó, egészen addig, amíg a bíróság tények és bizonyítékok alapján jut eredményre. Amennyiben olyan döntési mechanizmusokról beszélünk, amelyekhez nem szükséges tényeket megismerni, mint például a Rawls által „*A Theory of Justice*” cím munkájában említett lottó⁴⁴⁶, vagy a Taruffo által példaként felhozott pénzfeldobás, úgy természetesen a tények ismerete és azok relevanciájának kérdése sem merül fel.⁴⁴⁷ Azokban az eljárásokban viszont, ahol a bíróság tények alapján jut döntésre, legyen annak szóbeli vagy írásbeli formája, tagolt vagy egységes szerkezete, az el bb megjelölt információkkal álláspontunk szerint lehet ség szerint minél korábban rendelkeznie kell ahhoz, hogy az eljárás további menetét a szükségletekhez mérten tudja terelni. Az ugyanis különösen a bizonyításvétel lebonyolítása szempontjából központi kérdés, hogy mi a jogvita tárgya és mely tények tekintetében szükséges bizonyítást lefolytatni. Az ennek eldöntéséhez szükséges információ összegy jtése így a koncentrált eljárás egyik szükségszer feltétele. *A modern eljárásjogok ezt próbálják a bíróság és a felek aktív közrem ködésével, megfelel id beli korlátozások beiktatásával minél korábbi id pontban helyezni.* A jogrendszerek többsége el írja, hogy a felperes már a keresetlevélben jelölje meg a keresete alapjául szolgáló

---

⁴⁴⁶ Rawls 1971, 374. o.

⁴⁴⁷ Taruffo 2008, 185. o.

tényeket (*fact pleading*). Ellentétben tehát azokkal a jogrendszerekkel, ahol erre nincs szükség (*motion pleading*), a bíróság és az ellenfél is már a keresetlevél alapján egy általános képet tud kapni az ügyről. Mivel azonban az alperes védekezése határozza meg, hogy mely tények vitatottak, illetve legfeljebb az alperes újabb körülményekre is rámutathat, így természetesen legfeljebb a keresetlevél nem adhat teljes képet. Ezért központi jelentőséget kap az is, hogy az alperesnek mikor kell a védekezését előadnia. A felek iratváltásai, a bizonyítás során felmerülő újabb körülmények mind változtathatják a tényállást és a felek támadását, illetve legfeljebb védekezését. Abban az esetben azonban, ha a felek mindenféle időbeli korlátozás nélkül terjeszthetik elő tényállásaikat és bizonyítékaikat, úgy a bíróság az eljárásnak viszonylag későbbi szakaszában kerül az előbb leírt információk birtokába, így az eljárás szükségszerűen elhúzódik. Ha kikristályosodott tényállás nélkül kezd bele a bíróság a bizonyításba, akkor utóbb a megtett eljárási lépések feleslegessé válhatnak. Ennek elkerülésére – ha annak megakadályozásához szükséges eszközök nem állnak rendelkezésre – a bíróságok hajlamosak bevárni a felek előadásait és csak ezeket követően lefolytatni azokat az eljárási lépéseket, amelyeknek előfeltétele volt a szükséges információ megismerése. Ezen felül pedig fontos, hogy a bíróságnak megfelelő szervezési eszközök álljanak a rendelkezésre, hogy a megszerzett információk segítségével hatékonyan tudja az eljárás menetét befolyásolni. A koncentráció szempontjából szükségszerű, hogy a bíró ne passzív szemlélője, hanem olyan aktív szereplője legyen a pernek, aki azt vezetni, vagy a maga közkedvelt kifejezéssel élve, menedzselni tudja.

Felek előadásainak előterjesztése: az információ „csöpögtetése”

Ahogy arról a korábbi pontban említést tettünk, ez már a középkori írásbeli perben is a problémák egyik forrása volt. Magyary szerint mivel a „per sorsa egészen a felek kezébe lévén letéve a per anyaga nem lett kellően kiderítve, másfelől a per igen hosszú időre elhúzódott.”⁴⁴⁸ Haendel ugyanezt írta az írásbeli per szemére, szerinte „a túságba vitt merev tárgyalási elv folytán a bíró a per passzív alanyává válván, nem áll módjában neki sem a bajok orvoslása, amennyiben többek közt még a vita kimerülése esetén sincs joga a tárgyalás befejezését elrendelnie.”⁴⁴⁹ Mivel az írásbeli perben az eljárási cselekményeket a feleknek külön határnapon, vagy határidőben kellett elvégezniük, a per menete meghosszabbodott. Tóth az „egymásutánosság elveként” (*Prinzip der Reihenfolge*) azonosította ezt a jelenséget. Eszerint „az írásbeli per nagyon elő volt húzható, mivel előbb csak hézagosan előadott

---

⁴⁴⁸ Magyary 1898, 90. o.

⁴⁴⁹ Haendel 1932, 13. o.

tényállás alapján folytatta a pert a húzás-halasztást célzó fél és e cél szolgálatában csak fokozatosan egészítette ki a tényállást.”⁴⁵⁰ Ennek kiküszöbölésére vezették be az eshet ségi elvet. Eszerint a fél az eljárási cselekményeit egy határnapon, illet leg egy határid n belül volt köteles elvégezni, mivel azok kés bbi teljesítését a törvény nem engedte meg.⁴⁵¹ Ez azonban egyéb problémák forrásává vált. Ahogy azt az írásbeliség esetében is láthattuk, úgy az eshet ségi elvnel is az volt a XIX. századi jogalkotás reakciója, hogy azt teljes egészében szám zni kell a perb l. *Magyary* megállapítása szerint az „eshet ségi elv a tiszta írásbeliség szüleménye lévén, azt a legtöbb helyen, ahol a pernek valamely vegyes alakját behozták, kiküszöbölték.”⁴⁵² Példaként említve, az 1850. évi hannoveri polgári perrendtartás „megszabadította az eljárást az ún. eshet ségi elvt l (*Eventualmaxime*), amely a perkoncentráció érdekében megkövetelte, azt, hogy a felek a támadó és védekez eszközeit egyszerre terjesszék el .”⁴⁵³ Ahogy kés bb látni fogjuk, az 1911. évi magyar polgári perrendtartás is szakított az eshet ségi elvvel.

Ezt azonban jellemz en *nem helyettesítették hatékonyan m köd eljárási eszközökkel*. Ahogy azt a német jogfejl désnél láthattuk, a ZPO eredeti szabályai szerint a feleknek ugyan már az iratváltáskor meg kellett jelölniük az ügy alapjául szolgáló tényeket, ennek a szabálynak a megszegése azonban nem volt szankcionálva.⁴⁵⁴ Így a felek az utolsó tárgyalás berekesztéséig szabadon el terjeszthettek új érveket, anélkül, hogy azt a bíróság kizárta volna.⁴⁵⁵ Az információ „csöpögtetésének” eredményeként a bíróság nem tudta egyetlen tárgyaláson a jogvitát eldönteni és kénytelen volt újabb tárgyalásokat kit znie. Ez azután többször is megismétl dhetett ugyanabban az eljárásban, amelynek eredményeként a per szükségszer en elhúzódott. A teoretikusan tagolt eljárás így a gyakorlatban egy jelentéktelen el készít szakaszból és hosszan elnyúló tárgyalások sorozatából állt. A törvény liberális szabályozása „szinte ideális” *terepet biztosított a perelhúzásra*,⁴⁵⁶ amelynek a következtében pedig végeredményben a szóbeliségt l és a közvetlenségt l várt el nyök sem érvényesülhettek, hiszen az eljárás felaprózódott és jelent sen elhúzódott.

Ugyanezt figyelhetjük meg a japán polgári eljárásjogban is. A német ZPO liberális szemlélete és a fikcióként egységbe forró tárgyalási modellje hamarosan az anyaországban látotthoz

---

⁴⁵⁰ Tóth 1923, 308. o. idézi Haendel 1932, 15. o.

⁴⁵¹ Magyary 1898, 99. o.

⁴⁵² Magyary 1898, 102. o.

⁴⁵³ Kengyel 2003, 49. o.

⁴⁵⁴ Gottwald 1983, 687. o.

⁴⁵⁵ Gottwald 2004, 121. o.

⁴⁵⁶ Gottwald 1983, 687. o.; Zöllner Kommentar 2014, Vollkommer 2.o.

hasonló tüneteket eredményezett a japán polgári eljárásjogban is. A polgári per folytatólagos szóbeli tárgyalások (*koutou-benron*) során jutott el a döntéshozatalig, amelyben egybefolyt a tényállás tisztázásának szakasza a bizonyításfelvétellel.⁴⁵⁷ Mivel id rendben a tényállás kiderítésének szakasza és a bizonyításfelvétel nem vált el, a felek pedig szabadon változtathattak a keresetükön és jogi érveiken az eljárás teljes id tartama alatt, így az eljárások felaprózódtak és elhúzódtak.⁴⁵⁸ Az eljárás els felében a periratok és az okirati bizonyítékok cseréjére került sor, amelyet a rövid bizonyításfelvételi tárgyalások követtek.⁴⁵⁹ Az eljárás els szakaszában a tárgyalások a gyakorlatban névlegesek voltak és csupán az el készít iratok formális kicserélésére szolgáltak. Mivel a tárgyalás jellemz en néhány percig tartott, ahol mindenféle érdemi szóváltás nélkül csak a periratok átadására került sor, így az pusztá formalitássá csökevényesedett.⁴⁶⁰ Ebben a rendszerben a bíróságnak nem kellett alaposan el készítenie a tárgyalásokat, a kialakult gyakorlat szerint akár már az els tárgyaláson meghallgathatták a tanúkat és a felek ezután is újabb érveket és bizonyítékokat hozhattak fel.⁴⁶¹ A tanúkihallgatásra is felaprózottan került sor, hiszen arra jellemz en 30 perc állt rendelkezésre egy tárgyaláson, a következ tanú, vagy ugyanannak a tanúnak a további kihallgatására pedig csak hónapokkal kés bb került sor.⁴⁶² A tanúkihallgatások így lényegében céltalanok voltak, hiszen nem lehetett a releváns kérdésekre összpontosítani. Az eljárás „sodródott”, ugyanis se a felek, se a bíróság nem tudta, hogy valójában milyen irányba is kellene az eljárásnak továbbhaladni.⁴⁶³

Az el bb ismertetethez hasonló jelenségekkel találkozhatunk a vizsgált kelet-európai jogrendszereknél is. A szocialista permodellben az „anyagi igazság hajszolásaként” leírt jelenség egyik elemeként figyelhetjük meg a koncentráció hiányát.

Az angol polgári eljárás szerkezetének vizsgálatából az a téves látszat alakulhat ki, hogy a *pre-trial* és *trial* megosztás az eljárás koncentrációjához vezetett. A valóság azonban ezzel éppen ellentétes. Bár az eljárás végén egy koncentrált tárgyalás (*trial*) áll, az azt megelőző *pre-trial* szakaszra jellemz volt a koncentráció hiánya. Abban ugyanis a bíróság gyakorlatilag passzív maradt, a felek pedig gyakran kapcsolódó pereskedésekkel (*satellite litigation*) foglalkoztak, ahelyett, hogy az ügyet érdemben készítették volna el. Ahogy azt

---

⁴⁵⁷ Miki 2003, 34. o.

⁴⁵⁸ Taniguchi 2005, 100. o.

⁴⁵⁹ Taniguchi 2005, 100. o.

⁴⁶⁰ Kojima 1998, 698. o.

⁴⁶¹ Hasebe 1999, 241. o.

⁴⁶² Taniguchi 2005, 100. o.

⁴⁶³ Miki 2003, 34. o.

korábban ismertettük, a tárgyalás-el készítés szakaszában rengeteg idő ment el a felek által folytatott „közbenes cselekményekkel” (*interlocutory activity*), amelynek köszönhetően az eljárások már azelőtt jelentősen elhúzódtak, hogy egyáltalán az ügy érdeméről egyetlen szó esett volna.⁴⁶⁴ A koncentrált eljárásnak ugyan fontos eleme a koncentrált tárgyalás, ugyanakkor nem mindegy, hogy ahhoz milyen úton lehet eljutni. Az angol eljárás szerkezetéből adódóan a feleknek olyan módon kell a koncentrált tárgyalásra felkészülniük, hogy minden váratlan fordulat esetén is adekvát választ tudjanak adni. Ennek érdekében viszont gyakran utóbb feleslegesnek bizonyuló lépéseket is megtesznek, amelyek szükségszerűen sok pénzt, energiát és nem utolsósorban időt emészt föl.

Összefoglalva elmondható, hogy a koncentráció hiánya alapvetően arra vezethet vissza, hogy a bíróság vagy egyáltalán nem, vagy megfelelő információk hiányában nem megfelelően avatkozik be a perbe és ennél fogva nem szervezi meg annak racionális menetét. A bírói passzivitás és az információk „csöpögtetése” így egy felaprózódott, mellékösvényekre terelődő, nagyrészt eljárási részkérdésekről szóló perre alakul. Ilyenkor az eljárás, mint a kapitány nélküli hajó csak sodródik, hiszen a bíró, akinek azt vezetnie kellene megfelelő információk és eszközök hiányában nem tud ennek a feladatának eleget tenni. Maradva az előbbi hasonlatnál, nem elég ugyanis, hogy a bíró vezetni tudja az ügyet, az is fontos, hogy milyen irányba teszi azt. Ehhez viszont tudnia kell, hogy a perben pontosan hol is állnak és végső soron hova tartanak.

A koncentrált eljárás feltételei

A cél egyértelmű, a per lehetősége szerint egyetlen jól elkészített tárgyaláson kell lefolytatni. Ennek eléréséhez a jogrendszerek törekszenek arra, hogy a felek perbeli álláspontja és így a jogvita tartalma minél korábban tisztázódjon, amelyet ma már nem csak az eljárás megindulását követően, de már azt megelőzően is próbálnak elmozdítani. A felek érdemi véleménycseréjének a perindítás eltolásával azt kívánják elérni, hogy a vitás kérdések már akár a keresetlevél benyújtásakor is ki legyenek kristályosodva. Pozitív oldalról megközelítve a problémát: a jogalkotó próbálja már a perindítás előtti egyeztetésekkel (pl. az angol *pre-action protocols*), illetve a tárgyalás-el készítés szakaszában az anyagi pervezetésen keresztül elérni, hogy a felek és a bíróság is minél korábban tisztába kerüljenek a jogvita vitás pontjaival. Ehhez másik oldalról viszont korlátozni kell a felek támadó és védekez

---

⁴⁶⁴ Zuckerman 2005, 146. o.

eszközeinek az eladását. Látható tendencia, hogy ennek az időpontja is fokozatosan elbővül csúszik az eljárásban. Az ugyanis – ha gyors eljárást akarunk elérni – nem engedhet meg, hogy a felek visszatartsák és az eljárás folyamán „csöpögtessék” az információkat, az új kártyát pedig akár egészen a fellebbezési szakaszig maguknál rizve akadályozzák a bíróságot a jogvita lényegének megismerésében és annak helyes eldöntésében. Ebben a folyamatban ugyanakkor szükség szerint fel is kell adnunk azt az „ideát”, hogy a bíróság minden esetben az anyagi igazságot fogja kideríteni. Ahogy láthattuk a német jogfejlődést vizsgálva, a preklúziós szabályok alkalmazására statisztikailag viszonylag kevés alkalommal kerül sor, az sokkal inkább generál preventív hatást vált ki. Ugyanakkor látni kell, hogy rendszerszinten mégiscsak elfogadták, hogy azokban az esetekben, ahol a felek megszegik a korlátozásokat, ott a rendszer egészének gyors működése érdekében az egyedi ügyben lemondanak az anyagi igazság kiderítéséről. *Habscheid* szerint az „eljárás gyorsasága és a teljes igazság feltárása gyakran egyidejűleg nem vihető keresztül. Ha olyan ítéletet akarunk, amely teljesen megfelel a jogszabályoknak és az irányadó tényállásnak, akkor le kell mondani az eljárás koncentrálására irányuló leghatékonyabb eszközről, sőt magáról az eljárás koncentrációjáról. Ezzel szemben, ha a bírósági eljárás tényleges lerövidítését tűzzük ki célul, abban az esetben le kell mondani a teljes igazság feltárására irányuló követelmény feltétel nélküli megvalósításáról. Más megoldás, valamiféle közbenes megoldás nincs.”⁴⁶⁵ Ennek fényében most azt vizsgáljuk meg, hogy azokban a permodellekben, ahol nem akarták felvállalni az anyagi igazság „ábrándjáról” történő lemondást, a perkonzentráció miként valósult meg.

c) Az anyagi igazság „hajszolása”

Az anyagi igazság szerepe a perek elhúzódsában

A korábban vizsgált jugoszláv példán keresztül láthatjuk, hogy a szocialista polgári perben az anyagi igazság „hajszolása” különböző negatív következményekhez és végső soron a perek elhúzódsához vezetett. Ezek a problémák a peranyag szabad és időben korlátlan elterjeszteségével és pertaktikai célokra való korlátozatlan felhasználhatóságával, a felek felelősségének hiányával és inaktivitásával, valamint az első fokú eljárás „átfutó” jellegével magyarázhatók. Ezeknek az eredményeként *Uzelac* és *Gali* is egyaránt⁴⁶⁶ a túlzott bírói aktivitást és az anyagi igazság kiderítésének kötelezettségét jelölték meg. A beszámolójukból

⁴⁶⁵ Habscheid 1971, 29. o.

⁴⁶⁶ Gali 2013, Uzelac 2012

kiderül, hogy a jugoszláv utódállamokban a reformoknál abból feltevésből indultak ki, hogy az anyagi igazság kiderítésének eltörlésével, valamint a tiszta tárgyalási elv átvételével a helyzet javul. Ugyanakkor a helyzet álláspontunk szerint ennél összetettebb, éppen ezért az anyagi igazság eltörlése és a tiszta tárgyalási elv bevezetése nem jelentett megoldást. Az anyagi igazság mindenek fölé helyezése és a polgári perben való fáradhatatlan „hajszolása” ugyanis csak a kiindulópontja a többi jelenségnek, mégis azok később a joggyakorlat részévé váltak, így kizárólag az eredeti ok megszüntetése már nem oldhatta meg a problémát.

A szocialista per még az eljárás gyors befejezésének feláldozásával is arra törekedett, hogy a perben az anyagi igazság derüljön ki. A Szovjetunió Legfelsőbb Bíróságának egyik határozatában úgy fogalmazott, hogy „jobb az ügyet némi késedelemmel eldönteni, semmint azt helytelenül dönteni el.”⁴⁶⁷ Azért pedig, hogy az ítéletek biztosan az anyagi igazságot juttassák érvényre, feláldozta a mulasztási ítéletet, korlátlan lehetőséget adott a feleknek, hogy a birtokukban lévő tényeket és bizonyítékokat – időbeli korlátozás nélkül – elterjeszthessék, amelyeket csak végül pertaktikai eszközként alkalmazhattak, ezzel párhuzamosan pedig levette a vállukról a bizonyítás felelősségét és azt szinte teljes egészében a bíróságra helyezte. A paternalista bírónak a felek közreműködése nélkül is fel kellett tárnia az igazságot, amely végeredményben ahhoz vezetett, hogy a felek és képviselőik az eljárásban végig passzívak maradtak. A felek a legmeggyőzőbb, perdöntő bizonyítékaikat a másodfokú eljárásra tartogatták, ahol azokat a zsebükből az utolsó pillanatban előhúzza meg tudták változtatni az eljárás addigi állását. Ezek együttese olyan helyzetet teremt, amely több szempontból is káros az igazságszolgáltatás működésére. Egyrészt rendkívül nagymértékben felemészti a bíróságok energiáit, másrészt pedig az egyedi ügyekben is a perek felaprózódásához és elhúzódásához vezet. Kengyel megállapítása szerint „az objektív igazság kiderítése és a szocialista jogtudatnak megfelelő ítélkezés – a felek és jogi képviselőik nemritkán teljes passzivitása mellett – ésszerűtlen munkaterhet rótt a bíróságokra.”⁴⁶⁸

Anyagi igazság a magyar polgári perrendtartásban

Az 1952. évi magyar polgári perrendtartás eredeti változatában is az anyagi igazság központi szerepet kapott. A Pp. 3. § -a a bíróságnak a feladatává tette, hogy a törvény céljának megfelelően az anyagi igazság kiderítésére törekedjen. A magyar Pp. azonban nem tette a bíró

⁴⁶⁷ A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága teljes ülésének 1935. okt. 28-i és 1941. május 8-i 18/6/U. sz. határozata, idézi Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959, 228. o.

⁴⁶⁸ Kengyel 2002, 276. o.

feladatává, hogy mindent elkövessen az ügy eldöntése szempontjából lényeges körülmények felderítése érdekében. A bíróságnak arról kellett gondoskodnia, hogy a felek a perben jogaikat helyesen gyakorolják és perbeli kötelességeiknek eleget tegyenek. *Kengyel* megállapítása szerint ez „a jogosítvány – még Névai kiterjeszt értelmezésében is – csak annyit jelentett, hogy a bíróság tevékeny módon hasson közre a szükséghez képest majd bizonyításra szoruló tények megállapításában.”⁴⁶⁹ A törvény ehhez kiterjedt anyagi pervezetési jogosultságokat is adott a bíró kezébe, így különösen amennyiben a tényállás megállapítása végett szükséges, a feleket felhívhatta nyilatkozataik megtételére [Pp. 141. § (2) bek.], valamint a feleket személyes megjelenés végett meg is idézhette és hivatalból beszerezhetette a bizonyítékul szolgáló okiratokat [Pp. 141.§ (5) bek.]. A paternalista szemlélet és az anyagi igazság kiderítésének igénye a bizonyítás körében is megjelent. Ugyan a törvény a bizonyítási kötelezettség szabályain keresztül a felek felelősségét hangsúlyozta, de a bíróság számára lehetővé tette, hogy hivatalból is bizonyítást rendeljen el. A törvény eredeti szövegezése szerint: a vitás tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valóban fogadja el. A bíróság ettől függetlenül az általa célszernek talált bizonyítást hivatalból is elrendelheti (Pp. 164. §). A bíróságnak ezen túl az anyagi igazság kiderítése érdekében elrendelhetette a bizonyítás kiegészítését vagy megismétlését is.⁴⁷⁰

Ebből láthatjuk, hogy a törvény pozitív oldalról megpróbált minden lehetséges eszközt megadni a bíróság számára ahhoz, hogy az anyagi igazságot ki tudja deríteni és lehetőség szerint az eljárást gyorsan be tudja fejezni. A szabályozás azonban rendkívül egyoldalúvá vált, hiszen a perkoncentráció feltételeinek negatív oldalát teljes egészében elhagyta, hiszen az anyagi igazsággal össze nem egyeztethető eszközöket egyszersen mellőzte. Azzal a kérdéssel kapcsolatosan, hogy mikor tartoznak a felek tényfeladásukat megtenni és bizonyítékaikat bejelenteni *Hámori* a felek kötelességét hangsúlyozza, viszont valódi válaszokat nem ad arra, hogy ennek megsértését milyen hatékony eszköz biztosítja. Szerinte a feleknek „mindent meg kell tehát tenniük a tények és bizonyítékok bejelenthetése végett, aktívan kell ebben a vonatkozásban is közreműködniük. Különösen áll ez a felperesre, akinek csak akkor lenne szabad a keresetet beadnia, amikor már a saját részéről a lehető legteljesebb mértékben tisztázta a tényállást és összegyűjtötte a bizonyítékokat.”⁴⁷¹ Ezzel a kötelezettséggel szemben azonban nem állítható szembe prekluzió szabály, így a törvény lényegében nem korlátozta időben a tények és bizonyítékok feladását. A törvény bizonyos

---

⁴⁶⁹ Kengyel 2003, 281. o.

⁴⁷⁰ Kengyel 2003, 282. o.

⁴⁷¹ Hámori 1962, 647. o.

szankciók kilátásba helyezésével próbálta a perelhúzást megakadályozni. Gyarmati a jóhiszemű pervitel követelményének megsértésével kapcsolta össze a kérést, szerinte a felek „törekvéseiket kötelesek alávetni a valóságos tényállás feltárására irányuló követelménynek, és tudatosan kötelesek törekedni arra, hogy a bíróság a jogvitát az igazság alapján gyorsan és alaposan tudja eldönteni. Ha a felek e kötelezettséget megszegik, rosszhiszeműen járnak el.”⁴⁷² A késedelmesen elterjesztéssel szemben a törvény egy rendkívül óvatos és már első látásra is megkérdőjelezhető hatékonyságú jogkövetkezményt helyezett kilátásba. A Pp. 143.§ (2) bekezdése eredeti szövege szerint: „ha a felek valamelyike tényállításainak elterjesztésével, bizonyítékainak megjelölésével vagy az ellenfél által eladottakra vonatkozó nyilatkozatának megtételével alapos ok nélkül késik és emiatt a tárgyalás újabb elhalasztása válik szükségessé, a bíróság a tárgyalást ennek a félnek költségére halasztja el, ismételt késedelem esetében pedig a fél elterjesztéseinek bevárása nélkül is határozhat.” A felek eladását azonban ez a szabály sem korlátozta érdemben, hiszen a törvény azt is megengedte, hogy a fellebbezésben, de még a fellebbezési tárgyaláson is a felek új tényeket állítsanak, továbbá olyan új bizonyítékokra hivatkozzanak, amelyeket a fellebbezés első fokú eljárás során hibáján kívül nem érvényesíthetett, illetve amelyeket az első fokú bíróság mellett [Pp. 235.§, Pp. 249.§ (1) bek.]. A felek tehát egyik oldalról lényegében korlátozás nélkül „csöpögtethették” az információkat, másrészt a hivatalból történő bizonyítás, valamint a passzivitásuk miatt alkalmazható szankciók hiányában az első fokú eljárásban végig inaktívak maradhattak. *Kengyel* a szocialista eljárásjog paternalizmusát értékelve kifejti, hogy „a törvény lényegében mindennemű felelősséget levett a peres felek válláról. Az eljárásjog szankciórendszere, amelyben a kikényszerítő eszközök mellett nagy szerepet kapott a meggyőzés és az ösztönzés is, döntően a rosszhiszemű, illetve a tárgyalás rendjét sértő magatartások megakadályozására szorult vissza. A bíróságnak (és az ügyészségnek) a polgári jogviták feletti „gyámkodása” kialakította azt a paternalista szemléletet, amely mind a mai napig [a munka 1989-ben íródott CG] jellemzi a szocialista polgári igazságszolgáltatást.”⁴⁷³

A fent leírt helyzeten – a szabályozás szempontjából – 1995-ben a VI. Ppn. változtatott, amely már a tények kizárását biztosító eszközöket adott a bíróság kezébe. A törvényben egészen 1973-ig még a mulasztási ítélet intézménye sem volt megtalálható. „A szocialista polgári eljárásjog két alapelve, nevezetesen a felek aktivitása és az objektív igazság kiderítése között keletkezett ellentmondás az 1972. évi 26. tvr. (III. Ppn.) a mulasztás szankcionálásával,

---

⁴⁷² Gyarmati 1967, 302. o.

⁴⁷³ Kengyel 1989, 88. o.

a bírósági meghagyás bevezetésével kívánta feloldani.”⁴⁷⁴ Viszont még a bírósági meghagyás intézményében is megjelent az igazságszolgáltatás paternalizmusa és az anyagi igazság kiderítésének igénye. Bár a törvény szövegében az nem jelent meg, viszont a III. Ppn.-hez fűzött miniszteri indokolás azt az elvárást fogalmazta meg, hogy: „ha a bíróság a kereseti kérelmet vagy annak meghatározott részét aggályosnak tartja, a meghagyást az egyéb feltételek esetében sem bocsátja ki, ilyen esetben tárgyalást tart, mert a bizonyítási eljárás lefolytatása nem mellőzhető.” A gyakorlat⁴⁷⁵ és az elmélet⁴⁷⁶ is ennek következtében a bírósági meghagyás kibocsátásának feltételei között beszélt az „aggályosságról”. Ennek a gyakorlatnak csak a 2/2009. polgári jogegységi határozat vetett véget annak kimondásával, hogy: „a Pp. hatályos szövegéből nem vezethető le az az értelmezés, amely szerint a bíróságot kifejezett jogszabályi rendelkezés hiányában is megilleti az a jog, hogy mellőzze a bírósági meghagyás kibocsátását, ha annak törvényi feltételei fennállnak.”

Ahogy ezt a többi közép- és kelet-európai posztoszocialista jogrendszerrel, a magyar jogalkotó is eltörölte az anyagi igazság kiderítésének kötelezettségét és újrafogalmazta a polgári per célját. „Negyvenhat évvel a Pp. hatálybalépése után a törvényhozó feladta azt a célt, hogy a polgári jogviták eldöntését az igazság alapján biztosítsa. Egyúttal mentesítette a bíróságot a 3. § (1) bekezdésében foglalt azon kötelezettsége alól, hogy a polgári perben az igazság kiderítésére törekedjen.”⁴⁷⁷ Az Alkotmánybíróság pedig már az 9/1992. (I. 30.) AB határozatban kimondta azt, hogy az anyagi igazság kiderítésére nincs alkotmányos garancia.⁴⁷⁸

Az igazság kiderítése és a polgári eljárás hatékonysága

Ezek után arra a következtetésre juthatnánk, amelyre a rendszerváltásokat követően a vizsgált posztoszocialista államok jogalkotói is, hogy a perek gyors befejezése és az igazság kiderítése egymást kizáró célok, így az azok közötti választás elkerülhetetlen. Ugyanakkor láthatjuk a *Franz Klein* által létrehozott, szociális polgári per tapasztalataiból, hogy nem az anyagi igazság kiderítésének a kívánalma vezet szükségszerűen ehhez a helyzethez, hanem annak mindnek fölé helyezése. *Habscheid* előbbiekben idézett megállapításán álláspontunk szerint

---

⁴⁷⁴ Kengyel 2012, 256. o.

⁴⁷⁵ PK 127. szám

⁴⁷⁶ Kengyel 2012, 257. o.

⁴⁷⁷ Kengyel 2012, 33. o.

⁴⁷⁸ Kengyel 2012, 33. o.

azt kell érteni, hogy jogalkotóknak nem az igazság kiderítésének céljáról, hanem a „teljes igazság feltárására irányuló követelmény *feltétel nélküli* megvalósításáról” kell lemondania.⁴⁷⁹

Álláspontunk szerint az igazság kiderítése olyan érték, amelynek megvalósítására a bíróságoknak a polgári perben törekedniük kell. Éppen ezért az igazság kiderítésének a per céljául való megjelölése mindenképpen kívánatos, azonban még ennek az érdekében sem szabad minden más célkitzést feláldozni. Az elzáróban leírtakkal tehát nem azt állítjuk, hogy a per gyorsítása érdekében az anyagi igazság kiderítéséről teljes egészében le kell mondani, hanem azt, hogy az eljárást meg kell óvni a végletes megközelítéstől és az elvont elvektől. *Kritikával tehát az anyagi igazságnak dogmaként való kezelését és annak feltétel nélküli „hajszolását” illetjük*, ugyanis az álláspontunk szerint a perek jelentős mérték elhúzódtához vezet, úgy, hogy egyébként meggyűzősítésünk, hogy az ilyen eljárásban sincs a bíróságnak jobb esélye az anyagi igazság kiderítésére, mint a *Franz Klein* nevéhez köthető – a célok közötti egészséges egyensúlyra törekvő – szociális perben.

d) Egységes és merev eljárási keretek

A bíróság elé kerülő jogviták mind tárgyukat, mind komplexitásukat illetően rendkívül változatos képet mutatnak. Álláspontunk szerint a perek elhúzódtához vezet, ha a jogalkotó merev eljárási környezetet teremt, amelyben a bírói mérlegelésnek nem jut megfelelő szerep és így nem tudja *az eljárást az ügy valós szükségleteire szabni*. *Rhee* szerint a hatékony eljárás csak olyan módon érhető el, ha a szabályokat megfelelő rugalmassággal alkalmazzák. Legalábbis szerinte ez a következtetés vonható le *Paul Brand*⁴⁸⁰, *Ton Jongbloed*⁴⁸¹ és *Isabel Velayos*⁴⁸² tanulmányaiból, amelyek arra mutattak rá, hogy a merev eljárási formalizmus a perek elhúzódtához vezet.⁴⁸³ Az egységes és merev eljárási szabályok esetén a tényállás felderítésére és a tárgyalás előkészítésére ugyanolyan egyszeri, vagy éppen bonyolult keretek állnak a bíróság és a felek rendelkezésére. Ilyen szabályozási környezetben például a bírónak akkor is tárgyalást kell kitűznie, ha egyébként látja, hogy annak nincs értelme, hiszen az ügy bonyolultsága miatt további előkészítésre lenne még szüksége. Példaként említhetjük az 1976-os német novella előtti szabályozást, amely szerint ugyan a bíróságnak arra kellett törekednie,

---

⁴⁷⁹ Habscheid 1971, 29. o.

⁴⁸⁰ Brand 2004

⁴⁸¹ Jongbloed 2004

⁴⁸² Velayos 2004

⁴⁸³ van Rhee 2004, 11. o.

hogy egyetlen jól el készített tárgyaláson folytassa le az eljárást, ugyanakkor ehhez nem vette figyelembe, hogy vannak egyszer bb és bonyolultabb ügyek is, amelyekben más és más el készít lépésekre van szükség. A megfelel el készítést az akkor hatályos szabályok megnehezítették, ugyanis a ZPO szerint a bíróságnak már a keresetlevél beérkezésekor olyan közeli id pontra kellett a tárgyalást kit znie, hogy éppen csak a tárgyalási id köz lejárvon. Ez a szabály eredetileg nem volt a ZPO-ban, azt 1898-ban éppen a pergyorsítás érdekében ültették a törvénybe, amely végeredményben viszont ellentétes hatást ért el.⁴⁸⁴ Ugyanez a helyzet áll fenn akkor is, ha a jogszabály merev határid kkel próbálja a feleket és a bíróságot hatékonyabb munkára sarkallni. A magyar eljárásjogban a legújabb reformok b velkedtek az ilyen megoldásokban.

További példaként említhetjük az eshet ségi elvet (*Eventualmaxime*), amely éppen annak köszönheti negatív hírét, hogy az a legkisebb mérték rugalmasságot is mell zte. Az ugyanis megkövetelte a felekt l, hogy az egymást ki nem záró perbeli cselekményeiket ugyanazon határnapon, illet leg határid n belül végezze el.⁴⁸⁵ Ez alapján a felek azokat a tényállításokat és bizonyítási eszközöket is köteles voltak már az eljárás korai szakaszában megnevezni, amelyek csak az ellenfél adott irányú védekezése esetén lenne releváns. A félnek tehát az ellenfele által felhozható valamennyi hipotetikus állítására már el zetesen reagálnia kell, amely tények azonban csak eshet legesen válnak az ügyben relevánssá. Ez kett s eredményhez vezetett, egyrészt l a felek elárasztották a bíróságot az ügy eldöntése szempontjából csak eshet legesen releváns tényekkel, így a tényállás szükségszer en zavarossá vált. Másik oldalról pedig a felekkel szemben drákói szigort alkalmazott, amely így az igazságból túl sokat áldozott föl. Ahogy láhattuk az el z pontokban, a gyors döntéshozatal áldozatokat kíván a jogalkotótól, amelynek le kell mondania az igazság kiderítésének „ábrándjairól” és el kell fogadnia, hogy bizonyos esetekben a döntés nem az anyagi igazság alapján fog megszületni. Ez addig elfogadható, amíg a „veszteség” statisztikailag nem túl nagy, viszont, ha ez általánossá válik, úgy a per elveszti lényegét. Minél merevebb a felek támadó és védekez eszközeit kizáró szabály, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy csak az alaki és nem az anyagi igazság valósul meg. Az 1911. évi Pp. általános indokolása szerint: „A rendes eljárásban még mindig az írásbeliséggel járó formalizmus uralkodik, mely éppen a legfontosabb perekben gyakran végzetessé válik az anyagi igazság érvényesítésére, mert egyrészt korlátozza a bíró szabad együttm ködését a

---

⁴⁸⁴ Baur 1966, 16. o.

⁴⁸⁵ Magyary 1898, 100. o.

peranyag tisztázása körül, másrészt az esetlegességi elv merev keresztülvitelével a felek legcsekélyebb mulasztását is az igazság hátrányára a legsúlyosabb következményekkel sújtja. Az írás útján való érintkezés emellett az egyszeri ügyeket is bonyolódottakká és az eljárást hosszadalmassá teszi.”⁴⁸⁶

Az írásbeliség és szóbeliség szerepének vizsgálatánál is láthattuk, hogy bizonyos forma kizárólagos kiválasztása a perek elhúzódásához vezethet. Mind a szóbeliségnek, mind az írásbeliségnek megvannak a maga elnyei. Az azonban, hogy melyik forma mikor elnyős gyakran az ügy sajátosságaitól, az eljáró felektől, illetve legügyvédeiktől és magától a bírótól is függ. Éppen ezért a modern eljárásjogok „*a la carte*” szabályozási környezetet biztosítanak a bírónak, aki az ügy szükségleteihez leginkább megfelelő megoldást választhatja ki közülük.

A cél az lenne, hogy valamennyi ügy *optimális idő és költségráfordítással* legyen befejezhető. Ez azonban álláspontunk szerint nem érhető el úgy, hogy egységesen, mindegyik ügyre azonos eljárási kereteket alkalmazunk. Éppen ellenkezőleg erre csak úgy van lehetőség, ha a különböző bonyolultságú ügyeket nem azonos módon, hanem a sajátosságaikhoz igazítottan bírálják el. Ugyanakkor rá kell világítani arra is, hogy a keretek és a formalitások teljes eltörlése – a polgári per fellazítása – az önkényes döntéshozatal alapját fektetné le. Ezért álláspontunk szerint azt a köztes utat érdemes választani, amelyben elre szabályozott keretek, de az eltérő pertárgyérték és bonyolultságú ügyek sajátosságait figyelembe véve eljárási útvonalak állnak rendelkezésre az ügy megoldására. Ezen belül is ki kell emelni a bíróság mérlegelési jogát, amelynek a kereteit nem szabad se túlságosan, se túlságosan meghatározni. Rhee szerint a rugalmasság tekintetében a megfelelő egyensúlyt kell megtalálni, mert mind a merev szabályok, mind a túlzott bírói szabadság perelhúzódnakhoz vezethet.⁴⁸⁷

e) Felek perelhúzása

A polgári perek elhúzódásának okai között a jogirodalomban talán legtöbbször említett ok a felek és képviselőik perhúzó magatartása. Specialitását az adja, hogy ebben az esetben valamelyik fél – vagy jogi képviselője – *szándékolt magatartásáról van szó*. A perelhúzás megjelenési formájában gyakran nem tér el az elbírálástól és azoktól csak a célja különbözteti meg. A felek passzivitása is lehetséges, hogy érdektelenségükből vagy hanyagságukból fakad,

---

⁴⁸⁶ A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk indokolása, Általános indokolás, idézi Kengyel 2003, 152. o.

⁴⁸⁷ van Rhee 2004, 11. o.

de elképzelt, hogy valamely felet valójában a perelhúzás szándéka hajtja. Így például az információk visszatartásánál is mindkét eset előfordulhat. A fél a perelhúzásnál végső soron az eljárásjogi előbbiekben részletezett gyengeségeit használja ki és azzal próbál előnyre szert tenni. A perelhúzás ebben a szempontból ugyanis nem egyéb, mint az eljárási keretek adta lehetőségek kihasználása annak érdekében, hogy a per elhúzódjon. Az ilyen módon tehát a perelhúzás előbb említett okainak „tükörképeként”, mintegy a perelhúzás negatív oldalaként fogható fel. A perelhúzás jogirodalomban kiemelt helyzetét az adja, hogy az országok az egyébként kielégítő átlag-pertartamot produkáló országokban is az egyedi pereknél jelentős késedelmet eredményeznek, a perelhúzás szempontjából sérülékenyebb jogrendszerekben pedig képesek a bírósági eljárások átlag-időtartamát is jelentősen megnövelni és ezzel rendszer szintű problémákat generálni.

A felek és képviselőik oldaláról tapasztalható perelhúzás álláspontunk szerint kortól és földrajzi elhelyezkedéstől független jelenség, amelynek azonos eredményei vannak. Munkánk során abból a feltevésből indulunk ki, hogy *a polgári perek elhúzására abban az esetben kerül sor, ha a szándék és a lehetőség találkozik. Bármelyik hiányában tehát ilyen taktikák alkalmazására nem kerül sor.* Abban az esetben ugyanis, ha a feleknek vagy képviselőiknek bár módjában állna az eljárást elhúzni, de az nem áll az érdekükben, úgy nem élnek ezzel a lehetőséggel. Másrészt, ha a feleknek, vagy képviselőiknek bár érdekükben állna a pereket elhúzni, de arra nincs megfelelő eszközük az adott jogrendszerben, úgy könnyen belátható, hogy nem kerül sor perelhúzó taktikák alkalmazására. Ebből is fakad talán az, hogy ott, ahol a fenti okok erőteljesebben jelentkeznek, a perelhúzás is nagyobb károkat okoz. Álláspontunk szerint *a különböző jogrendszerek eltérő mértékben vannak kitéve a felek és képviselőik perelhúzó taktikáinak.* A bíróság és a felek felelősségi viszonyának megoszlása, a felelősséggel szinkronban álló szankciók léte, valamint a per résztvevőinek pereskedési gyakorlata az, amely ezt alapvetően meghatározza. Azok a jogrendszerek, amelyekben a felek és a bíróság közötti felelősség arányosan van elosztva, a bíróság megfelelő eszközökkel rendelkezik az ebből fakadó kockázat kezelésére és a gyakorlat sem semlegesíti ezeknek a hatását, kevésbé veszélyeztetettek, mint azok, amelyekben ezek hiányoznak.

2. A hatékony polgári eljárás megvalósításának elvei

a) Perkoncentráció

A *perkoncentráció* a perelhúzóadás megakadályozásával összefüggésben egyik legtöbbször említett elv. *Kengyel* megállapítása szerint a „modern polgári per már társadalmi tömegjelenség, amelyet az elhúzóadástól csak az eljárás erőteljes koncentrációja menthet meg. Ebből a felismerésből születik a jogirodalomban „*Konzentrationsmaxime*” néven ismert alapelv, amely a bíró szervezési jogosítványait, a felek beadványának a korlátozásait a perökönómia szemléletével köti össze. A perkoncentráció – a gyakorlati megvalósulás során – elsősorban a bíróság hatékonyságát növeli meg az eljárás gyors és gazdaságos lebonyolításáért.”⁴⁸⁸ A perkoncentráció⁴⁸⁹ álláspontunk szerint azt a jogalkotói igényt fejezi ki, hogy a polgári perben *mindenféle felesleges perceselexményt mellőzve, a bíróság a jogvitát lehetőleg egyetlen, jól elkészített és koncentrált tárgyaláson bírálja el.* Ez álláspontunk szerint tartalmilag magában foglalja azt is, hogy a bíróság csak azokban az ügyekben folytasson le bizonyos eljárási lépéseket, amelyekben az a döntés meghozatala szempontjából nélkülözhetetlen. Ahol pedig az lehetséges, ott magát a polgári pert kell megpróbálni elkerülni.

A perkoncentráció gondolatának középpontjában egy koncentrált tárgyalás áll, amelynek célja a jogvita érdemi eldöntése. Történetileg a pernek szerkezetileg különböző modelljeit különböztethetjük meg, amelyek egy részében hagyományosan is egyetlen koncentrált tárgyalást tartottak, más rendszerekben viszont ez csak később és pragmatikus okokból vált célkitűzéssé. A koncentrált tárgyalás hagyományosan az angolszász eljárásjogban volt jelen, ahol élesen elvált egymástól a tárgyalást megelőző *pre-trial* szakasz, valamint az egyetlen, koncentrált tárgyalás, a *trial*. Ez a szerkezet abból a szükségszerűségből fakadt, hogy a ténykérdésekről hagyományosan az esküdtszék döntött, így a tények és bizonyítékok

---

⁴⁸⁸ *Kengyel* 1989, 36. o.

⁴⁸⁹ A perkoncentráció kifejezést a jogirodalomban különböző terjedelemben használják. Míg az angol nyelv jogirodalom általában az egyetlen napra koncentrálódó tárgyalással összefüggésben használja a koncentráció kifejezést és az eljárás „áramvonalassá tétele” (*streamlining*) kifejezést használják a perkoncentráció további elemeire. Chase – Hershkoff 2007, 34. o., 278. o.; A német és osztrák jogterületen ennél lényegesen tágabban értelemben, a perhatékonyság elvével azonosítják azt. Gottwaldnál a perkoncentráció elve alatt a bíróság és a felek feladatai jelennek meg, amelyekkel megvalósítható, hogy megfelelő előkészítés eredményeként egyetlen szóbeli tárgyaláson (*Haupttermin*) a jogvita elbíráható legyen. Rosenberg – Schwab – Gottwald 2010, 426. o.; Rechbergernél a perkoncentráció elvében a perhatékonyságnak mind az idő, mind a költség dimenziója megjelenik. Rechberger – Simotta 2010, 235. o.; A perkoncentrációnak az osztrák eljárásjogban betöltött jelentésével kapcsolatosan *Kengyel* a következőket írja: „az alapelvek közül a perkoncentráció kívánkozik az élre, amely a szociális polgári per egyik legfontosabb célkitűzését, a gyors, olcsó és lehetőleg egyszerű eljárási iránti igényt fejezi ki.” *Kengyel* 2003, 107. o.

bemutatását egyetlen tárgyalásra kellett koncentrálni.⁴⁹⁰ Ennek el készítése viszont akár több éven keresztül is tarthatott.

Németországban ez a szükségszerűség nem jelentkezett, a korábban már ismertetett okokból pedig az eljárás felaprózódott. Ebben a rendszerben a bíróság több tárgyalást is tartott, amelyekben viszont nem voltak éles határok az el készítésre és az ügy eldöntésére szolgáló tárgyalás (*plenary hearing*) között.⁴⁹¹ Gottwald megállapítása szerint ez a helyzet még az 1960-as években is jellemezte a német eljárásjogot, amelyen az 1976-os novella változtatott.⁴⁹² Ugyanezt a folyamatot figyelhattuk meg 20 évvel később Japánban is.

Mindkét jogrendszerben a trend a XX. század vége felé egy két szakaszra osztott eljárási modell felé haladt.⁴⁹³ Ebben a folyamatban a súlypont a tárgyalás el készítésére helyeződött, amelyet lehetőségek szerint egyetlen fő tárgyalásnak (*Haupttermin*) kellett követnie, amelyen alapvetően a bizonyításfelvételre és a döntés meghozatalára került sor.⁴⁹⁴ Ez az igény jelenik meg az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1984-es ajánlásában is. Eszerint „rendes körülmények között a pert legfeljebb két tárgyaláson kell befejezni: az első esetlegesen az el készítő tárgyalás és a második folyamán történik a bizonyítás felvétele, a felek elmondásai és ha lehetséges, az ítélet meghozatala.”⁴⁹⁵

A koncentrált tárgyalás elérésében a tárgyalás-el készítés súlyponti szerepet kap. Taruffo megállapítása szerint az a modern eljárás legfontosabb részévé vált⁴⁹⁶, amelynek a tárgyalás el készítésén túl további funkciói is vannak. A bíróságnak ugyanis miközben a tárgyalást el készíti meg kell vizsgálnia, hogy a jogvita eldönthető-e tárgyalás tartása nélkül is, illetve meg kell kísérelnie a feleket békíteni.⁴⁹⁷ Amennyiben megállapítható, hogy nincs is a ténykérdések vonatkozásában vita, úgy bizonyos jogrendszerek sommás döntéshozatalt, míg mások egyszerűbb eljárási útvonalakat biztosítanak a bíróság számára.⁴⁹⁸

---

⁴⁹⁰ Mivel Angliában ma már a polgári ügyek túlnyomó többségében nincs esküdszék és a bíróság már a perel készítés alatt is megismerkedik a tényekkel és bizonyítékokkal, így az elbírított szükségszerűség már nem áll fenn. Ettől függetlenül a per szerkezete gyakorlatilag változatlan maradt.

⁴⁹¹ Peter L. Murray and Rolf Stürner, *German Civil Justice*, Carolina Academic Press, Durham, 2004, idézi Chase – Hershkoff 2007, 7. o.

⁴⁹² Gottwald 1993, 6. o.

⁴⁹³ Chase – Hershkoff 2007, 8. o.; Trocker – Varano 2005, 252. o.; Leipold 2008, 64. o.; Groen 2007, 248. o.

⁴⁹⁴ Chase – Hershkoff 2007, 8. o.

⁴⁹⁵ Principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice, Recommendation No. R (84) 5 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 28 February 1984, Principle 1

⁴⁹⁶ Taruffo 2008, 189. o.

⁴⁹⁷ Groen 2007, 248. o.

⁴⁹⁸ Az angol eljárási szabályok szerint a bíróság tárgyalás tartása nélkül is döntést hozhat (summary judgment), ha a felek között nincs bizonyításra szoruló kérdés. A francia bíróság pedig ilyen esetben a bíróság az el készítés „rövid útját” (circuit court) választja. A német ZPO szerint pedig a bíróság az ügy érdemében is dönthet már az első, alapvetően el készítésre szolgáló tárgyaláson (früher erster Termin) is.

Véleményünk szerint a perkoncentráció egyik oldala az eljárás gördülékennyé tételében foglalható össze, amelyet a sz kebb értelemben vett perkoncentrációnak nevezünk. Ezen túl azonban álláspontunk szerint tartalmilag ide tartozik az a törekvés is, hogy csak azokban az ügyekben folytasson le a bíróság hosszú és költséges eljárást, amelyekben az szükséges. Ha a felek között nincs vita és csak végrehajtható jogcímre van a felperesnek szüksége, akkor nem szükséges, hogy a bíróság drága és hosszú polgári pert folytasson le. A nem vitatott ügyek kiszérére jellemzően különböző „filtereket” helyez el a jogalkotó. A német-osztrák jog befolyása alatt fejlődött jogterületeken jellemző a fizetési meghagyásos eljárás, amelynek egyik fontos funkciója, hogy a nem vitatott ügyeket kiszéri a rendszerből és azoknak egy olcsó és egyszerű eljárás keretében végrehajtási jogcímet létesítsen. Ezen túl szükséges az is, hogy azok az ügyek is hosszadalmas eljárás nélkül kikerüljenek a rendszerből, amelyeknek nincs reális esélyük a győzelemre (*a limine et litis* elutasítás). Angliában ezt szolgálja a *striking out* intézménye. Magyarországon 1993-ig létezett ilyen elutasítási ok, azonban az 59/1993. (XI. 29.) AB határozat megsemmisítette a Pp. 130. § (1) bekezdésének i) pontját, amely lehetővé tette a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítását abban az esetben, ha a felperes követelése nyilvánvalóan alaptalan volt vagy lehetetlen szolgáltatásra (megállapításra) irányult.⁴⁹⁹

Álláspontunk szerint a perelhúzóadás megakadályozása érdekében a polgári eljárást a perkoncentráció elvének figyelembevételével olyan módon kell felépíteni, hogy az egyrészt a kiszéri a peres eljárást nem igénylő ügyeket, a többi esetben pedig megfelelő előkészítés után a bíróság egyetlen koncentrált tárgyaláson hozzon döntést. Ehhez viszont a bíróságnak – elsősorban a jogvita tárgyáról és a vitás kérdésekről – megfelelő információkra van szüksége, amelyet a bíróság és a felek aktív munkájával, ún. együttműködésükkel lehet hatékonyan összegyűjteni.

b) A bíróság és a felek közötti együttműködés

Az együttműködés elvének több dimenzióját különböztethetjük meg, amelyekből elsőként a peranyag összegyűjtésével kapcsolatos „munkaközösséget” emeljük ki⁵⁰⁰, azt követően pedig az eljárás menetének alakítására vonatkozó együttműködésről ejtünk szót. *Verkijk* emeli ki,

---

⁴⁹⁹ Kengyel 2012, 50. o.

⁵⁰⁰ Az osztrák jogban Franz Klein nyomán a „munkaközösség” (*Arbeitsgemeinschaft Zivilprozess*) kifejezés terjedt el, a német eljárásjogban ma már inkább az együttműködés elvét (*Kooperationsmaxime*) használják. Az együttműködés kifejezés tulajdonképpen az üzleti életben alkalmazott munkamegosztás elvének alapszik és ezt próbálja kifejezésre juttatni. Az együttműködés terminológiájára lásd Hahn 1983, 85. o.

hogy az együttm ködés kifejezést a német eljárásjogban (*Kooperationsmaxime*) inkább az els , míg az angol eljárásjogban az *overriding objective* által meghatározott kívánalom formájában, a második értelemben használja az együttm ködés kifejezést.⁵⁰¹

A bíróság és a felek együttm ködése a peranyag összegy jtésében

Az eljárásjog modernkori története megmutatta, hogy *ha a bíróság és a felek közötti kapcsolatot a végletesség uralja, az a perek jelent s mérték elhúzódsához vezet.* Ahogy láthattuk, már a középkori írásbeli pernél is súlyos problémákat okozott, hogy a feleknek kezében volt a peranyag el terjesztésének a joga, amelyet az a rendszer csak merev eshet ségi elvvel tudott korlátok közé szorítani. A liberális per a peranyag szolgáltatásán túl az eljárás menete feletti rendelkezést is jelent s részben a felekre bízta, amelynek következtében a felek perelhúzódsa általánossá vált. Ugyanezt figyelhetjük meg az angol *adversary system* esetében is. Másik oldalról azonban a szocialista per bizonyította, hogy a bíró túlzott hatalma a polgári eljárásban elnyomhatja a feleket, amely végs soron azok inaktivitásához vezet. Franz Klein a szociális perben *a felek és a bíróság munkaközösségét kívánta kialakítani*⁵⁰², amelyben a bírói aktivitás nem elnyomja, hanem éppen ösztönzi a feleket az aktív közrem ködésre. Ahogy az el z ekben láttuk, ahhoz, hogy a bíróság a jogvita lényegére tudjon fókuszálni és csak a szükséges eljárási lépéseket kelljen megtennie, nélkülözhetetlen, hogy az ügyr l teljes és végleges információk álljanak rendelkezésére. Ez alapján tudja ugyanis eldönteni, hogy a felek által el adott tényállás mely elemei relevánsak, valamint mely kérdésekben van vita közöttük.⁵⁰³ Ennek érdekében a bíróságnak aktívan közre kell m ködnie már a tárgyalás-el készítés szakaszában és anyagi pervezetés útján össze kell gy jtenie ezeket az információkat a felekt l.⁵⁰⁴ *Bettermann* szerint a *Kooperationsmaxime* keretében a bíróság a feleknek a peranyag összegy jtésével és a bizonyítással kapcsolatos tevékenységét „kezdemenyezi és provokálja, irányítja és koncentrálja, szükség esetén korrigálja”.⁵⁰⁵ Másik oldalról a feleket a modern eljárásjogban egyre korábbi id pontban és egyre er teljesebb

⁵⁰¹ Verkijk 2008, 68. o.

⁵⁰² Rechberger 2008, 103. o.

⁵⁰³ Ez a gondolat jelenik meg az 1911. évi Pp. törvényjavaslatában: „Az elnök nem tehetne eleget pervezetési kötelezettségének és nem gondoskodhatnék arról, hogy az ügy kimerít tárgyalásban részesüljön, ha az el készít iratok tartalmát nem ösmerné.” idézi Pap 1901, 36. o.

⁵⁰⁴ A német eljárásjogban a bíróságnak az útmutatási és közrehatási kötelezettség (*Hinwirkungs- und Hinweispflicht*) keretében kell ezt biztosítania. „Eszerint a bíróságnak oda kell hatnia, hogy a felek minden jelent s tényr l kell id ben és kimerít en nyilatkozzanak, különösképpen az érvényesíteni kívánt tényekhez hiányzó adatokat egészítsék ki, a bizonyítási eszközöket jelöljék meg és az ügyet el mozdító indítványait tegyék meg.” Kengyel 2003, 146. o.

⁵⁰⁵ Bettermann, Karl August: Hundert Jahre Zivilprozeßordnung. Das Schicksal einer liberalen Kodifikation. ZZP, 91/1978, 390. o. idézi Kengyel 2003, 141. o.

kötelezettség terheli annak érdekében, hogy ők maguk is aktívan közreműködjenek és a bíróságot minél korábban és minél teljesebb mértékben ellássák a releváns információkkal. A német és osztrák eljárásjog a feleket a per menetét támogató magatartásra kötelezi (*Prozessförderungspflicht*), az angol eljárásjogban pedig ezt a feladatot már a perindítást megelőzően az ún. *pre-action protocols* látja el.

Az együttműködés a per menetének kialakításában

Az együttműködési elvnek egy másik vetülete a *per menetének az alakítására vonatkozik*. A legújabb trendek abba az irányba mutatnak, hogy az ügy szükségleteinek helyes felismerésében és az arra megfelelő eljárás kialakításában a bíróságnak ki kell kérnie a felek véleményét is. A 1996-os japán polgári perrendtartás például három elkészítendő eljárást kínált a bíróság számára, amelyek közül a bíróság a felek véleményének kikérését követően dönt.⁵⁰⁶

A *Woolf* reform eredményeként a bíróságnak akkor, amikor az ügyet valamely eljárási útvonalra (*track*) helyezi, akkor bár elsődlegesen a pertárgyértéket kell figyelembe vennie, de a szabályok lehetőséget biztosítanak a bíróságnak, hogy eltérjen attól. Ennek során a bíróság különböző szempontok alapján mérlegel, amelyek közé tartozik az ügy bonyolultsága, az esetleges tanúk száma, szakértő kirendelésére vonatkozó kérelem, a felek egyéb körülményei és végül a felek véleménye. A felek véleményét a bíróság fontos szempontként kezeli a döntésénél, de még a felek együttes kérelme sem akadályozhatja meg, hogy a bíróság a szerinte legmegfelelőbb csoportba sorolja be ügyüket.⁵⁰⁷

További együttműködésre ad lehetőséget a bíróság és a felek között, hogy az eljárás tervezett menetéről ún. munkatervet (*time schedule*) alakítsanak ki. Ezt az angol eljárásjogban a *Woolf* reform, a japán eljárásjogban a polgári perrendtartás 2003-as novellája teremtette meg, Franciaországban pedig a bírósági gyakorlat alakította azt ki.⁵⁰⁸

A felek és jogi képviselők együttműködése

Végül az együttműködés gondolatkörében a felek és fellek képviselői kooperációját szokás említeni. Ezzel kapcsolatosan azonban a szerzők felettébb szkeptikusak. Az ügyvédi szerepkörből fakad ugyanis, hogy mindent megtegyenek a saját ügyfelük megnyertessége

---

⁵⁰⁶ Miki 2003, 35. o.

⁵⁰⁷ Loughlin – Gerlis 2004, 238. o.

⁵⁰⁸ Trocker – Varano 2005, 251. o.

érdekében.⁵⁰⁹ *Verkijk* szerint az ügyvédek kizárólag akkor működnek együtt ellenfelükkel, ha az saját érdekükben áll.⁵¹⁰ Ugyanakkor a felek együttműködésének egy innovatív és álláspontunk szerint elremutató eszköze az angol *pre-action protocols*, amely jól körülhatárolt keretek között, megfelelő ösztönzést nyújt a feleknek ahhoz, hogy azok a perindítást megelőzően együttműködjenek.

Álláspontunk szerint a perelhúzóadás megakadályozása érdekében az eljárásjog szabályozásánál az együttműködés elvének az itt felvázolt mindhárom dimenzióját alapul kell venni.

c) Arányosság az ügy és az eljárás között

Az arányosság vizsgálatakor különbséget kell tennünk annak két értelmezése között. Egyik oldalról az eljárás differenciálásának *a pertárgy értékével*, másik oldalról a *tényállás bonyolultságával kell arányban állnia*.⁵¹¹ Ennek a két szempontnak a figyelembevétele alapvetően eltérő okokból fontos. Míg ugyanis a pertárgyérték alapján való megosztásnál, abból indul ki a jogalkotó, hogy a társadalom szempontjából eltérő jelentősége van a különböző értékű ügyeknek, másik oldalról pedig, hogy a kisebb értékű ügyek gyakran nem bírják el a rendes eljárás költségeit. Addig a bonyolultság szempontjából való megosztás abból a logikus megfontolásból fakad, hogy a komplexebb ügyekre több energiát kell fordítani annak érdekében, hogy a helyes ítélet meghozható legyen, míg az egyszer megítélésénél a döntés akár – például, ha csak jogkérdésben van a vita – egyből meghozható. Ez a két dimenzió gyakran vegyesen jelenik meg, hiszen a kisperértékű ügyek gyakran egyszerre és a nagy értékűek pedig gyakran bonyolult megítélésűek. Ugyanakkor ez akár fordítva is megjelenhet.

Álláspontunk szerint nagyon fontos, hogy megfelelő módon történjen meg az ügyek felosztása és legyen átjárás a különböző eljárások között. Ugyanis mára az életviszonyok egyszerre váltak rendkívül bonyolulttá és ugyanakkor típusossá is. Egy átlagos hitelszerződésnél, amelyből naponta több ezret kötnek évente a szerződés terjedelme a

---

⁵⁰⁹ Storme személyes hangvétel megjegyzésében kitér rá, hogy a Ghenti Egyetemen a tantermi előadásaiiban mindig arra ösztönzi a hallgatóit, hogy inkább Clausewitz „Vom Krieg” című munkáját olvassák az etikai kódex helyett. Storme 1999, xi. o.

⁵¹⁰ Verkijk 2008, 73. o.

⁵¹¹ Piché 2012, 149. o.

harminc - negyven oldal is elérheti és egy tucat jogszabály befolyásolja a tartalmát. A bonyolult jogi háttér ellenére az ilyen hitelszerződésekben a fakadó jogviták mégis túlnyomó többségükben típus ügyek. A tényállás általában könnyű megítélés és az eljárás gyorsan lefolytatható. Azonban ezer ügyben elképzelhetjük, hogy van egy komplex jogvita, amelyben például az a jogvita tárgya, hogy jó erkölcsbe ütközik-e a szerződés, vagy tisztességtelen-e valamely kikötése? Amennyiben csak érték alapján osztjuk föl az ügyeket, úgy egy kisebb értékű, de nagy bonyolultságú ügyet is úgy fognak elbírálni, mint a kis értékűeket, egyszerre bélyegezve azt. Ez azonban fordítva is igaz, egy nagy értékű, de típus tényállás mellett nem szükséges a bonyolult ügyekre fenntartott eljárást lefolytatni. A differenciálás szerintünk fontos az ügyek megfelelő kezeléséhez, azonban, ha a felosztási szempontok merevek, úgy a hatás ellentétes lehet. Míg ugyanis az egyszerre bélyegezett ügyekre tervezett eljárás várhatóan elnyökölve kecsket az egyszeri ügyek esetében, addig ezek alkalmazása a bonyolult ügyekben negatív hatással járhat. A szabályozásnál ezt a két szempontot nehéz egyszerre figyelembe venni, különösen nehéz pedig az átjárhatóságot biztosítani.

Az egyik fontos érv az egységes eljárási szabályozás feladására *a joghoz jutás ténylegességének fokozása*. Ugyanis a különböző pertárgyértékű ügyekben általában egymástól lényegesen eltérő képességű felek vesznek részt. Egy egyszerre bélyegezett, olcsóbb és gyorsabb eljárás a kis pertárgyértékű ügyekben hozzá tud járulni a joghoz jutás ténylegességének fokozásához. Lord *Woolf* ezzel kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy "a kis értékű követelések eljárására úgy tekintek, mint az átlagos emberek joghoz jutásának elsődleges eszközére"⁵¹². Ez a gondolat azonban nem új keletű, hiszen erre már *Magyary* is rávilágít, amikor a kivételes szerkezetű perek indokaként megállapítja, hogy „bizony csekélyebb értékű ügyek a rendes per költségeit el nem bírják”⁵¹³.

Másik érv mellett, hogy az ügyeket más módon kezeljük a társadalom eltérő érdeke. Az igazságszolgáltatást közvetlenül az aktuális feleknél jóval nagyobb közösség, az adófizetők finanszírozzák. A társadalom érdeke valamennyi jogvita megfelelő kezelése és ilyen módon a jogrend fenntartása, azonban vannak ügyek, amelyeknél a jogvita társadalmi hatásai nagyobbak, míg más esetben kisebbek. A kisebb ügyekben így elfogadható, hogy mérsékeltebb keretek álljanak rendelkezésre az igazság kiderítésére, mint a nagyobb ügyekben. Ezekben az ügyekben is fontos a megnyugtató végeredmény, de a társadalom

---

⁵¹² Lord Woolf, vj.,2.,Chapter 15

⁵¹³ Magyary 1898, 119. o.

abban érdekelt, hogy a szűkebb forrásokból több jusson azokra, amelyek nagyobb befolyással vannak rá.

Fontos és témánk szempontjából kiemelkedő indok továbbá *a pertartam csökkentése*. A különböző ügyekhez más megközelítés eljárás illik inkább, más eljárási keretek között lehet hatékonyabban kezelni őket. Míg például egy egyszerűbb eljárásban a tárgyalást megelőző konferencia, vagy perfelvételi tárgyalás tartása nem jár haszonnal, sőt az eljárást csak elhúzza, addig bonyolult ügyekben épp ellenkezőleg.

A legtöbb jogrendszerben léteznek speciális eljárások a kis pertárgyértékű ügyekre, amelyekben általában egyszerűbb, gyorsabb és olcsóbb eljárás keretében lehet a jogvitákat eldönteni. Találkozhatunk azonban olyan jogrendszerekkel is, amelyekben pertárgyérték és bonyolultság alapján három eljárástípusba sorolják a jogvitákat. Témánk szempontjából azt tartjuk szükségesnek kiemelni, hogy az eljárásnak különböző pertípusokba vagy „perbeli útvonalakba” való osztása egyrészt az egyedi ügyekben is, de még inkább rendszerszinten – elsősorban az erőforrások hatékonyabb elosztása útján – képes a perelhúzóadás megakadályozásához hozzájárulni. Ebből a szempontból azonban nem annyira a differenciálás ténye, mint inkább a különböző eljárások tartalma a meghatározó. Amennyiben csak néhány jelentéktelen szabályban tér el az egyik eljárás a többitől, akkor a differenciálástól nem szabad pergyorsító hatást várni. Amennyiben viszont az ügytípusban elbírálandó „típus ügyre” megfelelő eljárási környezetet teremt a jogalkotó, akkor az *el segítheti a hatékonyabb elbírálást is*. Annak érdekében azonban, hogy azok a jogviták, amelyekben nem érvényes a „sablon”⁵¹⁴, legyen a bíróságnak lehetősége az eljárás szempontjából megfelelő besorolást választani. Erre pedig az eljárás megindulását követően is lehetőséget kell biztosítani, hiszen a bíró gyakran csak azután ismeri fel a jogvita bonyolultságát, amikor már azt elkezdte el készíteni. Ellenkező esetben a differenciálás ellentétes hatást válthat ki.

d) A jogvita szükségleteire szabott eljárás

A polgári eljárás hatékonyságával kapcsolatosan fontos kérdés az eljárási keretek szabályozottságának szintje. Az eljárásjogokat ez alapján egy skálán helyezhetjük el, amelyeknek egyik oldalán a teljesen formalizált és merev eljárási keretek mellett zajló eljárás,

---

⁵¹⁴ Amelyekben tehát nem érvényes, hogy a kis pertárgyértékű ügyek egyúttal egyszerű megítélésűek, vagy épp ellenkezőleg a nagy pertárgyértékűek bonyolultak is.

másikon pedig az eljárási kötöttségek nélküli, vagy generálklauzulákból felépülő „eljárás”, amelyben a bírói diszkréció jelentős szerepet kap. Tiszta formájában ezek a rendszerek jelentős funkcionális és hatékonysági deficitben szenvednek.

A formalizmus és az eljárás „fellazítása”

A formalizált és merev eljárási szabályok esetében az eljárás jelentősen elhúzódhat és az anyagi igazság is a formák mögött elveszhet. Amikor ugyanis a szabályoktól való legkisebb eltérés is végzetes eredménnyel jár a felperes keresetére, vagy az alperes védekezésére, akkor a polgári per eljárási kérdésekről való hadakozássá válik ahelyett, hogy az ügy érdeméről szólna. Erről részletesebben már szót ejtettünk a perelhúzó okainak vizsgálatánál.

Másik oldalról viszont az elzetelesen rögzített szabályok nélkül lefolytatott eljárás hamar önkényessé, kiszámíthatatlanná és korrupttá válik.⁵¹⁵ Erre a modern történelemnek csak viszonylag rövid, vészterhes időszakában került sor. Franciaországban a jakobinus diktatúra „igazságszolgáltatásáról”. „1792-ben megkezdődött az igazságszolgáltatás teljes szétverése. Először a bírákat menesztették, akiknek a helyét a nép által választott laikusok vették át. A polgári per egy formátlan békéltető eljárás színvonalára süllyedt, ahol többnyire szóbeli elterjesztésekről vagy formátlan beadványokról döntöttek. [...] A jakobinus diktatúra csúcspontján a Konvent megszüntette az ügyvédséget, ingyenessé tette a pereskedést és eltörölte a még létező eljárási szabályokat.”⁵¹⁶ Ez a helyzet csak néhány évig működött, amikor is az 1795. évi alkotmány a forradalom előtti állapotokhoz való visszatérést rendelt el. Az eljárási szabályok szinte teljes felszámolására ugyancsak egy forradalmi helyzetben került sor. Oroszországban az 1917-es forradalmat követően három bírósági dekrétum kiadására került sor, amelyből a „2. dekrétum a bíróságot a bizonyítás tekintetében teljes mérlegelési szabadsággal ruházta fel és mentesítette mindenféle alakai szabály alkalmazásától”.⁵¹⁷ Végül a harmadik példánkat a náci Németországból vesszük, ahol az „eljárási szabályok fellazításának” gondolata de Boornál még egy korlátozottabb irányvonalként jelent meg, Baumbach azonban már „valódi fellazítást javasolt”.⁵¹⁸ De Boor az eljárási szabályok fellazításában az eljárásjog fejlődésének irányát látta. Szerinte a „fellazítás” röviden a lehetőségek kiterjesztése, amellyel az eljárást az egyedi ügyekre lehet igazítani.⁵¹⁹

---

⁵¹⁵ Zuckerman 2005, 144. o.

⁵¹⁶ Kengyel 2003, 28. o.

⁵¹⁷ Kengyel 2003, 214. o.

⁵¹⁸ Kengyel 2002, 134. o.

⁵¹⁹ de Boor 1939, 7. o.

ugyanakkor nem kívánta valamennyi eljárási keret lebontását. Álláspontja szerint a szilárd normáknak megvan a helyük, még hozzá az eljárás külső kereteinek a meghatározásában és a felek perceslekményeinek szabályozásában.⁵²⁰ A német jogalkotásban „1939-ben kezdődött el az ún. egyszeri rendelet sor. A bírósági szabályok szabad kezet kaptak az eljárási szabályok kialakításában, a szóbeli tárgyalás megtartásától is eltekinthettek. 1942 után a bíróságok lerövidíthették, egyes esetekben pedig mellőzhették a határozataik indokolását.”⁵²¹

Az eljárási szabályok fellazítása – ha nem is az előbb vázolt mértékben – a modern polgári eljárásjogtól sem idegen. A mai eljárásjogokban alkalmazott megoldások a „*de minimis non curat praetor*” elven állnak. Bizonyos jogrendszerek ugyanis meghatározott értékhatár alatt nagyobb eljárási szabadságot biztosítanak a bírónak, hogy az kisebb költséggel és gyorsabban el tudja bírálni az ügyet. Ezt figyelhetjük meg Németországban és Horvátországban is. Németországban a 600 € alatti pertárgyértékű ügyekben a bíró saját diszkréciója szerint alakíthatja az eljárást. A gyakorlatban gyakran előfordul, hogy a bíróságok teljesen írásban folytatják le az eljárást.⁵²² Ugyanakkor garanciális okokból, ha bármelyik fél tárgyalás tartását kéri, akkor a bíróságnak tárgyalást kell tartania. Horvátországban a 2011-es novella a perek hatékonyságának növelése és a perek gyorsítása érdekében nagyobb diszkréciót biztosított a tényállás felderítése tekintetében a bíróságnak az 5000 kuna alatti pertárgyértékű ügyekben.⁵²³

A jogvita szükségleteire szabott eljárás

A modern eljárásjogok jellemzően a két véglet között alakítják ki az eljárási szabályaikat. A nemzetközi trend abba az irányba mutat, hogy a jogalkotók előre kialakított eljárási lehetőségeket kínál a bíró számára, aki azok közül – általában a felekkel történt egyeztetést követően – az általa legalkalmasabbnak ítéltet választja. Ez a tendencia elsősorban a tárgyalás-előkészítés különböző formái közötti választás tekintetében illeti meg a bírót. Ahogy arra az elhúzó okainál kitértünk, az írásbeli és a szóbeli formának megvannak a maguk előnyei, amelyeket ma már differenciált alkalmazással próbálnak meg hasznosítani. A konkrét megoldásokra a későbbiekben még kitérünk, jelenleg csak arra kívántunk rámutatni, hogy a szabályozás rugalmassága tekintetében milyen végletes megoldások születtek a történelem során. A nemzetközi trendek ma a funkcionalitás irányába haladnak, amelynek

---

⁵²⁰ de Boer 1939, 81. o.

⁵²¹ Kengyel 2003, 135. o.

⁵²² Leipold 2008, 63. o.

⁵²³ Garasic 2012, 114-119. o.

eszköze az is, hogy az eljárásjog bizonyos mozgásteret biztosít a bírónak az eljárási keretek kialakítása tekintetében.

IV. A perelhúzóadás megakadályozásának eljárási eszközei

1. A perelhúzóadás megakadályozásának pozitív oldala: a hatékony polgári eljárás

Az elbbiekben azt vizsgáltuk meg, hogy a perelhúzóadásnak milyen közvetlenül az eljárásjogra visszavezethető okai lehetnek. Ezek azonosítása után pedig a hatékonyan működő eljárás feltételeit csoportosítottuk négy elv köré. Jelen fejezetben azt kívánjuk bemutatni, hogy ezek az elvek milyen konkrét eljárási megoldásokon formájában jelennek meg a vizsgált külföldi jogrendszerekben. Ezzel párhuzamosan arra teszünk kísérletet, hogy bemutassuk a magyar megoldásokat, valamint elemezzük, hogy a fenti elvek mennyiben érvényesülnek bennük. Amennyiben pedig az szükséges, úgy azonosítani kívánjuk azokat a konkrét jogalkotói, vagy jogalkalmazói lépéseket, amelyek megtétele a fenti elvek működéséhez szükséges. Didaktikai okokból a felek perelhúzó magatartásait és az azok megakadályozására szolgáló megoldásokat, mint a perelhúzóadás negatív oldalát, külön elemezzük.

a) A perindítás előtti információcsere

A hatékony eljárás megvalósításához, amint azt korábban részletesen megvizsgáltuk, feltétlenül szükséges, hogy a felek és a bíróság a jogvitáról megfelelő adatokkal rendelkezzenek. Ennek a megvalósításában fontos szerepe lehet a keresetindítást megelőző egyeztetésnek, amelyben a felek a potenciális perre vonatkozóan információt cserélnek.

A perindítást megelőző információcsere a külföldi eljárásjogokban

A perindítást megelőző szakaszra vonatkozóan a *legtöbb jogrendszerben van valamilyen intézmény*, amelyek azonban rendkívül különböző feladatokat látnak el. A megoldások egy része – mint például az értesítő levél küldése a perindítást megelőzően – a jogász tradícióból fakadnak, többségüket azonban eljárási, vagy anyagi jogi szabály írja elő. Bizonyos esetekben a felek szerződési kikötése tartalmaz előírásokat a felek kötelező perindítás előtti magatartására. Az egyes megoldások funkciója is rendkívül sokszínű, általában a békéltetést, a bizonyítékok megszerzését, illetve az információösszegejtését hivatottak előmozdítani.⁵²⁴ Jelen fejezetben elsődlegesen ez utóbbival kívánunk részletesen foglalkozni.

A kereset benyújtása előtt – különösen azokban a jogrendszerekben, ahol a keresetlevélben a kereset megalapozására tényeket is meg kell jelölni (*fact pleading*) – rendkívül fontos, hogy a

---

⁵²⁴ Andrews 2007

potenciális felperes megfelelő információkat tudjon összegyűjteni a megindítani kívánt perrel összefüggésben.⁵²⁵ Erre vonatkozóan többféle technika ismert a különböző jogrendszerekben, amelyeket aszerint csoportosíthatjuk, hogy a potenciális felperes a bíróságtól, vagy más hatóságtól, vagy a felek egymástól gyűjti össze a releváns információkat.

A potenciális felperes egyik fontos információforrása a különböző állami hivatalok által vezetett nyilvántartások, valamint a más hatósági, vagy bírósági eljárás alapján keletkezett adatok és bizonyítékok. Egyes jogrendszerek széles körben megengedik, hogy a potenciális felperes ezekből informálódjon. Erre szolgál például a német szabályozás, ahol büntető eljárási törvény (*Strafprozessordnung*) biztosítja a felperesnek az aktákba való betekintést. Breyer beszámolója alapján Németországban bevett gyakorlat a kártérítési ügyekben, hogy a felperes megvárja, amíg az ügyészség összegyűjti a bizonyítékokat a büntető eljárásban, ugyanis azokba aztán betekinthez és az összegyűjtött bizonyítékokat kikérheti.⁵²⁶

Az információk összegyűjtésének másik módja a felek információcseréje lehet. Bizonyos jogrendszerekben az eljárásjog nem ír el általános kötelezettséget a felek számára arra vonatkozóan, hogy egymásnak információt szolgáltassanak. Ugyanakkor ilyen elírásokat gyakran az anyagi jogi szabályok tartalmazzák, mint például Németországban is.⁵²⁷ Ezen túl a felek a szerződésükben is kiköthetnek bizonyos klauzulákat, amelyek a perindítás elírtezési (pl. biztosítási szerződés), vagy információcserére vonatkozó kötelezettséget (pl. kereskedelmi szerződés) létesítenek a szerződő felek között.⁵²⁸ Ugyanakkor néhány jogrendszerben megjelentek kísérletek arra vonatkozóan, hogy az eljárásjog eszköztárával ösztönözzék a feleket a konstruktív párbeszédre és a kölcsönös információcserére. Erre szolgál példaként az angol eljárásjogban a *pre-action protocols*, valamint a japán eljárásjogban a perindítást megelőzően a „félhez intézett kérelem” intézménye.

Ahogy láthattuk, az angol eljárásjogban létezik egy általános kötelezettség, valamint speciális ügýtípusokra különös protokollok is. Andrews szerint a téma szerinti felosztásnak az elírnye, hogy a protokoll a jogvita sajátosságaira van szabva, így meg tud felelni az ügýtípus specialitásainak. Ugyanakkor ezzel egyidejűleg szétzöredezetté is teszi a szabályozást, amely az eljárási szabályok bonyolultságához vezet.⁵²⁹ Az általános kötelezettség szerint a

---

⁵²⁵ Breyer 2008, 179. o.

⁵²⁶ Breyer 2008, 185. o.

⁵²⁷ Walter 2005, 75. o.

⁵²⁸ Andrews 2007, 225. o.

⁵²⁹ Andrews 2007, 237. o.

potenciális felperesnek elzetesen értesítenie kell a potenciális alperest arról, hogy vele szemben pert kíván indítani. Ebben az értesítésében meg kell jelölni a keresetét és az azt alátámasztó tényeket és okiratokat, hogy a másik fél ezek alapján meg tudja ítélni, hogy mi a jogvita tárgya és érdemes-e azt vitatni. Ebben az értesítésben a potenciális felperes felhívhatja a másik felet, hogy küldjön visszajelzést az értesítés megérkezéséről és meghatározott időn (általában egy hónap) belül küldje el a válaszirátát, valamint az azok alapjául szolgáló dokumentumokat. Ezen túl javaslatot tehet arra is, hogy alternatív vitarendezési megoldásokat vegyenek igénybe. Erre az értesítésre a potenciális alperesnek érdemi választ kell adnia, amelyben meg kell jelölnie, hogy mely tényeket ismer el, és melyeket vitat. Amennyiben valamelyik tény nem ismer el, úgy részletesen indokolnia kell azt is, hogy miért. Ezen túl az alperes egyezséget is ajánlhat.⁵³⁰ A bíróság közvetlenül nem szerez se a protokolloknak, se az általános kötelezettségnek érvényt, így ha azt az egyik fél megszegi, akkor a másik nem fordulhat a bírósághoz annak érdekében, hogy az kötelezze a kötelességeit megszegőt a teljesítésre. A bíróság a per megindítása előtt nem kapcsolódik be a folyamatba, viszont utólagosan szankcionálja, ha valamelyik fél nem tett eleget a számára előírtaknak, amelyeket azonban nem csak formai, de tartalmi szempontból is vizsgál. A bíróság tehát csak utólagosan, retrospektív módon avatkozik be.⁵³¹ Amikor a per költségről határoznia kell, addigra pontosan meg tudja ítélni, hogy a felek közül melyik tett eleget a kötelezettségeinek és melyik nem. Hangsúlyozni kell tehát, hogy ilyenkor a bíróság nem csupán azt vizsgálja, hogy a felek formailag értesítették-e egymást, hanem azt is, hogy a szabályok által megköveteltek szerint tettek-e eleget annak.

Az 1996-os japán polgári perrendtartás bevezette a „félhez intézhető kérelem” intézményét (*tojisha-shoukai*), amely ekkor még csak a peres eljárás megindítását követően volt igénybe vehető. Ennek keretében miután az eljárás elindult bármelyik fél írásbeli kérvényében kérdést intézhetett a másik félhez, aki ésszerű időn belül köteles volt válaszolni rá. Ennek elmulasztásához azonban a törvény nem főzött szankciót.⁵³² Ezt terjesztette ki a 2003-as novella a perindítást megelőző szakaszra is. Az új szabályok lehetővé teszik, hogy a potenciális fél egyelőzetes értesítést (*teiso yokoku tsuchi*) követően négy hónapon belül kérelmet intézzon a potenciális ellenfeléhez. Ebben az előzetes értesítésben meg kell jelölnie,

---

⁵³⁰ Loughlin - Gerlis 2004, 81. o.

⁵³¹ Andrews 2013, 67. o.

⁵³² Honma 2008, 256-257. o.

hogy milyen jogvitában kíván pert indítani vele szembe.⁵³³ Ugyanakkor továbbra sincs szankciója, ha a megkeresett ennek nem tesz eleget. Emellett a potenciális felperes megkeresheti a bíróságot azzal, hogy az m ködjön közre állami hivatalnál, vagy harmadik személynél megtalálható bizonyíték összegyűjtésében (pl. közlekedési baleset esetében rendrségi jegyzkönyv), vagy elzetes szakértői bizonyítás lefolytatásában.⁵³⁴

Kötelező egyeztetés a magyar polgári perrendtartásban

A magyar polgári eljárásjogban is szórványosan megjelentek a *felek perindítás eltti egyeztetésére vonatkozó elírások*. Ilyen jellegű kötelezettséget elször – 1973-tól – a III. Ppn. vezetett be a magyar eljárásjogban. A Pp. 371. § elírta, hogy a *szocialista szervezetek egymás közötti jogvitáiban* a feleknek a keresetlevél benyújtása eltt meg kell kísérelniük a felmerült vitának a peren kívül történő elintézését. Ennek keretében a potenciális felperesnek a vitás kérdésben elfoglalt álláspontját a potenciális alperessel írásban részletesen közölnie kellett, amelyre a kézhezvételtől számított tizenöt napon belül annak „a teljes tényállásra kiterjedő részletes írásbeli választ” kellett adnia. A kommentár szerint ennek az intézménynek az elsődleges célja a jogvita bíróságon kívüli rendezése, pontosabban a „perenkívüli rendezés komoly megkísérlése”.⁵³⁵ Ehhez képest másodlagos célja a hatékonyság növelése, ha a feleknek nem sikerül peren kívül egyezséget kötni, „mikor is ennek anyaga mint perelzmény beépül a peres eljárásba, és megkönnyíti, gyorsítja, egyszer sítí annak lefolyását.” A felperesnek a keresetlevelében be kellett mutatnia az egyeztetés eredményeit, különösen az alperesi védekezést és a véleményeltérés adatait.⁵³⁶

A járásbíróság (később helyi bíróság) hatáskörébe tartozó ügyekben ez nem volt kötelező, ugyanakkor a bíróság, ha azt szükségesnek találta, akkor utólag utasíthatta a feleket, hogy tegyenek annak eleget.⁵³⁷ A megyei bíróság és a Legfelsőbb Bíróság elé tartozó ügyekben kötelező ennek eleget tenni, amelynek elmaradása esetén hiánypótlásra való felhívásnak van helye. Hiánypótlás nem teljesítése esetén a bíróság a keresetlevelet hiányos tartalma szerint intézte el. A kommentár magyarázata szerint a kötelezettség elmulasztását a bíróság „a

---

⁵³³ Nottage 2006, 83. o.

⁵³⁴ Taniguchi 2005, 109. o.

⁵³⁵ Kommentár 1976, Újlaki, 1673. o.

⁵³⁶ A Pp. 372. § (2) bekezdésének d) pontja – a III. Ppn. novella alapján bevezetett eredeti tartalom alapján – alapján a keresetlevélnek tartalmaznia kell a „a vita világos és rövid ismertetését, az annak alapjául szolgáló tényállás eladását a bizonyítékok megjelölésével, az alperesi védekezést, illetleg annak eladását, hogy az alperes a vele közölt igényre nem nyilatkozott; az elzetes levélváltás, illetleg az elzetes tárgyalás során felmerült véleményeltérés adatait, valamint az esetleges elzetes elszámolás eredményét, továbbá az ügyvel kapcsolatos korábbi bírósági vagy más hatósági határozat ügyszámát és tartalmának lényegét”.

⁵³⁷ Kommentár 1976, Újlaki, 1674. o.

bizonyítás eredményének mérlegelése körében fogja értékelni”, emellett pedig pénzbírság kiszabására volt lehetőség.⁵³⁸ Az egész intézménynek a normatív jellegét – az elbírásokon túl – az is jelentősen csökkentette, hogy a törvény maga biztosította a felek számára lehetőséget arra, hogy saját döntésük alapján mellőzzék az egész egyeztetést. A Pp. 371. § (1) bekezdése alapján ugyanis: „Ez az eljárás mellőzhető, ha a felek a közöttük felmerült véleményeltérésről közös jegyzőkönyvet készítenek.”

Ezeket a rendelkezéseket végül az V. Ppn. 1993. január 1. hatállyal megszüntette. A X. Ppn., 2009. január 1-től ismét bevezette a kötelező egyeztetés intézményét, ezúttal „a jogi személyek egymás közötti jogvitáiban”. Ezt ugyanakkor a 2009. évi LXVIII. törvény, 2010. augusztus 1-től hatályon kívül helyezte azzal a szándékkal, hogy majd 2011. január 1-től a „vállalkozások egymás közötti pererei” nevű különös perbe beépítse. Ehelyett – miután ez a különös eljárás nem került bevezetésre – azonban a 2010. évi CLXXXIII. törvény ismétlenül visszahelyezte a korábbi helyére.

Jelenleg, a Pp. 121/A. § (1) bekezdése alapján jogi személy vállalkozások egymás közötti jogvitáiban a keresetlevél benyújtása előtt a feleknek meg kell kísérelniük a jogvita peren kívül elintézését. Ennek módját a törvény ugyan nem szabályozza, de implicite – a keresetlevélhez csatolandó dokumentumok szabályozásánál – megjelöli annak legfontosabb állomásait. A szabályozás szerint a keresetlevélhez csatolnia kell a felperes és az alperes által tett írásbeli nyilatkozatokat tartalmazó okiratokat (levelezés, jegyzőkönyv), vagy azt az iratot, amellyel a felperes igazolja, hogy a jogvita peren kívüli elintézését megkísérelte. Ezeknek az iratoknak tartalmazniuk kell különösen a felmerült véleményeltérés adatait, az esetleges elzáró elszámolás eredményét, továbbá ha az ügyvel kapcsolatban bírósági vagy más hatósági határozat született, annak ügyszámát és tartalmának lényegét [Pp. 121/A. § (2) bek.]. Ezekből a rendelkezésekből következik, hogy a feleknek írásban kell megkeresniük egymást, az egyeztetésnek pedig a „véleményeltérésükre” kell kiterjednie. Azt, hogy a potenciális jogvita tartalmában milyen mélységig kell egyeztetést folytatniuk, a jogszabályból nem derül ki. A törvény nem határoz meg határidőket sem az egyeztetésre vonatkozóan. Ugyanakkor, ha az eljárás utóbb megindul és az alperes ezt a kötelezettségének *indokolatlanul nem tesz eleget*, akkor a bíróság az ügy összes körülményeire való figyelemmel pervesztességre tekintet nélkül kötelezheti a perben felmerült összes költség vagy egyébként a felperes által viselendő

---

⁵³⁸ Kommentár 1976, Újlaki, 1674. o.

költségek egy részének a viselésére [Pp. 80.§ (6) bek.]. Ebből láthatjuk, hogy az alperes együttműködését a törvény retrospektív módon szankcionálja, az együttműködés módjánál pedig a bíróságnak az ügy összes körülményét mérlegelve kell megállapítania, hogy azt az alperes nem teljesítése „indokolatlannak” minősül-e. Így végső soron a bírói mérlegelés kérdése, hogy az alperesnek milyen határidőn belül kell választ adnia a potenciális felperesnek. Azt, hogy 15 nap, egy hónap, vagy akár fél év minősül-e „indokolatlannak” a bírósági gyakorlatnak kell kialakítani. A pervesztes alperest ugyanakkor gyakorlatilag nem érinti ez a szankció, hiszen a perköltség viselésének általános szabályai szerint viselné egyébként is a perköltséget. Amennyiben a felperes mulasztja el ezt az egyeztetést, úgy a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítására kerül sor. A jogalkotó továbbra is fenntartotta azt a lehetőséget, hogy a felek közös akarattal meghozhatják a tényleges egyeztetést azzal, ha a közöttük felmerült véleményeltérésről közös jegyzőkönyvet készítenek. Emellett nem kell ezeket a rendelkezéseket alkalmazni fizetési meghagyásos eljárás esetében, a fizetési meghagyásos eljárást követően perben, valamint a kiemelt jelentőségű perekben. A jogalkotó ezekkel a kivételekkel lényegében értelmetlenné tette az egész intézményt, hiszen a jogviták jelentős részében így kizárta ennek alkalmazását. Pénzkövetelés esetén a felperes választásától függ tehát, hogy el kell készíteni az eljárást követően, vagy fizetési meghagyásos eljárás formájában kísérel meg a követelését érvényesíteni és azzal szemben elterjesztett ellentmondás nyomán jut el az ügy a bírósághoz.

A perindítás eltti egyeztetés értékelése

Összefoglalásként elmondható, hogy a magyar rendelkezések az angol *pre-action protocols* általános kötelezettségével mutat hasonlóságokat. Ugyanakkor a magyar megoldásban számos eltérést is felfedezhetünk. Egyrészt a jogalkotó pénzkövetelés esetén lényegében a felperes választásától teszi függővé, hogy kívánja-e alkalmazni a megoldásokat, ha pedig nem pénzkövetelésről van szó, úgy annak elmulasztása a keresetindítást akadályozza. Másrészt a magyar szabályok meglehetősen „tömören” határozzák meg, hogy mire vonatkozóan is kell a feleknek egyeztetniük. Az angol szabályozás egyrészt nem akadályozza a perindítást, viszont szankcionálja a felperest is, illetve a „büntető költségeken” keresztül a pervesztes alperest is, ha az elmulasztja az együttműködést. Másrészt az angol szabályok még az általános kötelezettség esetében is részletesebben határozzák meg, hogy a felektől mi az elvárt magatartás, a téma specifikus protokollok pedig összehasonlíthatatlanul részletesebben írják elő kötelezettségeket. Emellett pedig az angol eljárásban a bíró nem csak azt vizsgálja, hogy a

felek formailag, hanem, hogy tartalmilag is eleget tettek-e ennek a kötelezettségnek. A leglényegesebb eltérés mégis abban fedezhető fel, hogy a magyar elírások „szemérmesen” azt várják csak el a felektől, hogy mindegyik mondja el a véleményét a jogvitáról és a felperes összegezze a „véleményeltérésüket”. Ezzel szemben az angol és a japán megoldásban a felek egymástól konkrét kérdéseket tehetnek fel, amelyre ésszerű időn belül azoknak választ kell adniuk. Emellett pedig a tényekre vonatkozó tájékoztatás és kérdezés jogát az okirati bizonyítékok cseréje is kiegészíti.

Álláspontunk szerint a magyar szabályozás *több szempontból is hibás és végső soron alkalmatlan a céljának megvalósítására*. Egyik szempontból az egyeztetésnek akkor van értelme, ha az a későbbi jogvita valódi tartalmáról szól, amelynek ellenrészét és elmulasztásának szankcionálást a bíróságnak a kötelességévé kell tenni. A felek érdemi együttműködését ugyanis csak ilyen módon – preventív eszközökkel – lehet elérni. Ha többet várunk ettől az intézménytől, minthogy a keresetlevél és az ellenkérelem tartalmát már az eljárás megindítását megelőzően megismerjük a felek, akkor ezt ki kell egészíteni egyrészt a bizonyítékok megjelölésének és cseréjének kötelezettségével, másrészt az angol eljárásjogban ismert „*offer to settle*” intézményével. Hiába lesznek a felek tájékozottak a másik fél álláspontját illetően, ha utána nem tudják a racionális egyezsége „rákényszeríteni” az ellenfelüket. Amennyiben a reális egyezségi ajánlatot a másik fél elutasítja, úgy álláspontunk szerint költségszankcióval kell sújtani, különben nem várhatunk jelentős eredményeket attól, hogy a keresetindítás előtt a felek „kötelező egyeztetésének” eredményeként egyezséget fognak kötni. Ennek az intézménynek nem a felek „békülékenységi hajlamát” növeli, hanem reális információkkal látja őket az ügyről. A legtöbb esetben, ha megvan az egyezségkötési hajlandóság a felekben, úgy nem szükséges őket „kényszerrel” kommunikációra bírni, maguktól is lefognak ülni a tárgyalóasztalhoz. A jelenlegi magyar szabályozás azonban tartalmilag csak erre szolgál, rákényszeríti a feleket, hogy a peren kívül is már kommunikáljanak. Ezek alapján az intézménytől nem várható más, minthogy az pusztán formalitássá válik. Ezen túl láthattuk az angol megoldásnál is, hogy a valódi eredmények a téma specifikus protokolloktól várhatók, amelyek a részletes elírásaikkal gondoskodnak a valódi együttműködésről. Amikor a magyar polgári perrendtartás különböző szabályaiból csak implicite lehet kiolvasni, hogy a feleknek milyen időn belül, milyen módon és miről is kell egyeztetniük, akkor nem várható el, hogy az komoly együttműködésre sarkallja a potenciális feleket. Véleményünk szerint az elzáró egyeztetésnek meglehetősen a maga szerepe a

magyar eljárásjogban, azonban a jelenlegi szabályozást alapvetően alkalmatlannak tartom arra, hogy a perek elhúzódásában valódi segítséget nyújtson.

b) A tárgyalás-el készítés

A hatékony polgári per megvalósításának egyik feltétele, hogy *a bíróság a jogvitákat alapos el készítést követően, lehet leggyegetlen koncentrált tárgyaláson bírálja el*. Ez azonban csak akkor valósítható meg, ha a bíróság a felekkel együttműködve, az eljárás sajátosságainak figyelembevételével kialakított eljárásban, alaposan el készíti ezt a tárgyalást. A tárgyalás-el készítést éppen ezért a modern polgári eljárás legfontosabb részeként tartják számon.⁵³⁹ Ezért nem is véletlen, hogy a vizsgált jogrendszerekben is a pergyorsítást célzó jelentősebb eljárásjogi reformok is mind (a német ZPO 1976-os novellája, az 1996-os japán polgári perrendtartás, az angol eljárás 1999-es reformja – *Woolf* reform, valamint a francia polgári eljárásjogi törvény 1965-ös novellája) a tárgyalás-el készítés szakaszában hoztak jelentős változásokat. Emellett a bíróságok oldaláról megvalósuló kísérletek (stuttgarti modell, valamint az 1980-as évek japán próbálkozásai) is a tárgyalás-el készítésébe kívántak új életet lehelni a meglévő szabályok innovatív alkalmazásán keresztül. Kengyel is megállapítja, hogy a „tárgyalás-el készítése a polgári peres eljárás egyik legkritikusabb szakasza. Csak az alapos el készítés biztosíthatja a tárgyalás sikerét, a pertartam lerövidítését.”⁵⁴⁰

A tárgyalás-el készítés formája: rugalmasság

A tárgyalás-el készítés el ször a „formájával” foglalkozunk. Ahogy arra korábbiakban kitértünk, álláspontunk szerint a bíróságnak az el készítés szakaszában megfelelő mozgásteret kell biztosítani, hogy a jogvita szükségleteinek leginkább megfelelő formát tudja választani. Ebben a tekintetben egyrészt az írásbeli és a szóbeli forma közötti választásról, a tárgyalás időpontjának meghatározásáról, a szükséges mértékű el készítés megválasztásáról, valamint az eljárás tervezett menetének ún. munkatervben (*time schedule*) történő rögzítéséről beszélhetünk.

Ahogy azt korábban megfigyelhettük, a jogalkotó a német és a japán eljárásjogban bizonyos mozgásteret adott a bíró kezébe annak eldöntésére, hogy az el készítést szóbeli, vagy írásbeli formában folytatja-e le. Angliában a bíróságnak ugyancsak bizonyos mozgástere van, amely

---

⁵³⁹ Taruffo 2008, 189. o.

⁵⁴⁰ Kengyel 2012, 239. o.

els körben az eljárási útvonalakra való besorolásnál (*track allocation*) jelenik meg, ezt követően pedig az eljárási szabályok további lehetőségeket biztosítanak a *multi-track* eljárásban, ahol a bíróság dönthet úgy, hogy *case management* konferenciát tart.

A német ZPO két alternatívát biztosít a bíróság számára a tárgyalás előkészítésére, amelyek közül az eljáró bíró szabadon választhat. Egyik az írásbeli, másik pedig a „korai első tárgyalás” (*früher erster Termin*) útján történő előkészítés. A jogalkotó abból az elgondolásból indult ki, hogy a bírók az ügy sajátosságaihoz igazítottan tudnak majd választani a két alternatíva közül, ezzel biztosítva flexibilitást az eljárásnak. Ugyanakkor a gyakorlat inkább azt igazolta, hogy az egyes bírók saját szokásaiknak megfelelően, valamennyi ügyükre egyfajta előkészítési módszert alkalmaznak.⁵⁴¹

Japánban az 1996-os polgári perrendtartás három előkészítő eljárást kínált a bíróság számára: az előkészítő tárgyalást (*junbiteki-koutou-benron*), az előkészítő megbeszélést (*benron-junbi-tetsuzuki*), valamint az írásbeli előkészítést (*shomen-ni-yoru-junbi-tetsuzuki*). Ezek közül a bíróság a felek véleményének kikérését követően dönt.⁵⁴²

Angliában az 1999-es, *Woolf* - reform különböző eljárási útvonalakat hozott létre: a kis értékű ügyek csoportját (*small claims track*), a közepesen bonyolult és mérsékelt magas pertárgyértékű ügyekre alkalmazott ún. „gyors útvonalat” (*fast track*), valamint a komplexebb és nagyobb pertárgyértékű ügyek csoportját (*multi-track*).⁵⁴³ A bíróságnak elsősorban a *multi-track* eljárásban van mozgástere. Ez az eljárási ösvény a bíróságnak a *case management* eszközrendszerén keresztül széles döntési jogosultságokat biztosít a perek irányításával kapcsolatban. Annak érdekében, hogy a bíróság a különösen bonyolult ügyekben biztosítani tudja az eljárás hatékonyságát, ún. „előkészítő konferenciát” (*pre-trial conference*), vagy előkészítő vizsgálatot (*pre-trial review*) tarthat.⁵⁴⁴

A *bírói mérlegelés a tárgyalás kitérésével*, valamint a határidők megállapításával kapcsolatosan is megjelenik. Mivel a jogrendszerek jelentős része⁵⁴⁵ - közöttük a német és a japán is⁵⁴⁶ - a részletekben megtartott tárgyalási modellt (*piecemeal hearing*) az ún. „fő tárgyalás” modell (*main hearing model*) irányába fejlődött⁵⁴⁷, így a tárgyalás kitérése későbbi időpontra tolódik ki, amelynek a pontos időpontja az adott ügy körülményeitől függ. Az

⁵⁴¹ Gottwald 1983, 695. o.

⁵⁴² Miki 2003, 35. o.

⁵⁴³ Loughlin - Gerlis 2004, 345. o.

⁵⁴⁴ Slapper - Kelly 2009, 347. o.

⁵⁴⁵ A common law országokra ez a trend azért nem áll, mert azokban már eredetileg is az egyetlen, koncentrált tárgyalás (*trial*) valósult meg, amelyet a *pre-trial* szakasz előzött meg.

⁵⁴⁶ Trocker - Varano 2005, 252. o.

⁵⁴⁷ Chase - Hershkoff 2007, 242. o.

alapvető elv, hogy akkorra kell a tárgyalást kitűzni, amikor a jogvita megérett arra, hogy abban a „fő tárgyalás” megtartható legyen. Ebből a szempontból fontos, hogy a bíróságnak ne a keresetlevél beérkezését követően kelljen egyből kitűznie a tárgyalást, hanem lehetősége legyen előbb az alperes védekezését is megvizsgálni, hiszen csak ez után lehet tiszta képe arról, hogy pontosan milyen előkészítő lépésekre is lesz szükség. A német ZPO szerint az alperes köteles a keresetlevélnek a kézbesítését követően két héten belül nyilatkozni arról, hogy kíván-e védekezni. Amennyiben ezt elmulasztja, úgy mulasztási ítélet bocsátható ki vele szembe, már ebben a korai időpontban. Ha védekezni kíván, úgy a bíróság határidőteljesítéséért számára a védekezésének az előadására. Ezt követően a bíróság írásban kérheti a feleket, hogy egészítsék ki a tényállításaikat, valamint tisztázzák a homályos részeket. Amennyiben a bíróság úgy ítéli meg, hogy már megfelelően elő van készítve, akkor kitűzi a tárgyalást.⁵⁴⁸ A francia eljárásjogban pedig, ha az ügy alkalmas a tárgyalásra, úgy az előkészítő bírósághoz meg hozza az erről szóló döntését (*ordonnance de cloture*) és a tárgyalásra elkészíti az ügy összefoglalóját. Trocker és Varano a nemzetközi trendeket vizsgálva azt hangsúlyozza, hogy az eljárás helyes „ritmusának” kialakításához a bíróság számára mozgásteret kell biztosítani a határidők tekintetében, akkor is, ha azok kereteit egyébként jogszabály behatárolja.⁵⁴⁹

Tovább növeli az előkészítés rugalmasságát azok a rendelkezések, amelyek *a szükséges mérték előkészítés megválasztásáról gondoskodnak*. Példaként lehet említeni a francia eljárásjogot, ahol a kitűzött tárgyalás-előkészítő meghallgatáson (*audience d'appel des causes*) az eljáró tanács elnöke beszél az ügyvédekkel⁵⁵⁰ és megkísérli az ügyvédek közreműködésével megítélni, hogy melyik eljárási útvonal felelne meg leginkább a per sajátosságainak.⁵⁵¹ Ebben a döntésében elsődlegesen a per iratanyagára és az ügy bizonyítékaira támaszkodik. A tanács elnöke formálisan két, de tartalmilag három eljárási út között választhat. A bíróság elsődlegesen az alapján dönt, hogy milyen eljárási lépések szükségesek ahhoz, hogy az előkészítő szakaszt lezártnak nyilváníthassa (*cloture d'instruction*) és az ügyet tárgyalásra bocsáthassa. Amennyiben a tényállás nem szorul tisztázásra és az ügy döntésre alkalmas (*prête à être jugée*), akkor a bíróság a rövid utat (*circuit court*) választja.⁵⁵² A középső eljárási útvonalat (*circuit moyen*) akkor veszi a bíróság igénybe, ha az ügyvédekkel való találkozás utána a tanács elnöke úgy ítéli meg, hogy további

---

⁵⁴⁸ Leipold 2008, 65. o.

⁵⁴⁹ Trocker – Varano 2005, 250. o.

⁵⁵⁰ Schmidt 2010, 115. o.

⁵⁵¹ Ferrand 2005, 16. o.

⁵⁵² Schmidt 2010, 116. o.

periratok, vagy bizonyítékok benyújtására lenne szükség ahhoz, hogy az ügy tárgyalásra alkalmas legyen. Ilyenkor a bíróság egy újabb el készít meghallgatást t z ki és felhívja a feleket, hogy újabb periratokat nyújtsanak be, illet leg újabb bizonyítékokat nevezzenek meg. Amennyiben ez eredményre vezet, úgy a bíróság a korább leírtak szerint jár el és lezárja az el készít szakaszt. Abban az esetben viszont, ha az ügy mégis bonyolultabb megítélés , mint amilyenek el zetesen t nt, akkor a tanács elnöke kijelölheti az tárgyalás-el készítésért felel s bírót és az ügy a hosszú eljárási úton halad tovább.⁵⁵³ A hosszú eljárási útvonal a komplex jogviták megfelel el készítésére szolgál. Ekkor egy speciális bíró (*juge de la mise en état*) vezetésével el kezd dik az eljárás egy új szakasza, a formális tárgyalás-el készítés szakasza (*instruction*).⁵⁵⁴ Ennek a szakasznak az a feladata, hogy az el készít bíró az ügyet döntéshozatalra alkalmassá tegye. Az el készít bíró szerepe rendkívül fontos a francia eljárásjogban, és ahogy erre Ferrand is szemléletesen mutat rá, azzal, hogy az el készít eljárást az ügyek sajátosságaikra képes szabni (*personnalisation du rythme des affaires*) „megfelel ritmust” tud adni a pernek.⁵⁵⁵

Végül a tárgyalás-el készítés alakítása szempontjából külön szót kell ejteni az *eljárás tervezett menetének ún. munkatervben (time schedule)* történ rögzítésér l. Ez további lehet séget biztosít ugyanis a bíróságnak, hogy az eljárást olyan módon alakítsa a jogvita szükségleteire, hogy abban a legfontosabb faktort, a feleket is figyelembe vegye. Ennek értelemszer en csak a bonyolultabb ügyekben van jelent sége, ahol tervezést igényel az ügy kusza szálainak felgöngyölítése. Egyszer bb esetekben csak elhúzódáshoz vezetne, ha a bíróság arról tárgyalna a felekkel, hogy miként folytassák le az eljárást, ahelyett, hogy már akár érdemben tárgyalná azt. A 2003-as reform honosította meg ezt az intézményt a japán polgári eljárásjogban. A bíróság, amennyiben az ügy bonyolultsága megköveteli, akkor a bíróság a felekkel való egyeztetés után munkatervet állít össze, amelyben az eljárás lebonyolításának lényeges pontjairól és azok elvégzésének tervezett id pontjairól egyeztetnek.⁵⁵⁶ Ez a terv tartalmazza többek között az el készít eljárás lebonyolításának id tartamát, a tanúkihallgatások és szakért k meghallgatásának tervezett id pontját, valamint a tárgyalások és a döntéshozatal várható id pontjait. A határid k megsértését pedig a bíróság ebben az eljárásban prekluzióval szankcionálja.⁵⁵⁷ Franciaországban egyes bíróságok

---

⁵⁵³ Ferrand 2005, 18. o.

⁵⁵⁴ Schmidt 2010, 118. o.

⁵⁵⁵ Ferrand 2005, 20. o.

⁵⁵⁶ Nottage 2006, 84. o.

⁵⁵⁷ Honma 2008, 259. o.

gyakorlatában alakult ki az ún. eljárási szerződés intézménye (*contrat de procédure*), amelyben a bíró és a felek megállapodnak az eljárás ütemtervében és a különböző határidőben.⁵⁵⁸ Erre azért kerülhetett sor, mert a „francia jog már nem határoz meg általános határidőket, azokat az ügy természetére, sürgősségére és komplexitására tekintettel alakítják ki.”⁵⁵⁹ Az angol eljárásjogban a Woolf reform óta a bíróság munkatervet dolgozhat ki a felekkel, amelyben az eljárási készítés tervezett időtartamát rögzítik.

A tárgyalás-előkészítés „formája” a magyar polgári perrendtartásban

Az 1911. évi polgári perrendtartás az *osztott tárgyalási modellt* valósította meg, eszerint az eljárást két perszakra osztotta, a perfelvételi és az érdemleges tárgyalásra. Ez ugyanakkor nem keverendő össze a korábban tárgyalt „folyamatos tárgyalási” modellel, amelynek lényege, hogy az előkészítést követően egyetlen koncentrált tárgyalást tartanak. Ezzel szemben az 1911. évi polgári perrendtartásban a perfelvételi tárgyalásnak a célja az, hogy megállapítsa, a per létrejött-e, míg az ügy érdemét csak azt követően kezdik vizsgálni. Bacsó megfogalmazása szerint a „perfelvételi tárgyalás tulajdonképpen célja az, hogy az alperes a perbe beléphessen.”⁵⁶⁰ Ez az alperes érdemi ellenkérelmének az előadását jelentette. A perfelvételi tárgyaláson a felperes szóban előadta a keresetét⁵⁶¹, amelyet követően a bíróság felhívta az alperest, hogy nyilatkozzék a keresetre. Az alperes ezt követően – együttesen – adhatta elő a pergátló kifogásait, amelyeket ezen a perfelvételi tárgyaláson, „a kereset előadása után és a perbebojcsátkozás előtt kell tárgyalni és elbírálni.”⁵⁶² Végül az alperes perbebojcsátkozására került sor, amely az „érdemi ellenkérelmének” előadását jelentette. Ezzel a perfelvételi tárgyalás betöltötte célját, megtörtént a peralapítás, amelyet a percezúra, majd az érdemleges tárgyalás követett. Járásbíróság előtt a perfelvételt nyomban követhette az érdemi tárgyalás. A törvény eredeti tartalma szerint a törvényszéki eljárásban, ezt követően „mintegy harminc napos időközzel” kellett kitűznie az érdemleges tárgyalás határnapját.⁵⁶³ A felek beleegyezésével, valamint sürgős esetben az egyik fél kérelmére is a bíróság az érdemleges tárgyalást már a perfelvételi határnapon is megtarthatta. Ezt számos kritika érte, hiszen a bíróságnak nem, legfeljebb csak a felek határozhattak úgy, hogy ugyanakkor tartásuk meg az

---

⁵⁵⁸ Ferrand 2005, 21. o.

⁵⁵⁹ Ferrand 2005, 19. o.

⁵⁶⁰ Bacsó 1917, 115. o.

⁵⁶¹ Ha a keresetlevelében leírtakhoz a felperes ragaszkodott, úgy a bíróság eltekinthetett attól, hogy azt felolvassa, vagy szóban előadja.

⁵⁶² Magyary - Nizsalovszky 1939, 376. o.

⁵⁶³ Kengyel 2003, 169. o.

érdemleges tárgyalást is. Azokban az esetekben viszont, amikor csak a jogkérdés volt vitás, vagy a bizonyítás okiratok útján történt, akkor nem lett volna szükség arra, hogy a külön határnapot t zzenek az érdemleges tárgyalásra. Ezen változtatott az 1930:XXXIV. tc., amely a bíróságnak el írta, hogy ha az érdemleges tárgyalás el készítése nem mutatkozik szükségesnek, akkor köteles megtartani azt a perfelvételi határnapon.⁵⁶⁴ Amennyiben nem lehetett egy nap megtartani a kett t, úgy az érdemleges tárgyalás el készítésére – els dlegesen el készít iratok útján – került sor.

Az 1952. évi polgári perrendtartás megszüntette a tárgyalásnak perfelvételi és érdemleges tárgyalásra történ felosztását. Ezt azzal magyarázták, hogy a percezúra intézménye „amely az egymástól elkülönített ún. „perfelvételi” és „érdemleges” tárgyalás közé iktatta be az eljárást még hosszadalmasabbá tev írásbeli el készítést.”⁵⁶⁵ Ezzel szemben a szocialista eljárásjog az *osztatlan tárgyalási modellt vette át, amelynek az el készítése alapvet en a bíró feladata volt*. A szocialista eljárásjog a pert egységes folyamatnak tekintette, amelyben a tárgyalás is egységes.⁵⁶⁶ Ez „annyit jelent, hogy a tárgyalás nincs egymástól elválasztott szakokra osztva, és akárhány tárgyalási határnap van is a polgári perben, ezek mind egyetlen egységet alkotnak, a tárgyalást mint egységes jelenséget.”⁵⁶⁷ A törvény eredeti szövege szerint még az elnöknek csak ki kellett t znie a keresetlevél alapján az ügyet tárgyalásra, kivéve, ha a keresetlevelet a félnek hiánypótlás végett vissza kell adni, vagy ha az ügy áttételének, illet leg a keresetlevél tárgyalás nélküli elutasításának van helye (Pp. 124.§). Ez könnyen belátható, hogy nem biztosította a tárgyalás megfelelő el készítését, így azt már viszonylag korán, 1954-ben módosítottak. *Kengyel* megállapítása szerint „a tárgyalás el készítésének a „szocialista” rendszerét a Ppn. honosította meg 1954-ben.” Ez alapján a bíróság kiterjedt anyagi pervezetési jogosultságokat is kapott, amelyekr l a részletesen a következ pontban ejtünk szót. A III. Ppn. a tárgyalás el készítésével összefüggésben a bíróság feladatává tette, hogy tegyen meg minden szükséges intézkedést annak érdekében, hogy a per lehet leg egy tárgyaláson érdemben elbíráható legyen.

A VIII. Ppn. lényeges változásokat hozott a tárgyalás kit zésével és el készítésével kapcsolatosan is. Az újrafogalmazott 124. § alapján bíróság a keresetlevelet nyomban, de

---

⁵⁶⁴ Haendel 1932, 8. o.

⁵⁶⁵ Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959, 217. o.

⁵⁶⁶ „A polgári perbeli tárgyalás egységes folyamatnak tekint szocialista felfogás nem zárja ki azt, hogy a tárgyalás – egységes jellegének megbontása nélkül – a percelemekények üteméhez, a per dialektikus el rehaladásának menetéhez képest bels leg tagozódjék.” Névai – Szilberek 1968, 289. o.

⁵⁶⁷ Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959, 227. o.

legkés bb a bírósághoz érkezését l számított harminc napon belül megvizsgálja annak megállapítása érdekében, hogy nem kell-e azt a félnek hiánypótlásra visszaadni, nincs-e helye az ügy áttételének, illet leg a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának és a szükséges intézkedéseket megteszi. A bíróság legkés bb a keresetlevélnek a bírósághoz való érkezését követ harminc napon belül intézkedik a tárgyalási határnap kit zésér l, mely határnapra a feleket megidézi. Emellett az eljárás gyors lefolytatása érdekében különböz intézkedéseket tehet, amelyek a következ k lehetnek: iratok beszerzése más hatóságtól vagy szervezett l; el zetes bizonyítás lefolytatása; ideiglenes intézkedések megtétele; a felek tárgyaláson kívüli, egymás jelenlétében történ el zetes meghallgatása. Ha a keresetlevél csak a bíróság intézkedése alapján válik alkalmassá a tárgyalás kit zésére, a tárgyalás kit zésére el írt határid kezd id pontját ett l az id ponttól kell számítani. A tárgyalást lehet ség szerint négy hónapon belüli id pontra, de legkés bb kilenc hónapon belülrre kell kit zni. Az alperesnek az els tárgyaláson kell legkés bb az ellenkérelmét el adnia, amely az alaki és az érdemi védekezését is tartalmazhatja. Ha az alperes ellenkérelmében a per megszüntetését kéri a bíróság mindenekel tt ebben a kérdésben tárgyal és határoz. A bíróság - ha ez a tényállás megállapításához szükséges -, a feleket felhívja nyilatkozataik megtételére és lefolytatja a bizonyítási eljárást. Írásbeli el készítést csak akkor lehet elrendelni, ha a felet jogi képvisel képviseli, vagy ha a félnek, illetve képvisel jének az írásbeli el készítés nem okoz különösebb nehézséget. Mivel a törvény a „tárgyalás menetében” szabályozza azt, hogy a bíróság felhívhatja a feleket nyilatkozataik megtételére, így arra az els tárgyalást megelőzően nincs lehet sége a bíróságnak. Az els , vagy folytatólagos tárgyaláson azonban a tényállás tisztázása érdekében akár arra is utasíthatja a feleket, hogy írásban tegyenek eleget a tényállás homályos pontjainak tisztázására. Azonban az els tárgyalást megelőzően ez a bíróságnak nem áll módjában. Így végső soron a bíróság nem tud a német vagy japán eljárásjogban ismert „írásbeli el készítéshez” hasonló megoldást alkalmazni.

A hatályos szabályok elméletileg biztosítanak a bíróságnak megfelelő mozgásteret ahhoz, hogy megvalósítsák a „*main hearing*” modellt. A törvény lehet séget ad arra, hogy a bíróság akár korai tárgyalást, vagy a japán eljárásjogban ismert – informális – el készít megbeszélést (*benron-junbi-tetsuzuki*) tartson. Erre a törvény azzal nyújt lehet séget, hogy a 124.§ (4) bekezdésében kimondja, hogy a bíróság elrendelheti a felek tárgyaláson kívüli, egymás jelenlétében történ el zetes meghallgatását. Mivel ez a törvény szövege szerint tárgyaláson kívüli „megbeszélés”, így arra a tárgyalás formalitásait álláspontunk szerint nem kell alkalmazni. Abban az esetben, ha pedig az ügy sajátosságai miatt nem az informális

környezet, hanem a tárgyalás lenne alkalmasabb helyszín a későbbi tárgyalás előkészítésére, úgy a bíróság négy hónapon belüli időpontra a tárgyalási időköz szabályainak betartásával elvileg „korai időpontra” is tölthet tárgyalást. Ennek azonban a legfőbb akadálya, hogy jellemzően – különösen a nagyobb és kiváltképpen a budapesti bíróságokon – az ügyteher miatt a tárgyalási napok hónapokra előre be vannak telve, így a bíróknak valójában nincs mozgásterük, hogy ezt a megoldást válasszák. A német, vagy a japán eljárásjogban ismertetett írásbeli előkészítést pedig a hatályos törvények szerint a bíróság nem tudja választani, ugyanis írásbeli előkészítésre csak az első tárgyalás megtartása után, a folytatólagos tárgyalás előkészítése érdekében kerülhet sor.

A magyar szabályozás értékelése

Véleményünk szerint alapvetően a tárgyalás kitérésének időpontjában, valamint az addig megtehető intézkedésekkel kapcsolatosan kellene módosítani a hatályos szabályokat ahhoz, hogy a bíróságnak nagyobb mozgásteret legyen az ügy szükségleteire szabni a konkrét eljárást. Egyrészt az álláspontunk szerint a tárgyalást úgy kell kitérteni és a tárgyalás előkészítését elvégezni, hogy az alperes ellenkérelmét a bíróság már ismerje. A felperes keresetében is ugyan a bíróság még nem tudja eldönteni, hogy melyek a jogvita vitás pontjai, amennyiben ezeket csak az első tárgyaláson ismeri meg, úgy a per szükségszerűen elhúzódik. Ezért álláspontunk szerint szükséges lenne, hogy a keresetlevél beérkezése után az alperest nyilatkozattételre szólítsa fel a bíróság, amelyben arról kell tájékoztatnia a bíróságot, hogy kíván-e védekezni. Amennyiben nem, úgy már ekkor indokolt lenne a bírósági meghagyás kibocsátása, amennyiben pedig úgy nyilatkozik, hogy védekezni kíván, akkor meghatározott időn belül részletesen nyilatkoznia kell a felperesi kereseti előadásokra, és a tényállításaira. Ilyen módon a bíróság már az első tárgyalást megelőzően is megismerheti, hogy melyek a jogvitában a vitás tényállási és jogi kérdések és akár informális meghallgatás, szóbeli tárgyalás, vagy írásbeli előkészítés keretében a valódi kérdések ismeretében tudnák a „fő tárgyalást” előkészíteni.

Ezen kívül álláspontunk szerint célszerűtlen, hogy a bíróság az első tárgyalást megelőzően nem tudja írásban felhívni a feleket arra, hogy egészítsék ki nyilatkozataikat, illetve tisztázzák a tényállításaikat. Ahogy ezt *Taruffo* és *Leipold* beszámolója is jól szemléltetik, az írásbeli előkészítésnek meglehetősen a maga funkciója, amelyet nem célszerű kizárni.

Álláspontunk szerint japán el készítési modellhez hasonló rendszer bevezetése lenne célszerű a magyar eljárásjogba, amelyből láthatjuk, kettő lehet séget már a törvény jelenleg is megenged, és amelyet az írásbeli el készítéssel lehetne kiegészíteni. Abban az esetben pedig, ha ennek a közelebbi – vagy távolabbi – jövőben megnyílnak a lehet ségei Magyarországon is, akkor ebbe be lehetne építeni a modern technológiák alkalmazását. Ilyen módon pedig az írásbeli el készítést is kiegészíthetik modern kommunikációs eszközökkel, ezzel is tovább növelve a bíróság mozgásterét abban, hogy a jogvita valódi szükségletei szerint választhasson. Emellett, mivel az teljesen hiányzik a magyar eljárásjogból, meg kellene teremteni a jogszabályi feltételeit annak, hogy a felek és a bíróság ütemtervet állíthassanak össze, ha arra szükség mutatkozik. Ezt álláspontunk szerint a legbonyolultabb ügyekben célravezető csak alkalmazni. Így ugyanis kizárható az alkalmatlan idő miatti halasztások gyakorlata.

Bár ez az igazságszolgáltatás helyzetén és általában a perelhúzódon önmagában nem sokat változtat, hiszen a perek nem azért húzódnak el, mert a törvényben nincs kellő helyen hangsúlyozva a perhatékonyság szerepe, mégis kívánatos lenne, hogy a törvény ismételten célként tűzze ki azt, hogy a jogvitákat „lehető leggyorsabban tárgyaláson” kell elbírálni. Ahogy fent bemutatottuk, a perelhúzódon megakadályozása alapvetően a konkrét megoldásokon és azok alkalmazásán és nem a „jogalkotói célkitűzéseken” múlik, ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a jogalkotó ne jelölhetné meg, hogy a bíróságoknak tudatosan a „folyamatos tárgyalási” modell megvalósítása érdekében kell tevékenykedniük.

A tárgyalás-el készítés tartalma: koncentráció és együttműködés

A tárgyalás-el készítésnek jellemzően *három funkciója van*: a tárgyalás el készítése, ennek során annak megvizsgálása, hogy tárgyalás nélkül is eldönthető-e az ügy, valamint a felek egyezségkötésének az elmozdítása.⁵⁶⁸ Ezek hatékony megvalósításához egyik oldalról a bíró, másik oldalról a felek aktivitása szükséges, amely álláspontunk szerint a bírónak az el készítés szakaszában gyakorolt anyagi pervezetésén keresztül érhető el.

A tárgyalás-el készítés modelljei között az elbontott ismertetett formai alapú felosztásán túl, különbséget tehetünk aszerint is, hogy abban mi a bíróság és a felek szerepe. Hagyományosan az angol és a kontinentális európai el készítési modellt szokták azon az alapon összehasonlítani, hogy mi a felek és a bíróság feladata annak lefolytatásában. Míg ugyanis az

---

⁵⁶⁸ Groen 2007, 248. o.

els esetben szinte kizárólag a felek képviselőinek feladata a tárgyalás előkészítése (*discovery*), a kontinentális európai modellben a bíróság végzi az előkészítés teendőit és ennek keretében a tényállás tisztázását (*Aufklärungspflicht*). Ez a megkülönböztetés azonban a változatos képeknek csak egy rendkívül leegyszeresített vázlatát adja. Ahogy azt a francia, vagy a német fejlődéstörténetben láthattuk, *a liberális perben a bíró csak szemlélje volt az eljárásnak és a felekre bízta annak előkészítését is. Ezzel szemben a szociális és a szocialista permodellben a bíró központi szerepet töltött be.* Ez utóbbiak között azonban fontos eltérések vannak. A lényegi különbség a két rendszer között abban ragadható meg, hogy míg az elsőnél a felek és a bíróság együttes működésén alapult az előkészítés, addig a *szocialista eljárásban a bíró – gyakran az inaktívvá vált felek közreműködése nélkül, egyedül – végezte el a tárgyalás előkészítését.* Kengyel szerint a tárgyalás előkészítését „az angol-amerikai jogrendszer kizárólag a felek feladatává teszi. Másutt a felek és a bíróság kölcsönös aktivitására van szükség. A szocialista polgári eljárásjog viszont a bíróságnak szánt döntésszerepet a tárgyalás előkészítésében.”⁵⁶⁹ A különböző permodellek között bizonyos irányú konvergencia figyelhető meg a tárgyalás-előkészítés vonatkozásában is, amelyben a külföldi jogrendszerek fejlődéstörténetének vizsgálata alapján két trendet azonosíthatunk.

Egyrészt általánossá válik valamennyi jogrendszerben, hogy a bíróságnak aktív szerepet kell vállalnia már a tárgyalás-előkészítés szakaszában is. Megfigyelhető, hogy ez a tevékenység időben egyre korábbi szakaszra helyeződik. Míg régebben a bíróság elsődlegesen a tárgyaláson végzett anyagi pervezetési tevékenységet, addig ma már ezt a tárgyalás-előkészítés szakaszában, a tárgyalást megelőzően is gyakorolnia kell. A *Woolf*-reform hatására az angol eljárásjogban is lényegesen megváltozott az előkészítési szakasz karaktere, miután a bíróság lényeges eljárási jogosultságokat kapott, amelyekkel a hatékonyság előmozdítása érdekében aktív módon közre is kell lépnie. Emellett a kontinentális európai jogrendszerekben is megjelent az igény, hogy a bíróság már a tárgyalást megelőzően is gyakorolja az anyagi pervezetési jogosultságait. *Trocker* és *Varano* szerint így már majdnem mindenhol – és már nem csak a kontinentális Európában – megfigyelhető az igény az aktív bíró iránt, amely az előkészítés szakaszában való közreműködésével biztosítja, hogy a valódi kérdések azonosításán keresztül gyorsan és hatékonyan juthassanak el „az jogvita szívéhez”.⁵⁷⁰

---

⁵⁶⁹ Kengyel 2006, 233. o.

⁵⁷⁰ Trocker – Varano 2005, 254. o.

Emellett a másik tendencia, hogy az eljárás a felek számára közreműködési kötelezettséget ír elő. A bíróságnak nem az a feladata, hogy önmaga derítse fel a tényeket és ez alapján el készítse a tárgyalást, hanem, hogy ösztönözze és amennyiben szükséges, szankciók segítségével is arra bírja rá a feleket, hogy azok aktívan működjenek közre az el készítésben. Ezt a jogrendszerek a peranyag el terjesztésének időbeli korlátozásával érik el, amellyel részletesebben a következő pontban fogunk foglalkozni.

A tárgyalás-el készítés „tartalma” a külföldi eljárásjogokban

Németországban már a XX. század első harmadában egyre nagyobb hangsúlyt kapott a bírói aktivitás, amelynek hangsúlya fokozatosan az el készítés szakaszára terelődött. A stuttgarti modell, majd az 1976. évi novella is ebbe az irányba tett lényeges lépéseket. Végül a ZPO 2001-es novellája fokozta tovább a bíró aktív pervezetését az eljárásban, ezen belül is különösen az el készítés szakaszában. Ezek eredményeként a bírónak az anyagi pervezetésen keresztül aktívan közre kell járnia és az „útmutatási és közrehatási kötelezettségén” keresztül oda kell hatnia, hogy a felek minél gyorsabban és teljesebben tisztázzák a tényállást.⁵⁷¹ A bírónak a nem világos tényállási elemek vonatkozásában kérdéseket kell feltennie a feleknek és utasítani kell őket azok tisztázására. Ezáltal kell a jogvitát a releváns kérdésekre szűkíteni, hogy az eljárás „kerül utak” nélkül tudjon előbbre haladni. A bírónak ezen felül visszajelzést is kell adnia a felek számára, hogy miként ítéli meg az ügyüket. Ez a kötelezettség ugyan korábban is szerepelt a törvényben, a 2001-es novella azonban utasítja a bírót arra, hogy ennek a kötelezettségének már az eljárás korai szakaszában tegyen eleget. Ez tartalmilag azt jelenti, hogy azt nem csak a szóbeli tárgyaláson, hanem már a tárgyalás-el készítés szakaszában el kell végeznie. Ezáltal elkerülhetné, hogy a bíróságnak el kelljen halasztania a tárgyalást amiatt, hogy a felek reagálni tudjanak a bíróság megállapításaira.⁵⁷² A felek ilyen módon már az el készítés során láthatják, hogy a bíró milyen tényeknek tulajdonít relevanciát és mely érveket fogad el, ezáltal lehet segítségük van már az első tárgyaláson erre összpontosítaniuk. A felek és a bíróság között a törvény tehát már az el készítés során aktív párbeszédet kíván kialakítani, hogy a szóbeli tárgyalás ténylegesen az ügy lényegéig el tudjon szólni és egyetlen tárgyaláson az lezárható legyen.

---

⁵⁷¹ Zöllner Kommentar 2014, Vollkommer 3.o.

⁵⁷² Walter 2005, 72. o.

Ugyanezt a folyamatot figyelhetjük meg Szlovéniában is. A 2008-as reform mögött meghúzódó elképzelés az volt, hogy a bíróság már az első tárgyalás előtt is alkalmazza az anyagi pervezetési eszközeit és a feleknek írásban kérdéseket tehessen fel, illetve felhívhatja őket bizonyos körülmények tisztázására. Erre ugyan a korábbi szabályozás szerint is lehetőség volt, de ahhoz nem kapcsolódott szankció.⁵⁷³ A novella preklúziós hatást kötött a bíró felhívásához, így ha már az első tárgyalást megelőzően a bíróság írásban felhívja a feleket arra, hogy nyújtsák be a tényállításaikat és bizonyítási indítványukat, akkor a felek kötelesek annak eleget tenni.

Franciaországban alapos előkészítésre a hosszú eljárási útvonalon kerül sor. Ekkor egy speciális bíró (*juge de la mise en état*) vezetésével elkezdődik az eljárásnak egy új része, a tárgyalás-előkészítés szakasza (*instruction*).⁵⁷⁴ Ennek az a feladata, hogy az előkészítő bíróság az ügyet döntéshozatalra alkalmassá tegye, amelyhez az anyagi pervezetés eszközeit is alkalmaznia kell. Megidézheti az ügyvédeket, hogy tisztázzák a követeléseiket, valamint személyesen a feleket is meghallgathatja.⁵⁷⁵ A formális pervezetés mellett a bíróság az ügy érdemébe is beavatkozhat, így különösen rákérdezhet olyan tényekre, amelyeket a felek a periratokban nem neveztek meg, valamint felhívhatja az ügyvédeket, hogy tisztázzanak bizonyos ténybeli, vagy jogi kérdést, amely az ügy elbírálásához szükséges.⁵⁷⁶ Emellett pedig megkísérelheti a felek békéltetését is.⁵⁷⁷

A japán eljárásjogban az anyagi pervezetésnek széles körű alkalmazását teszi lehetővé az informális előkészítő megbeszélés. Erre az informális légkör jellemző, amelyben a bíróság a felekhez intézett kérdések útján, aktív közreműködéssel tesz kísérletet a tényállás tisztázására. Ezen túlmenően – a korábbi megoldással ellentétben – az új törvény lehetővé teszi a bíróság számára, hogy ezen az előkészítő megbeszélésen okirati bizonyítékokat is megtekintsen. Ahhoz ugyanis, hogy a bíróság tisztán lásson a jogvitáról gyakran létfontosságú, hogy bizonyos okiratok (pl. szerződés) tartalmát megismerje.⁵⁷⁸

Végül rá kell mutatni, hogy az anyagi pervezetésnek – ha korlátozottabb keretek között is – de egyre nagyobb súlya van *az angol eljárásjogban* is. Egyrészt megfigyelhetjük, hogy a *Woolf*

---

⁵⁷³ Gali 2013, 81. o.

⁵⁷⁴ Schmidt 2010, 118. o.

⁵⁷⁵ Fischer 1990, 79. o.

⁵⁷⁶ Ferrand 2005, 19. o.

⁵⁷⁷ Schmidt 2010, 118. o.

⁵⁷⁸ Hasebe 1999, 261. o.

reform óta az ügycsoportokba való beosztást követő bírói pervezetés mértéke az adott ügycsoporttól függ. A *small claims track* esetében kerül sor a legkevesebb beavatkozásra. Ez abból a feltételezésből következik, hogy az ügycsoportba való beosztáskor adott utasítások (*directions*) elegendőek a per lefolytatásához. A *fast track* esetében fokozottabb kontrollra kerül sor a bíróság részéről, amelynek keretében a bíró utasításokat ad, valamint menetrendet állít össze. A pervezetés legintenzívebb formája, az ún. *case management* a *multi-track* esetében valósul meg, ahol az utasítások és részletes menetrend mellett előkészít konferenciák tartására is sor kerül a tárgyalás előtt.⁵⁷⁹

A tárgyalás-előkészítés „tartalma” a magyar polgári eljárásjogban

Az 1911. évi magyar polgári perrendtartás Kengyel szerint „nem fektetett nagy hangsúlyt az érdemi tárgyalás-előkészítésére”⁵⁸⁰, amely az ún. előkészítő iratokkal történt. Amennyiben a felperes a keresetét alátámasztó tényeket és bizonyítékokat írásban még nem közölte volna akkor ezt köteles volt ebben a szakaszban megtenni. Az alperes pedig köteles volt az előkészítő iratban a felperes előkészítő iratára nyilatkozni, valamint a saját tényállításait és bizonyítékait közölni.⁵⁸¹ „A per lehet gyors befejezését, tehát a tárgyalás-előkészítést célozza az a rendelkezés is, hogy mindegyik fél köteles, ha ellenfele kell időben felszólította rá, a birtokában lévő okiratokat, amelyekre előkészítő iratában hivatkozott – a kereskedelmi könyvek kivételével – a tárgyalás-előtt kell időben a bírósági irodában eredetiben letenni.”⁵⁸² Az előkészítő iratok alapján az elnök a tárgyalás koncentrációja érdekében személyes megjelenésre hívhatta fel a bíróság székhelyén lakó feleket, megidézhette az előkészítő okiratban megnevezett tanúkat, szemletárgyak bemutatására szólíthatott fel, hivatalból szerezhetett be okiratokat, elrendelhetette idegen nyelvű okiratok lefordítását. A „felsorolt intézkedések azt a célt szolgálták, hogy az érdemleges tárgyalás „rendszerint egy határnapon” befejezhető legyen.”⁵⁸³ A törvényhozó arra törekedett, hogy a tárgyalást koncentráltan lehessen megtartani. Ugyanakkor az anyagi pervezetésre jelentős részben csak a szóbeli tárgyaláson került sor. Az elnök kötelessége volt, hogy az ügy kimerítő tárgyalásáról gondoskodjon. Ennek keretében köteles volt felhívni a feleket, hogy homályos kérelmeiket, tényfeladásait és nyilatkozataikat magyarázzák meg, hiányos tényfeladásait és

---

⁵⁷⁹ Sherrard 2002, 111. o.

⁵⁸⁰ Kengyel 2003, 170. o.

⁵⁸¹ Bacsó 1917, 124. o.

⁵⁸² Bacsó 1917, 125. o.

⁵⁸³ Kengyel 2003, 171. o.

bizonyítékaikat egészítsék ki. Ennek érdekében a felekhez kérdéseket intézhet, amelyre a bíróság többi tagja is jogosult volt, valamint a felek is indítványozhattak kérdéseket (1911. évi Pp. 224-225. §).

A tárgyalás el készítésének „szocialista” rendszerében a bíróság jogosultságai a novellák során folyamatosan bővültek. Összességében elmondható, hogy az el készítésben elsősorban a bíróság szerepe volt hangsúlyos, míg a feleké inkább csak kiegészítő jellegű volt. „A szocialista polgári eljárásban a tárgyalás el készítése az egységes tárgyalást megelőzően és a szóbeliség elve alapján megy végbe. Az el készítést maga a bíróság, mégpedig az elnök vezeti, részben egyedül, részben a felek bevonásával.”⁵⁸⁴ A bíróság a tárgyalás el készítésére irányuló tevékenységén belül a keresetlevél megvizsgálását, az el készítő intézkedéseket, valamint a tárgyalás kitérését lehet megkülönböztetni. A tárgyalás el készítése céljából az elnök a tárgyalás kitérése előtt ha úgy találta, hogy a kereset tartalma hiányos vagy hézagos, akkor meghallgathatta a felperest, valamint felvilágosíthatta az alperes által tett ellenvetésekről és felhívhatta a szükséges bizonyítékok benyújtására. Bonyolultabb ügyekben elzetesen meghallgathatta az alperest. Ezen túl pedig felhívhatta az alperest vagy más személyt a per elbírálására szükséges, általuk készített okiratok felmutatására vagy becsatolására. Ezen túl a törvény elzetes bizonyítás lefolytatását is lehetővé tette. A III. Ppn. pedig 1972-ben tovább bővítette a megtehető intézkedések körét azzal, hogy az elnök kötelességévé tette, hogy a tárgyalás el készítése, illetőleg az eljárás gyors lefolytatása céljából *minden szükséges intézkedést* tegyen meg annak érdekében, hogy a per lehetőleg egy tárgyaláson érdemben elbíráható legyen.⁵⁸⁵ A tárgyalás el készítésének szabályozásán csak a VIII. Ppn. változtatott 2000 január 1. hatállyal. A ma hatályos szabályok alapján ha a keresetlevél alkalmas a tárgyalás kitérésére, a bíróság az eljárás gyorsabb lefolytatása érdekében különböző intézkedéseket tehet a tárgyalás el készítésére. A bíróság iratokat szerezhet be más hatóságoktól, vagy szervezetektől; elzetes bizonyítást folytathat le; ideiglenes intézkedést tehet, valamint elrendelheti a felek tárgyaláson kívüli, egymás jelenlétében történő elzetes meghallgatását. Ilyen intézkedéseknek a tárgyalás kitérése előtt, valamint az eljárás során szükség esetén bármikor helye van.

---

⁵⁸⁴ Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959, 217. o.

⁵⁸⁵ „Az újabb fejlődési irány éppen az el készítés erősítése. Elképzelhető az is, hogy a félnek, vagy a feleknek az el készítő eljárásban akár külön, akár együttes szóbeli meghallgatása, akár írásbeli meghallgatás után a tárgyaláson a kereseti kérelem és ellenkérelem eladását az el készítés anyagának ismertetését követően a per tárgyalása be is fejezhető.” Szilberek 1977, 252. o.

Ahogy láthatjuk, a bíróságnak kiterjedt intézkedési lehetőségei vannak ugyan a tárgyalás előkészítése során, mégis az anyagi pervezetési eszközök gyakorlása jelentős részben a tárgyalásra korlátozódik. Álláspontunk szerint fontos lenne, hogy a bíróság már az első tárgyalás előtt is alkalmazhassa az anyagi pervezetési eszközeit és a feleknek írásban is kérdéseket tehessen fel, illetve legfeljebb bizonyos körülmények tisztázására. Ennek hiányában ugyanis kisebb az esélye annak, hogy a bíróság olyan módon tudja előkészíteni a tárgyalást, hogy az „f tárgyalásként” funkcionálhasson.

c) A peranyag előterjesztésének időbeli korlátozása

A peranyag összegyűjtésében azok a jogrendszerek is, amelyek a bíróság kezébe helyezik a tárgyalás előkészítésének feladatait, fontos szerepet szánnak a feleknek és ennek kielégítő teljesítését megfelelő eszközökkel próbálják előmozdítani. *Haendel* szerint „minden polgári peres eljárásnál, alapuljon az akár írásbeliségen, akár pedig szóbeliségen, meg volt az a törekvés, hogy a per anyaga ne legyen szertelenül szétágazó és sokirányú, de szorítottassék a lehetőség szerint bizonyos korlátok közé, miáltal a peranyag könnyű, egyszerű áttekintése biztosítható és így az eljárás lefolytatása is meggyorsítható.”⁵⁸⁶

A „szabad cselekvés elve” és a preklúzió

Ereci ski és *Weitz* felosztása szerint *elméletileg kétféle rendszert különböztethetünk meg*: a preklúziós rendszert, valamint a „szabad cselekvés” rendszerét. Az első rendszerben a felek kötelesek valamennyi támadási és védekezési eszközüket egy – a jogszabály vagy bíróság által – előre meghatározott időpontig előterjeszteni. Amennyiben ennek a kötelezettségnek határidőre nem tesznek eleget, úgy a később előterjesztett nyilatkozataikat a bíróság kifogja zárni (preklúzió). Ezzel szemben a második rendszerben a felek szabadon, időbeli korlátozás nélkül terjeszthetik elő a támadási és védekezési eszközeiket. Ebben a rendszerben a bíróság akkor utasítja csak elő az újabb előterjesztéseket, ha megítélése szerint a jogvita eldöntéséhez szükséges információkkal és bizonyítékokkal már rendelkezik, vagy ha az újabb előterjesztések az eljárás elhúzására irányulnak.⁵⁸⁷ Ez utóbbi csoporton belül is jelentős különbségek fedezhetők fel aszerint, hogy a kizárásra milyen körülmények

---

⁵⁸⁶ Haendel 1932, 3. o.

⁵⁸⁷ Ereci ski – Weitz 2006, 20. o.

figyelembevételével kerülhet sor és a másodfokú eljárásban mennyiben megengedett új tények és bizonyítékok elterjesztése.

Az első rendszer jellemzően a német és osztrák, valamint az azok befolyás alatt megalkotott eljárásjogokra jellemző, míg a második elemeket fedezhetjük fel a francia, valamint a szocialista eljárásjogokban. Az angol eljárásjogban alkalmazott megoldások mind ködési elvük alapján inkább az első rendszerbe sorolhatók, de az eljárás sajátos felépítése miatt félrevezető lenne kijelenteni, hogy az a preklúziós rendszerbe tartozik.

Az eshet ségi elv

A preklúziós rendszerben történetileg elsőként az *eshet ségi elvet* azonosíthatjuk. Annak lényege abban foglalható össze, hogy „az egymást ki nem záró perbeli cselekményeket a fél ugyanazon határnapon vagy határidőben”⁵⁸⁸ köteles végezni, azzal a jogkövetkezéssel, hogy „ha a fél azon kifogásokat és ellenkifogásokat, amelyeket egy periratban együttesen és azon bizonyító eszközöket, amelyeket elzetesen felhozni elmulasztott, egy későbbi időpontban többé nem hozhatja fel.”⁵⁸⁹ Ebből kifolyólag a felek azokat az érveiket és azok alátámasztására szolgáló tényeket és bizonyítékokat is kötelesek eladni, amelyek csak az ellenfél bizonyos irányú védekezése esetén válna csak szükségessé. Ahogy *Haendel* erre szemléletesen mutat rá, „itt bizonyos tekintetben a tényállítások és bizonyítékok elrejtése történik”.⁵⁹⁰ A felperes ezek alapján nem koncentrálna első körben a támadását egy jogi álláspont alátámasztására, hiszen annak sikertelensége esetén már nem tud a stratégiáján változtatni. Ebből kifolyólag aztán a felek minden az ügy szempontjából csak hipotetikusán fontos tény és bizonyítékot is elterjesztettek, amelyek csak abban az esetben válnak relevánssá, ha másik tényállításaikat az ellenfél cáfolta. Ennek viszont egyenes következménye, hogy a bíróságot elárasztják az irreleváns tényállítások és bizonyítékok, amelyek nagymértékben megnehezítik a tisztán látást és így az eljárás koncentrációját. Éppen ezért azokban a jogrendszerekben, ahol a preklúzió szerepe van, megpróbálnak odafigyelni arra, hogy kiküszöböljék ezt a negatív következményt. Ehhez pedig különböző kivételeket építenek be a preklúziós szabályokba.

---

⁵⁸⁸ Magyary 1898, 100. o.

⁵⁸⁹ Magyary 1898, 101. o.

⁵⁹⁰ Haendel 1932, 12. o.

Preklúzió a modern eljárásjogokban

A német eljárásjogban a bíróság, ha a támadási és védekezési eszközök elterjesztésére a félnek határidő telt el és a fél azt elmulasztotta, köteles a késedelmesen elterjesztett hivatkozásokat kizárni, ha az az ügy befejezését késleltetné, feltéve, hogy a fél a késedelemben nem volt vétlen. Emellett, ha ilyen határidő t ugyan nem telt el, de a fél a fenti eszközöket az általános per elbireviteli kötelezettség megszegésével terjeszti el, a bíróság azokat kizárhatja, ha az a per befejezését késleltetné és a késedelem a fél súlyos gondatlanságára vezethető vissza. A bíróságnak első esetben egy általa telt el határidő elmulasztását követően, késedelmesen elterjesztett támadási és védekezési eszköz kérdésében dönt. Azokat csak akkor nem köteles kizárni és veheti figyelembe, ha annak elbírálása - a bíróság szabad mérlegelése alapján - nem késleltetné a per befejezését. Második esetben a bíróság mérlegelheti, hogy az általános per elbireviteli kötelezettség (*Prozessförderungspflicht*) megszegését szankcionálja-e.

Ahogy arra az előzőekben rámutattunk, a 2000-es évek óta Közép- és Kelet-Európában is elsődlegesen a perek gyorsítását, az eljárási költségek csökkentését, valamint a bíróságok tehermentesítését kívánták a reformok megvalósítani, ennek eszközeivé a felek támadási és védekezési eszközeinek időbeli korlátozása vált.

Lengyelországban az 1996-os és 2000-es reform eredményeként a preklúzió egy sajátos szabályozási rendszere alakult ki. Eszerint a jogi képviselővel eljáró felet a bíróság kötelezheti, hogy meghatározott határidőig terjessze el valamennyi tényállítását, kifogását és bizonyítási indítványát, amelyeket később adott el a bíróság visszautasította.⁵⁹¹ Ezen kívül speciális eljárásokban szigorúbb korlátozásra is sor került, amelyek eredményeként például az ún. gazdasági ügyekben a felperesnek a keresetlevélben, az alperesnek pedig az ellenkérelmében el kellett terjeszteniük minden támadási és védekezési eszközüket. A 2011-es reform lényeges változásokat hozott ennek szabályozásában, ugyanis a német és osztrák mintára bevezetett „per elbireviteli kötelezettséggel” felváltotta a korábbi rendszert. Az új szabály szerint a felek kötelesek minden tényfeladásukat és bizonyítékukat késedelem nélkül elterjeszteni, hogy az eljárás zökken mentesen és gyorsan lefolytatható legyen. F szabályként a felek az eljárás lezárásáig elterjeszthetnek új tényeket és bizonyítékokat,

---

⁵⁹¹ Ereciński - Weitz 2006, 20. o.

ugyanakkor, ha megsértik a fenti kötelezettséget és nem megfelelő időben teszik meg az előterjesztéseket, akkor a bíróság azokat visszautasítja.

Csehországban a 2000-es ún. „nagy novella” vezette be a perkoncentráció elvét és különbséget tett ún. törvényi és bírói koncentráció között. A „törvényes koncentráció” – amelyet a törvény által felsorolt eljárástípusokban kell alkalmazni – alapján az első tárgyalás lezárásához preklúziós hatást társít. A bíróság a később előterjesztett tényeket és bizonyítási indítványokat csak kivételes esetben fogadhat el. Az ún. „bírói koncentráció” lényege, hogy a bíróság a „koncentrációs döntésében” határidővel köti a felek számára, amelynek leteltéhez preklúziós hatás párosul.⁵⁹² A 2009-es novella részletszabályaiban módosította az előbbi szabályozást. A reform azt kívánta elérni, hogy a jogvitákat lehet legelőször jól előkészített tárgyaláson fejezzék be. A jogalkotó elképzelésében az szerepelt, hogy a bíróságok az esetek többségében előkészített tárgyalást fognak tartani, amelynek a felek előadhatják tényállításaikat és bizonyítási indítványaikat. Ennek az előkészített tárgyalásnak a befejezéséhez preklúziós hatás kapcsolódik. A felek tehát legkésőbb ezen az előkészített tárgyaláson terjeszthetnek előtényállításokat és bizonyítási indítványokat.

Szlovéniában az 1999-es polgári perrendtartás előírta, hogy a felek az első tárgyalást követően csak akkor terjeszthetnek elő új tényeket és bizonyítékokat, ha nekik fel nem róható okból nem tudták azokat korábban előterjeszteni. A 2008-as reform preklúziós hatást kötött a bírósági tárgyalás-előkészítés szakaszában feleknek küldött felhívásához, így ha már az első tárgyalást megelőzően a bíróság írásban felhívja a feleket arra, hogy nyújtsák be a tényállításaikat és bizonyítási indítványaikat, akkor a felek kötelesek annak eleget tenni. A később előterjesztetteket csak akkor nem utasítják vissza, ha a félnek nem volt felróható a késedelem. Ezen kívül a felek kötelesek a perirataikat a tárgyalás előtt olyan időpontban benyújtani, hogy azokat megfelelő időben kézbesíteni lehessen az ellenérdek feleknek. Erre azért van szükség, hogy a tárgyalásokat ne kelljen abból az okból elhalasztani, hogy az alperesnek nem állt rendelkezésére megfelelő idő a felkészüléshez.⁵⁹³

Az angol eljárásjogban a felek támadó és védekező eszközeinek a kizárására szolgál a *striking out intézménye*. A kizárás (*striking out*) egy vegyes jogintézménye az angol eljárásjognak. Egyszerre alkalmazzák az olyan keresetek kizárására, amelynek nincs ésszerű alapja, valamint

---

⁵⁹² Dvořák 2012, 130. o.

⁵⁹³ Gali 2013, 79. o.

annak a félnek a szankcionálására is, aki súlyosan megszegi a bíró utasítását. A kereset, az ellenkérelem, a viszontkereset, vagy azok bármely részét a bíróság kizárhatja. Ez inkább az első rendszer elemeire emlékeztető jegyeket hordoz, hiszen a bíróság utasítása (ún. „*unless order*”) tartalmaz egy feleknek szóló utasítást, annak teljesítésére szolgáló határidőt, valamint már a szankciót is, amely a határidő leteltével automatikusan lép hatályba. Amennyiben a bíróság az utasításában a *striking out* szankciót jelöli meg, úgy a preklúziós rendszerben ismert kizárási hatást váltja ki. A feleknek tehát itt is egy a bíróság által meghatározott határidőig kell a támadási és védekezési eszközeiket előadni, amely a preklúziós rendszer lényege.

„A szabad cselekvés” elve a külföldi jogrendszerekben

A második rendszerben a felek egészen addig szabadon előterjeszhetik a tényeket és a bizonyítékokat, amíg a bíróság nem dönt úgy, hogy döntéshozatalra visszavonul. Emellett a legtöbb jogrendszerben a bíróság kizárhatja a feleknek azokat az előterjesztéseit, amelyeket a perelhúzás szándékával terjesztettek elő. A perelhúzó megakadályozása érdekében a francia eljárásjogban is megjelentek a kísérletek arra, hogy megfelelő keretek között kerüljön sor a tények és bizonyítékok előterjesztésére. Ennek eszközévé a törvényszéki eljárásban a tárgyalás-előkészítés szakaszát lezáró *ordonnance de clôture* vált. Az 1965-ös reform óta, a tárgyalás-előkészítést végző bíró (*juge de la mise en état*) hivatalból zárja le az előkészítő eljárást az *ordonnance de clôture* kibocsátásával.⁵⁹⁴ A cél az volt, hogy olyan rugalmas megoldást alakítsanak ki, amelyben a tárgyalás-előkészítést végző bíró az eljárás sajátosságaira figyelemmel tudja lezárni ezt a szakaszt és ezzel kizárni további iratváltásokat. Ezzel azt kívánták elérni, hogy a felek lehet leggyorsan előterjesszék az ügy lényeges elemeit, ehhez pedig a korábbi gyakorlatban élő, véget nem érő iratváltásoknak akartak véget vetni.⁵⁹⁵

Japánban 1926-os novella sikertelensége miatt a jogalkotó ódzkodott a preklúziós rendszert átültetni. Ebben a novellában ugyanis létrehozták az ún. tárgyalás-előkészítő megbeszélés intézményét, amelynek az volt a sajátossága, hogy ezen a bíróság feljegyezte a felek által felhozott összes tényállítást és bizonyítékot, ezt követően pedig a törvény kizárta továbbiak

---

⁵⁹⁴ Fischer 1990, 103. o.

⁵⁹⁵ Fischer 1990, 104. o.

el terjesztését.⁵⁹⁶ A gyakorlatban végül alig került sor ennek az el készít megbeszélésnek az alkalmazására, ugyanis a bíróságok is tartózkodtak annak alkalmazásától, mert úgy ítélték meg, hogy az veszélyezteti az igazság kiderítését.⁵⁹⁷ Végül csak a 2003-as reformban tettek kísérletet a preklúzió bevezetésére, mégpedig az eljárás menetére vonatkozó munkaterv megkötése esetén.

A felek el adásainak időbeli korlátozása a magyar polgári eljárásjogban

A magyar polgári eljárás az 1911. évi polgári perrendtartás óta alapvetően a szabad cselekvés elvén áll. Azt megelőzően az írásbeliségen alapuló Törvénykezési rendtartásban az „összpontosítás, vagyis az eshetőség (eventualitás) vagy együtteség elve”⁵⁹⁸ érvényesült. Az 1911. évi polgári perrendtartás azonban szakított ezzel és a szabad cselekvés elvét alkalmazta. Az egymástól fel nem tételezett cselekményekre nézve a törvény megengedte, hogy a felek a szóbeli tárgyalás alatt bármikor elvégezhessek. A 221.§ alapján a tényállítások, az ellenfél tényállításaira való nyilatkozatok, a bizonyítékok megnevezése vagy felmutatása és a rájuk vonatkozó nyilatkozatok rendszerint bármikor megtehetőek voltak annak a tárgyalásnak a bezárásáig, amely a fennforgó kérdést elintéző határozatot megelőzi. A törvény nem korlátozza tehát preklúziós szabállyal a felek támadási és védekezési eszközeinek elterjesztését, a visszaélés joggyakorlás megakadályozásáról pedig csak közvetetten gondoskodott: az ok nélküli késedelmes eladásból eredő perköltségben való elmarasztás, valamint a késleltetés céljából szándékosan készen eladottaknak a figyelmen kívül hagyása útján.⁵⁹⁹ Bizonyos kivételekre azonban a törvény megtartotta az eshetőség (összpontosítás, vagy együtteség) elvét, például az alperesnek a pergátló kifogásait – a perfelvételi tárgyaláson – együttesen kellett eladnia. Ugyanakkor a f szabállyá a szabad cselekvés elve vált.

Az 1952. évi polgári perrendtartás sem alkalmazta a preklúzió eszközét. A törvény alapján a „tárgyaláson belül a felek elvileg bármikor végezhetnek perbeli cselekményeket az ítélet megelőző tárgyalás bezárásáig. Ez nincs meghatározott határnaphoz kötve, és az egységes tárgyalás későbbi határnapján végzett utólagos perbeli cselekményre nem áll a kizárás, a

---

⁵⁹⁶ Kojima 1998, 690. o.

⁵⁹⁷ Kojima 1998, 690. o.

⁵⁹⁸ Magyary - Nizsalovszky 1939, 268. o.

⁵⁹⁹ Magyary - Nizsalovszky 1939, 269. o.

praeclusio.”⁶⁰⁰ A Pp. 143.§ (2) bekezdése eredeti szövege szerint: „ha a felek valamelyike tényállításainak el terjesztésével, bizonyítékainak megjelölésével vagy az ellenfél által el adottakra vonatkozó nyilatkozatának megtételével alapos ok nélkül késik és emiatt a tárgyalás újabb elhalasztása válik szükségessé, a bíróság a tárgyalást ennek a félnek költségére halasztja el, ismételt késedelem esetében pedig a fél el terjesztéseinek bevétele nélkül is határozhat.”

A helyzeten csak a VI. Ppn. változtatott, amely már a tények kizárását biztosító eszközt adott a bíróság kezébe. A Pp. 121.§ (2) bekezdése alapján a felek kötelesek a tényállításaikat, nyilatkozataikat, bizonyítékaikat – a per állása szerint – a gondos és az eljárást el segít pervitelnek megfelelni, illetve el terjeszteni. A Pp. 121.§ (6) bekezdése szerint pedig ha a felek valamelyike tényállításának, nyilatkozatának el adásával, bizonyítékainak el terjesztésével – az el bbi kötelezettsége ellenére – alapos ok nélkül késlekedik, és e kötelezettségének a bíróság felhívása ellenére sem tesz eleget, a bíróság a fél el adásának, el terjesztésének bevétele nélkül határoz, kivéve, ha álláspontja szerint a fél el adásának, el terjesztésének bevétele a per befejezését nem késlelteti.⁶⁰¹ Ezen kívül a kisérték perek esetében a törvény határidőt határoz meg a bizonyítási indítványok el terjesztésére, amelyet a fél legkésőbb az első tárgyalási napon terjeszthet el. A törvény a kisérték perekben alkalmazott szigorú preklúziós szabály alól azonban különböző mentesülési lehetőségeket biztosít. Így az első fokú ítélet meghozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig a fél akkor is el terjesztheti bizonyítási indítványát, ha abban oly tényre vagy bizonyítékra, illetve legolyan jogerős bírói vagy más hatósági határozatra hivatkozik, amely önhibáján kívül az indítvány el terjesztésére egyébként nyitva álló határidő lejártja után jutott a tudomására, illetve amely jogerősre emelkedéséről önhibáján kívül a határidő lejártja után szerzett tudomást, és ezt kellően igazolja. A mentesség ugyanakkor – álláspontunk szerint – nem vonatkozik azokra a bizonyítási indítványokra, amelyek el terjesztésére a félnek „perbeli fordulat” esetén lenne szüksége. Ebben az esetben ugyanis nem arról van szó, hogy a bizonyítékról, hanem annak relevanciájáról nem volt korábban tudomása, hiszen az csak utóbb vált fontossá. Ez a szabály ennél fogva magában rejti az eshetőségi elv negatív hatásainak a veszélyét, hiszen a felek arra tekintettel, hogy később a bizonyítási indítványaikat már nem terjeszthetik el, elzetesen

---

⁶⁰⁰ Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959, 227. o.

⁶⁰¹ Kocsis 2006, 88. o.; „A joghátrány élet tompítja, hogy a vétkes fél nem büntethető, a szankció csak akkor alkalmazható, ha a fél a bíróság felhívása ellenére késlekedik.” Nyilas 2009, 66. o.

megjelölnek olyanokat is, amelyek abban a pernek akkori állása szerint irrelevánsak és csak esetleges fordulat esetén válnak relevánssá.

Láthatjuk, hogy a hatályos törvény már *lehet séget ad a bíróság számára*, hogy a késedelmesen el terjesztett támadási és védekezési eszközöket visszautasítsa. Ebben a vonatkozásban annak van különös súlya, hogy a bíróságok mennyiben alkalmazzák azt. Ahogy a külföldi eljárásjogok esetében láthattuk, *a preklúziós szabályok alkalmazása akkor hatékony, ha a bíróság korai szakaszban megismerkedik a peranyaggal és határidő t t z a felek számára a támadó és védekezé eszközeik el terjesztésére*. Másik oldalról fontos, hogy a bíróságok megfelelő rugalmassággal kezeljék azokat a helyzeteket, ha az eljárás során fordulat áll be az ügy menetében, hiszen ilyenkor a feleknek szüksége lehet új tények és bizonyítékok el terjesztésére. Amennyiben ezeket a bíróság következetesen kizárja, úgy gyakorlatilag meghonosítja az eshet ségi elvet, amely azonban az eljárás hatékony befejezését jelent s mértékben akadályozza.

d) A koncentrált tárgyalás

Tárgyalási modellek

A tárgyalás a modern eljárásjogok egyik központi része, amelynek els dleges célja a kétoldalú meghallgatás lehet ségének a biztosítása, emellett pedig a legtöbb jogrendszerben itt zajlik le a tanúkihallgatás, valamint a szakértők meghallgatása is. A különböző jogrendszerekben eltér szerkezete és funkciója van a tárgyalásnak, így az angolszász jogrendszerekben lefolytatott *trial* – különösen a *Woolf* reform el tti angol eljárásjogban – egészen más szerepet tölt be, mint a kontinentális európai eljárásjogokban ismert tárgyalások. *Chase* felosztása szerint alapvet en három tárgyalási modellt különböztethetünk meg. Egyik a „felaprózódott” tárgyalási modell (*piecemeal hearings*), ahol tövid tárgyalások sorozatán keresztül jut a bíróság döntési helyzetbe. Ebben a rendszerben fontos szerep jut a jegyz könyvezésnek, hiszen a bíróságnak gyakran évek múlva kell értékelni a felvett bizonyítékokat. Ezzel szemben az angolszász országok többségében a *pre-trial* szakaszt egyetlen koncentrált tárgyalás, a *trial* követi. Mára ebben a tekintetben is megfigyelhet egyfajta a konvergencia, amely az ún. „f tárgyalási modell” (*main hearing modell*) megszületéséhez vezetett.⁶⁰²

---

⁶⁰² Chase – Hershkoff 2007, 242. o.

A fenti különbségtételen túl továbbá megkülönböztethetünk ún. osztott és egységes tárgyalási rendszert. „A polgári perbeli tárgyalás szerkezeti felépítése általában kétféleképpen szabályozható; vagy az osztott tárgyalás, vagy az egységes tárgyalás elve érvényesül. Az elbírálási „élesen és időbelileg is” elválasztja egymástól egyfelől a per létrejöttének (megalapításának), másfelől az érdemi elbírálásának a szakaszait; míg az utóbbi a per egységes folyamatnak tekinti és ennek megfelelően mellőzi a pernek külön részekre való bontását.”⁶⁰³ Ennek a megosztásnak ugyanakkor inkább a tárgyalás-előkészítés szempontjából van jelentősége. A perfelvételi tárgyalásnak ugyanis az elsődleges célja, hogy „mintegy „megszűnjön” az ügyeket, azaz lehetővé tegye az érdemi elbírálás nélküli gyors befejezést a mulasztás, a perel feltételek hiánya, a keresettől való elállás, a joglemondás vagy a jogelismerés stb. esetében.”⁶⁰⁴

A „f tárgyalási” modell és megvalósításának korlátai

Trocker és Varano szerint megfigyelhető egy nemzetközi trend az eljárásnak tárgyalás-előkészítési szakaszra és egyetlen koncentrált tárgyalásra osztása tekintetében.⁶⁰⁵ Mára az angol eljárásjogban is a bíróság a tárgyalás-előkészítést aktív részesévé vált az eljárásnak és a bizonyítékokkal nem a tárgyaláson találkozunk először, a német és a japán eljárásjogban pedig megfigyelhető, hogy *a korábbi felaprózott tárgyalás helyett koncentrált „f tárgyalást” tartanak*. Ennek a modellnek megvannak a döntéshozatal minősége és a perelhúzóadás megakadályozása szempontjából is az előnyei.⁶⁰⁶ A bíróságnak ugyanis nem évek elteltével kell a tanúkihallgatásról készült jegyzőkönyvet elolvasnia, hanem azt követően tudja a döntését meghozni. Ilyen módon valódi értelmet kap a közvetlenség elve, amelynek érvényesülése megkérdőjelezhető, ha a bíróság a bizonyításfelvételt követően évekkel később olvassa el a jegyzőkönyvet. Ezen kívül a bírói munka szempontjából is pazarló, ha nem egyetlen koncentrált tárgyalást tartanak, ugyanis – elvileg – a tárgyalásokra a bírónak fel kellene készülnie, amely munka nem térül meg, ha egyébként csak egy tanú kihallgatására kerül sor. A koncentrált tárgyalás mellett szóló legmeggyőzőbb érvek azonban a felaprózott tárgyalási modell kritikájában találhatók meg. Az 1890-es japán polgári perrendtartás alapján az eljárás első szakaszában a tárgyalások a gyakorlatban névlegesek voltak és csupán az

---

⁶⁰³ Kengyel 2012, 238. o.

⁶⁰⁴ Kengyel 2012, 238. o.

⁶⁰⁵ Trocker – Varano 2005, 252. o.

⁶⁰⁶ Taruffo 2008, 201. o.

el készített iratok kicserélésére szolgáltak. Mivel a tárgyalás jellemzően néhány percig tartott, ahol mindenféle érdemi szóváltás nélkül csak a periratok átadására került sor, így az pusztán formalitássá csökevényesedett. A bizonyításra is felaprózódott módon került sor. *Kojima* szerint egy tipikus perben hét tárgyalásra, két egyezségi megbeszélésre, valamint négy bizonyításfelvételi tárgyalásra került sor. A tárgyalások között átlagosan 40 nap, a bizonyításfelvételi tárgyalások között pedig 75 nap telt el.⁶⁰⁷

Uzelac beszámolója alapján a jugoszláv eljárásjogban a tárgyalások pusztán formalizmussá alakultak, ahol az ügyvédek alig szóltak pár szót és csak írásbeli beadványokat váltottak, vagy újabb bizonyítási indítványokat tettek. A tárgyalások így gyakran nem voltak hosszabbak 15 percnél. A nagyobb ügyforgalmat bonyolító ügyvédek nem is személyesen jelentek meg, hanem a legfiatalabb jelöltjüket küldték el a tárgyalásra. Azok pedig, akik nem tudták megengedni maguknak, hogy jelöltet tartsanak, annak érdekében, hogy munkadíjukat fel tudják számítani, megjelentek a tárgyaláson, kérték a jelenlétük jegyzőkönyvezését, majd egy másik tárgyalásra siettek tovább. *Uzelac* beszámolója szerint ez Horvátországban ma is bevett gyakorlat.⁶⁰⁸

Itt kívánok kitérni a magyar eljárásjogban a kiemelt jelentőségű perekben alkalmazott „pergyorsító” megoldásokra. Álláspontunk szerint az abban alkalmazott szabályok éppen a koncentrált tárgyalás megvalósításának lehetőségét csökkentik. A Pp. 386/C. § (1) bekezdése alapján a kiemelt jelentőségű perekben a bíróság köteles a keresetlevelet nyomban, de legkésőbb a bírósághoz érkezéstől számított nyolc napon belül megvizsgálni annak megállapítása érdekében, hogy nem kell-e azt a félnek hiánypótlásra visszaadni, nincs-e helye az ügy áttételének, illetőleg a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításának, és köteles a szükséges intézkedéseket megtenni. A bíróság f szabály szerint a keresetlevél érkezésétől számított 60 napon belülre köteles a per első tárgyalását kitűzteni. A folytatólagos tárgyalást pedig az elhalasztott tárgyalás napját követően két hónapon belülre kell kitűznie. Ezekben az ügyekben gyakran a tény- és jogkérdések is bonyolultak, mégis a törvény azt várja el a bírótól, hogy nyolc napon belül vizsgálja meg a per anyagát, majd 60 napon belülre tartsa a tárgyalást, végül kéthavonta újabb és újabb tárgyalásokat tartson. Ez nem el segíti, hanem éppen akadályozza azt, hogy a tárgyalást megfelelően el lehessen készíteni. A jogalkotó

---

⁶⁰⁷ Kojima 1998, 689. o.

⁶⁰⁸ Uzelac 2010, 391. o.

vég soron a fenti szabályokkal éppen a „felaprózódás” felé terelj az eljárást és er teljesen megnehezíti a bíróság dolgát abban, hogy hatékonyan tudjon eljárni.

Álláspontunk szerint a koncentrált tárgyalás megvalósításának különböző eljárásjogi, valamint a bíróságok munkaszervezésével összefügg feltétele van. Egyrészt a koncentrált tárgyalás megtartásához feltétlenül szükséges, hogy a jogvitát megfelelően el lehessen készíteni. Mivel az el z pontokban ezt részletesen tárgyaltuk, így annak feltételeire most nem térek ki. A koncentrált tárgyalás megtartásának ugyanakkor további feltétele, hogy megfelelő id keret álljon rendelkezésre a tárgyalási napon belül ahhoz, hogy akár több órára elnyúló tárgyalást a bíróság meg tudjon tartani. Erre a legtöbb országban az ügyteher miatt nincs lehetőség, hiszen több hónapra el re az összes tárgyalási id pont ki van osztva, emellett pedig a jogszabály – gyakran indokolatlanul – el írják, hogy meghatározott id pontonként tárgyalást kell tartani, amely ahhoz vezet, hogy sok jogvitának kell helyet biztosítani egyetlen tárgyalási napon. Ebben a helyzetben aligha tud a bíró megfelelő id t biztosítani egy koncentrált tárgyalás megtartásának. Ugyanakkor látnunk kell, hogy hosszú távon a koncentrált tárgyalási modell képes csökkenteni a tárgyalási id t is, hiszen ahelyett, hogy a bíróság több rövid tárgyalást tartana, csak egyetlen, legfeljebb két hosszabbat kell megtartania. A tárgyalási id álláspontunk szerint olyan „korlátozott er forrás”, amelyet jól kell felhasználni és amellyel takarékoskodni kell. Nem szabad a tárgyalási napokat olyan ügyekkel feltölteni, amelyekben még nem érett meg a jogvita arra, hogy „f tárgyalást” lehessen tartani.

e) Az els fokú eljárás meger sítése

Bár formailag az els fokú eljárás a keresetlevél benyújtásától az ítélet meghozataláig terjed, mégis annak „gyorsaságára” a másodfokú eljárás is jelent s kihatással lehet.⁶⁰⁹ Ebb l a szempontból egyrészt a fellebbezési eljárás reformatórius karaktere, a hatályon kívül helyezési okok rendszere, valamint az új tények és bizonyítékok el terjesztésének a lehet sége jön alapvet en számításba.

A teljes átszármaztató hatályú fellebbvitel alkalmazása az els fokú eljárást súlytalanná teheti. Amennyiben a másodfokú bíróság tartalmilag megismétli az els fokú eljárást, úgy se a felek, se az els fokú bíróság nem fog annyi energiát fektetni az els fokú eljárásba, amennyi

---

⁶⁰⁹ Osztovits 2010, 160. o.

szükséges lenne ahhoz, hogy egyrészt a megfelelő döntés szülessen, másfelől, hogy az eljárást hatékonyan lehessen befejezni. Ahogy ezt korábban láttuk, az eljárás hatékonyságát alapvetően befolyásolja, hogy a bíróság és a felek milyen aktivitást fejtenek ki az eljárás előkészítésében. Amennyiben erre tudják, hogy ez a munka feleslegessé válik, hiszen a „valódi” eljárás csak a másodfokon kezdődik, akkor nem fogják a szükséges energiát befektetni. Részben ezért, részben a fellebbviteli bíróságok tehermentesítése érdekében számos jogrendszerben megfigyelhető egy koncepcióváltás. A fellebbezés szerepe egyre inkább az első fokú eljárás hibáinak kontrolljára szolgál. Ezt a folyamatot figyelhetjük meg a német eljárásjogban is. A 2001-es reform lényeges változást hozott a jogorvoslati eljárások szabályozásában. A fellebbezési eljárás esetében koncepcionális változása abban ragadható meg, hogy míg a korábbi rendszerben „*de novo*” folytatták le az eljárást, az új szabályok szerint a fellebbezés célja csak az első fokú eljárás hibáinak kiküszöbölése lett.⁶¹⁰ Ez alapján a bíróságnak bár érdemben kell továbbra is döntenie, de az új szabály szerint kötve van az első fokú bíróság megállapításaihoz, ha csak a feleknek nem sikerül olyan konkrét körülményekre rámutatni, amely a megállapítások helyességét, vagy teljességét kétségbe vonják.

Ezzel lényegében összefügg, másik fontos kérdés az új tények előterjesztésének a lehetősége. Amennyiben a felek szabadon terjeszthetnek új tényeket és bizonyítékokat még a másodfokú eljárásban is elő, akkor fennáll annak a veszélye, hogy pertaktikai okokból visszatartják a legmeggyőzőbb bizonyítékaikat. Ez egyrészt azt jelenti, hogy az első fokú eljárásban nem kényszerülnek rá a támadási és védekezési eszközeik megfelelő előadására, másfelől pedig gyakran szükségessé válik az első fokú döntés hatályon kívül helyezése és az egész első fokú eljárás megismétlése. Ez könnyen belátható, hogy az eljárás egésze tekintetében – még ha statisztikailag ez már másik eljárás is lesz – elhúzódáshoz vezet. Ebből a gondolatból kiindulva 2001-es német reform az új „támadási és védekezési eszközök” előterjesztését jelentősen korlátozta a másodfokú eljárásban. A másodfokú bíróság csak abban az esetben fogadhatja elő ezeket, ha olyan körülményre vonatkoznak, amelyet az első fokú bíróság nyilvánvalóan figyelmen kívül hagyott, vagy az első fokú bíróság által elkövetett eljárási szabálysértés miatt nem volt lehetőség előterjeszteni, illetve legfeljebb a fél hibáján kívül nem lehetett az első fokú eljárásban felhozni. A korábbi szabályozással ellentétben, amely csak akkor zárta

---

⁶¹⁰ Walter 2005, 83. o.

ki az új elterjesztéseket, ha az késleltetné a döntés meghozatalát, a novella besz kítette a felek lehet ségeit és lényegében kizárta a prekluzió el l a „fellebbezésbe való menekülést”.⁶¹¹

Álláspontunk szerint a perelhúzás megakadályozása érdekében fontos az els fokú eljárás szerepének meger sítése, amelyet a jogorvoslatok szabályozásán keresztül lehet biztosítani. Fontos, hogy a jogvita érdemének eldöntésére egyetlen eljárás szolgáljon, amelyben a bíróságnak és a feleknek is törekedniük kell arra, hogy a megfelelő er feszítéseket megtegyék. Az ügy egészét tekintve, valamint rendszerszinten ugyanis hiába zárul le az els tárgyalás akár még gyorsabban is, mint azokban a rendszerekben, ahol az els fokú eljárás „meg lett er sítve”, ha utóbb másodfokon is ugyanazt megismétlik és akár még az ügyet az els fokú bíróság számára is visszaküldik újbóli elbírálásra.

2. A perelhúzóadás megakadályozásának negatív oldala: a perelhúzás megelőzése

a) A perhúzó taktikák alkalmazásának okai

A polgári per befejezésének időpontja szempontjából hagyományosan *a felek érdekeit* szokták hangsúlyozni. „Azt tartják, és sokszor ez így is van, hogy a felperesek általában a gyors, az alperesek általában a lassú perbejezésben érdekeltek. Talán helyesebb ezt kissé bonyolultabban úgy fogalmazni, hogy a pernyerésre nagyobb esélyt érző fél sürgeti, a kisebb esélyt érző fél lassítja a perbejezést.”⁶¹²

A perelhúzás okai: a felek érdekei

A pervesztést l tartó alperes különösen akkor kívánhatja a polgári per elhúzóadását, ha arra számít, hogy egy későbbi időpontban jobban tud teljesíteni, vagy csak egyszer en az elvesztett per kedvező hatásait későbbre akarja tolni. Ilyenkor a fél csak *időt akar nyerni* magának. *Habscheid* ezt úgy fogalmazta meg, hogy „[ha] a félnek már eleve, vagy a per folyamán (pl. a bizonyításfelvétel eredményének alapján) a per elvesztésével kell számolnia, abban az esetben emberileg megérthető, ha a fél az eljárás késedelmes befejezésén és a fenyegető végrehajtás elodázásán fáradozik.”⁶¹³ Az adós ekkor tulajdonképpen a pert olyan

---

⁶¹¹ Gottwald 2004, 128. o.

⁶¹² Kiss 2010, 347. o.

⁶¹³ Habscheid 1971, 27. o.

hitelnek tekinti, amelynek a tartama alatt nem kell törlesztenie a hitelez jének.⁶¹⁴ Különösen alacsony kamatszint mellett lehet csábító ez a megoldás, amelynek a segítségével az adós hitelbírálat és biztosítékok adása nélkül kerül olyan helyzetbe, mintha a tartozása kiegyenlítésére hitelt vett volna fel. Emellett megemlíthetjük azt az esetet, amikor az alperes csak időt akar nyerni a végrehajtás alapjául szolgáló vagyon kimentésére.

Az előbbi esetkörrel meg kell különböztetni azt, amikor a gazdaságilag erősebb fél azért kívánja a per elhúzódását, hogy rá nézve kedvezőbb alkut tudjon kötni a gazdaságilag gyengébb ellenfelével, aki rendszerint nem engedheti meg magának a hosszan tartó eljárást. Ilyen esetben az, aki anyagilag rászorul, inkább belemegy egy számára kedvezőtlenebb alkuba is, minthogy kivárja a hosszú éveken át tartó per végét. Emellett egy elhúzódó eljárásban a felmerülő perki költség is az alku megkötésére ösztönözheti a felet, ilyen esetben ugyanis a költségek előre kalkulálhatatlanokká válnak és a szintjük gyakran eléri, vagy meghaladja a követelt összeg mértékét. Ezzel összefüggésben Chiarloni hívja fel a figyelmet arra a jelenségre, hogy Olaszországban a biztosító társaságok gyakran azért törekszenek a perek elhúzására, hogy tisztességtelen perbeli alkut köthessenek a károsultakkal, akik nem képesek kivárni a több évig elhúzódó eljárásokat.⁶¹⁵ A polgári perek elhúzódása és az ennek eredményeként felmerülő aránytalanul magas költségek így ahhoz vezetnek, hogy a gazdaságilag gyengébb helyzetben levő felek inkább elfogadják a számukra kedvezőtlenebb ajánlatot is.

Ezekben az esetekben a perelhúzást alkalmazó fél magatartását racionálisnak tekinthetjük, hiszen az általa elérni kívánt helyzetet kedvezőtlenebbnek ítéli meg annál, mint a perelhúzó taktikák alkalmazása nélkül lenne. Ilyenkor a fél – a rendelkezésre álló információk és várakozások alapján – kalkulál az elérhető nyökkel és az ennek elérése során felmerülő kockázatokkal. Mindezek alapján pedig döntést hoz arról, hogy milyen perbeli taktikát kövessen. Ez a mérlegelés a különböző helyzetben lévő felek esetében rendkívül eltérő lehet. Egy likviditási gondokkal küzdő alperes, aki csak időt kíván nyerni a teljesítésre valószínűleg sokkal egyszeribb módon mérlegel, mint egy biztosító társaság, akinek az alkalmazásában magasan kvalifikált közgazdászok végeznek kockázatelemzéseket, valószínűleg az ilyen esetekre vonatkozóan is. Ezeket különösen el kell különítenünk a feleknek azokat az

---

⁶¹⁴ „A polgárok fele nem akarja, hogy az eljárás gyorsan véget érjen: melyik kötelezett nem álmodik arról, hogy tartozását évekig elhúzza egy alacsony kamatláb mellett? Engedtük bíróságainkat elkorcsosulni az alacsony kamatú bankokhoz.” Storme 2008

⁶¹⁵ Chiarloni 1999, 276. o.

érdekeit, amelyek – az elbbi összefüggés szempontjából – nem racionális megfontolásokból fakadnak. Ilyenek lehetnek a különböző érzelmek, mint a harag, vagy a bosszú. Míg ugyanis az első csoport esetében a bíróság által kiszabható szankciók olyan kockázatnak minősülnek, amellyel a felek számolnak, addig a második esetében ilyenről nem beszélhetünk és így azok esetében a szankciók preventív hatása kérdéses.

A perelhúzás okai: az ügyvédek érdekei

Láthatjuk, hogy a polgári per elhúzásában a felek különböző okokból kifolyólag lehetnek érdekeltek. Ezekről meg kell különböztetnünk azt az esetkört, amikor *a felek képviseli saját érdekükben* fakadóan húzzák el a pereket. Ennek jellemzői – bár, ahogy látni fogjuk, nem kizárólag – a bevételük maximalizálása az oka.

Armstrong állapítja meg, hogy „bár az adversarial system azon a feltevésen alapszik, hogy a saját érdekeik érvényesítéséhez a felek vannak a legjobb helyzetben. Ez nem számol azzal a ténnyel, hogy a feleket ügyvédek képviselik, akik nem minden esetben az ügyfelek érdekében cselekszenek: hozzá nem értésből adódóan, díjuk növelése érdekében, vagy az ügyvéd-ügyfél kapcsolatból fakadó más okokból kifolyólag.”⁶¹⁶ *Verkijk* rendszerezte az ügyvéd és ügyfél érdekeit a polgári perben és megállapította, hogy az ügyfelek érdekein túl az ügyvédeknek is vannak különféle érdekei.⁶¹⁷

Ezek közül az *első csoportba* tartoznak az ügyvéd szakmai érdekei. Ide sorolhatjuk különösen azt, hogy a rá bízott ügyben szakmailag kifogástalanul képviselje ügyfelét, amely adott esetben a perek elhúzásához is vezethetnek. *Zuckerman* hívja fel a figyelmet arra, hogy az ügyvédek gyakran a polgári perbeli szerepük megfelelő teljesítése érdekében húzzák el a peres eljárásokat. Szerinte a „saját érdekük nem csak a fizetségük maximalizálásában merül ki, de arra is kiterjed, hogy biztosítsák a helyzetüket egy esetleges kártérítési perekben. Annak érdekében ugyanis, hogy minimalizálni tudják a gondatlanságból fakadó felelősségüket, az ügyvédek természetesen leg hajlamosak követni valamennyi eljárási utat, amely nyitva áll előttük”, ez pedig a perek elhúzódsához vezethet.⁶¹⁸ Gyakran ezzel magyarázható az is, hogy az ügyvédek visszatartják az információkat és azokat az eljárás megfelelő szakaszában adják csak el, amely meghatározott eljárásjogi környezetben a fellebbezési eljárást jelenti. A

---

⁶¹⁶ Armstrong 1995, 107. o.

⁶¹⁷ Verkijk 2008, 72. o.

⁶¹⁸ Zuckerman 1995, 65. o.

megfelel en id zített bizonyíték sokkal nagyobb hatást tud gyakorolni a bíróság tagjaira és képes egy per menetét teljes egészében megfordítani.

Második csoportba sorolhatók az ügyvéd nem jogszer érdekei, amelyek hatására az ügyvédek büntet jogilag fenyegetett cselekményeket valósítanak meg. Ilyen lehet például, az ígért pénz megszerzése, amelyet azért kap az ügyvéd, hogy elveszítsen egy pert. Ritkábban, de ilyen érdekek is vezethetnek egy ügyvédet perelhúzó taktikák alkalmazására.

A *harmadik csoportba* pedig azokat az érdekei sorolhatók, amelyek nem tekinthet k ugyan illegálisaknak, ugyanakkor nem is tartoznak a szakmailag kívánatos érdekei közé. A fenti csoportok közül témánk szempontjából ez utóbbival érdemes behatóbban foglalkoznunk. Verkijk erre az ügyvédi munkadíjat hozza fel példaként, amely bár jogszer érdek, de nem kapcsolódik közvetlenül a szakmaisághoz.⁶¹⁹ Zuckerman is megállapítja, hogy a feleken kívül az ügyvédeknek is vannak saját, a felekt l elkülönül érdekeik, így különösen a díjazásuk. Ezzel kapcsolatban állapítja meg, hogy „csoda lenne, ha nem létezne kapcsolat az ügyvédek anyagi érdeke és a pereskedési gyakorlat között” akkor, amikor az eljárási szabályok megfelelő man vezzési lehet ségeket biztosítanak ehhez és az ügyfelek részér l sincs ezzel szemben ellenállás.⁶²⁰

Az ügyvédi munkadíj számításának több módja is ismert, amely különböz képpen befolyásolhatja az ügyvéd viselkedését a polgári perben és ez által a polgári per stílusát és tartamát is. A különböz rendszerek tehát más típusú magatartásra sarkallják az ügyvédek, egy közös pont azonban mindegyiknél megfigyelhet , mégpedig az, hogy az adott rendszer adta keretek között *az ügyvéd próbálja a saját hasznát maximalizálni*. Ezt önmagában még nem tekinthetnénk morálisan elítélend nek, mondhatjuk értéksemleges, amely a bevételeinek növelésére törekv , racionális emberi viselkedésb l fakad. Azonban ha ez az érdek összeütközésbe kerül mások érdekeivel, úgy annak értéksemlegessége megsz nik. Ezt tapasztalhatjuk a perek elhúzása esetén is, hiszen az ügyvédnek a szakmai közössége felé, a bíróság felé és az ügyfele irányába is vannak olyan *kötelezettségei, melyek megsértéséhez vezetne*, ha azokkal szemben a haszon maximalizálására törekedne.

---

⁶¹⁹ Verkijk 2008, 72. o.

⁶²⁰ Zuckerman 1995, 65. o.

Ugyanakkor téves lenne azt feltételezni, hogy az ügyvédek kizárólag a bevételek növelése érdekében tanúsítanak olyan magatartást, amely a perek elhúzódsához vezetnek. Gyakran az ügyvédek egymás iránti „szakmai szolidaritás” miatt m ködnek közre a másik ügyvéd által alkalmazott magatartásban. Ilyen eset, ha az egyik ügyvéd a tárgyalás elhalasztását kéri, amelyikbe az ellenfél ügyvédje beleegyezik. Erre mutat rá Lord *Woolf* is jelentésében. Vizsgálatai szerint „még az is el fordulhat, hogy az ellenérdek felek képvisel inek érdekében áll egymás vétségeinek a kölcsönös elnézése. Bírói tapasztalat, hogy az ügyvédek kényelmességének az eredménye, hogy a pert el kell halasztani, mert abba mindkét fél beleegyezett. Ez annak eredményeként derült ki, hogy amikor a bíró el írta a felek személyes közrem ködését, hogy k is támogassák a tárgyalás elhalasztását, akkor az ilyen típusú beadványok száma drámaian lecsökkent.”⁶²¹ *Habscheid* az „ügyvédi szolidaritást” azzal magyarázza, hogy „csak a kollégájával szemben el zékeny ügyvéd várhat megfelel szívességet a kollégájától arra az esetre, ha a jöv ben kerül hasonló helyzetbe.”⁶²² Ez a magatartás is a felvázolt érderendszer harmadik csoportjába sorolható. Ebben az esetben ugyanakkor nem a bevételeket kívánják az ügyvédek növelni, hanem a kölcsönösségen alapuló szakmai kapcsolataikat ápolni. Ez is olyan érték lehet a perbeli képvisel szemében, amiért érdemes közrem ködnie az eljárás elhúzásában.

A perelhúzó taktikák alkalmazása szempontjából tehát alapvet en két érdekcsoportot azonosíthatunk, így egyfel l a felek érdekeit, másfel l pedig az ügyvédek saját érdekeit. Ezek jellemz en az ügyvéd személyénél találkoznak, akinél az érdekek feler síthetik, vagy akár ki is olthatják egymást. A kés bbi ítélethozatalban érdekelt ügyfél érdekeit az ügyvédje szem el tt tarthatja és olyan eljárásjogi eszközöket vehet igénybe, amelyek a perek elhúzódsához vezetnek. Ezt továbbá er síthetik az ügyvédeknek a saját érdekei is, akiknek ügyfeleik érdekeit l függetlenül is szándékában állhat az eljárás késleltetése. Ugyanakkor ezek gyengíthetik, illet leg széls séges esetben akár ki is olthatják egymást. A fentiekb l továbbá azt is láthatjuk, hogy a perelhúzó taktikák alkalmazására *legtöbb esetben racionális érdekek sarkallják a feleket és az ügyvédeiket* is. Ennek megállapítása azért fontos, mert ha a perbeli taktika megválasztásánál valóban lejátszódik egy értékel folyamat és az érintettek racionálisan választják a perelhúzást, úgy álláspontunk szerint az *érdekek semlegesítésével, vagy azok ellensúlyozásával a perelhúzás megel zhet* .

---

⁶²¹ Woolf 1994, 3. fejezet 31. pont

⁶²² Habscheid 1971, 27. o.

b) A perelhúzó eszközök alkalmazásának feltételei

Munkánk alapfeltevésének, miszerint a perek elhúzására csak a szándék és a lehetőség együttes meglétekor kerül sor, az egyik elemét, nevezetesen a „szándékot” megvizsgáltuk. A továbbiakban annak másik összetevőjével, a „lehetőséggel” foglalkozunk. Ez alatt azt értjük, hogy a feleknek a döntésétől függ-e, hogy elhúzzák a pert vagy sem. Amennyiben nem tudják befolyásolni az eljárás lefolyását, úgy nem beszélhetünk perelhúzó magatartásról. A polgári per ettől függetlenül elhúzódhat, ekkor azonban nem a felek taktikája miatt, hiszen annak alkalmazására nincs is lehetőségük, hanem más okból kifolyólag.

Vizsgálódásunknál abból indulunk ki, hogy a perelhúzás szempontjából a különböző jogrendszerek eltérő mértékben sérülékenyek. Álláspontunk szerint ennek az oka abban keresendő, hogy ezekben az országokban más és más *a bíróság és a felek szerepe a permenetének alakításában*. Ha ugyanis a felek kezébe van adva, hogy az eljárás alakulását befolyásolják, úgy annak megakasztása is tőlük függ. Ilyen esetben a perelhúzó taktikákat igen széles körben tudják alkalmazni. Annak érdekében tehát, hogy a feleknek ne legyen lehetőségük a perek elhúzására, olyan módon kell a feladatokat és a jogosultságokat meghatározni, hogy ilyen taktikák alkalmazására ne legyen módjuk. Ebben a fejezetben tehát arra keressük a választ, hogy ez a sérülékenységük milyen módon csökkenthető.

A perelhúzás módszerei jogrendszerenként eltérőek lehetnek, hiszen a per résztvevőinek a mozgásterét az adott eljárásjog határozza meg. A módszerek között szerepelhetnek a torpedó keresetek⁶²³, az ügy eldöntéséhez szükséges információk visszatartása és „csöpögtetése”⁶²⁴, a per elhalasztására, vagy szünetelésére benyújtott kérelmek, a bíró összeférhetetlenségére való ismételt hivatkozás annak érdekében, hogy a kizárás tárgyában való döntés elhúzza az alapeljárást⁶²⁵, a közbenes kérdésekben hozott döntések megtámadása⁶²⁶, vagy például egymással összefüggő keresetek benyújtása a különböző illetékesség és hatáskör bíróságokhoz azért, hogy azok az összefüggő eljárások lezárásáig az elttük folyó pert felfüggeszék. A lehetséges módszerek száma és típusa változó lehet, amely mindig az adott eljárási törvény által nyújtott keretektől függ. Azokban az országokban például, ahol a törvény biztosítani akarja a kétoldalú meghallgatás elvét és nem szankcionálja mulasztási ítélettel az alperes távolmaradását, már az alperes egyszeri távolmaradásával megakasztható

⁶²³ Sanader – Breßler 2009, 157. o.

⁶²⁴ Rinsche 1993, 62. o.; MünchKomm 1992, Prütting, 1668. o.

⁶²⁵ Grgi 2007, 155. o.

⁶²⁶ Michalik 1999, 128. o.

az eljárás. Mivel a lehetséges perelhúzó módszerek száma országonként és koronként változik, így fejtegetésünkben nem az egyes perelhúzó módszerek oldaláról kívánjuk körüljárni a problémát, hanem egy másik aspektusból, a bíró és a felek közötti felelősségmegosztás oldaláról.

Kengyel mutat rá, hogy „történelmi korszakoktól és társadalmi berendezkedéstől függetlenül a polgári per szabályozásának mindenkori alapkérdése a bíróság és a felek hatalmi viszonyának a meghatározása. Alapvetően itt a függ az eljárásjogi felelősség realizálhatósága is.”⁶²⁷ Álláspontunk szerint a perelhúzásnak a „lehetőség” oldalát a *bíróság és a felek közötti hatalmi viszony* szempontjából érdemes megközelíteni, ugyanis így kapunk választ arra a kérdésre, hogy milyen módon lehet a perelhúzás lehetőségét korlátozni és ilyen módon a jogrendszer sérülékenységét csökkenteni.

A polgári pernek történetileg különböző modelljei alakultak ki, amelyek különbözőképpen osztották meg az eljárási jogokat és kötelezettségeket a felek és a bíróság között.⁶²⁸ Témánk szempontjából elsősorban a per menetére gyakorolt befolyásukat kell megvizsgálnunk. Abban az esetben, ha jelentős részben a felektől függ a per lefolyása, úgy a felek rendkívül széles mozgástérrel bírnak a perek elhúzására is. Lényegében az a felelősségük, hogy a perek időben befejeződjenek-e. Amennyiben ez a befolyásuk korlátozottabb és az megoszlik a bíróság és közöttük, úgy a perelhúzásra a lehetőségeik is szűkebbek.

A liberális permodellben az eljárás menetének a tekintetében is a féluralom érvényesült, így a feleknek jelentős befolyásuk volt a per lefolyására, amivel gyakran vissza is éltek. *Habscheid* szerint a XIX. századi kodifikációknál „az erkölcs szabad játékában bíztak: az volt az általános meggyőződés, hogy a jogait vitató fél egyéni érdeke a leghatékonyabb katalizátor a jogi helyzet mielőbbi tisztázásában.”⁶²⁹ Ennek a feltevésnek a hibás voltát könnyen felismerhetjük, ha arra gondolunk, hogy egy perben egyrészt a két ellenérdekelte fél van, akik között a per kimenetében és nem szükségképpen annak lefolyásában van érdekellentét. Elképzelhetjük, hogy ugyanabban a perben mind a két fél visszatartja az információkat, hogy azok megfelelő időben történő eladásával elnyerjen tevényt. Másrészt látnunk kell, hogy a feleket jellemzően ügyvédek képviselik, akik esetében az „erkölcs szabad játéka” nem jelentkezik olyan

---

⁶²⁷ Kengyel 1989, 11. o.

⁶²⁸ Lásd: Kengyel 2003

⁶²⁹ Habscheid 1971, 27. o.

élesen, részben a saját érdekeikből, részben szakmai szolidaritásból kifolyólag. A rendszer gyengeségei a keretek túlfeszítéséből és az azokkal való visszaélésből fakadt. Zuckerman jegyzi meg – egyezően Lord Woolf megállapításaival – hogy „a komplexitás, a késedelem és a költségek nem az eljárási eszközök természetéből, hanem azok túlzott és aránytalan használatából és az azokkal való visszaélésből fakadnak.”⁶³⁰ A liberális permodellnek a perelhúzás szempontjából az volt a koncepcionális hibája, hogy az eljárás menetének alakulását a felek kezébe tette le, akik azonban ezzel visszaéltek.

A liberális per visszasságaira adott reakcióként fejlődött ki a XIX. század végén Ausztriában a *szociális polgári per*, amelyben a jogszabály a felektől a bíróhoz helyezte át a per irányításához szükséges eszközöket. „A polgári per szociális funkciójának a megvalósítása szempontjából kulcsfontosságúvá vált a bíróság szerepe. A felek uralmi helyzetével szemben Klein a bíróság erőtlen teljes aktivitását hangsúlyozta.”⁶³¹ Ez az aktív bírói szerepvállalás azonban nem korlátozta a felek magánautonómiáját, csak a liberális per koncepcionális hibáit kívánta orvosolni. Magyary a következőképpen fogalmazta ezt meg. „Hogy a bíró és a fél érvényesülésének egyensúlyát a perben sikerült létrehozni, annak oka fellelhetőben rejlik. Először, hogy sikerült a felek rendelkezését kellő határok közé szorítani. A fél től függjön, hogy akar-e jogvédelmet vagy sem. De nem tőle függjön, hogy az eljárás miképpen bonyolódjék le és meddig tartson. Ha a fél jogvédelmet kér, ne legyen a bíró akadály a igazság keresésében.”⁶³² Ennek eredményeként a perek elhúzására a feleknek és képviselőiknek a mozgásteret jelentő mértékben lecsökkent. Ezt egyik oldalról a *bíróság aktív részvételéből*, másik oldalról a *rendelkezési jogok korlátozásából* fakad. Ugyanis, ha a bíró aktív szerepvállalása a megfelelő eljárási eszközökkel párosul és a felek sem rendelkeznek olyan jogosítványokkal, amelyekkel szabadon elhúzhatnák az eljárást, úgy az erre irányuló taktikák nem tudnak érvényesülni. Ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy ehhez nem elég a bíró szerepvállalását megnövelni, azzal párhuzamosan a felek rendelkezési jogosítványait korlátozni kell és a bíróság kezébe olyan eszközöket kell adni, amellyel biztosítani tudják, hogy a felek eleget is tartsanak a parancsaiknak. Kengyel hívta fel erre az összefüggésre a figyelmet Olaszország és Franciaország példáján keresztül. „Az olasz és a francia polgári eljárásjog fejlődése a bírói hatalom növelésének az irányába mutat. A bírói pervezetési jogosítványainak a koncentrálódását lényegesen lassabban követi a felek korlátlan

---

⁶³⁰ Zuckerman 1995, 62. o.

⁶³¹ Kengyel 2003, 105. o.

⁶³² Magyary - Nizsalovszky 1939, 38. o.

rendelkezési jogának a visszaszorítása és a perceselexményekért való felelősségének a fokozódása. Úgy tényleg, hogy amíg ez a két fejlődési irány nem kerül egymással „szinkronba”, addig sem a francia, sem az olasz polgári eljárás nem fog tudni megszabadulni a „latin perjogok” közös örökségétől, a kánonjog hatásától. Az írásbeliség, a közvetettség, a formalizmus maradványai még mindig felbukkannak, tágra terjedve a felek és ügyvédjeik „taktikázásához”, a per tetszhalagos elhúzásához.”⁶³³

c) A perelhúzás megakadályozásának eljárási eszközei

Az alapfeltételezésünknek mind a két elemét megvizsgáltuk. Ezek alapján egyik oldalról megállapítottuk, hogy a felek és képviselőik különböző okokból érdekeltek lehetnek a polgári per elhúzásában, amelyek között számosat racionálisnak minősítettünk. Ebből arra következtettünk, hogy ezek semlegesíthetők, amivel a perelhúzás megelőzhető. Másik oldalról megvizsgáltuk a per taktikai lehetőségek korlátozhatóságát. Ennek a módjaként a felek mozgásterének a szűkítését jelöltük meg, amely részben a jogszabályi korlátok hatására, részben a bíró aktív szerepvállalása által érhető el. Ezek után azt vizsgáljuk meg, hogy melyek azok az eljárási eszközök, amelyek segítségével az elhalasztott célok, nevezetesen, az érdekek semlegesítése és a felek per taktikai mozgásterének leszűkítése elérhető.

Álláspontunk szerint két csoportra lehet bontani azokat az eljárási eszközöket, amelyek a perelhúzás megakadályozására szolgálnak. Első csoportba azokat soroltuk, amelyek céljuk szerint az érdekeket akarják semlegesíteni, másikkban pedig azokat, amelyek a felek per taktikai mozgásterét akarják szűkíteni.

Az érdekeltség semlegesítése

Véleményünk szerint azokra az érdekekre tudunk a jog eszközeivel hatni, amelyek racionálisnak tekinthetők abban az értelemben, hogy az érdekeltek az elhúzás eredményeként keletkező helyzetet kedvezőbbnek ítélik meg annál, mintha nem húzná azt el. Ilyenként egyik oldalról a felek racionális érdekeit azonosítottuk. Ezek ellentételezésére a legtöbb jogrendszerben a pénzbüntetés és a perelhúzás esetére kilátásba helyezett speciális költségviselési szabályok szolgálnak. Ezek kockázatként jelennek meg a fél szemében. A fél képzeletbeli mérlegének egyik oldalára ilyenkor a perelhúzással elérhető eredmény, a másik

---

⁶³³ Kengyel 1989, 59. o.

oldalára pedig a kockázatként megjelenő szankció kerül. Amennyiben a szankció mértéke és alkalmazásának valószínűsége alapján kialakuló kockázat nagyobb, mint az elérhető haszon, úgy a racionális fél nem fogja a perelhúzást választani. Ezt nevezzük a szankció preventív hatásának.⁶³⁴ A szankcióknak ezek alapján olyan mértékűeknek kell lenniük, amelyekkel a bíróság el tudja rettenteni a felet. A preventív hatás viszont csak akkor érhető el, ha a szankciókat rendszeresen alkalmazzák is, így a félnek alappal kell arra számíthatnia, hogy perhúzás esetén azt vele szemben ki fogják szabni, illetve a fél erre megfelelő információkkal rendelkezik is. *Michalik* emeli ki a *Woolf* féle reform előtti angol eljárásjoggal összefüggésben, hogy a felek perelhúzásával szembeni küzdelemhez hiányoznak az eljárási szabályokból a megfelelő szankciók és a liberális szemléletre visszavehetően a kiszabott büntetések alól utóbb mentesítik a feleket.⁶³⁵ Ilyen esetben a szankcióknak nincs preventív hatásuk, hiszen az érdekeltek alappal számíthatnak arra, hogy a bíróság utóbb elengedi a rájuk kiszabott szankciókat.

Másik oldalról az ügyvédek érdekeit minősítettük racionálisaknak. Ugyanis a hosszan tartó per esetében az ügyvéd kedvezőbb helyzetbe kerül, mintha az eljárás rövidebb lenne. Amennyiben tehát az ügyvéd a hosszabb eljárás esetén több bevételhez jut, úgy érdekeltté válik az eljárás elhúzásában. Ez egyrészt az ügyvédi munkadíj számításának módszerével, másrészt a szankciókkal befolyásolható.⁶³⁶

Munkaóra alapú díjszámítás esetén (lásd 1. ábra) a kiszámlázott óráktól függ az ügyvéd munkadíja, így ha több időt tölt az ügygel, úgy a bevétele is megnövekszik. Ilyenkor tehát az ügyvéd érdekeltté válik abban, hogy az eljárás tovább tartson, mert így több órát tud kiszámlázni.

A munkadíj számításának modelljeit bemutató ábrák három esetet vázolnak fel, amelyeket külön szín jelez. Első esetben a per már az első tárgyaláson lezárul, a második esetben a bíróság a harmadik tárgyaláson hozza meg a döntését, míg a harmadik esetben a per lezárásához öt tárgyalási napot is meg kell tartani.

Ahogy az 1. sz. ábrán meg lehet figyelni, az ügyvédi munkadíj a három eset közül akkor a legmagasabb, amikor a polgári per elhúzódik és a perben már az ötödik tárgyalást kell megtartani.

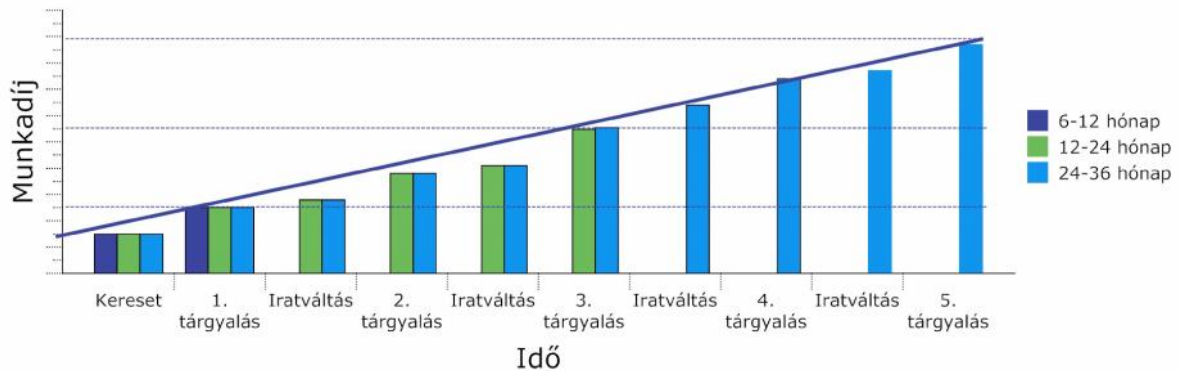
---

⁶³⁴ Ujlaki 1990, 70. o.

⁶³⁵ Michalik 1999, 145. o.

⁶³⁶ „Át kell gondolni, a bíróságok perköltség-gyakorlatában miként lehetne érvényesíteni, hogy a pert előre vivő ügyvédi magatartás megfelelő értékelésre kerüljön.” Szabó 2007, 378. o.

Óradíj alapú díjszámítás

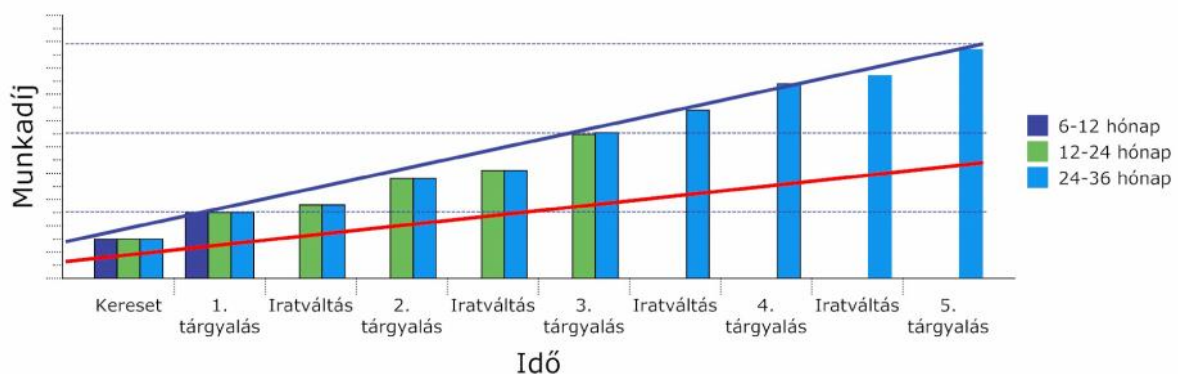

(1. ábra – Munkaóra alapú díjszámítás modellje)

Ugyanez az eset azokban a rendszerekben, ahol ugyan díjtáblázat van, amelyb l a különböző tételek az ügyvédnek meghatározott eljárási cselekményenként járnak, de azok felszámítására minden eljárási cselekmény esetén ismételten lehet ség van (lásd 2. ábra). Ilyen esetben az ügyvéd abban lesz érdekelt, hogy tovább tartson az eljárás és több alkalommal is ki tudjon számlázni meghatározott tételeket.

A 2. sz. ábrán láthatjuk, hogy az óradíj alapú díjszámítással szemben az eltérés csak annyi, hogy itt nem órában fejezik ki az elvégzett munkát, hanem egy tarifa alapján számolják ki, viszont azt többször is fel lehet számítani, így ha tovább tart a per, a munkadíj folyamatosan növekszik. Ezt a kék szín vonal mutatja. Természetesen a bevétellel párhuzamosan a költségek is növekednek, ezt mutatja meg a piros vonal. Ugyanakkor a költségeknek a szintje az els id szakban, arányaiban magasabb, mint kés bb. Így bár a költségek is növekednek, de nem olyan mértékben, mint a bevételek.

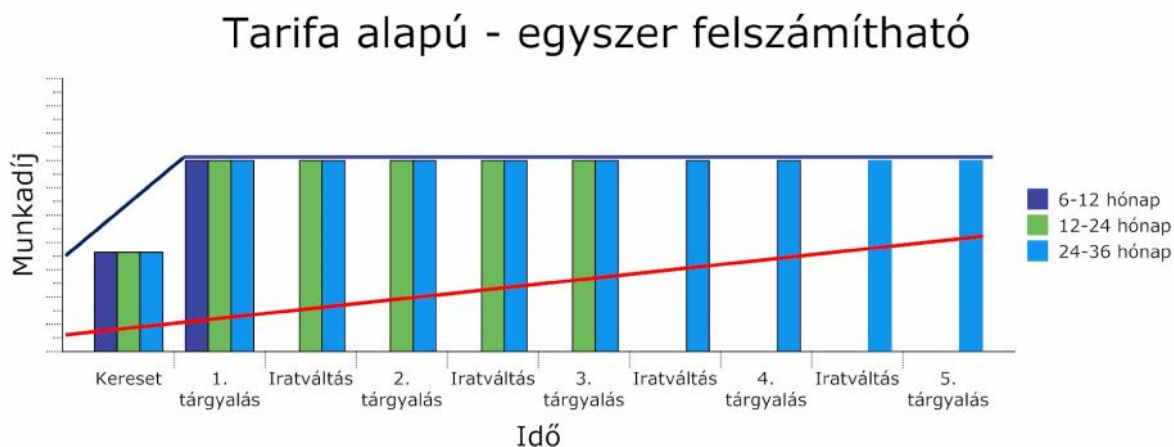
Tarifa alapú - többször felszámítható

(2. ábra – Tarifa alapú díjszámítás modellje, amelyben a tételek többször felszámíthatók)

Ezzel szemben azok a rendszerek, ahol csak eljárási cselekményenként egyszer lehet felszámítani a díjat (lásd 3. ábra), az ügyvéd abban lesz érdekelt, hogy azt minél hamarabb elvégezze, hogy a díjához minél korábban hozzájuthasson. Példaként a német költségszabályokat lehet említeni, amelyben az ügyre fordított munkaóráktól függetlenül számítják az ügyvéd díját, attól függően, hogy a per milyen szakaszába ért. *Leipold* említi szemléltetésképpen, hogy „a bizonyítási díjat csak egyszer lehet elszámolni egy eljárási fokon. Így az ügyvéd nem keres több pénzt akkor, ha tíz tanú és három szakért meghallgatására kerül sor, mintha csak egy tanút hallgattak volna meg. Az ügyvédnek így gazdasági érdeke, hogy az eljárás a bizonyítás szakaszába kerüljön, de abban már nem érdekelt, hogy az elhúzódjon.”⁶³⁷ Ezzel a rendszerrel tulajdonképpen az a cél, hogy az ügyvéd ne legyen érdekelt az ügyek elhúzásában.

Ahogy a 3. sz. ábrán lehet látni, az ügyvédi munkadíj nem növekszenek annak függvényében, hogy a per tovább tart, viszont a költségek ugyanúgy - folyamatosan növekvő mértékben - megjelennek, mint a többi rendszerben. Ebből pedig következik, hogy a haszon, amely a kettő közötti rész, idővel folyamatosan csökken.

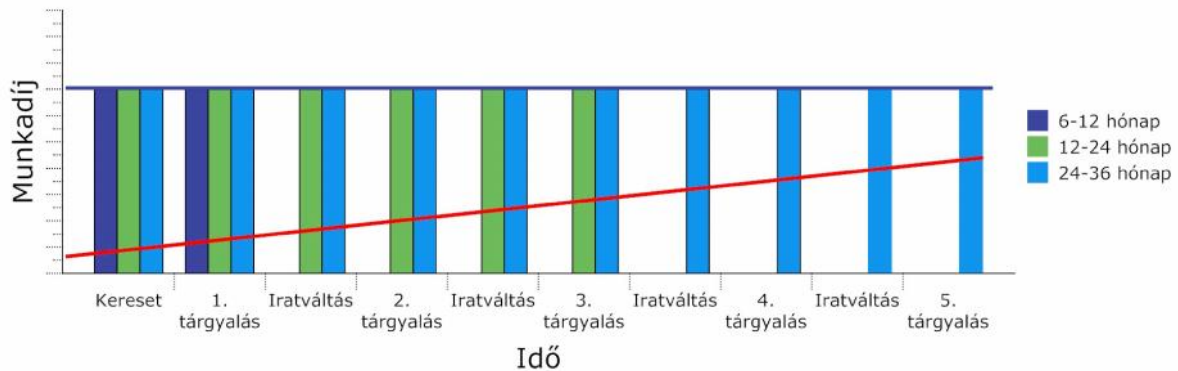

(3. ábra – Tarifa alapú díjszámítás modellje, amelyben a tételek csak egyszer számíthatók fel)

Ugyanezt tapasztalhatjuk az ún. sikerdíj (lásd 4. ábra) esetén is. Ilyenkor az ügyvédnek abban van érdeke, hogy minél nagyobb legyen a félnek megítélt összeg, hiszen az munkadíja is ahhoz igazodik. Ugyanakkor ez az összeg nem lesz nagyobb, ha a per hosszabb ideig tart, a költségek viszont növekednek, a kettő közötti különbség folyamatosan csökken.

⁶³⁷ Leipold 1995, 272. o.

Sikerdíj

(4. ábra – Sikerdíj alapú díjszámítás modellje)

Az ügyvédi munkadíj számításának jelentőségére utal *Leipold* is. Szerinte „a költségcsökkentés befolyását nem szabad alábecsülni, és ha az eljárást ténylegesen befolyásolni kívánjuk, akkor gondolni kell arra, hogy a felek és a legképviseletük gazdasági érdeke miképpen befolyásolja magatartásukat.”⁶³⁸ A költségcsökkentés által, hogy az ügyvéd érdekeltségét csökkentik, képesek lehetnek megakadályozni, hogy az ügyvéd saját érdekében fakadóan, az ügyfelének akarata nélkül húzza el a pert.⁶³⁹

Másik befolyásolási eszközként a szankciókat jelöltük meg. Ez speciálisan alakul a különböző országokban, hiszen az ügyvédi munka jellegéből fakadóan kényes kérdés az ügyvédek fegyelmezése, amely sok helyen a bíróságok hatáskörén kívül van. *Normand* jegyzi meg, hogy „összességében a perbeli taktikáknak és visszaéléseknek a kezdeményezése az ügyvéd, mindazonáltal csak néhány jogrendszer van, amelyek ismernek olyan szankciókat, amelyeket velük szemben lehet alkalmazni.”⁶⁴⁰

A bíróság szankcionálási jogkörei országról országra változnak. Egy képzeletbeli skála egyik végén az angolszász országokat, másik végén pedig Németországot helyezhetjük el. Míg ugyanis az Egyesült Államok szövetségi eljárásjogi törvénye rendkívül sok esetben engedi az ügyvédet bírságot fizetni, addig a német polgári perrendtartás nem teszi lehetővé az ügyvédnek a bíróság általi szankcionálását. *Breyer* hasonlítja össze a német rendszert az angollal és az amerikaival és állapítja meg, hogy míg az utóbbi országokban az ügyvéd kötelességének

⁶³⁸ Leipold 1995, 266. o.

⁶³⁹ Reimann szerint a nemzetközi trendek mégis a hivatalos díjszabálytól az óraalapú díjszámítási módszer irányába haladnak. Reimann 2012, 26. o.

⁶⁴⁰ Normand 1999, 246. o.

esetén a bíróság kötelezheti az ügyvédet az okozott költségek megtérítésére, addig ez a német rendszerben nem fordulhat elő.⁶⁴¹ A helyzet mára Ausztriában is a némethez hasonló. Korábban ugyan az osztrák polgári perrendtartás lehet vé tette, hogy a bíró az ügyvédet bírságolja, ha az súlyos gondatlanságból az eljárást elhúzta⁶⁴², ezt a helyzetet megváltoztatta az osztrák polgári perrendtartás 1983. évi módosítása, amely az ügyvédek feletti bírósági fegyelmezési jogkört megszüntette.⁶⁴³ A polgári per elhúzásának esetei Ausztriában a szakmai szabályok megszegésének min sülnek és az ügyvédi kamara fegyelmezési jogkörébe tartoznak.⁶⁴⁴ Az angol eljárási szabályok ezzel szemben ismerik az ügyvéd szankcionálhatóságát. Azok például lehet vé teszik, hogy a bíróság megtiltsa az ügyvédnek, hogy költségeinek megtérítését ügyfelét l kérje, vagy utasíthatja, hogy személyesen fizesse meg más költségeit.⁶⁴⁵ Erre olyan esetekben kerülhet sor, többek között, ha az ügyvéd nem jelenik meg a tárgyaláson, vagy miatta az eljárásban szükségtelen eljárási cselekményre kerül sor, vagy gyakori ismétlésekkel és kirívó lassúsággal adja elő érveit és ezáltal hátráltatja az eljárást.⁶⁴⁶

Az ügyvédeknek a bíróság általi szankcionálása azonban nem aggálytalan. Az ügyvéd státuszából és a munkájának a jellegéb l adódóan *kifogásolható* az olyan eljárási szabály, amely lehet vé teszi, hogy a polgári perben eljáró bíró fegyelmezési jogokat gyakoroljon az ügyvéd felett. Persze az ügyvédnek nem csak a szakmai közössége, de a bíróság irányába is vannak kötelezettségei, amelyek megsértése esetén a felel sséget meg kell állapítani és vele szemben a megfelelő szankciókat vele ki kell szabni. Ennek azonban lehet az a módja, hogy a bíróság hivatalból értesíti a kamarát az ügyvéd magatartásáról, amely ez után a fegyelmezési jogkört gyakorolja.

A perelhúzás lehet ségének korlátozása

Egy másik megoldási kísérlet a perelhúzás megakadályozására a felek eljárási mozgástérének lecsökkentése. Ez az érdekekre nem kíván hatással lenni, helyette az eszközök oldaláról közelíti meg a perelhúzó taktikákat. Ezen a csoporton belül álláspontunk szerint továbbá meg lehet különböztetni törvényi korlátozásokat és az aktív bírói pervezetést, melyek közös célja a felek perelhúzó taktikáinak kizárása és ezzel a koncentrált per megvalósítása. Els esetkörbe

---

⁶⁴¹ Breyer 2006, 12. o.

⁶⁴² Normand 1999, 246. o.

⁶⁴³ Rechberger 1994, 558. o.

⁶⁴⁴ König – König 1991, 196. o.

⁶⁴⁵ Loughlin - Gerlis 2004, 537. o.

⁶⁴⁶ Loughlin - Gerlis 2004, 538. o.

tartozik különösen a mulasztási ítélet intézménye, a másodfokú eljárásban új tények el terjesztésének a tilalma, a keresetváltoztatásra, illetve a bizonyítás el terjesztésére vonatkozó határidő meghatározása. Ezekkel a korábbi fejezetekben foglalkoztunk.

Ugyancsak a perelhúzás eszközoldalát kívánja korlátozni a másik csoportba sorolható bírói pervezetés is. Azáltal ugyanis, hogy a bíró kezébe kerülnek bizonyos, a pervezetéssel kapcsolatos jogosultságok, a feleknek és ügyvédeknek kevesebb mozgástere marad. Andrews jegyzi meg, hogy aktív pervezetés esetén „arra lehet számítani, hogy a feleknek kevesebb lehet segítségük lesz a perbeli manőverezésre” és ezáltal biztosíthatóvá válik a gyors és hatékony eljárás.⁶⁴⁷ A bíró kezébe ennek érvényre juttatásához megfelelő eszközöket is kell biztosítani. Ilyeneknek tekinthet különösen a német és osztrák eljárásjogban ismert preklúzió intézménye, amely több közép- és kelet európai országban is alkalmazott megoldás. Ez az intézmény a koncentrált pert olyan módon kívánja biztosítani, hogy a félnek azokat a támadási és védekezési eszközeit kizárja, amelyeket nem a per menetének megfelelő időpontban terjesztettek el.⁶⁴⁸ A német eljárásjogban lévő, per elbire viteli kötelezettség (*Prozessförderungspflicht*) megszegése így akár pervesztességhez is vezethet. *Leipold* is azt emeli ki, hogy a késedelmes elterjesztés kizárása és az ebből következő pervesztesség veszélye szorítja rá a feleket és ügyvédeiket, hogy a per elbire viteli kötelezettséget komolyan vegyék.⁶⁴⁹ Ezzel a bíró kezébe olyan eszköz kerül, amellyel a felek perelhúzásra irányuló kísérleteit korlátozni tudja. Ez több oldalról is hat a felek mozgásterére. Egyik oldalról a pernyerésre esélyt érő felet arra szorítja, hogy mihamarabb eladja a támadási és védekezési eszközeit, ha nyerni akar. Így az ügyvédek is arra kényszerülnek, hogy megfelelő időben adják ezeket el a bíróságnak, különben ügyfelük peresztessé lehet. Az ügyvédeknek ekkor bár érdekükben állna a perek elhúzása, de az ügyfelük pernyertessége miatt kénytelenek az információkat időben eladni, azokat nem „csöpögtethetik”. A pernyerésre esélytelen felet pedig olyan módon korlátozza, hogy a bíró által meghatározott időpont után nem lehet az információk visszatartásával és fokozatos eladásával a pert elhúzni. Így az a fél, aki tudja magáról, hogy el fogja veszíteni a pert, bár érdekében állna és el akarná azt húzni, mégsem tudja, mert a bíróság nem vár az eladásaira.

---

⁶⁴⁷ Andrews 1999, 96. o.

⁶⁴⁸ Musielak Kommentar 2002, Foerste, 712. o.

⁶⁴⁹ Stein-Jonas Kommentar 1985, Leipold, 268. o.

V. Befejezés

A polgári perek elhúzódásának kérdése több mint két évszázada örökzöld témája a jogtudománynak. Bár a pertartam nominálisan folyamatosan csökken, a társadalmi elégedetlenség azóta sem szűnik. Az elhúzódás elleni küzdelemben pedig az eljárásjog módosításának központi szerep jutott, amelyben nem utolsó sorban az elhúzódik meg, hogy a jogszabály módosítása politikailag gyors sikerekkel és viszonylag kevés költségvetési forrásigénnyel jelentkezik. Ugyanakkor gyakran túlbecsülik az eljárásjog módosításától várható hatásokat, a pozitív változás elmaradása esetén pedig ismételten a szabályok változtatása kerül elő. A folyamatos „toldozás - foltozás” hatására azonban a törvény végül teljesen elveszti belső koherenciáját és végül a helytelen módosítások végül kontra produktívvá válnak. Dolgozatunkban ezért azt tűztük ki célul, hogy rávilágítsunk a perelhúzódásnak azokra az okaira, amelyek eljárási eszközökkel kezelhetők. A kiválasztott eljárásjogok megoldásain keresztül pedig megpróbáltuk azonosítani azokat az elveket és konkrét intézményeket, amelyek a perelhúzódás megnevezett okaival szemben hasznosíthatók.

A perek elhúzódásaként *a koncentráció hiányát, az egységes és merev eljárási kereteket, az anyagi igazság hajszolását és a felek perelhúzását azonosítottuk*. Megoldásként pedig arra mutattunk rá, hogy *az együttműködés, az arányosság, a rugalmasság és a koncentráció elveinek tudatos és kiegyensúlyozott érvényesítése* a vizsgált jogrendszerekben elősegítette a perelhúzódás megakadályozását. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a perelhúzódás megakadályozásában az eljárási eszközöknek korlátozott hatásuk van csak, önmagában azok módosításával nem oldhatók meg az igazságszolgáltatás problémái.⁶⁵⁰

Dolgozatunkban kísérletet tettünk a konkrét eljárási megoldásokat is összehasonlítani és azok funkcióját és működési elveit meghatározni. Álláspontunk szerint ugyanis a konkrét jogintézmények eredeti környezetükből való kiragadása és más jogrendszerbe való mechanikus beillesztése nem adnak működés képes megoldásokat. Ahhoz, hogy a nemzeti jogalkalmazók megfelelően tudják az új intézményeket alkalmazni, ahhoz annak funkcióját kell felismerni és a saját jogi környezetünkben kell újrafogalmazni.

---

⁶⁵⁰ „Végeredményben azt mondhatjuk, hogy a polgári perek befejezésének mutatóit önmagában a perjogi szabályok változtatásával jelentősen megjavítani nem lehet.” Szabó 2013, 376. o.

Ennek érdekében a dolgozat értelmezés részében a magyar eljárásjogot a külföldi megoldások közös elvein keresztül vizsgáltuk és megállapítottuk, hogy a magyar polgári perrendtartásnak többféle hibája akad. Ezek egy részén a jogalkotó, másokon a bíróságok tudnak javítani.

Egyik típusú hiba, hogy *hiányzik a szabályozás egysége*. Gyakran nem a konkrét eljárási eszközökben, hanem a perrendtartás többi szabállyal való összhang hiányában található meg a probléma. Ilyenkor az intézmény „lóg a levegőben”, mert nincs egy olyan koncepció, amelyikbe az beleillene. Például, bár a perrendtartás tartalmaz preklúziós szabályokat, a törvény mégsem írja elő a bírónak, hogy tisztelettel tartsa a felek számára a támadási és védekezési eszközeik elterjesztésére. Erre az első tárgyalást megelőzően nincs is lehetőség, a teljesítés időpontja pedig jogi képviselő nélkül eljáró fél esetében legkorábban a második tárgyalás lehet. A jogi képviselő nélkül eljáró felet ugyanis nem lehet kötelezni arra, hogy írásbeli előkészítést végezzen.

A problémák másik forrása a *„gyorsító intézmények” funkciójának félreértése és a szabályok helytelen alkalmazása*. A perindítást megelőző kötelező egyeztetésnek is meg kellene lennie a maga funkciói, amelyek közül azonban a hatályos magyar megoldás egyiket sem képes megvalósítani. A jelenlegi szabályozásnak nem, hogy értelme nincs, de még felesleges költségeket is okoz a feleknek. Ennek teljes újragondolása lenne álláspontunk szerint szükséges. Ugyanez jellemző a kiemelt jelentőségű perekre is, amely valójában nem nyújt több, vagy jobb eljárásjogi eszközt a bíróságok számára, csak egy utasítást, hogy ezeket a jogvitákat „gyorsan” kell megoldani. Ehhez azonban nem szükséges új különleges eljárást alkotni. Amennyiben viszont a jogalkotónak ténylegesen szándékában áll ezeket az eljárásokat gyorsítani, akkor a jogvita sajátosságaira kell az eljárást igazítani. Ennek azonban a jogviták sajátosságaihoz kellene igazodniuk, nem a kényszeredett gyorsítás elvárásához, az ugyanis gyakran épp ellentétes hatást vált ki. Ezt láthatjuk a kiemelt jelentőségű pereknél is. Bár a pergyorsítás érdekében a bíróságnak koncentrált tárgyalást kellene tartania. Ehhez arra lenne szükség, hogy a bíróság akkor tudja azt megtartani, amikor a jogvita megérett arra. Ezzel szemben a kiemelt jelentőségű perekben a jogalkotó kötelezően előírja a bíróságnak, hogy kéthavonta tartson tárgyalást, függetlenül attól, hogy van-e annak értelme, vagy sem.

A harmadik esetkörben a meglévő *szabályok kiegészítése, illetve legújra kodifikálása lenne indokolt*. Első sorban ebbe a körbe soroljuk a tárgyalás előkészítésének a szabályozását. Bár a jelenlegi szabályok innovatív alkalmazásával jelentős eredmények érhetőek el, mégis a külföldi

tapasztalatok annak újraszabályozását támasztják alá. Véleményünk szerint alapvetően a tárgyalás kitérésének időpontjában, valamint az addig megtehető intézkedésekkel kapcsolatosan kellene módosítani a hatályos szabályokat ahhoz, hogy a bíróságnak nagyobb mozgástere legyen az ügy szükségleteire szabni a konkrét eljárást. Egyrészt az álláspontunk szerint a tárgyalást úgy kellene kitérteni és a tárgyalás előkészítését elvégezni, hogy az alperes ellenkérelmét a bíróság már ismerje. A felperes keresetéből ugyanis a bíróság még nem tudja eldönteni, hogy melyek a jogvita vitás pontjai, amennyiben ezeket csak az első tárgyaláson ismeri meg, úgy a per szükségszerűen elhúzódik. Ezért szükséges lenne, hogy a keresetlevél beérkezése után az alperest nyilatkozattételre szólítsák fel, amelyben arról kell tájékoztatnia a bíróságot, hogy kíván-e védekezni. Amennyiben nem, úgy már ekkor indokolt lenne a bírósági meghagyás kibocsátása, amennyiben pedig úgy nyilatkozik, hogy védekezni kíván, akkor meghatározott időn belül elő kelljen terjesztenie a védekezését. Ilyen módon a bíróság már az első tárgyalást megelőzően is megismerheti, hogy melyek a jogvitában a vitás pontok és akár informális meghallgatás, szóbeli tárgyalás, vagy írásbeli előkészítés keretében a valódi kérdések ismeretében tudnák a „fő tárgyalást” előkészíteni. Ezen kívül álláspontunk szerint célszerűtlen, hogy a bíróság az első tárgyalást megelőzően nem tudja írásban felhívni a feleket arra, hogy egészítsék ki nyilatkozataikat, illetve tisztázzák a tényállításaikat.

Álláspontunk szerint a japán előkészítési modellhez hasonló rendszer bevezetése lenne célszerű a magyar eljárásjogban, amelyből láthatjuk, kettő lehetőség már a törvény jelenleg is megenged, és amelyet az írásbeli előkészítéssel lehetne kiegészíteni.

Ezen kívül, mivel az teljesen hiányzik a magyar eljárásjogból, meg kellene teremteni a jogszabályi feltételeit annak, hogy a felek és a bíróság ütemtervet állíthassanak össze, ha arra szükség mutatkozik. Ezt álláspontunk szerint a legbonyolultabb ügyekben célravezető csak alkalmazni.

A perelhúzóadás megakadályozásában álláspontunk szerint ugyanakkor Magyarországon nem csupán a jogalkotónak, de *a jogalkalmazónak is van valódi mozgástere*.⁶⁵¹ Ahogy a stuttgarti modellnél, vagy az 1980-as évek japán kísérleteinél láthattuk, egy vállalkozó és innovatív bírói tanács elég ahhoz, hogy jelentős változásokat indítson elő. Ehhez álláspontunk szerint arra lenne szükség, hogy a bíróság informális megbeszélést, vagy „korai első tárgyalást” tartson, amelyikben az anyagi pervezetés eszközein keresztül a felekkel alaposan átbeszéli a jogvita részleteit és együtt azonosítják a tényállás vitás pontjait. Amennyiben a jogvita

---

⁶⁵¹ Lásd: Haupt 2003

azonnal eldönthető, úgy a bíróság meghozza a döntését, amennyiben további előkészítésre van szükség, úgy annak előkészítéséről rendelkezik. A bíróságnak az ügy sajátosságaira tekintettel – a felek véleményének kikérésével – úgy kell kitűznie a következő tárgyalást (a törvényi határidőn belül), hogy azzal egyidejűleg „felhívja” a feleket, hogy a támadási és védekezési eszközeiket a jogi képviselőkkel eljáró felek esetében írásban, anélkül eljáró felek pedig a következő tárgyaláson szóban terjesszék elő. Ezt követően előterjesztett tényeket és bizonyítékokat a bíróságnak ki kell zárnia. A „f tárgyaláson” megfelelő időt kell biztosítani a tárgyalási napon belül arra, hogy minden bizonyítást azon a tárgyaláson tudjon a bíróság felvenni. Ezek következetes alkalmazásával álláspontunk szerint a bonyolultabb ügyekben is hatékonyan azonosítható a tényállás és annak vitás pontjai. Ezt követően pedig már fókuszáltan rendelkezhet el a bizonyítás.

Látnunk kell, hogy egy tanács sikere ösztönözheti a többi bíróságot és akár katalizátora lehet a megfontolt és előkészített reformoknak is, ahogy az Németországban, vagy Japánban is volt.

Felhasznált irodalom

- Andrews 1999 Neil Andrews: Abuse of Process in English Civil Litigation. In Michele Taruffo (Eds.): Abuse of procedural rights: comparative standards of procedural fairness. Kluwer Law International, The Hague, 1999, 65-99. o.
- Andrews 2000 Neil Andrews: A New Civil Procedure Code for England: Party-Control Going, Going, Gone", *Civil Justice Quarterly* 19/2000, 19-38. o.
- Andrews 2007 Neil Andrews: The Pre-Action Phase. General Report - Common Law. In Ada Pellegrini Grinover - Petronio Calmon (Eds.): *Direito Processual Comparado - XIII Congresso Mundial de Direito Processual*, Editora Forense, Rio de Janeiro, 2007, 201-241. o.
- Andrews 2009 Neil Andrews: The Modern Civil Process in England: Links between Private and Public Forms of Dispute Resolution, *ZZPInt*, 14/2009, 3-32. o.
- Andrews 2010 Neil Andrews: Developments in English Civil Justice: European and Global Dimensions, *ZZPInt*, 15/2010, 3-30. o.
- Andrews 2012 Neil Andrews: The Three Paths of Justice. Court Proceedings, Arbitration, and Mediation in England, *Ius Gentium Comparative Perspectives on Law and Justice Volume 10*, Springer, Dordrecht, 2012
- Andrews 2012a Neil Andrews: Fundamental Principles of Civil Procedure. Order Out of Chaos. In Xandra. E. Kramer - C. H. van Rhee (Eds.): *Civil Litigation in a Globalising World*, T.M.C. Asser Press, The Hague, 2012, 19-38. o.
- Andrews 2013 Neil Andrews: *Andrews on Civil Proceedings, Volume I Court Proceedings*, Intersentia, Cambridge, 2013
- Arens 1971 Peter Arens: *Mündlichkeitsprinzip und Prozeßbeschleunigung im Zivilprozeß*, J. Schweitzer Verlag, Berlin, 1971
- Armstrong 1995 Nick Armstrong: Making tracks. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): *Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice'*, Clarendon Press, Oxford, 1995, 97-118. o.
- Bacsó - Beck - Móra - Névai 1959 Beck Salamon - Névai László (szerk.): *Magyar polgári eljárásjog*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1959

- Bacsó 1917   Bacsó Jen : A Polgári perrendtartás tankönyve, Grill Károly Könyvkiadóvállalat, Budapest, 1917
- Baumgärtel - Mes 1972   Gottfried Baumgärtel - Peter Mes: Rechtstatsachen zur Dauer des Zivilprozesses, Carl Heymanns Verlag KG, Köln, 1972
- Baur 1966   Fritz Baur: Wege zu einer Konzentration der mündlichen Verhandlung im Prozeß, Schriftreihe der Juristischen Gesellschaft zu Berlin Heft 23, Walter de Gruyter & Co. , Berlin, 1966
- Baur- Grunsky 2000 Fritz Baur- Wolfgang Grunsky: Zivilprozeßrecht (10. überarbeitete Auflage), Luchterhand, Neuwied, 2000
- Beck'sche Kurz Kommentare 1999 Beck'sche Kurz Kommentare (Band 1, Zivilprozeßordnung, 57., neubearbeitete Auflage), Verlag C.H.Beck, München, 1999
- Bender - Schumacher 1980 Rolf Bender - Rolf Schumacher: Erfolgsbarrieren vor Gericht. Eine empirische Untersuchung zur Chancengleichheit im Zivilprozeß, J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1980
- Brand 2004   Paul Brand: Delay in the English Common Law Courts (twelfth to fourteenth centuries). In C.H. van Rhee (Ed.): The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation, Intersentia, Tilburg, 2004, 31-46. o.
- Breyer 2006   Michael Breyer: Kostenorientierte Steuerung des Zivilprozesses, Mohr Siebeck, Tübingen, 2006
- Breyer 2008   Michael Breyer: New Trends in Pre-Action. In Peter Gilles - Thomas Pfeiffer (Hrsg): Neue Tendenzen im Prozessrecht, Nomos, Baden-Baden, 2008, 179-196. o.
- Cadiet 1999   Loic Cadiet: Civil Justice Reform: Access, Cost, and Delay. The French Perspective. In Adrien A. S. Zuckerman (Ed.): Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure, Oxford University Press, New York, 1999, 291-346. o.
- Cappelletti 1971   Mauro Cappelletti: Social and Political Aspects of Civil Procedure - Reforms and Trends in Western and Eastern Europe, Michigan Law Review, 69/1971, 847-886. o.
- Charver 1990   Jeremy Carver: England. In Charles Platto (Ed.): Pre-Trial and Pre-Hearing Procedures Worldwide, Graham&Trotman - International Bar Association, London, 1990, 76-97. o.

- Chase - Hershkoff 2007 Oscar G. Chase - Helen Hershkoff (Eds.): Civil Litigation in Comparative Context, Thomson/West, St. Paul, 2007
- Chiarloni 1999 Sergio Chiarloni: Civil Justice and its Paradoxes: An Italian Perspective. In Adrian Zuckerman (Ed.): Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure. Oxford University Press, New York, 1999
- de Boor 1939 Hans Otto de Boor: Die Auflockerung des Zivilprozesses. Ein Beitrag zur Prozeßreform. Verlag von J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1939
- de Vos 1999 Wouter Le R De Vos: French civil procedure revisited, Stellenbosch Law Review, 1998/9, 217-221. o.
- Dingwal - Durkin 1995 Robert Dingwall - Tom Durkin: Time Management and Procedural Reform: Some Organizational Question for Lord Woolf, In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995, 371-392. o.
- Dvo ák 2012 Bohumil Dvo ák: Die Entwicklung des tschechischen Zivilprozessrechts seit dem Jahre 1989. In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung, Schulthess, Zürich, 2012, 123-136. o.
- Ereci ski - Weitz 2006 Tadeusz Ereci ski - Karol Weitz: Effektivität des Rechtsschutzes vor staatlichen Gerichten in Poland. In Peter Gottwald (Hrsg): Effektivität des Rechtsschutzes vor staatlichen und privaten Gerichten, Giesecking-Verlag, Bielefeld, 2006, 1-40. o.
- Ferrand 2005 Frédérique Ferrand: The respective role of the judge and the parties in the preparation of the case in France In Nicoló Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): The reforms of civil procedure in comparative perspective, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, 7-32. o.
- Fischer 1990 Wolfgang Fischer: Die Beschleunigungsmechanismen des französischen Zivilprozesses. Verlag Ernst und Werner Giesecking, Bielfeld, 1990
- Gali 2012 Aleš Gali : Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Slowenien. In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform

- und Kodifikation – Tradition und Erneuerung, Schulthess, Zürich, 2012, 87-104. o.
- Gali 2012a Aleš Gali : Slovenian National Report. Current Status of Civil Procedure in Slovenia. In Dmitry Maleshin (Ed.): Civil Procedure in Cross-Cultural Dialogue: Eurasian Context, Statut Publishing House, Moscow, 2012, 386-401. o.
- Gali 2013 Aleš Gali : A Judge's Power to Disregard Late Facts and Evidence and the Goals of Civil Justice. In Vytautas Nekrošiu (Ed.): Recent Trends in Economy and Efficiency of Civil Procedure. Materials of International Conference 9-10 of May 2013, Vilnius University Press, Vilnius, 2013, 72-111. o.
- Gali 2001 Aleš Gali : Die "Richtermacht" im slowenischen Zivilprozess. In Paul Oberhammer (Hrsg): Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2001, 91-114. o.
- Gali 2010 Aleš Gali : Das Slowenische Zivilprozessrecht Zwischen Transmission, Kontinuität und Transformation, Ritsumeikan Law Review, 27/2010, 117-139. o.
- Garasic 2012 Jasnica Garasic: Entwicklung des kroatischen Zivilverfahrens in den letzten zwei Jahrzehnten in Umrissen. In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung, Schulthess, Zürich, 2012, 105-122. o.
- Gáspárdy 1998 Gáspárdy László: A polgári per id dimenziója, Akadémia Kiadó, Budapest, 1998
- Gerlis 2001 Stephen M. Gerlis: County court procedure, 3rd edition, Practice notes series, Cavendish Publishing Limited, London, 2001
- Giorgiantonio 2009 Cristina Giorgiantonio: Civil Procedure Reforms in Italy: Concentration Principle, Adversarial System or Case Management?, Quaderni di Ricerca Giuridica (Legal Research Papers) 66/2009, 3-39. o.
- Goodman 2004 Carl F. Goodman: Japan's New Civil Procedure Code: Has It Fostered a Rule of Law Dispute Resolution Mechanism, Brooklyn Journal of International Law, 29/2004, 511-616. o.

- Gottwald 1983 Peter Gottwald: Simplified Civil Procedure in West Germany, *The American Journal of Comparative Law*, 31/1983, 687-701. o.
- Gottwald 1993 Peter Gottwald: Beschleunigung und Konezntration des Zivilprozesses in der Bundesrepublik Deutschland, *Comparative Law Institute Nihon University, Tokyo*, 1993
- Gottwald 1997 Peter Gottwald: Civil Procedure Reform in Germany, *The American Journal of Comparative Law*, 45/1997, 753-766. o.
- Gottwald 2004 Peter Gottwald: Defeating Delay in German Civil Procedure. In C.H. van Rhee (Ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Intersentia, Tilburg, 2004, 121-129. o.
- Gottwald 2012 Peter Gottwald: Reformwellen im Zivilprozessrecht des vereinten Deutschlands. In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung*, Schulthess, Zürich, 2012, 29-46. o.
- Grainger - Fealy 2000 Ian Grainger - Michael Fealy: *The civil procedure rules in action*, Cavendish Publishing Limited, Londonm 2000
- Greenlade 1995 Dick Greenlade: A fresh approach: Uniform rules of court. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): *Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice'*, Clarendon Press, Oxford, 1995, 119-136. o.
- Grgi 2007 Aida Grgi : *The Length of Civil Proceedings in Croatia: Main Causes of Delay*. In Alan Uzelac – C.H. van Rhee (Eds.): *Public and Private Justice – Dispute Resolution in Modern Societies*. Intersentia, Antwerpen, 2007, 153-172. o.
- Groen 2007 Bart Groen: *New Trends in Pre-Action. General Report Civil Law*. In Ada Pellegrini Grinover - Petronio Calmon (Eds.): *Direito Processual Comparado - XIII Congresso Mundial de Direito Processual*, Editora Forense, Rio de Janeiro, 2007, 242-256. o.
- Gyarmati 1967 Gyarmati Sándor: Szankciók a polgári eljárásban, *Jogtudományi Közlöny*, 22/1967, 302-309. o.
- Habscheid 1971 Walther J. Habscheid: A polgári per koncentrálását célzó újabb irányzatok az NSzK-ban, Olaszországban, Franciaországban és Svájcban, fordította: Schelnitz György, *Jogtudományi Közlöny*, 26/1971, 23-30. o.

- Haendel 1932 Haendel Vilmos: A perbeli cselekmények koncentrációja a magyar perjog fej dése szolgálatában, A Miskolci Jogászélet Könyvtára 83. szám, Ifj. Ludvig és Janovits Könyvnyomdája, Miskolc, 1932
- Hahn 1983 Bernhard Hahn: Kooperationsmaxime im Zivilprozeß? Grenzverschiebung in der Verantwortung von Parteien und Gericht bei der Tatsachenbeschaffung und Sachverhalteserforschung im neuen Zivilprozeßrecht, Carl Heymanns Verlag, Köln, 1983
- Haley 2002 John O. Haley: Litigation in Japan: A new look at old problems, Willamette Journal of International Law and Dispute Resolution, 10/2002, 121-142. o.
- Hámori 1962 Hámori Vilmos: A peres felek kötelességei a polgári perben, Jogtudományi Közlöny, 17/1962, 642-651. o.
- Hasebe 1999 Yukiko Hasebe: Civil Justice Reform: Access, Cost, and Expedition. The Japanese Perspective In Adrien A. S. Zuckerman (Ed.): Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure, Oxford University Press, New York, 1999, 235-262. o.
- Haupt 2003 Haupt Egon: A polgári per gyors befejezésének eszközei a hatályos eljárási törvény alapján, Magyar Jog, 50/2003, 546-552. o.
- Henke 1970 Hornst-Eberhard Henke: Judicia perpetua oder Warum Prozesse so lange dauern..., Zeitschrift für Zivilprozeß 2/1970, 125-167. o.
- Heß 2001 Burkhard Heß: Vergleichende Bemerkungen zur Rechtsstellung des Richters. In Paul Oberhammer (Hrsg): Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2001, 1-22. o.
- Honma 2008 Manabu Honma: The Preliminary Phase and the Trial Agreement in Japan. In Federico Carpi - Manuel Ortells Ramos (Eds.): Oral and Written Proceedings: Efficiency in Civil Procedure vol. I: General Reports and National Reports, Univesritat de València, Valencia, 2008, 251-261. o.
- Jehring 1872 Rudolf von Jhering: Der Kampf ums Recht, Deutsches Rechtsdenken Heft 10, 7. kiadás, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1989
- Jelinek 1991 Wolfgang Jelinek: Einflüsse des österreichischen Zivilrpzeßrechts auf andere Rechtsordnungen. In In Walther J. Habscheid (Hrsg): Das

- deutsche Zivilprozessrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 1991, 41-89. o.
- Jolowicz 2003 John Anthony Jolowicz: Adversarial and Inquisitorial Models of Civil Procedure, *International and Comparative Law Quarterly*, 52/2003, 281-295. o.
- Jongbloed 2004 A.W. Jongbloed: Attempts to accelerate civil procedure in the nineteenth and twentieth centuries. In C.H. van Rhee (Ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Intersentia, Tilburg, 2004, 141-170. o.
- Kengyel 1989 Kengyel Miklós: A bíróság és a felek közötti felelősségi viszony a polgári perben. (Történeti és összehasonlító elemzés). Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 1989
- Kengyel 1990 Kengyel Miklós: A polgári bírászkodás hétköznapijai, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1990
- Kengyel 1997 Kengyel Miklós: Veränderungen des Inhalts der Dispositions- und Verhandlungsmaxime im ungarischen Zivilprozeßrecht, *ZZPInt*, 2/1997, 273–285. o.
- Kengyel 2002 Kengyel Miklós: Zivilprozessrecht um die Jahrtausendwende, *Zeitschrift für Vergleichende Rechtswissenschaft*, 101/2002, 260-282. o.
- Kengyel 2003 Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben. Osiris Kiadó, Budapest, 2003
- Kengyel 2006 Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Nyolcadik, átdolgozott kiadás, Osiris Kiadó, Budapest, 2006
- Kengyel 2011 Kengyel Miklós: Ungarn, Rumänien und Serbien. In Walter H. Rechberger (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918*, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 139-162. o.
- Kengyel 2012 Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Tizenegyedik, átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó, Budapest, 2012.
- Kiss 2010 Kiss Daisy: Az ügyvédek nagy kézikönyve. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2010
- Kocsis 2006 Kocsi Ottília: Az eljárás gyorsítása a polgári perben, *Bírák Lapja*, 16/2006, 83-91. o.

- Kojima 1998 Takeshi Kojima: Japanese Civil Procedure in Comparative Law Perspective, University of Kansas Law Review, 46/1998, 687-726. o.
- Kommentár 1976 Szilbereky Jen - Névai László (szerk.): A polgári perrendtartás magyarázata. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976
- König - König Bernhard König – Andrea König: Landesbericht Österreich. In Gerhard Walter (Hrsg): Professional Ethics and Procedural Fairness. Verlag Paul Haupt, Bern, 1991
- Lariviere 1997 Daniel Soulez Lariviere: Overview of the Problems of French Civil Procedure, The American Journal of Comparative Law, 45/1997, 737-746. o.
- Leipold 1980 Dieter Leipold: Prozeßförderungspflicht der Parteien und richterliche Verantwortung, Zeitschrift für Zivilprozeß, 93/1980, 237-265. o.
- Leipold 1984 Dieter Leipold: Auf der Suche nach dem richtigen Maß bei der Zurückweisung verspäteten Vorbringens, Zeitschrift für Zivilprozess, 97/1984, 395-410. o.
- Leipold 1995 Dieter Leipold: Limiting Costs for Better Access to Justice: The German Approach. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995, 264-278. o.
- Leipold 1999 Dieter Leipold: Wege zur Konzentration von Zivilprozessen, Schriftreihe der Juristischen Gesellschaft zu Berlin Heft 162, Walter de Gruyter, Berlin, 1999
- Leipold 2008 Dieter Leipold: Oral and Written Elements within the Introductory Phase of Civil Procedure. In Frederico Carpi - Manuel Ortells Ramos (Eds.): Oral and Written Proceedings: Efficiency in Civil Procedure vol. 1: General Reports and National Reports, Universitat de València, València, 2008, 53-78. o.
- Lenneis 1977 Wolfgang Lenneis: Das "Stuttgarter Modell", de Versuch einer Beschleunigung des Zivilprozesses, Anwaltsblatt 2/1977, 58-61. o.
- Loughlin - Gerlis 2004 Paula Loughlin - Stephen Gerlis: Civil procedure, Second Edition, Cavendish Publishing Limited, London, 2004
- Magyary - Nizsalovszky 1939 Magyary Géza - Nizsalovszky Endre: Magyar polgári perjog. harmadik kiadás, Franklin, Budapest, 1939

- Magyary 1898   Magyary Géza: A magyar polgári peres eljárás alaptanai, Franklin-Társulat, Budapest, 1898
- Marcus 1995   Richard L. Marcus: 'Déjà Vu all over again'? An American Reaction to the Woolf Report. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995, 219-243. o.
- Matsumoto 2010   Hiroyuki Matsumoto: Kurze Kommentierung aus der Sicht des japanischen Zivilprozessrechts, *Ritsumeikan Law Review*, 27/2010, 209-213. o.
- Michalik 1999   Paul Michalik: Justice in Crisis: England and Wales. In Adrien A. S. Zuckerman (Ed.): *Civil Justice in Crisis. Comparative Perspectives of Civil Procedure*, Oxford University Press, New York, 1999, 117-165. o.
- Miki 2003   Koichi Miki: Roles of Judges and Attorneys Under the Non-Sanction Scheme in Japanese Civil Procedure, *Hastings International and Comparative Law Review*, 27/2003, 31-54. o.
- Mochizuki 1999   Toshiro M. Mochizuki: Baby Step or Giant Leap?: Parties' Expanded Access to Documentary Evidence under the new Japanese Code of Civil Procedure, *Harvard International Law Journal*, 40/1999, 285-312. o.
- Musielak Kommentar 2002   Hans-Joachim Musielak: *Kommentar zur Zivilprozessordnung* (3. neubearbeitete Auflage), Verlag Franz Vahlen, München, 2002
- MünchKomm 1992   Gerhard Lüke - Alfred Walchshöfer (Hrsg): *Münchener Kommentar*, C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1992
- Nakamura 1991   Hideo Nakamura: Japan und das deutsche Zivilprozeßrecht. In Walther J. Habscheid (Hrsg): *Das deutsche Zivilprozessrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen*, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 1991, 415-447. o.
- Németh 1991   Németh János: Das deutsche Zivilprozeßrechts und seine Ausstrahlung auf die Rechtsordnungen der osteuropäischen Länder. In Walther J. Habscheid (Hrsg): *Das deutsche Zivilprozessrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen*, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 1991, 254-281. o.
- Névai - Szilbererky 1968   Névai László - Szilbereky Jen : *Polgári eljárásjog*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1968

- Normand 1999 Jacques Normand: Final Report: The Two Approaches to the Abuse of Procedural Rights. In Michele Taruffo (Ed.): Abuse of procedural rights: comparative standards of procedural fairness. Kluwer Law International, The Hague, 1999, 237-244. o.
- Nottage 2006 Luke Nottage: Civil Procedure Reforms in Japan: The Latest Round, *Ritsumeikan Law Review*, 22/2005, 81-86. o.
- Nyilas 2009 Nyilas Anna: A bíróság és a felek perceseikményei a gyorsaság és hatékonyság szemszögéb 1, *Jogtudományi Közlöny*, 64/2009, 65-73. o.
- Oberhammer 2001 Paul Oberhammer: Richterbild im Zivilprozess: Zwischenbilanz eines Jahrzehntes der Reformen in Mitteleuropa. In Paul Oberhammer (Hrsg): Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2001, 131-142. o.
- Osztovits 2010 Osztovits András: Új magyar Polgári perrendtartás szükségességér 1, *Magyar Jog*, 57/2010, 158-163. o.
- Ota 2001 Shozu Ota: Reform of Civil Procedure in Japan, *The American Journal of Comparative Law*, 49/2001, 561-583. o.
- Pap 1901 Pap József: Perjogi elvek. A magyar polgári perrendtartás törvényjavasatában, Márkus Samu Könyvnyomdája, Budapest, 1901
- Piché 2012 Catherine Piché: Figures, Spaces and Procedural Proportionality, *International Journal of Procedural Law*, 2/2012, 145-166. o.
- Prechtel 2002 Günter Prechtel: Erfolgreiche Taktik im Zivilprozess, Luchterhand, Neuwied, 2002
- Príbská 2011 Petra Príbská: Slowakische Republik In Walter H. Rechberger (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011,163-173.o.
- Prütting 1985 Hanns Prütting: Teilurteil zur Verhinderung der Flucht in die Widerkalge?, *Zeitschrift für Zivilprozeß*, 98/1985, 131-159. o.
- Rawls 1971 John Rawls: A Theory of Justice, Harvard University Press, Harvard, 1971
- Rechberger - Simotta 2010 Walter H. Rechberger - Daphne-Ariane Simotta: Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2010
- Rechberger 1994 Walther H. Rechberger: Kommentar zur ZPO. Springer-Verlag, Wien, 1994

- Rechberger 2008 Walter H. Rechberger: Die Ideen Franz Kleins und ihre Bedeutung für die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Europa. *Ritsumeikan Law Review*, 25/2008, 101-110. o.
- Reimann 2012 Mathias Reimann (Ed.): *Cost and Fee Allocation in Civil Procedure. A Comparative Study*, Springer, Dordrecht, 2012
- Rijavec 2011 Vesna Rijavec: Slovenien. In Walter H. Rechberger (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918*, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 87-106. o.
- Rinsche 1993 Franz-Josef Rinsche: *Prozeßtaktik*, Carl Heymans Verlag, Köln, 1993
- Rosenberg - Schwab - Gottwald 1993 Leo Rosenberg - Karl Heinz Schwab - Peter Gottwald: *Zivilprozessrecht*, 15. neubearbeitete Auflage, C.H.Beck'sche Varlagsbuchhandlung, München, 1993
- Rosenberg - Schwab - Gottwald 2010 Leo Rosenberg - Karl Heinz Schwab - Peter Gottwald: *Zivilprozessrecht*, 17. neubearbeitete Auflage, Verlag C. H. Beck, München, 2010
- Rottleuthner - Rottleuthner-Lutter 1990 Hubert Rottleuthner - Margaret Rottleuthner-Lutter: *Die Dauer von Gerichtsverfahren. Evaluation der ZPO-Vereinfachungsnovelle*, Nomos, Baden-Baden, 1990
- Sander – Breßler 2009 Florian Sander – Steffen Breßler: Das Dilemma mitgliedstaatlicher Rechtsgleichheit und unterschiedlicher Rechtsschutzstandards in der Europäischen Union - Zum Umgang mit sogenannten „Torpedoklagen“, *Zeitschrift für Zivilprozess*, 122/2009, 157-185. o.
- Sawczuk 1991 Mieczyslaw Sawczuk: Das deutsche und das polnische Zivilprozeßrecht in der Zeit von der ersten polnischen ZPO bis zur Gegenwart. In Walther J. Habscheid (Hrsg): *Das deutsche Zivilprozessrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen*, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 1991, 282-292. o.
- Schmidt 2010 Stephanie Schmidt: *Civil Justice in France*, Nagoya University Comparative Study of Civil Justice Vol. 7, Jigakusha Publishing, Tokyo, 2010
- Sherrard 2002 Brian Sherrard: Case management - the civil justice reform group's approach, *Northern Ireland Legal Quarterly*, 53/2002, 109-124. o.

- Slapper - Kelly 2009 Gary Slapper - David Kelly: The English Legal System, Routledge - Cavendish, New York, 2009
- Stein-Jonas Kommentar 1985 Stein-Jonas Kommentar zur Zivilprozeßordnung, 20. Auflage, 11. Lieferung, (J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1985
- Storme 1999 Marcel Stormer: Foreword. In Michele Taruffo (Ed.): Abuse Of Procedural Rights: Comparative Standards Of Procedural Fairness, Kluwer Law International, The Hague, 1999, ix-xiii. o.
- Storme 2008 Marcel Storme: Id beniség és igazságszolgáltatás, fordította: Horváth E. Írisz, Magyar Jog, 55/2008, 491-495. o.
- Stürner 1991 Rolf Stürner: Das deutsche Zivilprozeßrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen - von Deutschland aus gesehen. In Walther J. Habscheid (Hrsg): Das deutsche Zivilprozessrecht und seine Ausstrahlung auf andere Rechtsordnungen, Gieseking-Verlag, Bielefeld, 1991, 3-40. o.
- Szabó 2007 Szabó Imre: A hatékonyság: megvalósítható cél vagy eljárási elv? In Harsági Viktória - Wopera Zsuzsa (szerk.): Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2007, 363-378. o.
- Szabó 2013 Szabó Imre: Perhatékonyság és a percesekekmenyek id szer ségének elve. In Varga István (szerk.): Codificatio processualis civilis. Studia in Honorem Németh János II., ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013, 365-376. o.
- Szilbereky 1977 Szilbereky Jen : A polgári eljárás funkciója és hatékonysága, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977
- Taniguchi 1997 Yasuhei Taniguchi: The 1996 Code of Civil Procedure of Japan-A Procedure for the Coming Century?, The American Journal of Comparative Law, 45/1997, 767-791. o.
- Taniguchi 2005 Yasuhei Taniguchi: Japan's recent civil procedure reform: Its seeming success and left problems In Nicoló Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): The reforms of civil procedure in comparative perspective, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, 92-116. o.
- Taruffo 2008 Michele Taruffo: Orality and Writing as Factors of Efficiency in Civil Litigation. In Frederico Carpi - Manuel Ortells Ramos (Eds.): Oral and

- Written Proceedings: Efficiency in Civil Procedure vol. 1: General Reports and National Reports, Universitat de València, València, 2008, 185-204.
- Tóth 1923 Tóth Károly: Polgári törvénykezési jog. Alapismeretek, 2. kiadás, Hegedűs és Sándor, Debrecen, 1923
- Trocker - Varano 2005 Nicoló Trocker - Vincenzo Varano: Concluding remarks. In Nicoló Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): The reforms of civil procedure in comparative perspective, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, 243-267. o.
- Ujlaki 1990 Ujlaki László: A fél polgári eljárásjogi felelősségének elméleti vázlatja és megjelenési formái. A jogi felelősség- és szankciórendszer elméleti alapjai 16., Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Budapest, 1990
- Uzelac 2004 Alan Uzelac: Accelerating civil procedure in Croatia - A history of attempts to improve the efficiency of civil litigation. In C.H. van Rhee (Ed.): The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation, Intersentia, Tilburg, 2004, 283-314. o.
- Uzelac 2004a Alan Uzelac: Kroatien. In Center of Legal Competence: Beschleunigung des zivilgerichtlichen Verfahrens in Mitteleuropa, Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2004, 67-121. o.
- Uzelac 2010 Alan Uzelac: Survival of the Third Legal Tradition, Supreme Court Law Review 49/2010, 377-396. o.
- Uzelac 2011 Alan Uzelac: Kroatien. Rezeption des Ideengutes von Franz Klein als Aufgabe für die Zukunft? In Walter H. Rechberger (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 175-202. o.
- Uzelac 2011a Alan Uzelac: Efficiency of European Justice Systems. The strengths and weaknesses of the CEPEJ evaluations, International Journal of Procedural Law, 1/2012, 106-146. o.
- Uzelac 2012 Alan Uzelac: General Report - Goals of Civil Justice. In Dmitry Maleshin (Ed.): Civil Procedure in Cross-Cultural Dialogue: Eurasian Context, Statut Publishing House, Moscow, 2012, 111-135. o.
- Vacarelu 2012 Serban S. Vacarelu: Romanian National Report. Legal Culture and Civil Procedure Romania's place among civil procedural systems (Civil

- Procedural Systems: pro and contra). In Dmitry Maleshin (Ed.): *Civil Procedure in Cross-Cultural Dialogue: Eurasian Context*, Statut Publishing House, Moscow, 2012, 290-309. o.
- van Rhee - Verkerk 2006 C.H. (Remco) van Rhee - Remme Verkerk: *Civil porcedure*. In Jan M. Smits (Ed.): *Elgar Encyclopedia of Comparative Law*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2006, 120-134. o.
- van Rhee 2004 C. H. van Rhee: *The Law's Delay: An Introduction*. In C.H. van Rhee (Szerk.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Intersentia, Tilburg, 2004, 1-22. o.
- Velayos 2004 M.I. Velayos: *Measure to accelerat Spanish civil procedure (1881-2003)*. In C.H. van Rhee (Ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation*, Intersentia, Tilburg, 2004, 315-334. o.
- Verkijk 2008 Richard Verkijk: *Beyond Winning: Judicial Case Management and the Role of Lawyers in the Principles of Transnational Civil Procedure*. In C.H. van Rhee (Ed.): *Judicial Case Management and Efficiency in Civil Litigation*, Intersentia, Antwerp, 2008, 57-78. o.
- Walter 2005 Gerhard Walter: *The German civil procedure reform act 2002: Much ado about nothing?* In Nicolás Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): *The reforms of civil procedure in comparative perspective*, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, 67-91. o.
- Weitz 2006 Karol Weitz: *Die Entwicklung des polnischen Zivilprozessrechts nach der politischen Wende im Jahre 1989*, *ZZPInt* 11/2006, 89-116. o.
- Weitz 2010 Karol Weitz: *Die Bedeutung der Rezeption fur die Entwicklung des polnischen Zivilprozessrechts*, *Ritsumeikan Law Review*, 27/2010, 141-153. o.
- Weitz 2012 Karol Weitz: *Reformen des Zivilprozessrechts in der dritten polnischen Republik*. In Viktória Harsági - Thomas Sutter-Somm (Hrsg): *Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mitteleuropa um die Jahrtausendwende. Reform und Kodifikation – Tradition und Erneuerung*, Schulthess, Zürich, 2012, 189-208. o.
- Wolf 1981 Manfred Wolf: *Die Berücksichtigung verspäteten Vorbringens in der Berufungsinstanz*, *Zeitschrift für Zivilprozeß*, 94/1981, 311-328.o.

- Woolf 1995 Lord Harry Woolf: Access to Justice - Interim Report, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/civil/interim/contents.htm> (2013.11.30.)
- Woolf 1996 Lord Harry Woolf: Access to Justice - Final Report, <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dca.gov.uk/civil/final/index.htm> (2013.11.30.)
- Zeiss 1993 Walter Zeiss: Zivilprozeßrecht, (8., neubearbeitete Auflage) J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1993
- Zoll 2001 Fryderyk Zoll: Die Stellung des Richters in Polen. In Paul Oberhammer (Hrsg): Richterbild und Rechtsreform in Mitteleuropa, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2001, 67-90. o.
- Zoll 2004 Fryderyk Zoll: Limits to the Acceleration of Civil Procedure in Poland. In C.H. van Rhee (Ed.): The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation, Intersentia, Tilburg, 2004, 393-398. o.
- Zoll 2011 Fryderyk Zoll: Polen. In Walter H. Rechberger (szerk.): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 117-126. o.
- Zoulík - Dvo ák 2011 František Zoulík – Bohumil Dvo ák: Tschechische Republik. In Walter H. Rechberger (Hrsg): Die Entwicklung des Zivilprozessrechts in Mittel- und Südosteuropa seit 1918, Jan Sramek Verlag, Arnhem, 2011, 107-116. o.
- Zöllner Kommentar 2014 Richard Zöllner: Zivilprozessordnung. Kommentar. 30. neubearbeitete Auflage, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2014
- Zuckerman 1995 A.A.S. Zuckerman: Reform in the Shadow of Lawyers' Interests. In A.A.S. Zuckerman – Ross Cranston (Eds.): Reform of Civil Procedure. Essays on 'Access to Justice', Clarendon Press, Oxford, 1995, 61-77. o.
- Zuckerman 2005 Adrian A.S. Zuckerman: Court control and party compliance – The quest for effective litigation management. In Nicolás Trocker – Vincenzo Varano (Eds.): The reforms of civil procedure in comparative perspective, G. Giappichelli Editore, Torino, 2005, 143-162. o.
- Zuckerman 2013 Adrian A.S. Zuckerman: The Revised CPR 3.9: a coded message demanding articulation, Civil Justice Quarterly, 32/2013, 123-139. o.